

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

TAHMİS-İ DERVİŞ AZBÎ
DİVAN-I MISRÎ

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı ALTUNTAŞ

AZBÎ BABA kaddese'llâhü sırrahu'l azîz ¹

Asıl adı Mustafa Ahmet Efendi mahlası **"Azb=عذب"** ² olup Kütahyalı'dır.

Doğum tarihi ile ilgili hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır İlköğrenimini ve medrese tahsilini Kütahya'da yapmıştır. Daha sonra bilgisini arttırmak için İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'la geldikten sonra Dergâhı Âliye saray çavuşluğu ile görevlendirildi. Aşağıda onun, hemen hemen birbirinin tekrarı olan kısa hayat hikâyesinin geçtiği yazma ve basma kaynaklardaki kayıtlar verilmiştir:

*"Mustafa Dede el-Kütahyavî el-Rûmî el-Sûfî min-halifei's-şeyh Niyazî el- Mısrî el-mütehallis. Be Azbî el-müteveffa sene-i 1160"*³

*"Türkî hû Mustafa Dede el-Kütahyavî el-müteveffa sene-i 1160"*⁴

*"Mustafa Efendi (Dervîş Azbî) : Dergâh-ı Alî çavuşlarından iken Niyâzî Mısrî Hazretlerinde gördüğü kemal eserlerine bakarak hizmetini bırakmış, adı geçen zâta intisâb etmiştir. Doğum yeri Kütahya'dır. 1160'ta vefat ederek Üsküdar'ın Nerdüban Köyü'ndeki Şahkulu Dergâhı'na defnedilmiştir. "*⁵

*"(Mısrî'nin Edirne'de bulunuşu anlatılırken)... hükümet tarafından Azbî Çavuş isminde bir muhafız yanma tefrik olunmuştur... Azbî Çavuş Hz. Mısrî'ye refakat ettikçe kemâlâtına meftun olup arz-ı nispet etmiş ve emrine münkad olmuştur... Hizmet yönünden nâil-i lutf olup hilâfet almıştır. Erenköy'ünde Merdivân kariyesindeki Bektaşî dergâhında seccâde-nîşîn olmuşdu. Orada medfundur. "*⁶

*"Mısrî Rodos'a sürülürken yolda zincirlerini silkip atar ve denize atlar. Kendisini götüren Azbî çok korkar. Bu arada denizde beyaz bir ata binmiş bir er, parmağıyla Azbî'ye susmasını işaret eder. Rodos'a geldiğinde Azbî, Mısrî'yi limanda bulur. "*⁷

Azbî, Niyâzî Mısrî'yi 1083/1673'te Rodos'a sürgüne götüren görevli memurdur. Yanında bulunduğu süre zarfında ondan etkilenmiş ve kendisine intisap etmiştir. Bu intisap etmede bütün kaynaklar hemfikirdir. Ancak seyr

¹ (EROL, 2002), s.3-30 den istifade edilmiştir.

² **Azb:** Tatlı, lâtif, hoş ve şirin olan yiyecek ve içilecek şey. Fazla susuzluktan yemek yemeği terketme. Men'etme. Feragat.

³ (Bağdatlı İsmail Paşa, *Hadiyyât al-Ârifin, Esma al-Müellifîn ve Âsârü 'l-Musannifin*, İstanbul, Maarif Basımevi, 1955 : II, 446);

⁴ (Bağdatlı İsmail Paşa, *Keşf ez Zünün Zeyli*, M.E.B, 1947, s. 225);

⁵ (Mehmet Tahir (Efendi), *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınları, İstanbul, 2000 : 1 , 128)

⁶ (Vassâf: V, 85),

⁷ (Kamil BEKÎ, *İbrahim Rakım Efendi, Vâkıat-ı Niyâzî Mısrî (İnceleme-Metin)* Bursa Uludağ Ü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997, s. XX)

ü sülûkunu onun yanında tamamlayıp tamamlamadığı, ondan hilafet alıp almadığı hususu tartışmalıdır. Eğer Mısrî'nin Rodos'a ilk sürgünü olan 1673'te onunla beraber olduğu varsayılırsa, Mısrî'nin Hakk'a yürüyüş tarihi olan 1104/1694 tarihine kadar birlikte olmaları muhtemeldir. Bu da yaklaşık 21 yıl süre eder ki, bir sâlikin seyr ü sülûkunu tamamlaması için yeterli bir süredir. Dolayısıyla ondan hilâfet almış olması gerekir.

Mustafa Kara, Azbî'yi Mısrî'nin 9. Halifesi olarak göstermektedir.⁸ Mısrî'nin ölümü üzerine İstanbul'a gelen Azbî, bugün İstanbul Üsküdar'a bağlı Merdivenköy'de bulunan **Şahkulu Sultan Bektaşî Dergâhı**'nda post-nişin olur. Burada "**Babalık**" makamına kadar yükselir.

Baba kelimesi Şii ve Sünni tasavvuf çevrelerinde ortak kullanılan bir unvandır. Kalenderiyye Haydariyye ve Bektaşîyye gibi Şii meşrepli tarikatlara mensup şeyhlerle onların halife ve dervişlerine baba denildiği gibi Çiştîyye Kübrevîyye ve Nakşibendiyye gibi Sünni tarikatlara mensup bazı şeyhlere de bu unvan verilmiştir. Baba; Bektaşî, Kalenderi ve Haydari gibi tarikatlarda şeyh yerine kullanılan ibaredir.

Kimi kaynaklara göre 1149/1736'da kimilerine göre ise 1160/1747'de Hakk'a yürümüş ve adı geçen dergâhta sırlanmıştır. Bu iki farklı tarihin verilmesinde ve hangisinin kabul edileceği hususunda kesin deliller yoktur.

Divan'da Azbî'nin sırlanışına İmam Mustafa tarafından düşürülen tarih 1149'dur. Bu tarih, yine divanda geçen eserin yazılış tarihini gösteren 1160 tarihiyle ortadaki çelişkiyi daha da artırmaktadır.

Târih-i imâm Mustafa ez-berâ-yı vefat-ı Hazret-i

*Hanedana eylemiş cân bahş nedimi çâr-yâr
Bir elinde top u çevgân bir elinde zü'lfekâr
Hem 'Alî kurbânıdır hem sıdk ile teslimdir
Hazret-i'Azbîdir ol kim eylemiş uzlet karâr
Bî-vefa dehrin elinden nice zehri nüş edip
İsteğiyle azm-i ukba eyledi bu aşikâr
Şâh Mansûrun çerâğın yandırıp pir aşkına
Hizmetini cân ü dilden eyledi leyl ü nehâr
Hem hulûs-ı kalble bir ferdi dil-gir etmedi
Vârını âlemlere mebzul edip kıldı nisar
Hâtîfü'l-ğayb fevtine târihini kılmış tamâm
Sene bin yüz kırk tokuzda eyledi azm-i güzâr*

Eserin telif tarihinin verildiği (21-5) aşağıdaki beyite göre eserin yazılış tarihi 1161 'dir. Bu beyitte verilen tarihin doğruluğunu kabul edersek ölüm

⁸ (Mustafâ KARA, *Bursa 'da Tarikatlar ve Tekkeler I, II* Bursa, Uludağ Yayını 1993, s. 183)

tarihinin de 1160/1747 olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü tarihin geçtiği bu şiirin Azbî'nin kendi düşürdüğü tarih olması ihtimali fazladır. Hicri takvimin miladiye çevrilisinde, arada 1 yıl fark olabilmektedir,

Azbî cihanda gel bir eser ko

El-hattı bâkî ve'lömrü fanî (1161)

Azbî'nin hayatıyla ilgili geri kalan bilgileri Divan'ından elde edebilir. 39 numaralı şiirden onun, muhtemelen şâir olan "**Hakir**" ve "**Râvî**" mahlaslı iki oğlunun olduğunu tespit edebiliyoruz. Ayrıca **Şahkulu Sultan Bektaşî Dergâhı**'nda bulunan bir mezar taşındaki "Azbî Dede-zâde" ibaresi bu mezar taşının oğullarından birine ait olduğunu göstermektedir.

Yine şiirlerinden birinde ifade ettiği üzere **Elvan Çelebi**'ye de intisap etmiştir. Bektaşî geleneğinde "**pîr-i sâni**" olarak kabul edilen Balım Sultan'a da bağlılığını bu beyitte ifade eder.

Bu dem Elvan Efendi mürşidimdir

Balım Sultân nazarıyla diriyim

Azbî, Niyâzî Mısırî'nin Dîvanı'ndaki Türkçe şiirlerin tamamını tahmis ederek Türk Edebiyatı'nda eşine az rastlanır bir eser ortaya koymuştur. Bu, hem tasavvufî olarak hem de şâir olarak Mısırî'den etkilendiğini gösterir. Divan'da da ona bağlılığını ve sevgisini ifâde eden söyleyişler yer alır.

Bu kuş dilinin remzidir vücûdum onun şehridir

Mısri vücûdum mısırdır Niyâzî'dir sultân bana

Azbî Hakk'dan toluyum has bâğçenin gülüyüm

Niyâzî'nin kuluyum cânımdır mihmân bana

Etkilendiği bir diğer şâir de Hüseyinî'dir. Hüseyinî, 16.yy.'da yaşamış bir Bektaşî ozanıdır. Edirneli olup geçimini helvacılıkla kazandığı için Helvacı Hüseyin adıyla tanınmıştır.

Divan'da Hüseyinî'nin bir gazeli terbî, bir gazeli de tahmis edilmiştir.

Eserleri

"Divan-ı Azbî/ Azbî Baba Derviş Mustafa"

çeşitli kütüphanelerde 18 adet nüshası vardır. Bu nüshalar arasında müellif nüshası bulunmamaktadır. Umumiyetle pek çoğunun istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Divanda toplam 248 adet manzume mevcuttur. Nüshaların pek çoğunda bu sayıda şiir bulunmamaktadır. Divan Arap veya Latin harfleriyle basılmamıştır.

Divanı Tahmis-i Niyâzî-ı Mısırî

Mısırî'nin Divan-ı İlâniyât'ında bulunan Türkçe gazelleri baştan sona tahmis ettiği divanıdır. Türkiye kütüphanelerinde yazma nüshaları

bulunmakla beraber H.1284 yılında eski harflerle "Kütüphâne-i Âmire"de basılmıştır. Bu eserde Mısrî'nin 142 ilâhının tahmisi vardır.⁹

Şerh-i Gazeli Mısrî

Bu eser Niyâzî-ı Mısrî'nin "*ezelden nâr-ı aşkla ben yana geldim cihan içre*" matlâlı gazelinin şerhidir. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Kitaplığı no: 3056'da bulunan bu eser, 43 varaktır.¹⁰

Not: Tahmisde bulunan Niyâzî-ı Mısrî kuddise sırruhu'l-azizin beyitlerini açıklamada kullandığımız ilâhileri esas aldık. Çünkü hafızlarda iki türlü okuyuş olmasın. Diğer bir hususta "ânın, ..dum, ...sun, -ke -u, vb." edat ve eklerde günümüz Türkçesi hafif derecede kullanıldı.

⁹ Süleymaniye Kütüphanesi, Tahmis-i Divan-ı Mısrî / Mustafa Dede-Kütahyalı- Azbî (1284) Hacı Mahmud Efendi 894,35 003620
İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Tahmis-i Dervîş Azbî Divan-ı Mısrî / Dervîş Mustafa Azbî T811.2 1284 H./1868 - Osmanlıca Kitaplar - BEL_OSM_K.01920 MC_OSM_O.00871

¹⁰ (EROL, 2002)

1

Oldu nokta bâ-i bismillahda kenzi Hûda

Zahir ve batından el çek yokluk ola var sana

Kayd-ı ukbadan ve fenâdan dön yüzün benden yana

Ey gönül gel gayriden geç aşka eyle iktida,

Zümre-i ehl-i hakikat anı kılmış mukteda.

Kılsam irfana zevrak¹¹ aşkla âlem dürur

Dilberi aşktır onun aşk sırrına mahrem dürur

Vâkıf-ı esrarı âlem ehl-i aşk âdem dürur

Cümle mevcudat-u malûmata aşk akdem dürur,

Zira aşkın evveline bulmadılar ibtida.

Küllü şey'in yerciu¹² karz-ı hasen¹³ vermiş olur

Mahzen-i sırrı ilâhî âdem-i kâmil olur

Aşk ile her kim memâta¹⁴ erse ol bakî kalır

Hem dahi cümle fena buldukta aşk baki kalır,

Bu sebebdan dediler kim aşka yoktur intiha.

Mâsiva dağının eder aşk zerresi mahv-i garik¹⁵

Eyleyen iksir aşkdır hârayı¹⁶ akik¹⁷

Şâh-ı aşkın bendesi haktır ona haktır tarik¹⁸

Dilerim senden Hûda'ya eyle tevfikin refik,

Bir nefes gönlüm senin aşkından etme gel cûda.

Sığmadı âlemlere aşk, aşka sığmaz kıyl'ü kâl¹⁹

9

¹¹ **Zevrak:** Kayık, sandal. Mekke'de yapılan ve içine zemzem koymaya mahsus olan kap, ibrik

¹² **Yâ'lehu yerciu:** "Bütün işler O'na döndürülür." Hud, 123

¹³ **Karz-ı hasen:** Sadece Allah rızası için verilen ödünç. Faizsiz verilen borç.

¹⁴ **Memat:** Ölüm. Ahirete göç etmek.

¹⁵ **Garik:** Suda boğulmuş.

¹⁶ **Har:** Yıkılmış, hedmolmuş.

¹⁷ **Akik:** Meşhur ve kıymetli, ekseriya kırmızı renkte olan ve yüzük gibi şeylere takılan taş. Hicaz vilâyetinde bir vâdi. Yolunu yaran gür su.

¹⁸ **Tarîk:** Yol. Tarz, usûl. Vâsita. Meslek. Bir maksada nâil olmak için icrâsı lâzım olan husus veya bu hususların hey'et-i mecmuası.

Âlem hâl-i bilirsen olmaz aşk içre hayal
Hem celâlidir cemâlin hem cemâlindir celâlin
Masiva-yı aşkının sevdasını gönlümden al,
Aşkını eyle iki âlemde bana aşına.

Hızr elindeki tasarruf himmetidir aşkın
Devlet-i hicranda bulmak minnetidir âşıkın
Menzili birlikte olmak vuslatıdır âşıkın
Aşk ile tamuda olmak cennetidir âşıkın,
Lik cennette olursa tamudur aşksız ona.

Evveli hu âhiri hû kâinâtın aslı hu'y
Ehli aşk kelâmî oldu cümle hâyi hu'y
Gel âşık ol Azbi ya sırrı hüddâdan sırrı duy
Ey Niyazi Mürşid istersen bu yolda aşka uy,
Enbiya vü evliyaya aşk oluptur rehnüma.

¹⁹ Kîl-ü kâl: (l ve A, uzun okunur) Dedikodu.

Duyunca sırrı ednâ ona hünkâr olur peyda

Gelirse sahn²⁰-ı irfanda veli her-kâr²¹ olur peyda

Gâhi Esmâ-i cebbâri gâhî²² gaffâr olur peyda

Zihî²³ kenz-i hafî ki ondan gelür her var olur peydâ,

Gâhi zulmet zuhur eder, gâhi envar olur peydâ.

Olupdur kendinin mülkî cihanın tahtla tacı

Yine kendi haracın ol verir ondan alur bacı²⁴

Yine öz varlığın varlık ile etti ta raci²⁵

Zihî derya-yi vahdet kim kesilmez hergiz emvacı,

Bu kesret âlemi ondan doğup naçâr olur peydâ.

Olursa sende bir ikrar olur yüzbin nihân²⁶ ızhâr²⁷

Anâsır perdesin kaldır olam dersin ülü'l-ebsar

Bilindi yüzbin esmânın içinde gizlidir ikrar

Ne sihr-i bü'l-acebdır kim bu yüzden görünür ağyar,

O yüzden gayrı yok تنها gelir dildar olur peydâ.

Kimi zevk u safa üzre kimine yâr olur mâtem

Kiminin gözüne zerre görünmez bu fenâ alem

Acep sırrı ilâhidir gelen, gelen âdem giden âdem

Taşınur günde yüzbin can âdem iklimine her dem,

Gelür yüzbin dahi ondan bulur imar olur peydâ.

Zevâlin gösterir birbirine her bir kemâlinde

Kemâli gizlidir yârin cefâsıyla zevâlinde

Nice arz-ı hüner eyler hayâliyle visâlinde

O yüzden görüben ayan döner şem'-i cemalinden,

Felekler de görüp anı döner edvar olur peydâ.

Eğer bildinse kâmil sen cihanda her rumûzât-ı²⁸

Eğer duyduysa sen sırrı ilâhîden mulâkâtı

Cehâlet içre pinhândır²⁹ ânın cümle kemâlât-ı

²⁰ **Sahn** : Tabak; yemek; tercih; güzel kız; piliç Tabak, plaka, plaket, şilt, isim... Avlu. Cami ve medreselerde umurun toplanmasına mahsus üstü kubbeli, örtülü yer.

²¹ **Her-kâr**: Bütün işler

²² **Gâh (i)**: Ara sıra

²³ **Zihî**: Zehî "Şu, bu" mânasına gelen müennes işaret zamiri.

²⁴ **Bâc**: f. Vergi. Kudretli hükümdarın zayıf olan hükümdardan aldığı vergi. Eskiden halktan alınan öşür veya haraç ve gümrük vergisi. Renk. Çeşit

²⁵ **Raci**: *sıfat, eskimiş (ra:ci) Arapça* Geri dönen. Dokunan, ilgilendiren, dayanan.

²⁶ **Nihân**: f. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. Sır.

²⁷ **İzhâr**: açığa çıkarma, ortaya koyma, gösterme, belirtme

²⁸ **Rumuzat**: remizler, işaretler, ince nükteler.

**Dışın içe hayalatı, için dışa zuhuratı,
Birinden ol birine tuhfeler her bar olur peydâ.**

Kimin dûr eyledi çârî-i sitem³⁰ aviz³¹ muradınca

Yine evvel gelen geldi dilâ³² ağyar ardınca

Niçün halk eyledi bilsin müsemâmın yaradınca

O devriyle gelüptür Enbiya, Mürsel meratibce,

Gâhî mü'min zuhur eder gâhî küffar olur peydâ.

Kamu sırrı münderic oldu hakikat nokta-i yâda

Nice sırlar nihan eyler müsemma lâ da illâ da³³

Edüptür nakşî ukbayı sarây-ı vechi dünyâda

Tecelli eyledikçe ol sarayı sırr-ı ahfada,

Bu suret âlemi içre satı pazar olur peydâ.

Bu yolda âşık müsteban hakikat oldu çoktan çok

Derûnu dilde ey aşık müsemma verdini³⁴ gel kok

Eğer sen var var dersin sana olmaz bûyu kaddin yok

Onun zâtına gayet sığmaya hergiz nihayet yok

Onun için herbir isminden gelüp ber-kâr³⁵ olur peydâ

Sonunda kahr eder her kim görürse ondan ihsânı

Bilir miktarını zerre eğer baki eğer fânî

Anı ahir zeyl eyler ederse arz-ı ünvânı

Cemali zâhir olsa tiz celâli yakalar anı,

Görürsün bir gül açılma yanında hâr olur peydâ.

Keramât mûcizât her ne sudûr etse bu âlemde

Eğer zahir eğer batın hutûr etse bu âlemde

Bir adını kes eğer arz-ı umûr etse bu âlemde

Bu sırdandır ki bir kâmil zuhur etse bu âlemde,

Kimi ikrâr eder anı, kime inkâr olur peydâ.

Gedâsın habbeye muhtaç eğer dersin ki ben bayım

Taam sekri³⁶ terdir sevadın³⁷ kim olur sâim

Anâsır kalâsı içre özün şah ile kâim

²⁹ **Pinhan:** f. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir

³⁰ **Çarh:** Çark, tekerlek. Felek, gök, sema. Ok yayı. Elbisede yaka. Tef. Devreden, dönen. Çakır doğan. Talih

³¹ **Aviz:** f. Asılan, asılı bulunan.

³² **Dilâ:** f. Gönül, kalb, niyet. Cesâret, yürek.

³³ ل da ل da

³⁴ **Verd:** (Vürd - Vird) Gül

³⁵ **Ber-kâr:** f. Her iş üzere, üzerine,

³⁶ **Sekr:**(Sekir) Sarhoşluk

³⁷ **Sevad:** Karaltı. Uzakta karaltı halinde görülen kalabalık. Ekseri insanlar. Şehir. Kasaba. Karye. Köy. Karartı. Yazı karalama

Veli arif celâl içre cemâlini görür dâim,

Bu haristanın içinde ona gülzar olur peydâ.

Kimine dost olur düşman kimi düşmanı yezid âna

kimisi yüzbin illetle çıkar bir düşmana yâne

Kimisi iki çeşmiyle³⁸ gelir buruca³⁹ seyrane

Ne sırdır kim iki kimse nazar eyler bu ekvana,

Biri ancak görür dârı, bire deyyar olur peydâ.

Nizâm-ı âlem âdem bu dem emr-i şeriattır.

Ne hikmettir bu sırrı zâhid çü zillet ayn-ı devlettir

Kamû zıllı hayal ancak hakikat özüne hikmettir

İçi ummânı vahdettir yüzü sahrayı kesrettir

Bu yüzden görünür ağıyar içinde yâr olur peyda

O kim tefsire kâdirdir görürse noktada mâna

Özün fark eyleyen Haktır bilir mi lâ sını illâ⁴⁰

Umûru kaydı ukbâdan fenâdan çek elin cana

Görür ol genc-i mahfiden⁴¹ nice zâhir olur eşyâ,

Bilür her nakş-ü suretten nice esrâr olur peydâ.

İki âlemde bil Azbî iyi olmazmış ikilikten

Teşebbih hakla haktır geçen da'vayı benlikten

Olan ef'âl iblisdir bugün benlikle senlikten

Alan lezzatı birlikten halâs olur ikilikten,

Niyazi kande baksa ol hemân dîdâr olur peydâ.

³⁸ Çeşm: f. Göz. Ayn. Dide.

³⁹ BÜRUC: (Burc. C.) Burç, aslında âşîkar şey mânasına gelir. Her bakanın gözüne çarpacak şeklide zâhir olan yüksek köşk mânasına da kullanılmıştır. Bunlara teşbihen veya zuhur mânâsıyla semâdaki bir kısım yıldızlara veya bazı yıldızların toplanmasından meydana gelen şekillere ve farazi suretlere burc denilmiştir. Bilindiği gibi yıldız kümelerini felekiyatçılar muayyen bâzı suretlere benzeterek her mevsim ve ayda göründükleri şekillere göre isimlendirmişlerdir. Bunların altısı şimal (kuzey) altısı cenub (güney) cihetinde olarak oniki burç kabul edilmiştir. Bu burçların bulundukları sahaya da mıntakat-ül burûc ismi verilmiştir. Burçların isimleri Hamel, Sevr, Cevzâ, Seretan, Esed, Sünbüle, Mizan, Akrep, Kavs, Cedi, Delv ve Hut'tur.

⁴⁰ ل سını ل

⁴¹ Genc (Gencine): f. Define, hazine. Gömülü hazine. Kenz: mahfi: gizli.

Ey din ve imân isteyen besdir demi insan sana

Kendi özün şâh isteyen şayet ola mihman sana

Ey gevher⁴² kân⁴³ isteyen kân ola Hakk irfan sana

Ey derde dermân isteyen yetmez mi derd dermân sana,

Ey râhat-ı cân isteyen kurbân olandır cân sana.

Terket fenâya zarlığın kesbet bekâ hünkârlığın

Bul lezzetin ikrarlığın anma adın inkarlığın

Bil menzilin tayyarlığın⁴⁴ fehmet sözün attarlığın⁴⁵

Yağma edersin varlığın gider gönlünden darlığın,

Mahveyle sen ağyarlığın yâr olisar mihman sana.

Haktır rumuzu kün⁴⁶ fe kâne⁴⁷ bâtil meğer bâtil olan

Haktır sözüm ikrâr u imân bu hak söze etme gümân⁴⁸

Murgî⁴⁹ dile ten âşîyan in tu cevab mürselan⁵⁰

Sermâye bu yolda heman teslim olur buna inan,

Sıdk ile Allâh'a dayan etmez mi gör ihsân sana.

Uçurma kuldan yazını müşğîn⁵¹ elif yaz yazını

Pişir kurtar kim sözünü alçağa indir tizini⁵²

Sultana et niyazını Mîsrî bilir her râzını

Tevhide tapşur özünü kimseye açma râzını,

Şeyh izine tut yüzünü Şeyhin yeter bürhân sana.

Hal bulmayan sır bulamaz davayı irfân kılamaz

Kul olmayan hân olamaz ağlamayan hem gülemez

İrfâna cahil gelemes birlik gibi iş olamaz

Eyün kişi yol alamaz maksûdunu hergiz bulamaz,

Bekle maârif kapusun yüz göstere irfân sana.

Gel mihneti ferdâyı ko ikrâh ile takvayı ko(y)

⁴² **Gevher:** f. Akıl ve edeb. Asıl ve neseb. Elmas, cevher, mücevher. İnci. Bir şeyin kühü ve esası. Hakikat. Noktalı olan harf.

⁴³ **Kân:** f. Bir şeyin menbai. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse

⁴⁴ **Tayyar:** Uçan. Uçucu. Uçma kabiliyeti olan. Havaya kalbolup gaib olan.

⁴⁵ **Attar:** (litr. dan) Güzel koku veya iğne iplik gibi şeyler satan

⁴⁶ **Kün:** Cenâb-ı Hakkın "Ol, Olsun" mânâsındaki emri.

⁴⁷ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

⁴⁸ **Mân:** Men (vezin gelişi)

⁴⁹ **Mürg:** f. Merg. Kuş.

⁵⁰ **in tu cevab mürselan:** senin için gönderilen cevap

⁵¹ **Müşğîn:** f. Misk kokulu, miskli. Siyah şey.

⁵² **Tizî:** f. Çabukluk, tezlik. Keskinlik. Sıklık.

Geç arş ile âlâyı ko Âdem ile Havva'yı ko
 Hem bay ile ednâyı kohem cennet-ül me'va i ko
Dünyâ ile ukbâyı ko ûlâ ile uhrâyı ko,
Var ol kuru sevdâyı ko matlab yeter Sübhân sana.

Tebdil edip inkârını koy yerine ikrârını
 Dost ile özünde yârini fâş⁵³ eyleme esrârını
 Aşka deġiş her kârını at namus ile ârını

Candan talep kıl yârini ver canı bul didârını

Yok eyle kendi vârinı kim var ola cânan sana.

Her işinden feraġ olur masivâdan ıraġ olur
 Derviş olan alçaġ gözü yaşı ırmaġ⁵⁴ olur
 Vücudu daġ ve daġ olur aşk ile yüzü aġ⁵⁵ olur
Çürüklerin hep saġ olur zehrin kamû bal yaġ olur,
Daġlar yemişli baġ olur cümle cihân bostân sana

Gerçi gezer çoktur veli sümbül görür görmez gülü

Çün gül Yakub'dur bülbülü her şeyde var kudret

Herkes dedi Hakk'a belî,⁵⁶ birlikte lâl olur

Güçtür katı Hakk'ın yolu dergâhı hem gâyet ulu,

Sıdk ile olmazsan kulu etmez yolu asân sana.

Gir bende-i Haydar isen dâim hay hay Haydar isen
 Aşk ile yek Kanber isen dehre me envâr isen
 Cevr ile dilber der isen zâr fakir kemter isen
Kulluġa bel bağlar isen şâm-u seher aġlar isen,
Sular gibi çaġlar isen tiz bulunur ummân sana.

Varlığı hep ata gör yokluġa ayak basa gör

Kalbini pak eyleye gör hubb-i sivâ hep gidegör

Sırrına sırrı kata gör külli sivaya atagör

Bülbül oluben öte gör gül gibi açıl tütegör,

Aşk oduna can atagör gülzâr olur nirân sana.

Gel masivâdan çek elin kalbin ola Azbi çü pak
 Zahid sülûk ehlini gör çün mâsiva eylerde
 Aşk ehli olmaz hem helak candan elin kıl iştirak
Yüzün Niyâzi eyle hâk derd ile kıl bağrını çâk,
Kalbin sarâyın eyle pâk şâyet gele Sultân sana.

⁵³ **Faş:** Meydana çıkmış. Yayılmış. Anlaşılmış olan

⁵⁴ **İrmak:** Büyük akarsu, doğrudan doğruya denize dökülen nehir

⁵⁵ **Ak:** beyaz

⁵⁶ **Beli:** f. Evet.

4

*Vechin oldu dostum “innâ hedeyna” “kul kefâ”*⁵⁷

Buldu yüzondört kitab bu nûru vechinden ziyâ

*Vech-i bâki sûretindir verdi Hakk neşv ü nema*⁵⁸

İki kaşın arasında çekti hatt-ı istiva,

(Allemel esma) yı ta’lim etti ol hatttan Hüdâ.

Sende gösterdi kemâlin halka rabb’ül âlemin

*“Hâzihî cennât-i adn, fedhûlûha halidîn”*⁵⁹

*Bu sebebdan Âdemi tarh eyledi huld-ü berin*⁶⁰

Zat-ı ilme Mustafa, esmaya Âdem’dir emin,

İkisinden zâhir olmuştur ulûm-i enbiya.

Kıldı Âdem’de emânet ayn-ı esrâr cümle

*Emr-i “Vescüd vakterib”*⁶¹ hem oldu izhar cümleten

Görünür bir âyineden ağıyar ile yar cümleten

Zat-u esmâ vü sıfat ef’âl-u âsar cümleten,

Her zamanda bir velinin vechine bunlar ziya.

Mektebi irfâna gel gir kesb-i irfan kılasın

Arif kâmil olup hem nehy-i münker kılasın

Hızr elinden âb-ı hayvan nûş edüp can bulasın

Secde eyle Âdem’e ta kim Hakk’a kul olasın,

Eden Âdem’dan ibâ Hakk’dan dahi oldu cüdâ.

Kenz-i la-yefna yı bilmez kandedir illa fakir,

Bahr-ı bipayanı bulmaz etmeyen terk-i siva.

*Ucb ile şeytan olur zahid giyerse ger harir*⁶²

Görünür lâşî gözüne olsa ger yüzbin....

Zulmet içre âb-ı hayvân-ı bulan olmuş emir

Sureta gördüler Allah diyeni olmuş fakir,

Sandılar Allah fakirdir kendilerdir ağniya.

Yâne bilsin kendisini Hakk’a sırdaş olmayan

Hazret-i İsâ gibi Mehdiye gardaş olmayan

⁵⁷ اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ “Şüphesiz ona yol gösterdik;” (İnsan, 3)

⁵⁸ Neşv ü nemâ: büyüme ve yetişme, gelişme.

⁵⁹ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا “İçinde ebedî kalacakları, zemininden

irmaklar akan Adn cennetleri!” (Tâhâ, 76)

⁶⁰ Huld-u Berin: Ebedilik Cennet-i

⁶¹ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ “Sen secde et, Rabbine yaklaş.” (Alak, 19)

⁶² Harir: İpek. İpekten yapılmış. Harâretli. Sıcak.

Hal esrârı ne bilsin hâle haldaş olmayan

Ravza-yı hadrayı bilmez Hızr'a yoldaş olmayan,

Ab-ı hayvan-ı bu zulmü görmeyenler sandı mâ.

Vakt-i şâdî derdi gam ferdâyı hicran ma- medâ⁶³

Evliya ve enbiyâda münderic bâ-y-i gedâ

Hâk⁶⁴ bâd⁶⁵ ateş ile âb⁶⁶ cem olunca sırrıma

Bil ki seddeyn iki kaş İskender ortasındadır,

Cem'i cem-ül cem ile feth oldu ebvâb-ı Hüdâ.

Mahzen-i esrara her vâ eyleyen bu Mısırî-i

İkilikten bulmadı âr eyleyen bu Mısırî-i

Azbî'yi haktır deyü ikrâr eden bu Mısırî'yi

Kande bulur Hakk'ı inkâr eyleyen bu Mısırîyi,

Zâhir olmuşken yüzünde nûr-i Zât-ı Kibriyâ.

⁶³ **Meda:** Mesafe, nihâyet. Son.

⁶⁴ **Hâk:** f. Toprak.

⁶⁵ **Bâd:** f. Yel. Rûzgâr. Soluk. Nefes

⁶⁶ **Ab:** f. Su. Mc : Yağmur. Letâfet, güzellik. İtibar. Irz, nâmus. Vakar. Cilâ. Keskinlik.

Peykânın⁶⁷ oldu âşina şekvâ⁶⁸ idim senden sana
Cahımıza⁶⁹ lutfun atâ kâmillere cevrin seza
Zâr etmede dil mübtela nâdan bula zevk-u safa
Ey çarh- ı dîn nettim sana hiç vermedin râhat bana,
Güldürmedin önden sona ah mihnetâ vah mihneta
İmkân irşad etmedin bir kande istinad eden
Âlemde hoş âd etmedin ben kemteri yâd etmedin
Ma'muru berbâd etmedin virânı âbad etmedin
Bendinden âzad etmedin, feryâdîma dâd etmedin.
Bir dem beni şâd etmedin ah veyletâ vah veyletâ.

Doldu cihâna galgalem⁷⁰ hem andelibe hoş kelim⁷¹
Dil yâreli kemter kulum hem mâlik kemter pulum
Müşkül olmuştur ahvalim hiçbir bulur yoktur halim
Erişmedi dosta elim Rahmân'a varmadı yolum
Çıkmadı başa menzirim ah gurbetâ vah gurbetâ
Hem yemeyim hem içmeyeyim yârime nâgah⁷² edeyim
Subh-u mesâ hiç durmayım dehre özüm mâh⁷³ edeyim
Hal edeyim müşkülümü virdimi Allah edeyim
Mecnûn veş âh edeyim Ferhâd veş vâh edeyim,
Bu virdi her-gâh edeyim ah hasretâ vah hasretâ.

Yüz vermeyim ağıyarıma yâr olayım ol yârime
El komayım pazarıma yâdım vâre dildârıma
Ayak basıp ben kârıma yâr olmadım ol yârime
Varmazsa yolum şeyhime, sarmazsa merhem yâreme,
Olmazsa çâre derdime ah hayretâ vah hayretâ".
Sunsun bana tasıyla sem⁷⁴ içeyim ânı hâşa diyemem
Ey dilber kân-ı kerem senden olur her derde em⁷⁵
Cevrin safâdır derd diyemem düzâh⁷⁶ gamımdan yanığım

⁶⁷ **Peykâ:** f. Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönen. Seyyare. Haber ve mektup getirip götürün.

⁶⁸ **Şekva:** Şikâyet, âciz kaldığını ve zayıflığını haber vermek. Su kabının ağzını açmak

⁶⁹ **Cah:** (Câhe) f. Makam, mansıb. Kadr, itibar

⁷⁰ **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek

⁷¹ **Kelim:** (Kelime. C.) Kelimeler, kelâmlar, lâkırdılar.

⁷² **Nagâh:** f. Birdenbire, ansızın, hemen. (Nâgeh, nâgehan, nagehâne, nagehânî)

⁷³ **Mah:** (Meh) f. Senenin onikide birisi. Yirmisekiz, yirmidokuz, otuz veya otuzbir günlük zaman. Gökteki ay. Kamer.

⁷⁴ **Semm:** Zehir, ağrı

⁷⁵ **Em:** medicine, remedy ilaç, deva, çare

***Kârım dűrur derdile gam gitmez başımdan hiç elem,
Gűlden cűdâ bir bűlbűlűm ah firkatâ vah firkatâ.***

Aşk-ı sorup bilenlere satın olurmuş galgale⁷⁷

Gel râzını⁷⁸ açma ele, evvel deęilip sonra gűle

Azbî-i Niyâzi kıl bűlbűl olursa sen gűle

Yanar Niyâzî derd ile hiç kimse yok hâlin bile,

Nâlân olup girdi yola âh rıhletâ vâh rıhletâ

⁷⁶ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Kűlfet.

⁷⁷ **Galgale:** Sűr'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek.

⁷⁸ **Râz:** f. Gizli sır, saklı şey. Mimar. Marangozların işini tanzim eden.

Gel evi akl-ı maada⁷⁹ geç maaş⁸⁰ gafletinden dâna⁸¹

Ne denlû arz-ı lûtf etse sonunda cevri eder cânâ

Cihanda âkil ü dâna geçerken olma gel şeyda⁸²

Uyan gafletten ey gâfil seni aldatmasın dünyâ,

Yakanı al elinden kim seni sonra kılar rûsvâ.

Niçin ruhu rezil ettin gözettin bu teni sevdin

*Hevâyı şehvete uydun **seni** kodun **beni** sevdin*

*Cihanda sevmedin bir yâr seni ve kâh **meni**⁸³ sevdin*

Ne sandın sen bu gaddârı ki tâ böyle anı sevdin,

Anı her kim ki sevdiyse dinini eyledi yağmâ.

Nedendir sende bu ucbu ve riya ey zahidi devran

Meseldür kendüye eyler kişi yahşi eğer isyan

*Niçin isyan edip dersine uydurdu **beni**⁸⁴ şeytan*

Adâvet kılma kimseyle sana nefsin yeter düşmân

Ki asla senden ayrılmaz ömür âhir olunca tâ.

Kanî ol bizim evvelde ki kıldın Hakk’a ikrarı

Yüzün yere koyup ey dil kosun yeridir inkârî

Nice fehm ettin ol yeri nice terk ettin ağyari

İşittin Hakk Rasûlünden nice âyât-u ahbârı,

Veli nîdem ki kâr etmez bu öğütler sana aslâ.

Bu kibir ve kin ile her dem ola Mervânla⁸⁵ gönlün

İçinden merhamet gitmiş dolu tuğyanla gönlün

Kadem bas bizim rindâne dola irfânla gönlün

Bu zâhir gözünü örtüp bana tut cân ile gönlün

Ki her bir sözün içinde duyasın cevher-i manâ.

Fenâ ender fenâ içre fenâyiden ola gör kim

Bu dem gel mebd-i sırrı maaddan sen duya gör kim

Hadis-i men arafnâke rumûzundan dola gör kim

Kelâm-ı Mustafâ zevkin dimâğında bulagör kim

Muadil olmaz ol zevke hezâran “men ile selvâ.”

⁷⁹ **Maad:** (Meâd) (Avdet. den) Âhîret. Dönölüp gidilecek yer. Dönüş. Ahîret işleri.

Uhrevî işler

⁸⁰ **Maaş:** Geçinilecek dünya.

⁸¹ **Dânâ:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim.

⁸² **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal

⁸³ **Men:** f. Ben. (Farsçada birinci şahıs zamiri)

⁸⁴ **Ben:** (Bak: Ene) t. Psk: Şuurlu kişiliğimiz.

⁸⁵ **Mervan:** (ara.) er. - Emevî sülalesinin mervan kolu.

Niçin yok yerlere Azbî kılsın ehli zârî⁸⁶
Niçindir ism-i âzamda çü bildin ism-i settarî⁸⁷
Yerine şadlık gelsin çıkar gönlünden efkârı
Kemâl-i devlet istersen oku ayât-ı Kur'ânı
Ki her harfin içinde var Niyâzî bin dürr-i yektâ

⁸⁶ **Zari:** f. Ağlayıp sızlama. Hakirlik ve itibarsızlık.

⁸⁷ **Settar:** (ara.) er. - örten. Günahları örten, Allah.- Allah'ın isimlerinden "abd" takısı olarak kullanılır. abdüssettar.

“La tahâfû”⁸⁸ “ircî”⁸⁹ çün oldu mevlâdan nida

Zât-ı lâ yefnâsı⁹⁰ yarin eyledi arzı lika⁹¹

Sana da fakr-i fenâ’dan görüne aynı gına

Hatm-i cem-il mürselinin fahıdır fakr-u fenâ,

Hatm odur kim bir ola yanında hem şâh-ü gedâ.

Duymanın âdın o kim bilmez ânı Hakk aç eder

Kimine verir muradın ânı sâhibi tâc eder

Kimine verir fenâ’yı⁹² bâkî’ den ihrâç eder

Devlet-i dünyâ seni bir rütbeye muhtac eder,

Devlet oldur sana her bir rütbeden vere gınâ.

Ger veliyyullâh isen arz-ı kerâmet eyleme

Vuslat-ı yâr arzuyu zevk cennet eyleme

Özünü fark eyle besdir⁹³ gayra minnet eyleme

Kâb’e Kavseyni ev-ednâ da ikâmet eyleme,

Zât-ı baht nûruna yan, bul makâm-ı muntehâ.

Geç bu hırsı nefse uyma aç kanaat kapısın

Arif isen ruz u şeb⁹⁴ pek bekle mihnet kapısın

Kamil olmaksı muradın yıkma hizmet kapısın

İzzet istersen yürü var bekle zillet kapısın,

Ateş-i a’dâ ile kayna olunca kimya.

Gel müsemmâya erince inle esmâdan usul

Hem erenlerde bulunmaz çâr unsur⁹⁵ sağ ve sol

Zahir ve batında teslim olmadan yok doğru yol

Belki Mûsâ’yı telemmüz eylese etmez kabûl,

Hızr ile hem-râh olan kes eylemez çün-u çerâ

⁸⁸ قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى “Buyurdu ki: Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm.” (Tâhâ, 46)

⁸⁹ اَرْجِعِي إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً “O, senden, sen de O’ndan hoşnut olarak Rabbine dön!” (Fecr, 28)

⁹⁰ **Lâ-yefna:** Bitmez, tükenmez. Fenaya gitmez. Yok olmaz

⁹¹ **Lika:** Kavuşmak. Rast gelip buluşmak. Görüşmek. Yalnız görüşmek. Yüz, sima, çehre.

⁹² **Fena:** (Beka'nın zıddı) Yokluk. Yok olma. Geçici dünya. Geçip gitme. Tas: Kendi varlığından geçmek. Kötü. Devamlı olmayan. Çok kocamış olmak

⁹³ **Bes:** f. Kâfi. Yeter. Yetişir. (Allah bes, gayri heves)

⁹⁴ **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.

⁹⁵ **Çâr:** f. Dört. Cihâr **Çâr Unsur:** Ateş- su- hava- toprak

Azbî bu ten gülşeninde zeyn olan dağ üzre bağ
Geç bu ak ile karadan bir ola yakın ırağ
Yakdı abdal-ı ilâhî tekye-i ten'de çırağ
Mısırîye hatm-il makâmat oldu herşeyden ferâğ,
Zâhir u bâtında kalmadı ebed illâ Hüdâ.

Hû deyü feryâd edersin mâsivâdan şöyle bil

Kim Kemal içre ayandır ru'yet⁹⁶ tâban⁹⁷ cemil⁹⁸

Çün rıza içre habîbi buldu İsmail Halil

Dersin aklından alursun bil sana olmaz delil,

Dersini var Hakk'dan al kim ilmin ola reh-nümâ.

Gâhîce Gülşen olur bu sûret zindânı bana

Gâh olur rûyi⁹⁹ rakibden görünür canan bana

Sıfatın gösterdi dehrin âfet devran bana

Habs için geldi, gelür itlâk için fermân bana,

Evvelki kahr, âhiri ihsân eder Sultan bana.

Otuz iki harfde harfi çâr ile Kevser seçer

Üçyüz altmış babın her sırta binbir içer

On iki burcun rumûzun ayn ile gâf lâm seçer

Erbâin'im çün tamâm oldu dahi on gün geçer,

Hatm olur menzil merâtib can olur canân bana.

Padişah olmak cihâna mihnettir sâlikin

Özünü fark eylemek Hakk devletidir sâlikin

Menzili ukbâ ve fânî menzildir sâlikin

(Kâb-e kavseyn-i ev-ednâ) zilletidir sâlikin (üçyüz ellidir bilin)

Doğdu gün mağribden açtı zulmet-i Sübhân bana.

Siğmadı Hakk akl u fikre ve zannu hisse ve meşrebe

Hem dahî siğmaz imâna olmaz kemal mezhebe

Verdiler altın licam¹⁰⁰ çün sultan bindi merkebe

Geldi Hakk batıl firar etti dolaştı mağrîbe

Zâhir oldu gizli sırlar verdi Hakk bürhan bana.

Nâz edersen bin niyâz eyler bana Cibril Emin

Hüccetidir a'yeti "İnnâ hedeynâ mürselin"

Olmaya benden kimesne râh-ı aşta kemterin¹⁰¹

Oldum İsmâil gibi teslim-i Hakk etti hemin,

İki bin yüz dahi yetmişbeşte bir kurban bana.

⁹⁶ **Rü'yet:** Görmek, bakmak. İdare etmek. Göz ile veya kalb gözü ile görmek. Akıl ile müşahede derecesinde bilmek, idrak etmek, tefekkür etmek, düşünmek. Araştırmak

⁹⁷ **Taban:** f. Işıklı. Parlak. Parlayan güneş.

⁹⁸ **Cemil:** Güzel. Cenab-ı Hakk'ın isimlerinden biri

⁹⁹ **Ru (Ruy):** f. Yüz, cihet. Sebep. Çehre

¹⁰⁰ **Licam:** (Ligâm) f. Dizgin. Gem.

¹⁰¹ **Kemterin:** f. Pek âciz ve güçsüz. Çok hakir. En küçük, en âşağı. Pek çok noksan veya eksik

*Hoş gazâ-i Ekber sırrı şehâdetir bu koç
Hazret-i Cercis¹⁰² dahi olsa rivayette bu koç
Yetmiş iki millete aynı emanettir bu koç
**Anladım zebh -i azîme bir işârettir bu koç,
Hem beşârettir gele Yahyâ ile mihmân bana.***
*Hirmen-i¹⁰³ âlemde her ne bulsa yermeziz zaman
Aç gözün gafil kulak tut dem bu demdir bu zaman
Zâhir ve batında Azbî Hakk sözümdür her zaman
**Halkı âlem dediler İsâ'ya Mısırî bir zaman,
Dahî bundan özge mâ evhâ dedi Kur'an bana.***

¹⁰² **Cercis:** aleyhisselâm : (Circis) Taberi tarihine göre: İsâ aleyhisselâmdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriatı ile amel etmiş olan bir nebidir. Yedi sene içersinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, müteaddid defalar öldürülmüş ve mu'cize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helâk edilmiştir. En sonunda yine Cercis aleyhisselâm şehid edilmiştir.

¹⁰³ **Hirmen:** f. Harman

Aşk meyinden hayranım hayr ender hayran bana

Hem dermandır her derdim, hem derttir derman bana

Hem cevâhir kendiyim hem cevherdir kân bana

Bahr içinde katreyim bahr oldu hayrân bana,

Ferş içinde zerreyim arş oldu seyrân bana.

Eyledim ikrar bu dem gitti hep şerrin güman¹⁰⁴

Lahmin lahmî¹⁰⁵ olup yâr ile kaldım ben heman

Olalı kevn-i mekan geçmedi asla zaman

Dost göründü çün ayân kalmadı bir şey nihân,

Tûfân olursa cihân bir katre tufân bana.

Fikri rıza içreyim Hakk ederse meskenim

Ne ölüyüm ne diri kabri tene medfenim

Zahir u batın hemân görüncü ankâ benim

Sûrette nem var benim sîrettedir ma'denim,

Kopsa kıyâmet bugün gelmez perişân bana.

Âbid ve hem fâsıkın lâ'sıyım illâ'sıyım

Anla elif dersini Harici'nin¹⁰⁶ la' sıyım

Nokta-i bayım veli her noktanın basıyım

Kâf-ı dil Ankâsıyım sırrın âşinâsıyım,

Endişeler hâsıyım ad oldu insân bana.

Harf-i otuz ikide harf-i biri bir bilen

Er olur erden bugün postunu pek bekleyen

Himmeti Mısrî ile Azbî edip eyleyen

Niyâzî'nin dilinden Yûnus durur söyleyen,

Herkese çü can gerek Yûnus durur cân bana.

¹⁰⁴ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

¹⁰⁵ **Lahm:** Et. Her şeyin içi ve üzeri. Bir işi sağlam kılmak. Kırık şeyi kuyumcunun yapıştırması. Lehimlemek. Bir yerde ilişip kalmak

¹⁰⁶ **Haricî:** Dışarıya âit olan. İçeriye âit olmayan. Dış ile alâkalı. Ecnebiye âit. Zorba ve âsi olan. Seyyid olmadığı halde seyyidlik iddia eden. Vaktiyle Hazret-i Ali Kerremallâhü veche'ye âsi olan fırka-i dâlle ashabından herbiri. (Bak: Havaric Vak'ası)

Essalâ hûbân¹⁰⁷ gönülden bâd-ı aşkâ essalâ

Essalâ her kim satarsa vâ-ı aşka essalâ

Essalâ herkim girerse kârı aşka essalâ

Essalâ her kim gelür bazâr-ı aşka essalâ,

Essalâ her kim yanarsa nâr-ı aşka essalâ.

Aşkla zillet onda hor iken mamur olup

Hayr ile şerden elin yuv cümle senden dûr olup

Dâhi kahrından habîbin ruz-u şep mesrur olup

Essalâ dâr-ı Enel-Hak'da bugün Mansûr olup,

Can u bâşından geçen berdâr-ı aşka essalâ.

Dört huruftan bir bilir kâmil cevâbı gelüp

Kuşdilin â'lâ¹⁰⁸ bilir ol sırrı duyup sır söyleyüp

Bu tasavvuftan okursun dersini ezberleyüp

İbn-i Edhem gibi tâc ü tahtını terk eyleyüp,

Soyunup abdâl olan hünkâr-ı aşka essalâ.

Zâhir u batın gedâlık ola ayni şah gibi

Ceset vücudu her gönül abdaldır siyah gibi

Bahr-i aşka ten sefine dil ona melah¹⁰⁹ gibi

Kendini odlara atan şol Halilu'llâh gibi,

Cân u dilden bülbül-i gülzâr-ı aşka essalâ.

Evvel ve ahirde bir söz olmaya gerçek yalan

Her ne söz kim söylenir Hakk'tan nihan olmaz ayan

Azbi râhı aşka girdi varını yağma kılan

Varlığı dâğın delüp Şîrin iline yol eder,

Ey Niyâzî söyle ol mi'mâr-ı aşka essalâ.

¹⁰⁷ **Huban:** f. Güzeller, iyiler

¹⁰⁸ **Â'lâ:** üstün, yüce, çok yüksek, kıymetli.

¹⁰⁹ **Melah:** f. Çekirge

11

Hem ebu'l vakit olmadan ibn-i vakit ol bî-nikab¹¹⁰

Geçe gör havf-ı recâdan¹¹¹ ver rızae lillaha tâb¹¹²

Arif-i billâh olan insana eyle intisab

İster isen ma'rifette olasın âli-cenâb,

Ehl-i irfan eşiğinde yüzünü eyle türâb.

Ziynet-i dünyaya mağlup olmasın akıl ve dilin

Menzilin âlide derken ola esfel menzilin

Mâl-i hulyanın¹¹³ hesabı etmesin per-hâm bilin¹¹⁴

Çok da verme kendini dünyâya bir dem çek elin,

Döndüremezsın beğim katî ağırdır bu dolâb.

Çünkü hacet yok imiş iksir teshir etmeye

Oldu hem "nahnü kasemnâ"¹¹⁵ kısmetidir etmeğe

Çün değılsin zerre-i tedbirle tağıyir¹¹⁶ etmeye

Bu harâbı niceler çalıştı ma'mur etmeğe,

Bir yanın ta'mir ederken bir yanı oldu harâb.

Niceler pervâne meseli can verir şem'a¹¹⁷ yanıp

Niceler mestâne oldu âb-ı vuslattan kanıp

Teşne¹¹⁸-kân¹¹⁹ ehl-i tehâlûk¹²⁰ ceset vücudun usanıp

Çok seğırtti gaflet ehli bu serâbı su sanıp,

Bulmadılar hiç biri bu sahrada bir katre âb.

Padişah olmak dilersen muğni zillette ol

Meskeni vahdette eyle sureta kesrette ol

İki âlemde dilersen izzet ve devlette ol

Bir zaman yüz verme dünya ehline uzlette ol,

Akl u fikrin bir yere cem'et yüzüne çek nikâb.

¹¹⁰ **Nikab:** yüz örtüsü, peçe, perde, örtünme.

¹¹¹ **Havf ve reca:** Korku ve ümid. (Hem yaşama ümidi, hem de ölüm korkusu. Yahut, affedilmesi ümidi veya cehenneme gitmek korkusu.)

¹¹² **Tâb:** Güç ve kuvvet

¹¹³ **Mal-i hulya:** f. Vesvese, kara sevdâ, kuruntu, boş hayaller

¹¹⁴ per (F.) پر .kanat. kuşların iri tüyü, yelek. **Ham:** (F.) خم .eğik eğri, bükük.

¹¹⁵ نحن قسمنا "Biz taksim ettik." (Zuhurf, 32)

¹¹⁶ **Tağıyir:** değıştirme, başkalaştırma, bozma.

¹¹⁷ **Şem'a:** Işık, çıra. Nur. Muma batmış fitil.

¹¹⁸ **Teşne:** f. Susamış. Mc: İstekli, çok arzulayan, heveskâr.

¹¹⁹ **Kân:** f. Bir şeyin menbai.

¹²⁰ **Tehâlûk:** (C.: Tehâlûkât) (Helâk. dan) İstekle atılma. Tehlikeye aldırış etmeden, birbirini çiğneyecek gibi koşuşma

Kimseye gösterme vechin yâre kılma hoş-güman¹²¹
 Kim yılanı nâkilandır¹²² başı ki küfrü iman
 Bir ola yanında hicri¹²³ derd-i gam ıssı ziyan
Göz kulak dil kapıların bağla muhkem bir zaman,
Ola kim Hakk-dan yana gönlünden ola feth-i bâb.

Ahdin üzere bu dem sahib-kadem¹²⁴ dil ayık ol
 Sohbet-i rahmana gel gir nutku Hakk'tan natık ol
 Her ne işitse kulağın dinle Hakk'tan, sâdık ol
Ger ölümden kurtulam dersen yürü var âşık ol,
Döne döne aşk oduyle cism ü cânı kıl kebâb.

Yedi dürlü meyle¹²⁵ doldura gele gülden kâseyi
 Bezm-i¹²⁶ aşkta yâr sunarsa sana gülden kâseyi
 Bir nefes dilden bırakma al gönülden kâseyi
Gir bu derd meyhânesine koma elden kâseyi,
Hiç yürek kanından özge âşiğâ yoktur şarâb.

İki âlemde olup aşık dilâ¹²⁷ ağlayasın
 Sende Hakk zahir duruken Hakk deyü bekleyesin
 Fî-emânillâh¹²⁸ sadâsın bilmeyip tınlayasın¹²⁹
Himmetin dâim bu olsun kim Hakk'ı anlayasın,
Hakk'ı bilmekten yeğ olmaz iki âlemde sevâb.

Gel inat ehlinden olma zâhida yayını as
 Cenneti irfâna gel gir olma hem ehli maas¹³⁰
 Hazretullahâ ancak kul olandır abd-i has
Ger azâb-ı âhiretten bulmak istersen halâs,
Arif ol ki cehl odundan kopısar cümle azâb.

Azbi pirim Hazret-i Mısırî Efendi hoş haber
 Böyle bulmuştur kelâm izzetullâh eser
 Seni sana kasdeder bildirmeye Hakk'tan meğer
Bu Niyâzî kendinden demez bu sözü ey püser,
Hep anı söyler duyarsın gökten inen dört kitâb.

¹²¹ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

¹²² **Nakilan:** nakledenler

¹²³ **Hicr:** ayrılık

¹²⁴ **sahib-kadem:** Sabit ol

¹²⁵ **Mey:** f. şarap, içki. (Bak: şarab)

¹²⁶ **Bezm:** f. Sohbet meclisi. Muhabbet yeri. Yiyip içme, îş u nûş. Meclis.

¹²⁷ **Dil:** f. Gönül, kalb, niyet. Cesâret, yürek. Mandıra, ağıl.

¹²⁸ **Fî-emânillâh:** Allah Teâlâ'ya emanet ol

¹²⁹ **Tınla:** f. çınlamak, çingırdamak, tıngırdamak, çınlatmak, çingırdatmak, tınlamak

¹³⁰ **Maas:** Ayağın siniri çekilip büzülmek. Ayağın eğri olması.

Sure-i seb'ul mesânî¹³¹ çünkü oldu dört kitap

Kalması âlemde zahir ehl-i demde ızdırab

Çün ziya verdi hakikat şemsi âlem buldu tâb

Aç gözün dildâra bak ref oldu yüzünden nikâb,

Zulmeti sürdü çıkardı ara yerden âfitâb.

Hakkı Hakk'tan Hakk bilip Hakk'ı seçegör

Hubbu fâniden geçip şehr-i bekaya göçegör

Olmadan bunda sıratı mâsivayı geçegör

Şol "sakâhüm Rabbühüm" hamrın lebinden içegör,

Katresin nûş eyleyen uşşâk ebed görmez azâb.

Zevk-i cennet nehyi münker her sevabın aslıdır

Cehl-i zulmet içre düzâh¹³² her azabın aslıdır

Akl-ı kâmil bu hayat içre hitabın aslıdır.

Otuz iki harfî bildin dört kitâbın aslıdır,

Safha-i vechinde yazılmış kamû bî-irtiyâb.

Gel gönülden geç bırak zâhirde âlem cehlini

Feyz alan sırrı Hüdâ'dan arz eder mi fazlını

Mihneti dünya içinde hak bilen Hakk vaslını

Mekteb-i irfâna gir oku bu ilmin aslını

Gör ki nice derc oluptur bu ilimde dört kitap.

Şâdîlikden pâkî yok ol yar içre olma melul

Eğlemek istersen ey dil ilm-i hikmetten usul

Mekteb-i irfana gel gir eyle bu pendim kabul

Her ne okursan çün otuzikiden taşra değil,

Yüzünün metnini şerh eder okuyan fasl-ü bâb.

Kendini ednâ¹³³ bilen kes eylemez arz-ı neseb

Duy hakikatten bu pendî¹³⁴ eyle insandan edep

Cân-u dilden sırrı Hakk'ı Lâyezalî¹³⁵ kıl talep

Her ne söz kim söylenür âlemde Türki yâ Arab,

Tut kulağın kim sanadır cümle dillerden hitâb.

Şâdîlik¹³⁶ vaktinde Azbî gelecek efkâra bak

Ten gözüyle âlemi ruhu gözet Hünkâra bak

¹³¹ **Sure-i seb'ul mesânî:** İki defa nazil olan ve yedi âyetten ibaret bulunan Fâtiha Suresi. Mükerrer okunup tekrarlanan.

¹³² **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet

¹³³ **Ednâ:** en küçük; en âdi, en aşağı, en alçak.

¹³⁴ **Pend:** f. Nasihat, vaaz, öğüt

¹³⁵ **Lâ yezalî:** Zevalsiz olana ait, sonu olmayanla ilgili.

¹³⁶ **Şad:** f. Sevinçli, ferahlı, memnun, mesrur, şen, bahtiyar.

Yum gözün inkâra bakma aç gözün ikrara bak
Her ne kim görür gözün ondan cemâl-i yâre bak,
Çünkü gitti ey Niyâzî kalmadı asla hicâb.

Hayli talep kıldım menzilgehim¹³⁷ savm-u salât¹³⁸
 Oldu karargâhım hemin âlemde hoş hac ve zekât
 Gördüm yüzüm bunda âyan mir'âtım¹³⁹ oldu kâinât
Oldum çü mahv-ı mahz-ı zât, buldum vücûdumdan necât,
Ben içmişem âb-ı hayât, irmez bana hergiz memât.
 Çıktı gönülden cümle mal u menal¹⁴⁰ bâkî fena
 Benden bana oldu sefer geldi Habib¹⁴¹ benden yana
 Dostu ayan gördüm dedim Elhamdülillâh dâima
Ben dost yolunda vârimı terkeyledim önden sona,
Küfr ile îmândan geçüp a'yânda bulmuşâm sebât.
 Geldim ise gittim ise âdemdenim bilmem hale¹⁴²
 Hakk'a bedel oldu kamu¹⁴³ bende olan tul-u emel¹⁴⁴
 Hakk'dan doludur her yanım benden bana gelmez zelev¹⁴⁵
Her kande baksam görünür gözlerime sırr-ı ezel,
Her şey ulaşup Hakk'ına çıktı aradan kâinât.
 Kahr u safadan geçmişim dost ile ülfet bulalı
 Kesrette¹⁴⁶ vahdet¹⁴⁷ eyledim vahdette kesret bulalı
 Can tahtına geçtim bugün sırda muhabbet bulalı
Dost ile ben dost olalı zevk ile işret bulalı,
Zayf-i mükerreremdir bu can hep yediğim kand-i nebât.
 Tas tas zehirler yut rahat bulunca mihneti
 Çektim hezar¹⁴⁸ derd ü bela devlet¹⁴⁹ duyunca zilleti

¹³⁷ **Menzilgâh:** konak yeri. Kalınan yer.

¹³⁸ **Savm-u salât:** Oruç namaz

¹³⁹ **Mir'at:** Ayine. Ayna. Meşhur bir cins lâle

¹⁴⁰ **Menal:** Yetiştirme, nâil olma, kavuşma. Ele geçirilen şey. Nâil ve sahib olunan şey.

¹⁴¹ **Habib:** (Hubb. dan) Sevilen. Sevgili. Seven. Dost. Loved man

¹⁴² **Halel:** Bozukluk. Eksiklik. Başkası tarafından verilen zarar. İki şeyin aralığı. Boşluk. Açıklık.

¹⁴³ **Kamu:** (Kamuğ) t. Hep, bütün, tamamen.

¹⁴⁴ **Tul-u emel:** Bitmeyen istek. Hiç ölmeyecek gibi dünyaya dalmak ve düşünmek.

¹⁴⁵ **Zelev:** Eksiklik

¹⁴⁶ **Kesret:** Çokluk, sıklık. Bir şeyin ekserisi ve muazzamı. Bolluk.

¹⁴⁷ **Vahdet:** Birlik. Yalnızlık. Teklik. (Kesretin zıddıdır.) Edb: İfade esnasında mevzuun haricine çıkılmaması, maksad ne ise yalnız ondan bahsedilmesi, sözün dallandırılıp budaklandırılmaması.

¹⁴⁸ **Hezar:** f. Bin. (1000) Pek çok. Bülbül.

*Yar ile buldum sohbeti her yerde kıldım ışıretî*¹⁵⁰

Halvette ettim rihleti, kesrette buldum vahdeti,

Bâzarda düzdüm halveti rûz-u şebim îyd ü berât.

*Aşktan haber alan kişi kevserden eyler çün vuzu*¹⁵¹

*Savm u salât hac ve zekât Tevhidi ona tuttur diru*¹⁵²

*Tarzem*¹⁵³ *ona gedaldan geda aslım ululardan ulu*

Gördüm bu âlemler kamû benim vücûdumla dolu,

Bir olmuş uçmağ ve tamû cümle bana olmuş sıfât.

*Elhamdülillah sâdhezar*¹⁵⁴ *Hüdâ'yi hûb*¹⁵⁵ *bilir*

Gelen gider giden gelir olan olur kalan kalır

İkrar-ı iman ahd-i iman yahşi yaman Hakk'tan gelir

Her ne yana kim eğilem ol yane her şey eğilür,

Olmuş Niyâzî hep senin sâyelerin sitt-i cihât

¹⁴⁹ **Devlet: isim Arapça devlet** 1 . Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan teşkilâtlanmış millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık.

Büyüklük, mevki.

¹⁵⁰ **İşret:** içki, içki içme, sarhoş edici içki kullanma.

¹⁵¹ **Vuzu:** Abdest alma. Abdest suyu. Abdest.

¹⁵² **Dir:** (C.: Dirâ'- Duru') Cevşen. Cenkte, muharebede giyilen zırh.

¹⁵³ **Tarze:** şekil, suret

¹⁵⁴ **Sadhezar:** f. Yüzbin.

¹⁵⁵ **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut. Muhafaza ve imsâk.

Onsekiz bin âlem içre devr eder zât sıfat

Onsekizbin kâinâtın şerhin eyler beyyinât

Gizlidir bir nokta içre onsekizbin kâinat

Sırr-ı Hakk'ı nicesi fâş eyleyem ben, ey sikât,

Kâını ancak remz ile etmiş beyân ehl-i nikât.

Şah olan elbet beyandır kim gedâsın arturur

Cevrine razı olana dost vefasın arturur

Kişinin ahsen¹⁵⁶ iddiası aşınâsın arturur

Her ne denlû âşikâr etsem hafâsın artturur,

Ol ayân iken anı örter delâil beyyinât.

Âlemi şems-i hakikât kaplamıştır ser be ser¹⁵⁷

Hey ne âdemdir ki âdem eyleye özden haber

Arzuyu vasl dilber eyleyen müşrik meğer

Anı tevhid eylemez illâ ki şirk ehli eder,

Vahdet-i Hakk'ı duyanın dili lâldir akli mât.

Bais zevk u selâmet muayyende efkâr durur

"Leyse fî'ddâr"¹⁵⁸dır "velâ gayri"¹⁵⁹ beyan deyyar¹⁶⁰ durur

Cümle eşcarı¹⁶¹ nebata fer¹⁶² veren gülzar durur

Her ne kim fevkal-ulâ taht-es-serâda var durur,

Zât-ı vâhiddir veli göründü nice bin sıfat.

Masiva kaydından âli cehl nefret yok durur

Terki dünya devletinden özüne devlet yok durur

Hakk'tan ayrı zahir ve batında suret yok durur

Zâtı birdir lîk evsâfına gâyet yok durur,

Gör bu fânusu ki onun şem'i oldu nûr-i zât.

Azbiyâ sıdkı rızadır hem imânın şulesi¹⁶³

Hem dahi Musa yüzüdür "len terâni"¹⁶⁴ şulesi

¹⁵⁶ **Ahsen:** En güzel. Çok güzel.

¹⁵⁷ **Serbeser:** f. Baştan başa

¹⁵⁸ Dünyada (şey) yok.

¹⁵⁹ (Başkası yok) o vardır

¹⁶⁰ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi

¹⁶¹ **Eşcar:** (Şecer. C.) Ağaçlar

¹⁶² **Fer:** isim **Farsça fer** : Parlaklık, aydınlık. (gözde) Canlılık, Kuvvet, nüfuz.

¹⁶³ **Şule:** Alev, yalın

¹⁶⁴ **لَنْ تَرِنِي** : "Mûsa bizim tayin ettiğimiz vakte geldi ve O'na Rabbi tekellümde

bulundu. Dedi ki: "Ya Rab! Bana zâtını göster, Sana bakayım. (Cenâb-ı Hakk da)

Buyurdu ki: **"Sen Beni katiyyen göremezsın.** Fakat dağa bir nazar et, eğer yerinde

Nuru Pak Mustafa'dır her zamanın şulesi
Ey Niyâzî Âdem oldu çün cihânın şu'lesi,
Bahş olur Âdem deminden âleme rûh-ul hayât.

durabilirse sen de Beni görebilirsin." Hemen Rabbi dağa tecelli edince onu parça parça etti. Mûsa da baygın bir halde düşüp kaldı. Vaktâ ki ayıldı, dedi ki: "Seni tenzih ederim, Sana tövbe ettim ve ben imân edenlerin ilkiyim." (Araf, 143)

Zerre iken şemsi cihan hünkâridir varidât
 Olmuş heva gerçek yalan ikrar eder varidat
 Her ne olur pinhan¹⁶⁵ ayan âsâridir varidat
Can kuşun her zamân ezkâridir vâridât,
Akl u hayâlin hemân efkâridir vâridât.

Muammar¹⁶⁶ üstaz¹⁶⁷ ezel mamur eder berbadını¹⁶⁸
 Yokta yok imiş yok deyü mahveylemiş icadını
 Dört yanın hep kıtlık olur hor görürsün üstadını
İşidicek Hakk adını duydu cânım hub dadını,
Bildim kamu âriflerin esrâridir vâridât.

Havfi recâdan geç gönül hayr eylemez ehli hazer¹⁶⁹
 Vuslat ona olur helal ol dilde kem yoktur keder
 Ehl-i ticaret kendidir yolcu gibi yola gider
Sıdk ile gönlüm sever görmeğe hem cânım iver,
Onun için kim Hakk'ın envâridir vâridât.

Elif gibi doğru olanın düşmanı hiç olmaz onun
 Çok kıldı âh u inin hem yanında kalmaz
 Talip Hakk olmasa dil hiçbir işi olmaz onun
Ol dürr-i yekdânenin kadri bilinmez onun,
Bu dil-i vîrânenin mi'mâridir vâridât.

Muradımı bulmak için gezmiş idim çün derbeder
 Ben yetmiş iki milletin hem üstüne kıldım sefer
 Binbir esma binbir huy göründü meğer
Gerçi kütüp çok yazar ilm-i ledünden haber,
Cümlesi bir bahçedir gülzâridir vâridât.

Ârife düzah gamı cennet olurmuş kamu
 Cahile cennet olur cehlile cümle tamu¹⁷⁰
 Kalbin pak eyleyip paklaki eyle şuru¹⁷¹
İlm-i Füsûs'la tamu odları söyünür kamu
Onun yerinde biten ezhâridir vâridât

Yar gelir yâr ile rûyi zemin

¹⁶⁵ **Pinhan:** f. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir.

¹⁶⁶ **Muammer:** Ömür süren. Çok yaşamış. Uzun ömürlü, bahtlı.

¹⁶⁷ **Ustaz:** lihat: ustadz, ustad

¹⁶⁸ **Berbad:** f. Harap. Kötü. Virâne. Bozuk. Perişan. Telef ve helâk olmuş.

¹⁶⁹ **Hazer:** Çekinme. Zarar verebilecek şeyden kaçınma. Korunma. (Takva ehli)

¹⁷⁰ **Tamu:** (Aslı: Tamuğdur) Cehennem

¹⁷¹ **Şuru:** Başlama. Mübaşeret etme.

Sırrımı bilmek için sırrıma Hakk'tır emin
Çünkü benim serseri¹⁷² Azbî fakir kemterin¹⁷³
Muhyiddin ü Bedreddin ettiler ihyâ-yi din,
Deryâ Niyâzî Füsûs enhârıdır vâridât.

¹⁷² **Serseri:** f. Ötede beride gezen, başı boş. İşi gücü olmayıp boşta dolaşan, haylaz, derbeder, avare. Boş söz

¹⁷³ **Kemterin:** f. Pek âciz ve güçsüz. Çok hakir. En küçük, en âşağı. Pek çok noksan veya eksik

Hakikat âlemin idrak edüp arzuyu Tevhid et

Müdâm ezberin Hû et heman gel hu'yı tevhid et

Gece gündüz medid¹⁷⁴ durma tavaf kuy-i¹⁷⁵ tevhid et

Yakup aşk oduna cânı meşâmın bûy-i tevhid et,

Kamûya yek nazar birle şuhûdun rûy-i tevhid et.

Yine bugün gelür bir gün geceni mâmezâ¹⁷⁶ sanma

Gedâ meşreb olan şâh eder ânı canım geda sanma

Gel anla mebde¹⁷⁷ sırrı maad¹⁷⁸ sen heva sanma

Şu mâhiler gibi kendini deryâdan cüdâ sanma,

ihâta eylemiş her yana bak sûy-i tevhid et.

Değiş ismin dahi cismin vürud¹⁷⁹ et arş-ı tahkik

Vücudundan geçir cismin vücud et arş-ı tahkik

Kamudan yüzünü döndür sücud et arş-ı tahkik

Salınma câh-ı taklide suûd et arş-ı tahkîka,

Sana senden sefer eyle seni sen dû-yi tevhid et.

Nasip olmuş ezelden çün¹⁸⁰ sana cünbüş¹⁸¹ ayin

Hakikat köyüne mâh¹⁸² ol mekânın olmaya pervin¹⁸³

Bekâdan fâniye şah ol görün âlemlere miskin

İzâfâtı bırak gözden açılsın dîde-i Hak-bîn,

Temâşâ-yı cemâl-i şâhid-i dil-cûy-i tevhid et.

Bu dersi nâzin¹⁸⁴ zibâ¹⁸⁵ gelipdir hâtıra hergâh¹⁸⁶

Bana bu şeş cihat¹⁸⁷ ile çâr unsur¹⁸⁸ oldu kıblegâh¹⁸⁹

¹⁷⁴ **Medid:** Devamlı. Çok uzun süren. Uzatılmış. Çekilmiş.

¹⁷⁵ **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt

¹⁷⁶ **Mameza:** Geçen veya geçmiş şey. Geçmiş zaman. Mazi

¹⁷⁷ **Mebde:** başlangıç baş taraf başlama, kaynak, kök, temel, esas.

¹⁷⁸ **Maad:**(Meâd) (Avdet. den) Âhiret. Dönülüp gidilecek yer. Dönüş. Ahiret işleri.

Uhrevi işler

¹⁷⁹ **Vürud:** Geliş. Gelme. Vârid olma. Gelip yetişme. Suya gitme. (Verid. C.) Toplar damarlar. Siyah kan damarları

¹⁸⁰ **Çün:** f. Gibi. Zira, çünkü, madem ki. Nasıl, nice.

¹⁸¹ **Cünbüş:** Zevk, eğlence. Hareket, kıvılcıktanma. Uta benzer bir çalgı. (Doğrusu: Cünbüş'tir)

¹⁸² **Mâh:** ay.

¹⁸³ **Pervin:** f. Ülker denilen yedi yıldızın tamamı

¹⁸⁴ **Naz:** f. Bir şeyi beğenme, şımarıklık. Beğendirmek maksadiyle kendini ağır satmak. Celb-i muhabbet için edilen nezâket, letâfet ve zarafet.

¹⁸⁵ **Ziba:** f. Güzel, süslü, yakışıklı.

¹⁸⁶ **Hergâh:** f. Her vakit, her an, her zaman

¹⁸⁷ **Şeş:** altı; **cihât:** (Cihet. C.) Cihetler, taraflar, yönler (Altı yön)

Çün Azbî hazır u nazır ola bir yerde bir Allah
Salât-ı ehl-i kurbun kiblesidir “Semme vech-ullâh”¹⁹⁰
Niyâzî durma dâim secde-i ebruy-i tevhid et.

¹⁸⁸ **Çar unsur:** Dört unsur

¹⁸⁹ **Kiblegâh:** f. Kible tarafı. Kiblenin bulunduğu yer.

¹⁹⁰ **“...Nereye yönelirseniz Allah Teâlâ’nın yüzü orasıdır.”** (Bakara, 115)

Kamu derdin devâsıdır şerîat

Tarîki dost devasıdır şerîat

Fenânın hem bekâsıdır şeriat

Serây-i din esâsıdır şerîat

Tarîk-i Hak hedâsıdır şerîat

Kul eylerim gedâyı şahı Hakk'a

İletir kullarını hergâh Hakk'a

Yakîn eyler dil gümrâhi¹⁹¹ Hakk'a

Budur evvel kapu dergâh-ı Hakk'a

Ki yolun ibtidâsıdır şerîat

Bununla geçilir bir yüce eller

Bununla aşılır bir yüce yollar

Bununla pür¹⁹² ziyadır paslı diller

Dahi bununla hatm olur bu yollar

Bu râhın intihâsıdır şerîat

Aziz olsun azize izzet eden

Müdâmî¹⁹³ kesret içre vahdet eden

Fakiri lutfâ layık devlet eden

Sırat-ı müstakîm'e davet eden

Münâdîler nidâsıdır şerîat.

Bizi çalmış¹⁹⁴ mehakke¹⁹⁵ merviyetidir¹⁹⁶

Hüda'nın nehyi münkeri hikmetidir

Günahkâran¹⁹⁷ sezâyı¹⁹⁸ cennetidir

Şeriat enbiyânın sünnetidir,

Kamûnun ihtidâsıdır şerîat.

Gânîdir ismi her muhtaç içinde

Yazılmış noktası sirâc¹⁹⁹ içinde

¹⁹¹ **Gümrâhî:** f. Sapıtma, doğru yoldan çıkmış olma.

¹⁹² **Pür:** f. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır) Sâhib, mâlik

¹⁹³ **Müdamî:** Devamlı olarak şarap içen.

¹⁹⁴ **Çalma:** vurma

¹⁹⁵ **Mahakk:** Mehenk. Ayar taşı.

¹⁹⁶ **Merviyat:** (Mervi. C.) Rivayet olunmuş şeyler. Kulaktan kulağa söylenerek gelmiş olan sözler

¹⁹⁷ **Günahkârlar**

¹⁹⁸ **Sezâ:** f. Lâyık, münasip

*İyandır*²⁰⁰ Hakk yüzü emvâc içinde
Hüdâ'nın leyle-i Mi'râc içinde,
Habîbine atâsıdır şerîat.

Elinde zü'l-fekârı hak Ali'nin
 Yezidin katlidir kârı velinin
 Atâsı bu kerim zü'l celilin

Yirmi üç yıla dek Cebrâîlin
Ona vahy-i Hüdâ'sıdır şerîat.

Çü efâli nebi'dir lutfu hilmin
 Hitâb-ı erini dinle kelîmin
 Selâmet ol oku ismin selîmin
Cihânda çoktur envâ-i ulûmun
Kamûsunun hümasıdır şerîat

Bu erkânı mükemmel gütmek²⁰¹ için
 Büyüklük varlığına yetmek için
 Sırat-ı müstakime gitmek için
Bu nefs-i kâfiri katletmek için
Hakk'ın hükm-i kazâsıdır şerîat.

Gülîstan içre müştak ona güller
 Bu remzi anlamaz illâ ki iller
 Maarîf kapısın hal ehli bekler
Cihâd-ı ekber eden ehl-i diller,
Kulûbunun safâsıdır şerîat.

Hakikat serveri²⁰² sultan olunca
 Bulunur ona bende bend olunca
 Maariften olur hisse duyunca
Tarîkat kârbânının önünce,
Önünde onun livâsıdır şerîat.

Mecâzi aşkla mecnun u şeyda²⁰³
 Müsemma²⁰⁴ oldu ona ismi Leyla
 Metânetlik²⁰⁵ içre saklı mevlâ

¹⁹⁹ **Sirac:** Işık. Lâmba. Fener. Mum. Kandil. Şevk veren şey. Güneş ve ay mânâsına veya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme "Nur saçan" meâlinde verilen bir isimdir..

²⁰⁰ **İyan:** (Bak: Ayân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

²⁰¹ Önüne katıp sürmek için

²⁰² **Serverî:** f. Başlık, başkanlık, serverlik, reislik. Ululuk

²⁰³ **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal

²⁰⁴ **Müsemma:** isimlendirilen, isim sâhibi.

²⁰⁵ **Metanet:** Sağlamlık. Kavilik. Sözünden ve kararından dönmemeçlik. İnsanın, fikrinde sabır, azminde kavi ve akidesinde rûsuh sahibi olması.

Şerîattan velî yâd olmaz asla,

Velînin âşinâsıdır şerîat.

Hakikatten urur dem cümle zerrât²⁰⁶

Sakin ilerisini lücâc²⁰⁷ zen mât

Nice yüz gördü iş bu künhü²⁰⁸ merrâtı²⁰⁹

Şerîatle durur arz u semâvat

Bu bünyânın binâsıdır şerîat.

Uyup nefse dinini etme berbad²¹⁰

Pişman olma sonra etme feryad

“Etîullah”²¹¹ remzin anla ol şad

Ne bilsün şer’i pâki ehl-i ilhad

Hakîkat nûr ziyâsıdır şerîat.

Safayı cevri bir sebak²¹² bil

Eden bir, eyleyen bir, işi çok bil

Gözün ne görürse onu Hakk bil

Ziyâ olmaz ise nûru da yok bil

Hakîkatla kıyasıdır şerîat.

Muhammed olmasa olmazdı dünya

Muhammed olmasa olmazdı ukba

Ona gel bende ol kıl emrin icra

Cihâna bir velî hiç gelmez illâ,

Elinde onun âsâsıdır şerîat.

İtaat eyledi Hakk’tan her emre

Bitirdi ademe tâş taze meyve

Oluptur zahir ve batında cennet

Dahî başında tâcı, şâl-u kisve

Hem eğininde abâsıdır şerîat.

Budur kavli Ali’nin Kümmelinin

“Nefaftü fîhi min ruhi”²¹³ delilin

²⁰⁶ **Zerrat:** (Zerre. C.) Zerreler. Pek ufak parçalar. Moleküller.

²⁰⁷ **Lücc(e):** Engin sular. Gümüş. Ayna. Kalabalık cemaat

²⁰⁸ **Künh:** Bir şeyin aslı, cevheri, mikdarı. Dip. Kök. Özü, nihâyeti, vechi. Vakıt, zaman

²⁰⁹ **Merrat:** Kerrât. Kerreler. Birçok def’alar.

²¹⁰ **Berbad:** f. Harap. Kötü. Virâne. Bozuk. Perişan. Telef ve helâk olmuş.

²¹¹ **De ki: “Allah’a ve Peygambere**

itaat edin”. Yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah inkar edenleri sevmez.” (Âl’i İmran, 32)

²¹² **Sebak:** (C.: Esbâk) Ders. Yariş. Koşu yapanların aralarında koydukları ödül

Budur pendî Hüdâ şîrî²¹⁴ Alî'nin

**Hakikat cânıdır ancak velînin,
Canından mâadasıdır şerîat.**

Bu macun mürettep²¹⁵ olmaz iz'ân²¹⁶

Sıfat-ı âdem var rûhu hayvan

Anâsır şeş cihetle etse tuğyan

Karâr etmez beden olmayacak can

Hakikatın bekâsıdır şerîat.

Bu râzî²¹⁷ fehm eden ankâ gibidir

Tarikat kâmil halva²¹⁸ gibidir

Maarif kenzi la-yefnâ²¹⁹ gidir.

Hakikat dilber-i ra'nâ gibidir

Onun zerrîn libâsıdır şerîat.

Çün âlem gizlidir âlemler içre

Ki hoş sohbet nihandır bir dem içre

Demiyle âlem ile âdem içre

Sakın soyma anı na-mahrem içre

Yüzün suyu hayâsıdır şerîat.

Sana nazır çü mevlâdır muhakkik

Görünen çünkü eşyadır muhakkik

Ki cazib ruy-i mevlâdır muhakkik

Hakikat arş-ı âlâdır muhakkak

O arşın üstüvâsıdır şerîat.

Bu eşârî okuyup hem yazanın

Fakiri kemteri her mübtelânın

Bu ben Azbî fakiri bi-nevânın²²⁰

Cem-i Enbiyâ vü Evliyânın

Niyâzî rehnümâsıdır şerîat.

²¹³ “onu düzenlediğim - insan şekline koyduğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın” Hicr, 29

²¹⁴ Şîr: f. Aslan. Süt.

²¹⁵ Müretteb: Tertib edilmiş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş, sıralanmış. Kasden uydurulmuş. Tayin edilmiş. Bir şey, bir yer için ayrılmış. Sonradan kurulmuş

²¹⁶ İz'an: Basiret. Anlayış. Teslim olup itaat etmek. Akıl. Zekâ. İnanç. İdrak. Bilmek. (Bak: Dimağ)

²¹⁷ Raz: f. Gizli sır, saklı şey. Mimar. Marangozların işini tanzim eden

²¹⁸ Helva: Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı.

²¹⁹ Lâyefna: Bitmez, tükenmez. Fenaya gitmez. Yok olmaz

²²⁰ Bî-neva: f. Zavallı, nasıbsız, muhtaç, çaresiz

Bülbül olup gülzar çağırırım dost dost

Tâ tapmışım yâre çağırırım dost dost

Tanrı muradım vere çağırırım dost dost

Bakup cemâl-i yâre çağırırım dost dost,

Dil oldu pâre pâre çağırırım dost dost.

Yâr ile yâr gelmişim yârimi yar bulmuşum

Ağlamışım gülmüşüm gönlümü hub²²¹ bulmuşum

Bahri gama dalmışım dürr-i yetim²²² olmuşum

Aşkın ile dolmuşam zühdümü yanılmışam,

Mest-i müdâm olmuşam çağırırım dost dost.

Cismimi hem cân ede cânımı cânan ede

Aklımı hayran ede sabrımı kurban ede

Her ne kim ferman ede derdime derman ede

Mescid ü meyhânede hânede virâne,

Kâ'be'de puthanade çağırırım dost dost.

Sîne sîne²²³ yaksa dağ olsa şerâba yasağ²²⁴

Bu sözümü sanma lag²²⁵ aşka gamı ferağ²²⁶

Yakmasa yanmaz çerağ²²⁷ bir bana yakın ırağ

Sular gibi çağ-u çağ dolaşırım dağ u dağ,

Hayran bana sayr-u sağ çağırırım dost dost.

Çağırırım Ya-Nasip! Derdime yârim tabib

Olmuşam aynî²²⁸ habîb, yâre olalı rakîb²²⁹

Aşk ile hayran olup bana sırdır garib

Geldim cihâna garib, oldum güle andelib,

Her dem ciğerim delib çağırırım dost dost.

Çağırırım Ya Mücib! Genc-i Hüdâ'yı²³⁰ açıp

²²¹ **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut.

²²² **Dürr-i yetim:** f. Sadef içinde tek olan inci. Mc: Hz. Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem

²²³ **Sîne:** göğüs, sadr, kalb.

²²⁴ **Yasak: isim** Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet.

²²⁵ **Lag:** Lâtife, şaka. Oyun **Lagv:** Faydasız çirkin söz. Köpeğin ürkmesi. Deve avazı.

Rağbet olunmayan nesne. Hükümsüz. Kaldırmak. Hata etmek. İbtâl etmek

²²⁶ **Ferag:** Vaz geçmek. Hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek. Boşaltma.

²²⁷ **ÇERAG:** f. Işık. kandil. Lâmba. Mum. Kutlu, mutlu. Otlak. Mer'a. Otlama. Tekaüd. Talebe

²²⁸ **Aynî:** (arap.) er. 1. ayn'a ait. 2. pınar, kaynak, göz.

²²⁹ **Rakîb:** Gözetken, bekleyen. Her şeyi görüp gözetken, kontrol eden Allah Teâlâ.

*Şehr-i sivâdan²³¹ kaçıp akı karadan seçip
Aşkın şarabın içip Hakk ile Hakk'a kaçıp
Dünya gamından geçüp yokluğa kanat açup,
Aşk ile dâim uçup çağırırım dost dost..*

*Dersen Hüdâ kandedir²³² ikilik kandedir
Kahr ile külhandadır, zevkle gülşendedir
Canla ten zindedir, meskeni miskindedir.*

*Aradığım candadır canda ve hem tendedir,
Bilür iken bendedir çağırırım dost dost.*

*Cânıma cân dilberim dostumu dost severim
Dilde budur ezberim ki ona sahn-ı²³³ perverim²³⁴
Gah güler gah ağlarım bahr ve yerim dağlarım
Gökler gibi dönerem gün gibi dolanırım,
Devr ile eğlenirem çağırırım dost dost.*

*Azbî Mısırî kolundan ayrılmaz yolundan
Kemteriyim kulundan kemteriyim kelbinden
Solundanım sağından sağındanım solundanım
Geldim o dost ilinden koka koka gülünden,
Niyâzî'nin dilinden çağırırım dost dost.*

²³⁰ **Genc-i Hüdâ:** Allah Teâlâ hazinesi

²³¹ **Şehr-i sivâ:** Boş, Allah Teâlâ'dan başka şeyler

²³² **Kande:** Nerededir?

²³³ **Sahn:** Kırma. Kesr.

²³⁴ **Perver:** (Pervar) f. "Besleyen, yetiştiren, velinimet, koruyan" mânâsında birleşik kelimeler yapılır.

Kakül müşkînin eyler buy'i reyhâniyle bahs

Gamze-i huner yerin eyler tığ-ı²³⁵ berrâniyle²³⁶ bahs

Bu sözüm doğru haberdır kalma sultaniyle bahs

Bağrım pür-hûn eder şol çeşm-i mestâniyle bahs,²³⁷

Dağıtır aklımı şol zülf-i perişân ile bahs.

Hamdülillâh ki döğüşüm aşka cümle arzımı

Eyledim kuy-u²³⁸ Habibe can ve dilden azmimi

Bir yana atmada geldim mal ve mülkü izzimi

Leblerin feyzine mu'tad eyledin çün ağzımı,

Dilemez kim eyleye şol âb-ı hayvân ile bahs.

Kulunum kurbanım tek ey meh-i envâr senin

Ruz u şeb kıldım gönülde ismini ezber senin

Sineme dağlar yığındım aşkına birbir senin

Dürr-ü yâkut-ı dehânın seveli dilber senin,

Gelmez oldu dile hergiz la'l-ü mercân ile bahs.

Kimsede bulmadı asla sende bu dil bulduğun

İstemez aşıklar içre isminin anladığın

Bana mı oldu cihanda sana yârin kıldığın

Cümle fitne kaşın ile kirpiğinden olduğun,

Bilen eder mi cihandan nefis ü şeytân ile bahs.

Kible-i hakk'al yakini ehli sacid²³⁹ anlasa

Sırrı tevhidin rumuzun ehl-i tevhid anlasa

Ona her gün ıyd²⁴⁰ olurdu zevki abid²⁴¹ anlasa

Şol ruhunla hattının sırrını zâhid anlasa,

Kürsî üzre eylemezdi küfr ü îmân ile bahs.

Ayn-i hicranı safâdır başka küfrü imanı

Masivadan hayr ile şer eylesin ıssı ziyanı

Vech-i zatındır kıyamet hem veray kün²⁴² fe kan²⁴³

²³⁵ **Tığ:** f. Kılıç, seyf

²³⁶ **Berran:** f. Kesen, kesici, keskin

²³⁷ **Bahs:** bir şey hakkında etrafla söz söyleyip, hakikati araştırmak, söz etmek, konuşulan şey.

²³⁸ **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt.

²³⁹ **Sacid:** Secde eden, Allah Teâlâ'nın huzurunda başını yere koyarak dua eden.

Hâdis meâli: **"Bir kulun Rabbine en yakın olduğu an: O'na secde ettiği zamandır."**

²⁴⁰ **Iyd:** bayram. Bayram günü.

²⁴¹ **Abid:** ibadet eden. Zâhid. Çok ibadet eden. Köle

²⁴² **Kün:** Cenâb-ı Hakkın "Ol, Olsun" mânâsındaki emri.

²⁴³ **Kâne:** (Kevn. den) İdi, oldu...mânasında, fiilin geçmiş zamanı.

***Pertev-i nûr-i cemâlin aksidir şems-i cihân,
Ne münâsib ide ol nûr mâh-ı tâbân ile bahs.***

*Adem olan adem erdi dem'le adem sırrına
Her safâdır çün bedel alemde matem sırrına
Azbî ancak ermek ister bud ²⁴⁴ alem sırrına
Zerre iken sen Niyâzî Rûh-i âzam nûruna,
Haddini bil kılma ol şems-i dırahşân ile bahs.*

²⁴⁴ Bud: f. Varlık

Fehm²⁴⁵ edip tahkik ilmin şanı bulmazsa ne güç

Talip dürrü yetimin kânı²⁴⁶ bulmazsa ne güç

Vay ona dertli olup dermanı bulmazsa ne güç

Can bu ilden göçmedin cânânı bulmazsa ne güç

Yârini terk etmedin yârânı bulmazsa ne güç.

Kıl u kâl zevk sanur hicran olursa kişinin

Sırrı gaybiye dilberin mihman olursa kişinin

Her nefesde hem demi Lokman olursa kişinin

Sûreti insan içi hayvan olursa kişinin,

Taşlar ile döğünüp insânı bulmazsa ne güç.

Doğruluk ile elif veş²⁴⁷ sırda seyran gizlidir

İstikâmet kıl elifte onunda irfan gizlidir

Mana-i harf elifte mağz-ı²⁴⁸ kur'an gizlidir

Âdemin gönlü evinde bahr-ı ummân gizlidir,

Daimâ susuz gezüp ummânı bulmazsa ne güç.

Gel bu dersimden sebak ol arif isen hem ulu

Cümleden el çek uzun tut kibri kendinden ol ârî²⁴⁹

Arif olan dârı Hakk'ta ruz u şeb²⁵⁰ mihmân²⁵¹ olur

Şol fakîr olup gezenlerde hazine dopdolu,

Say'edip ol kenz-i bî-pâyânı bulmazsa ne güç.

Her nefesde hacc-ı Ekber eyleyen kurban eyler

Kismetin Hakk'tan olan ruhu İsâ'yi devran olur

Arif olan dârı Hakk'ta ruz u şeb mihman olur

Fakr-i fahrî devletine erişen Sultân olur,

Fakr-i tâmmе erişip Sultânı bulmazsa ne güç.

Çâr kitab-ı fehmi²⁵² eden can sırrı ferdinden olur

Bülbüle sanma terahhum²⁵³ dertli verdinden²⁵⁴ olur

Sabreden kahr-ı cefâyâ şah-ı merdan olur

²⁴⁵ **Fehm:** anlamak; anlayış, zihnen kavrayış.

²⁴⁶ **Kân:** f. Bir şeyin menbai. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse.

²⁴⁷ **Veş:** Gibi (mânâsına teşbih edatı.) Mah-veş Ay gibi.

²⁴⁸ **Mağz:** öz, iç.

²⁴⁹ **Ârî:** Pâk, pislikten uzak. Hür.

²⁵⁰ **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.

²⁵¹ **Mihman:** f. Misafir

²⁵² **Fehm:** anlamak; anlayış, zihnen kavrayış.

²⁵³ **Terahhum:** Merhamet etme, acıma. Şefkatte bulunma, esirgeyip besleme.

²⁵⁴ **Verd:** (Vürd - Vird) Gül

**Herkesin derdine dermânı yine derdindedir,
Derdinin içindeki dermânı bulmazsa ne güç.**

Masivadan pak olan dil bâkî kalmaz fânidir

“Küllü şeyin yerciu”dur Hakk Hakk’ın mihmanıdır

İyd-u Ekber oldu Azbî durma dost seyranıdır

Bunda gelmekten murat çün kim Hakk’ın irfânıdır,

Ey Niyâzi kişi ol irfânı bulmazsa ne güç.

Ey! deyin kimdir ki derde çünkü olmaz ilaç

Gel özün bir şaha kul et umma bin derde mizac

Barekallah hup cemâlin oldu manend²⁵⁵ sirac²⁵⁶

Hep güzeller arasında buldu hüsnün çün revâc,

Cem olup uşşak bir bir sana eyler ihtiyâc.

Sâlik esrâra birdir dostum küfr u iman

Hayr ve şerden fark eden mevlayı eyler neyin güman²⁵⁷

Her sözüm aşk ehline aynı hayat cavidan²⁵⁸

Hüsn içinde bu ne şehliktir ki şâhân-ı cihân,

Can verirler yoluna ya kande kaldı taht ü tâc.

Tekye-i²⁵⁹ fakri fenâda her sıfattan soyunup

Zahir u batın olur pak âbı aşkıyla yunup

Mehrî²⁶⁰ ruyun ehli aşka kâh doğup kâh dolanıp

Nice zahmetler çeküp üftâdeler vaslın umup,

Akibet dermân yerine derdini kıldını ilâç.

Ger özün kurban edersen mürşidi hazıklara²⁶¹

Akibet mestânelikle²⁶² erilir ayıklara

Lutfu ihsanın sezadır sevdiğim sadıklara

Nî'met-i vaslın atâ kılsan n'ola âşıklara,

Hân-ı fazlından ne gider doysalar ger cümle âç.

Akibet bir gün erenler kanalar bu hizmete

Çekilir özün ileri ve dûş²⁶³ olursa himmete

Ger özün mu'tad²⁶⁴ ederse Azbî zevku farka

Ey Niyâzî eremezsin ölmeyince vuslata,

Adet oldur Yâr ilinde cân alurlar hüsne bâc.

²⁵⁵ **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi

²⁵⁶ **Sirac:** ışık; lâmba, fener.

²⁵⁷ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

²⁵⁸ **Câvidâne:** f. Câvidân, ebedi, sonsuza âit, sonsuza müteallik.

²⁵⁹ **Tekye:** f. Zikir veya ders için toplanılan yer. Dervişlerin meskeni ve mâbedi.

Yaslanılacak, dayanılacak şey. İtimâd etmek, dayanmak.

²⁶⁰ **Mehr:** Aşk, şefkat, muhabbet. Güneş. Huk: Mihr. Evlenme muamelesinde erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli

²⁶¹ **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehassıs.

²⁶² **Mestane:** Sarhoşcasına. Sarhoş bir kimseye yakışır surette.

²⁶³ **Dûş:** f. Omuz. Ketif. Dün gece. Âlem-i menâm, rüya âlemi. Mütesadif ve mütelâki olan.

²⁶⁴ **Mu'tad:** Âdet. Âdet edilen iş. İtiyad edilen. Alışılmış olan.

Geçe gör kibri riyadan bul ferah

Hem taharet²⁶⁵ tevhidin olsun silah

Daima kârın ola savm u salah²⁶⁶

İster isen olasin ehl-i felâh,

Kulluk eyle bi'l gadatü ve-r'revâh.

Hakk evine kibirle dolmak neden

Kendini teşviş²⁶⁷ işe salmak neden

Daima giryan²⁶⁸ ve zâr²⁶⁹ olmak neden

Dünya ile bağlanıp kalmak neden,

İstemez misin ki bulasın necâh..

Kârın olsun "Essalâtü ve's-selâm"²⁷⁰

Gel meded, olma gönül ehl-i zalam²⁷¹

Ettiğin izhâr olur ruz²⁷² kıyam²⁷³

Nefs-ü şeytandan emin olma müdâm,

Âdetin olsun gece gündüz salâh.

Nur ile ey dil için envar gerek

Ayine-i²⁷⁴ ruhun için sana dilber gerek

Dilde ismin dilberin ezber gerek

Yola gidersen sana rehber gerek,

Hem yanında düşmana lâzım silâh.

Ruz u şeb tevhid zât-ı ile gel

Hem sıfatından sebaklar²⁷⁵ söyle gel

Hem tecelliden teselli etse gel

Zikirle tevhide ererse gönül,

Ma'rifetle bula sadrın inşirâh.

Hakkı Hakk'tan göster aşk cezbesi

Onsekiz bin âlem oldu lem'ası²⁷⁶

²⁶⁵ **Taharet:** Temizlik. Nezafet. Temizlenmek. Fık: Habes, necaset denilen maddeten en pis şeylerin veya hades denilen şer'î bir mâninin zevalidir

²⁶⁶ Burada namaz anlamında kullanılmış olsa gerek.

²⁶⁷ **Teşviş:** Karıştıрма. Karma karışık etme. Bulandırma.

²⁶⁸ **Giryan:** f. Gözyaşı döken. Ağlayan.

²⁶⁹ **Zar:** f. İnleyen, sesle ağlayan. Zayıf, dermansız

²⁷⁰ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme salâtü selam

²⁷¹ **Zalâm:** Karanlık. Zulmet.

²⁷² **Ruz:** f. Gün, Gündüz.

²⁷³ **Kıyam:** ayakta durma, ayağa kalkma; ayaklanma; ölümden sonra tekrar dirilme;

²⁷⁴ **Ayine:** ayna, görüntü.

²⁷⁵ **Sebak:** (C.: Esbâk) Ders. Yariş. Koşu yapanların aralarında koydukları ödül

*Hakk olur Hakk'ın yine bir zerresi
Açılup gönlü gözünün perdesi,
Hayretinde eyleyesin çok siyah.
Kapısında bendedir şah, habes²⁷⁷
Hâkiyaya²⁷⁸ ola arş ve tâb²⁷⁹-ferş²⁸⁰
Gözüne zerre görüne misli²⁸¹ arş
Göresin doğmaz dolanmaz bir güneş,
Gicesi yok dâimâ olmuş sabah.
Mârî²⁸² nefsim havl-i²⁸³ arşı kuçmağa²⁸⁴
Cennet-i irfana gevher saçmağa
Cennetin Azbî kapısın açmağa
Ey Niyâzî dost iline uçmağa,
Her kelâmın oldu nûrdan bir cenâh.*

²⁷⁶ **Lem'a:** ışık, parıltı, parlama, parıldama.

²⁷⁷ **Habes:** Afrika'nın Kızıldeniz sâhili güneyinde müstakil bir memleket. Bu memleket ahalisinden olan. Beyaz ve siyah arasında koyu esmer adam. Köle

²⁷⁸ **Hakî:** f. Toprak rengi. Toprakla alâkalı **Hakiyan:** (Hâki. C.) İnsanlar, nev'-i beşer, dünya halkı

²⁷⁹ **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

²⁸⁰ **Ferş:** Fer. Yeryüzü. Döşeme. Döşeyiş. Yaymak. Yayılmak. Döşenmiş şey.

²⁸¹ **Misil:** (Misil) Benzer. Eş. Nâzır. Tıpkısı

²⁸² **Mari:** koca

²⁸³ **Havl:** Güç. Kuvvet. Muhit, etraf. Yıl, sene. Tahavvül, inkılâb. Geçmek. Bir hâlden bir hâle dönmek. Rücu etmek. Sıçramak. Hile.

²⁸⁴ **Kuçmak(t):** Kucaklamak, sarılmak, deraguş etmek.

Özünü nefsinden eyle gel ırâh²⁸⁵

Olasın iki cihanda yüz ferah

Kim ola yarin Hakk'tan salah²⁸⁶

Ey karındaş bir sözüm var tut sımâh,²⁸⁷

Zikre meşgul ol sakın olma irâh.

Bir haberden nakşolur²⁸⁸ yüzbin haber

Zâhirinden bâtınından her keder

Def olur elbette elbet hep gider

Kim ki zikre gice gündüz sa'y eder,

Nûr-i gönlünde ediser irtisâh.

Müşkülü mümkün murada ere ol

Hakk cemâlin kande baksa göre ol

Aşk yolunda cümle varın vere ol

Şol gönülde kim devama ire ol,

Ermez onun sîretine infisâh.

İptidası²⁸⁹ vuslatın zillet olur

Evveli zillet sonu rahmet olur

Mihneti ahir²⁹⁰ ona vuslat olur

Âşka düşüp râhat-ı mihnet olur,

Derd-i yâr ile eder dâim surâh.

Azbî sen varsın ezelden yâr ile

Bulmadı kimse gınâyı²⁹¹ var eyle

Havb²⁹² geçersin iniler iken zâr ile

Ey Niyâzî âkibet ol yâr ile

Vahdet eder darlık olur insilâh.

²⁸⁵ **İrâk:** (İrah)Su kenarı. Kökler, asıllar, bünyadlar. Uzak.

²⁸⁶ **Salah:** Bir şeyin en iyi hâli. Rahatlık, sulh, iyileşme, düzelme, iyilik.

²⁸⁷ **Sımâh:** Kulak deliği, kulak.

²⁸⁸ **Nakş:** Bir şeyi çeşitli renklerle boyamak. Resim. Tezyin etmek. Bedene batmış diken çıkarmak. Bir şeyin esasını araştırmak. Yaymak. Suda ıslanmış hurma. İpekle, sırma ile işleme. Mc: Hile

²⁸⁹ **İbtida:** Baş taraf. Evvel. Başlangıç. En önce, başta.

²⁹⁰ **Âhir:** Biten. Hitam bulan. Sonra gelen. Son. Sonraki

²⁹¹ **Gınâ:** zenginlik, yeterlik, tok gözlülük.

²⁹² **Havb:** Fakir ve muhtaç olmak.

Zahidin savmı hevası kıldı Hakk'tan anı yâd

Gel sözü ariften anla arif ol kalma inad

Her zaman aşık yüzünden feth olur müşkül murad

Müşkülüm var size ey Hakk dostları, eylen reşâd,

Kim cevâbın vere olsun Hakk katında ber-murat.

Zahidin destinde²⁹³ sanma hücceti burhanı yok

Gönlü miskindir onun gerçi veli mihmanı yok

Ol ne âlemdir ki onun talep seyranı yok

Ol ne kesrettir ki onun haddi yok pâyânı yok,

Kesret içinde ne vahdettir ki ona yok idâd.

Biri ayık biri sermest biri sekran üç bölük

"Yevme tübla" da²⁹⁴ göründü ehli iman üç bölük

Ne sebepten oldu eyâ²⁹⁵ ruh-i insan üç bölük

Çoktur envâi bu halkın biri insân üç bölük,

Biri ehl-i hayme, birisi kurâ, biri bilâd.

Ârife bu sırrı emânet çün olunmuş ey hoca

Hakkı özünü Hakk'tır salât-ı Hakk görünmüş ey hoca

Bu rivayet âşıkâ Hakk'tan sunulmuş ey hoca

Üç bölükten üç bölük dâhi bölünmüş ey hoca,

Biri kâfir, biri mü'min biri ehl-i inkıyâd.

"El imânu hubb'ul-vatan"²⁹⁶ dir gel remzi anla gel

Gel maarif kapısında meskenet²⁹⁷ kıl bekle gel

İş bu nakli gûş²⁹⁸ edip a'lâ mesâil anla gel

Kangısı Hakk'dan irağ olmuş bunların söyle gel,

Kangısı kâdir ki Hakk emrine eyleye inâd.

Hakk hakikatte şeriat bu yokuş düzler nedir?

Zahidâ cananı bu can her nefes özler nedir ?

İşitir kulak ağız söyler gören gözler nedir?

Hakk'ın iken her tasarruf bu abes sözler nedir?

²⁹³ **Dest:** f. El, yed. Mc: Kudret, fayda, nusret, galebe. Düstur. Tasallut. İkmâl. Âlî makam. Meclisin şerefli yeri

²⁹⁴ **Yevme tübla** "Gizli işlerin ortaya çıkarıldığı günde." (Tarık, 9)

²⁹⁵ **Eya:** f. Acaba mânasına nidâdır. "Hey, ey" gibi çağırma, nidâ, seslenme edatı olarak da kullanılır.

²⁹⁶ "Vatan sevgisi imandandır."

²⁹⁷ **Meskenet:** Miskinlik. Tembellik. Uyuşukluk. Bitkinlik. Beceriksizlik. Fakirlik. Yoksulluk.

²⁹⁸ **Guş:** f. Kulak. Mc: İşitmek.

Nefs ü şeytân dediğin kimlerdir eylerler fesâd.

Emr u nehyi münker üzere bendelik kalmak nedir?

Çâr unsur²⁹⁹ şeş cihatla³⁰⁰ hoş-safâ bulmak nedir?

Ona rahminden beyandır yok iken doğmak nedir?

Dünyâ vü ukbâ dahi hem haşr ü neşr olmak nedir?

Bunları bildir bana hem ne dürur mebde meâd.

Zahir u batın ne dersem kendi ahvâlim denir.

Gerçi Hakk adildir illâ zalime zalim denir

Herkesin efâline Mevla veli âlem denir.

Ahirette cennet i nirân ü berzâh kim denir?

Bunların aslı nedendir olısar yevm'üt-tenâd.

Kamilin başı belâlı câhilin fazlı nedir?

Kâmilin ikrârı haktır câhilin cehli nedir?

İşbu halkın her biri bir bend ile bağılı nedir?

Kahr-ü lûtfun illeti bir demenin aslı nedir,

Bu ikinin vahdeti midir acep râh-ı sedâd.

Ehli aşkın maksadı dost sevmeye vuslatımdır

Vuslatın aslı niçin yok oldu bu hikmetimdir.

Ehli dünyanın rumuzu devlet zilletimdir.

Yani râhat ayn-ı mihnet, mihneti râhat mıdır,

Cümleden râzı mıdır Hakk ber târik-i ittîrâd.

Arife vechi³⁰¹ Hüdâ her yerde zahir görünür.

Yek nefesde ol güzel elvan libaslar bürünür.

Yâri talibler bulunca bulmayanlar yerinür.

Hakk Teâlâ'dan yakın insâna bir şey yok denür,

Lik bildir kim dürur Allâh ya kimdir ibâd.

Geç hevâdan dinle pendim içegel aşk câmını

Hem "etîullah"³⁰² remzin anlayup tut emrini

Gel uyandır arif isen çeşmi canın fehmini

"Men aref" le "mâ remeyt-e iz remeyte" remzini,

Fark ede gör mümkün ise ber-sebîl-i infîrâd.

Hakk Habîbin fikridir çünkü devâ her derde bu

Hamdülillâh oldu zikrim "Ya Habib" her yerde bu

²⁹⁹ Dört unsur: Toprak-su-hava-ateş

³⁰⁰ Altı yön

³⁰¹ **Vechî:** (Vechiye) Yüz ile ilgili.

³⁰² قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ "De ki: "Allah'a ve Peygambere

itaat edin". Yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah inkar edenleri sevmez." (Âl'i İmran, 32)

Azbî'nin Mısır vücudu Mısır'a her yerde bu
Müşkülü çoktur Niyâzî'nin veli biri de bu,
Zâhid anlasa Hakk'ı zühdü neden olur kesâd.

Dil u cân sırrını bekler Muhammed

Cemâlin görmek isterler Muhammed

Nidâyı men aref eyler Muhammed

Yine dil na'atını söyler Muhammed,

Dil ü can mülkünü toylar Muhammed.

Bana genci³⁰³ musalla³⁰⁴ olsa mesken

Görür çeşmim haccımı ayn-i mesken

Fedâ kılsam yolu ki can ve hem ten

Ne kâdirim seni meth etmeye ben,

Kemâhi methi Hakk söyler Muhammed

Her emri kün fe kânsın³⁰⁵ cümle mahlûk

Kamuya bahşu cansın cümle mahlûk

Atayı din ve iman cümle mahlûk

Sen ol sultân-ı kevneynsin ki mahlûk

Senin medhinde âcizler Muhammed.

Neler çektin hakikatsın bu ilde

Bulunca ehli sıdkı iş bu ilde

Hüdanın fiilidir fiilin kerimide

Giyip hil'at-ı "levlâk"ı giyip

Düşüptür sâye serviler Muhammed,

Fenâ âb-ı hayat oldu sözünden

Bekâ zevki bulundu Hakk izinden

Seçilmez Hakk özü Hakk'tır özünden

Alır şems-ü kamer nûru yüzünden,

Saçın "vel-leyl"-i yeldalar Muhammed.

Cemâlin kıbledârı ruh-efza³⁰⁶

Çü bildim kâmetindir iş bu topı³⁰⁷

Gözündür sırrı "Sübânellezi esrâ"³⁰⁸

³⁰³ **Genc (gencine):** f. Define, hazine. Gömülü hazine. Kenz

³⁰⁴ **Musalla:** Namaz kılınan yer. Cami avlusunda cenaze namazı kılmaya aid yer.

³⁰⁵ **Kün fe kân:** Ol dediği olur

³⁰⁶ **Efza:** f. (Sonlarına eklenen kelimelere) Artıran, çoğaltan mânasını verir. Meselâ: Hayret-efzâ: Hayret verici, hayret artırıcı.

³⁰⁷ **Top(t):**Hep, tekmlil, büsbütün.

³⁰⁸ **"Bir** سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ **gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah Teâlâ noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir."** (İsra, 1)

**Kaşındır “Kâb-e kavseyn-i ev-ednâ”,
Dürründen açılır güller Muhammed.**

Kapında kemterin şah yeminidir³⁰⁹

Senin derdin hezâran derde ümittir

Ayağın toprağı misk-i Hint’dir

Leb-i la’l-i dehânın ma’denidir,

Lisânın vahyi Hakk söyler Muhammed.

Temâşâ eyledin vahyi Hüdâyı

Özünden eyleyen Hakk’tan nidayı

Gulam³¹⁰ kemter ettin enbiyayı

Şu vaktin kim çıkıp gezdin semâyı,

Seni iclâle geldiler Muhammed.

Senin için zar ederdi bu dil anda

Senin kadrini ezel bildim ben anda

Nebiler oldular sana kul anda

Seni şâhî âlem kılıp ol anda,

Kamûsu ümmet oldular Muhammed.

Eğer sen cürmünü³¹¹ Azbî bilersen

İnayetler³¹² hidâyetler bulursun

Adâlet bize nazır olursa

Ne noksan ire câhına kılursan,

Niyâzî’ye şefâatler Muhammed.

³⁰⁹ **Yemin:** Sağ taraf, sağ el

³¹⁰ **Gulam:** Esir, hizmetçi, köle.

³¹¹ **Cürüm:** :suç, isyan, günah.

³¹² **İnâyet:** yardım, lütuf, medet etmek.

Ben sanırdım yârim ağyar olmuşum Yâ Rab Meded
Dil harap mest mest-i efkâr olmuşum Yâ Rab meded
Bir gül iken külli³¹³ pür-hâr³¹⁴ olmuşum Yâ Rab meded
Zûlmet-i hicrinle bîdâr olmuşum Yâ Rab meded,
İntizâr-ı subh-ı didâr olmuşum Yâ Rab meded.

Nâzeninim küllî varımdan geçip giydim aba³¹⁵
Ve âlihi hayranın oldum derd mendim müptela
Akl u fikri sabrımı yağmaya verdim dilberâ³¹⁶
Gülşen-i vaslın nesîmin ırgürüp bâd-ı sabâ,
Andelîb-i bâğ-ı gülzâr olmuşum Yâ Rab meded.

Hâkk olur Hâkk'tan temaşa âşık dâna³¹⁷ garib
Özünü fark eylemeyenler çağırır Mevla garib
Kimseler kuy'unda³¹⁸ dostum olmasın sevdâ garib
Kalmışam zindân-ı cism içre bugün tenhâ garib,
Bu kafeste rûz u şeb-i zâr olmuşum Yâ Rab meded.

Kendi özüm fehmi etmezem ki olmuşam efkâr-mest
Hazret-i Allah'ı sevdim sûretâ dilber-perest³¹⁹
Şişe-i namusu ârı eyledim çünkü şikest³²⁰
Şol şarâbı kim anı sundun bana rûz-i Elest,
Ol zamandan mest-i hûşyâr olmuşam Yâ Rab meded.

Âlemi pür çünbüşüyle nazlı yarin çünbüşü³²¹

Ehl-i aşkın iki âlemde bitermiş her işi
Yaktı yandırdı firâkın âteşi ben dervîşi
Her ne varsam yakar bu cânımı aşk âteşi,
Yana yana külli püryan olmuşum Yâ Rab meded.

Tıflı³²² ruh söyler ki ben her oynuna bâdaş³²³ edem

³¹³ **Küllî:** bütüne mensup parçalardan ve fertlerden meydana gelen, umumî, bütün, çok fazla.

³¹⁴ **Pür:** f. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır) Sâhib, mâlik. **Hâr:** f. Diken.

³¹⁵ **Abâ:** Ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas. (Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde bu libası giyerlerdi.)

³¹⁶ **Dil-ber:** f. Gönül alan, kalbi çeken. Güzel, dilber

³¹⁷ **Dânâ:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim

³¹⁸ **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt

³¹⁹ **Perest:** (C.: Perestân) f. Tapan, tapınan, taparcasına seven.

³²⁰ **Şikest:** f. Kırma, kırılma. Kıran. Yenilme, mağlubiyet.

³²¹ **Cünbüş:** Zevk, eğlence. Hareket, kıvılcıktanma. Uta benzer bir çalgı. (Doğrusu: Cünbüş'tir)

*Sohbet-i hâs ile yârin sırrına sırdâş edem
Dilbera evvel senin her haline haldaş edem
**Vahdet ilinde seninle yâr idim noldu bana,
Kesret içre bend-i ağyâr olmuşum Yâ Rab meded.***

*Eyledi uryan ser-mest dilberim sırrın beni
Bende mahfî oldu lâ-şek³²⁴ zahidâ sırrı nebi
Azbî'ye Hakk'tan görüründü oldu sırrı ebî³²⁵
**Bu Niyâzî düştü varlık câhına Yûsuf gibi,
Al elim kurtar ki nâçâr olmuşum Yâ Rab meded.***

³²² **Tıfl:** Küçük çocuk. Her şeyin cüz ve parçası. Batmaya yakın güneş. Kivılcım.
³²³ **Badaş:** f. Mükâfat
³²⁴ **La-şek:** şüphesiz.
³²⁵ **EBU:** Peder, baba, ata,

*El-amân ey bendegân dil-nüvâz*³²⁶

Zatın oldu âsiyâna³²⁷ çâre-sâz³²⁸

Eyleriz sana niyaz tul-i³²⁹ dıraz³³⁰

Yâ ilâhî sana senden el'iyâz,

Sensin âhir cümlemize müsteâz.

Din ve hem iman senindir şüphe yok

Herkese ihsan senindir şüphe yok

Bendeyiz her an senindir şüphe yok

Derd senin dermân senindir şüphe yok,

Derdli kullara yine sensin melâz.

Her tecelliden gelir maksudumuz

Zahiru batında sen mevcudumuz

İkrema-i ihrama³³¹ ma'budumuz

Cem-i fark eylegil meşhûdumuz,

Cem-ul cem inden bize ver iltizâz.

Düşmanını dostundan alıp kaldırır

Âşıka her gizli sırrı bildirir

Ağlayan biçâreyi ol güldürür

Zevk-i küllî pâdişâhım ol durur,

Bize tevhidin ola dâim melâz.

Hem latîf, hem hasîb,³³² hem Habib

Ey! olan biçâreye hemdem³³³

Azbi'nin verdi bu deryamın garib

Bu Niyâzî bendeni etme garîb,

Eyle gel tevhid-i sırfda onu şâz.

³²⁶ **Dil-nüvâz:** Gönül okşayan

³²⁷ **Asiyana:** isyan edenlere

³²⁸ **Çâre-sâz:** f. Çâre bulan

³²⁹ **Tul:** Boy. Uzunluk. Ömür ve hayat. Uzakmak. Zaman çokluğu. Çokluk, bolluk.

³³⁰ **Dıraz:** f. Uzun.

³³¹ **İkrema-i ihrama:** Bize ikram ve merhamet eden

³³² **Hasîb:** Cömert kimse. Hayır sahibi ve eli açık adam. Bolluk yer, ucuzluk.

³³³ **Hem-dem:** f. Cancığır arkadaş.

Kimisi güle bülbül olup zâre gelirler

Pervâne gibi aşka düşüp yâne gelirler

Azâde iken âlem efkâra gelirler

Şunlar ki görüp yüzünü bu dâra gelirler,

Ol ahde vefâ eyleyüp ikrâra gelirler.

Kiminin özünü bunda bilirler onda buluptur

Bunda seni fehm eylese göz anda buluptur

Aşkın haberin anlamayan münkir³³⁴ oluptur

Anlar ki ezel gözleri saçında kaluptur,

Bunda seni hiç bilmeyüp inkâra gelürler.

Zahid sana çün kısmet imiş kâl-i ilâhî³³⁵

Abdala³³⁶ dahi kısmet imiş şâl-ı ilâhî

Her kime nasip oldu ise hâl-ı ilâhî

Çeşmin kadehin nûş eden abdâl-ı ilâhî,

Ol aşk ile bu âlemi devvâre gelirler.

Derdine senin kim ki bugün uydu sataştı

Deryâ-yı muhît³³⁷ oldu özü âlemde taşı

Bir hane³³⁸ ki aşkın haberi geldi ulaştı

Zülfün teline anda kimin gönlü dolaştı,

Mansûr gibi meydâna girüp dâra gelirler.

Kamil yine bu aleme kamil gelir evvel

Bunda seni bildi ise eğer ol bilir evvel

İcrayı emir eylemede ol kılır evvel

Şol dâneleri gör biter eşçâr olur,

Sırrıyla içinden yine esmâra gelirler

Bu eğer remzi arif isen can ile bil-kıl

Bülbülü niçin râz u efgân ettire hoş-kıl

Vaktında neden çuşa gelir çağlayuben Nil

Her tohumu neden aldın ise eksen anı bil,

Her cinsi yine bittiği eşçâre gelirler.

Zahid sana bu pend-i hakikat eser etmez

Mevcut yine mevcut görünür kahr ile yetmez

³³⁴ **Münkir:** inkâr eden, kabul etmeyen, inkârcı, görmezden gelen.

³³⁵ **kâl-i ilâhî:** ilâhî söz

³³⁶ **Abdal:** evliyâdan ziyâde nûraniyet kazanmış ve bir anda bir kaç yerde görünebilen zatlar, dünyai alâkasını kesen ve Allah'ın sevgisiyle yoğrulmuş kişiler.

³³⁷ **Derya-yı Muhit:** ihâta eden, her şeyi kuşatan ve her şeyi içerisine alan; etraf, çevre; büyük deniz, okyanus.

³³⁸ **Hane:** Meyhane.

Nar tohumunu niçin nar verir eyvanına³³⁹ yetmez

Hiçbiri izinden çıkıp âher yola gitmez,

Her birisi bir yol ile bazâra giderler.

Her biri niçin sırrı Hakk'a olmadı layık

Münkerine münkirdir olur çünkü münafık

Sadık yine çün sadık olur aşkla sadıka

Yoları ne var ayrı ise hep sana âşık,

Cümle seni ister sana didâre gelirler.

Gel muhtasar et Azbî yeter tûl³⁴⁰ tırâzi³⁴¹

Zâr etmede hâl ehli göz etmede nâzı

Dûr eyleyüben gezse gönül Şam Hicâzı

Elbette bu bağ içine kim girse Niyâzı,

Hârın gezüp evvel sonu gülzâre gelirler.

³³⁹ **Eyvan:** f. Köşk. Büyük salon. Büyük sofa. Divanhâne

³⁴⁰ **Tûl:** Uzatma

³⁴¹ **Tırâz:** f. " Süsleyen, donatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

Eğer zahir eğer batın gönül hak haseb³⁴² halindir

Kemalin hem zevalindir zevalin hem kemalindir

Celâlin ile cemâlin hep bilindi ber-kemalindir.³⁴³

Soyup bin pâre eden şîşe-i kalbi celâlindir,

Yine her pâresinden görünen rûy-ı cemâlindir.

Zebun³⁴⁴ etti beni derdi elif lâm ile bu hem mim (ا ل م)

Onun için aşıkla oldum veya ey dilber mim cim (ج م)

Uzaktır bana sultanım hakikat vacibu't-tekrim

Anınçün tığını çeşmin demâdem eksik etmez kim,

Yorulup yolda kalmaya o kim azm-i visâlindir.

Meded ey pür- cefâ dilber yeter oldu gel insaf

İnayet eyle insaf et ve dâim ayn'l-iltâfa³⁴⁵

Özüm mehri³⁴⁶ cihânânıdır³⁴⁷ zıyasın salmıştı etrafa

Nicesi baksun etrâfa ya ahkâfa yahut Kâf'a,

Şu Anka kim onun gönlü nazargâh-ı hayâlindir.

Yüzün münkirlere dostum ıyân olmaz kemâyindir³⁴⁸

İşitildin yüzün vasfın, gözüm yaşı revâyındır³⁴⁹

Yüzün aşk ehline kıble özün canın imânıdır

Bulunmaz lâ-mekânîdir bilinmez bî-nişânîdir

Hemin ancak sana kuldur senin ehl-i iyâlindir.

Oluptur dersimiz "küllün aleyhâ hâfiz"³⁵⁰ eşya

Bize feyz ehlinden beyandır "sırrı mâ evhâ"³⁵¹

³⁴² **Haseb:** dolayı, cihetince, gereğince.

³⁴³ **Ber-kemal:** f. Mükemmel.

³⁴⁴ **Zebun:** f. Zayıf, güçsüz, âciz. Alışverişte aldanan.

³⁴⁵ **Ayn:** tıpkısı, tâ kendisi ; **Lütuf:** Rıfk ve nevâziş. İltifatla mülâyemet üzere muâmele eylemek.

³⁴⁶ **Mehr:** Aşk, şefkat, muhabbet. Güneş.

³⁴⁷ **Cihan-bân:** f. Cihanın bekçisi, dünyanın koruyucusu olan. Allah TeâlâHükümdar

³⁴⁸ **Kemâyin:** yay gibi eğri (gizli)

³⁴⁹ **Reva:** f. Lâyük, uygun. Meydana gelmek. Gidici

³⁵⁰ **İn** **كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ** "Hiçbir kimse yoktur ki, üzerinde bir gözetleyici

olmasın." (Tarik, 4)

³⁵¹ **فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ** "Allah o anda kuluna vahyedeceğini etti." (Necm, 10)

Ayn ya bâ ile zâ (Azbî)dan olupdur âlemi kübra

Dağıldı “mim” ü “sad” ü “ra” (Mısırî) bozuldu nispet-i suğrâ,

Benim bu nispetim şimdi ne mâhındır, ne sâлиндіr.

Kime ki sırrın gele yoktan ona var olur
 İki cihandan geçer düşman ona yar olur
 Meh³⁵² yüzünün şulesi³⁵³ her kime izhar³⁵⁴ olur
Aşkın kime yâr olur dâim işi zâr olur,
Dinmez gözünün yaşı yanar içi nâr olur.

Çünkü keremdir senin layık olan şanına
 Maksudu hasıl olur kimin ki kıyar canına
 Kellesini³⁵⁵ top eder aşkla meydanına
Sevdâ-yı zülfün kimin takılsa gerdânına,
Mansûr gibi âkibet yolunda ber-dâr olur.

Yüzünü her kim görür canını meftûn eder
 Bağrını pürân³⁵⁶ edip didesini hun³⁵⁷ eder
 Zâr-ı zebun eyleyip halini diger-gun³⁵⁸ eder
Leylâ-yı aşkın senin her kimi mecnûn eder,
Firkât oduna yanup her gice bîmâr olur.

Solunu hem sağ eder sağını hem sol eder
 Bende olur şeyhine şeyhini ona yol eder
 Kendi özün kendiye sanma ki ol kul eder
Varlık cibâlin kesüp dost iline yol eder,
Ferhatleyin gözünün yaşları pînâr olur.

Aşkı kamil eden nokta yazan müşkindir³⁵⁹
 Hem beni mest eyleyen şevkile zevkindir
 Yere göğe sığmayan zevkiyle şevkindir
Şol İbrahim Edhem'i derviş eden aşkıdır,
Derdine düşen şâhin tahtı târümâr olur.

Koymamışım gönlümü şüphe ve teşvişliğe³⁶⁰
 Canla ben talibim derviş diler yeşillığe
 Sanma ki ben mâlim³⁶¹ abâ³⁶² puşluğa³⁶³

³⁵² **Meh:** f. Ay. Kamer. (Bak: Mah) Senenin onikide biri. Ay.

³⁵³ **Şule:** alev, hiddet, parlaklık, alev kırmızısı, sevgili, göz ağrısı

³⁵⁴ **Izhar:** açığa çıkarma, ortaya koyma, gösterme, belirtme.

³⁵⁵ **Kelle:** f. Kafa, baş. Ekinlerde başak. Baş gibi yuvarlak olan nesne

³⁵⁶ **Pürân:** f. (Bak: Biryan) **Biryan** f. Kebabin bir nev'i. Piran. Pürân

³⁵⁷ **Hun:** f. Kan, dem. Öç, intikam, öldürme

³⁵⁸ **Diger-gun:** f. Değişmiş, başkalaşmış, bozuk.

³⁵⁹ **MÜŞK:** (Müşğ) f. Misk. Misk kokulu

³⁶⁰ **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma

³⁶¹ **Mâil:** Eğik. Bir tarafa eğilmiş. Eğri. Meyilli. Hevesli. İstekli. Düşkün. Benzer

³⁶² **Abâ:** Ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas.

**Bende ârı terkedip girdim bu dervîşliğe,
Her kim senin aşkına düştüyse bi-âr olur.**

Lutf u vefa isteyen hicran olur yerine
Dertler talip olan derman alır yerine
Kahr ile ülfet çeken ihsan alır yerine

**Bu yolda cânın veren cânân alır yerine,
Aşk dükkânında onun canıyla bazâr olur.**

Ey gönül at şevk ile her gümanı³⁶⁴
Zerreden vechin ayan eylemişim seyrânı
Adet edindi gönül aşk ile devranı

**Ey dilber-i rûhânî al koma işbu cânı,
Sevdâna düşeliden dünyâ bana dâr olur.**

Kande ki baksa gözüm yüzün olur seyranı
Nâ'ra-i³⁶⁵ âhım kamu kapladı her meydanı
Azbî kılur ruz-u şeb aşkıyla devranı

**Terk et Niyâzî seni, bul anda o Sultânı,
Her kim canından geçer ol vâsıl-ı yâr olur.**

³⁶³ **Puşt:** (isim, kaba konuşmada Farsça puşt)1 . Eş cinsel erkeklerin cinsel zevklerine hizmet eden sapık erkek çocuk. 2 . Ağır ve kaba sövgü sözü.

³⁶⁴ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

³⁶⁵ **Na'ra:** (C.: Na'rât) Yüksek sesle uzun uzun bağırma.

31

Yine bildim yemâne³⁶⁶ kasdın var

Bi-gümanım³⁶⁷ zamane kasdın var

Lutf etmek için şana kasdın var

Ey sanem n'oldun cana kasdın var,

Bağrımı deldin kana kasdın var.

Sultan sultanı sultan elinde

Bildim kahr ile ihsan elinde

Ben bir âşıkım ferman elinde

Başım önünde cevkan elinde,

Çelmeden gayri ya ne kasdın var.

Esteğfirullâh cürmümü bildim

Âşıkım âşık olmağa geldim

Hicr ateşiyle yandım kül oldum

Beni gör n'oldum sararup soldum,

Vaslın umarken hicrana kasdın var.

Dertli uşşakı³⁶⁸ ferdâya³⁶⁹ saldın

Akıbet beni divane kıldın

Namus şisesin taşlara çaldın

Bu vücûdumu odlara yakdın,

Ben de bildim biryana kasdın var.

Hubbu masivâ hep gitti varım

Bâğ-ı vücudumda bir gül ararım

Senden oldu bil bu ağrım

Tiğ-i gamzenle doğradın bağrım,

Cism-u cânı kurbâna kasdın var.

Fenâda ey dil ne bir yâr buldun

Hiç kimse demez ya bana ne oldun

Aşkınla beni divâne kıldın

Onmadık başım kavgâya saldın,

Pâdişâhım seyrâna kasdın var.

Azbî bendeni bağlattığından

Sinem-i aşkın dağlattığından

Gözüm yaşın çağlattığından

Bu Niyâzî'yi ağlattığından,

Anlanur kim ihsâna kasdın var.

³⁶⁶ **Yaman:** 1.(güç, etki veya beceri) Alışılmışın üzerinde olan:2 . Kötü, korkulan:

³⁶⁷ **Bîgüman:** Şüphesiz, doğru

³⁶⁸ **Uşşak:** (Âşık. C.) Âşıklar

³⁶⁹ **Ferda:** (far.) ka. 1. yarın. 2. gelecek zaman, ati. 3. ahiret, öbür dünya.

Bahr-i nefesinde senâverlik³⁷⁰ eden cân bî-haber
Lutfu kahrından Hüdâ'nın ehl-i tüğyân³⁷¹ bi-haber³⁷²
Fî'l-meseli³⁷³ sırrı Hüdâdan ruhu hayvan bi-haber
Kus-i rihlet çaldı mevt ammâ henüz cân bî-haber,
Asker-i a'zâya lerze düştü Sultan bî-haber.

Bunda her ne gördün ise onda da onu göre
Hayrı şerri yarin suâlin soralar bir bir vere
Taş toprak arasına bu vücud âhir gire
Günde bir taşı binâ-yı ömrümün düştü yere,
Can yatur gâfil binâsı oldu virân bî-haber.

Kim olursa kuş ibretle misafir bülbüle
Çün vücudu şehri içre düşe elbet galğale
Bunda her ne işledinse başına yarin gele
Dil bekâsın, dost fenâsın istedi mülk-i tenin,
Bir devâsız derde düştüm ah ki Lokmân bî-haber.

"Ente mevlâna ilâhî a'tağnâ ya rabbenâ"³⁷⁴
Sen inâyet kıl bana "Rabbî zalemna nefsenâ"³⁷⁵
Onun için oldu virdim "Rabbenâ ve'ğfirlena"³⁷⁶
Bir ticaret kılmadın ben nakd-i ömr oldu hebâ,
Yola geldim lîk göçmüş cümle karbân bî-haber.

Ya Mücîbe'ssâilin³⁷⁷ Allah kerimdir Ya Habib

³⁷⁰ **Senaver:** f. Medheden, öven

³⁷¹ **ehl-i tuğyan:** Allah Teâlâ'ya isyan eden, azgın ve sapkın kişiler.

³⁷² **Bî-haber:** Habersiz

³⁷³ **Mesel:** Bir umumi kaideye delâlet eden meşhur söz. Ata sözü. İbretli ve küçük hikâye. Dokunaklı ve mânalı söz. Benzer. Misil. Delil. Hüccet.

³⁷⁴ "Ey Rabbimiz! sen bizim mevlamızsın, Yâ İlâhî ikrâm et"

³⁷⁵ *قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ* **"Rabbena, dediler, nefsilerimize zulmettik, eğer sen bize mağfiret etmez, merhamet buyurmazsan şüphe yok ki husrâna düşenlerden oluruz"** (Araf, 23)

³⁷⁶ *رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ* **"Rabbimiz! Bizi, inkar edenlerle deneme; bizi bağışla, doğrusu Sen, güçlü olan, Hakim olansın."** (Mümtehine, 5)

³⁷⁷ **Mücib:** İcabet eden. Cevap veren. Sebebe kabul eden. İstenileni kabul eden, duâyâ cevap veren (Allah Teâlâ)

Sail(E): (Sual. den) Dilenci. Fakir. Soran. İsteyen. Akan, seyelan eden

Çünkü sensin her devasız müşküle hâze't³⁷⁸-tabib

Çün ümidim oldu vaslın "Rabbena" ile nasip

Çün "gel" oldu yalnız girdim yola tenhâ garîb,

Dîde giryân sine büryân akıl hayrân bî-haber.

Ömür ise gayet vefasız nefsim ise hilekâr

Vechi vardır âh u efgân eylesem leyl ü nehar

Bu sebepten akl u fikrim oldu cümle târ ü mar³⁷⁹

Azığım yok, yazığım çok yolda türlü korku var,

Yolum alırsa n'ola ger div vu şeytân bî-haber.

İnkıyadım³⁸⁰ zerrece yok Azbiya cürmümse çok

Bana Hakk'tan ola imdad ıssı³⁸¹ vermez kara ak

Düşmüşüm bir derde onun haddi payanı yok

Yol eri yolda gerektirir çağ ve çıplak aç u tok,

Mısıryâ gel dedi sana çünkü canân bî-haber.

³⁷⁸ **Haza:** Bu. Şu. O. Gr: İşaret zamiri

³⁷⁹ **Tar ü mar:** f. Dağınık, karmakarışık, perişan

³⁸⁰ **İnkıyad:** Boyun eğme. Muti olma. Teslim olma. İtaat etme. İmtisal

³⁸¹ **Issı/ısı/isi(t):**Sahip

33

*Ebcedde olan noktai ba'dan haberim var**Amentüyü bildim ki bu ba'dan³⁸² haberim var****Mahruh**³⁸³ dilden zevku safadan haberim var****Âriflere esrâr-ı Hüdâdan haberim var,******Âşıklara dildâr-ı bekâdan haberim var.****Nefsin sıfatın şerh edemez bin yıl öğünün**Menzil alamaz kibir ile bin taşla döğünün**Dervîş olamaz suretle hırka giyinenin****Ey firkât oduna yanuben bağı delinen,******Gel kim yarane türlü devâdan haberim var.****Ukba ile fâniden ola hep ferağın³⁸⁴ kim**İrfanla cennet ola düzah³⁸⁵ durağın kim**Yol eri özündür gözün aç görür ağın kim****Gel ölü isen sözlerime tut kulağın kim,******Can bahş edici nefh-i nidâdan haberim var.****Bu tende bu dem kalmadı hiç zerre hased**Bir aşıkı dil hasta benim Hakk ede Meded**Ey bî-bedel³⁸⁶ ve lemyezel³⁸⁷ ve ferd³⁸⁸ ve ehad³⁸⁹****Âdem yüzü ol yâre mukâbil dedi Ahmed,******Bu sözde olan remz-u îmândan haberim var.****Kim ağlar ise derdinle zevk ile gülmüş**Varını yele verdi o kim sen şehîr³⁹⁰ bulmuş**Her kim ki senin âşkın ile aşık olmuş****Vechinde yedi Fâtihâ âyâtı yazılmış,******Âdemdeki âyât-ı Hüdâ'dan haberim var.****Gel Azbî heman deprede gör aşkla sazı**Tahkik elinin rehberidir aşkı mecazi**Hal ehline bu söz yetişir anla bu râzı³⁹¹*

71

³⁸² ب ba harfi

³⁸³ **Mahruh:** Ayperi

³⁸⁴ **Ferağ:** 1 . (bir işten) Vazgeçme, çekilme, el çekme, terk etme. 2 . hukuk (bir mülkü) Başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme:

³⁸⁵ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet

³⁸⁶ Bedelsiz

³⁸⁷ **Lemyezel:** zâil olmaz, bâkî, dâimî olan.

³⁸⁸ **Ferd:** Tek, bir, yekta.

³⁸⁹ **Ehad:** Bir olan, her bir şeyde birliği tecelli eden Allah Teâlâ

³⁹⁰ **Şeha:** f. Ey pâdişah! Ey şâh

³⁹¹ **Razı:** Hoşnud, rıza gösteren, kabul eden. Boyun eğen, itaat eden

***Âdem'de bulup vâsf-ı ilâhîyi Niyâzî,
Ol mecma-i evsâf-i amâdan haberim var.***

“Mutû kalbe en temûtû”n âb-ı hayvan³⁹² andadır

Pertevi³⁹³ nurî ilâhî vechi insan ondadır

Mebde-i sırrı maadî fehm et ol kân³⁹⁴ andadır

Her neye baksa gözün bil sırr-ı Sübhân andadır,

Her ne işitse kulağın mağz-ı Kur’ân andadır.

Kâ’be’ye varamaz o kes kim şâm’ı hoş görüp kalur

Yol eri kalmaz çün elbet haylice menzil alır

Salik tiz-ru³⁹⁵ olan can zerre-i mürşid bilir

Her şeye mahlûk gözüyle baksan ol mahlûk olur,

Hak gözüyle bak ki bî-şek nûr-i Yezdân andadır.

Arzuyu vaslî dilber her biri sevdâdır

Herkesin bir derdi var salikin mevladadır

Virdi hamranın³⁹⁶ fîrakı bülbül şeydadadır

Kesret-i emvâca bakma cümle bir deryâ dürur,

Her ne mevci kim görürsün bahr-ı ummân andadır.

İzzeti sohbette bulmak sohbeti izzette hem

Firkati vuslatta bulmak vuslatı firkatte hem

Zilleti devlette bulmak devleti zillette hem

Vahdeti kesrette bulmak, kesreti vahdette hem,

Bir ilimdir ol ki kamu ilm-ü irfân andadır.

Ruyi dildârı görünce çehre-i a’daya³⁹⁷ bak

Tâ müsemmaya erince ruz-u şeb esmaya bak

Yedi esmayı bilince gel yedi deryaya bak

İbret ile şeş cihetten görünen eşyâya bak,

Cümle bir âyînedir kim vech-i Rahmân andadır.

Nâ -murad³⁹⁸ kalıp cihanda her murada eren ol

Ağlayan ağlatan oldur hem gülen güldüren ol

Alan oldur veren oldur hem bilen bildiren ol

Söyleyen ol, söylenen ol, gören ol, görünen ol,

Her ne var âlâ ve esfel bil ki cânân andadır.

³⁹² Ab-ı hayvan: Hayat suyu

³⁹³ **Pertev:** (Pertav) f. Ziya, ışık. Atılma, sıçrama, hız

³⁹⁴ **Kân:** f. Bir şeyin menbaı. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse.

³⁹⁵ **Tiz-ru:** Tez olan

³⁹⁶ **Hamra:** (Müennes) Çok kırmızı, kızıl renk. Şiddet ve meşakkatli geçen yıl. Şiddetle olan ölüm. Arap olmayan cinsten. Yüzü kızarmış kadın.

³⁹⁷ **A’da:** En zâlim, en çok düşmanlık eden.

³⁹⁸ **Na-murad:** f. Mahrum kalan, muradına eremeyen

*Herkes kendiye öz özüdür şüphesiz
Hem etî'ullâh rumuzu pîr özüdür şüphesiz
Her ne söz kim işitirsen Hakk sözüdür şüphesiz
**Mazhar-ı tammı velî Âdem yüzüdür şüphesiz,
Küh-ü zâtı hem sıfâtı cümle yeksân andadır.**
Vechi kâmilden ıyandır³⁹⁹ kâmile levh u kalem
Yedi ayetle hakikat şerh eder Kur'ânı hem
Fehm eden bu remzi oldu hâcî –i beyt-ül haram
**Haşr u neşr ile Sırât u dûzah u mâlik azab,
Hem dahi Rıdvân u cennet hûr u gılmân andadır.**
Âşıkân bir zerre içre seyr eder cân mülkünü
Cân olan seyrân eder elbette bütün mülkünü
Aradan kaldır yıkılsın Azbî sen ten mülkünü
**Görünen sanma Niyâzî' nin heman sen mülkünü,
Gönlü bir virânedir genc-i pinhân andadır.***

³⁹⁹ **Ayan:** (İyân) Aşıkâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

Bu sözümü cana yaz ehli dilin perveri

Büsbütün âlem geçer aşk yolunda kemteri

Ey şeriât rehberi ve mağfiret serveri

Ey târikat erleri ey hakikat Pîrleri,

Bir haber verin ol bî-nişân kandedir.

Kandedir Hakk'ın ile kim dedi Hakk' bil

Kandedir yârin gülü kandedir âşk bülbülü

Kandedir sırrı Ali kandedir vechi veli

Kandedir dostun ili kande açılur gülü,

Dost bahçesi bülbülü gül-i handân kandedir.

Ey Hakkı birdir kimden aldın haberi

Kimdir olan Âdemin akli ile rehberi

Kandedir sırrın nuru kandedir nurun ferî⁴⁰⁰

Aradım bahr-u berri bulmadım ben bu sırrı,

Cism ü candan içeri gizli sultân kandedir.

Bende niçin bendeye bende olur bendedir

Küfrü ile sıdkın yeri söyle bana kandedir

Süret-i ahsen⁴⁰¹ niçin erde değil zindedir

Mademki can tencedir ten canla zindedir,

Amma nidem bilmedim câna cânân kandedir.

Azbî'ye mihmân olan sîne sîne can olan

Mümine ihsan olan kâfire tuğyan olan

Bâis-i⁴⁰² hicran olan dertlere derman olan

Niyâzî' ye can olan sırrında sultân olan,

Din-ü hem imân olan ol bî-mekân kandedir.

⁴⁰⁰ **Fer:** bir aslın neticesi, uzantısı.

⁴⁰¹ **Ahsen:** En güzel. Çok güzel

⁴⁰² **Bais:** (Ba's. dan) Gönderen. Sebeb olan. İcab ettiren. Yeniden yaratan. Ölülerini tekrar diriltiren.

Aşk haberin cahile söyleme küfr eyleme

Sen özüne hizmet et el kapısın bekleme

İkrarını muhkem kıl her bir sözü dinleme

Ey gönül gel ağlama zâri zâri inleme,

Pîrden aldım haberi ol bî-nişân sendedir.

Sendedir Hakk'ın ili Hakk demiş Hakk'a beli

Sendedir canın gülü sendedir aşk bülbülü

Sendedir sırrı Ali sendedir vechi veli

Sendedir dostun ili sende açılır gülü,

Söyler bu can bülbülü gül-i handân sendedir.

Nefsi her kimin akli ola rehberi

Nefs ile akli nider Hakk'tan olan haberi

Sendedir Hakk'ın nuru sendedir nurun ferî

Gezme gel bahr-u berrî kendinden iste sırrı,

Cism-ü câna hükmeden gizli sultân sendedir.

İkilikten geçüp te bir bildinse meskeni

Kaldın ise aşkla can gibi bakîyetini

Mahvettinse özünden gittiyse mâ-i menî⁴⁰³

Anladınsa sen seni, bildin ise cân u teni,

Gayri ne var ey gönül cân u canân sendedir.

Canla kim dinledi şiirini ben hayrânın

Ol dahî nûş eyledi katresini vicdânın

Azbî yüzünden oku manasını Ku'ânın

Ten tahtıdır bu cânın, can tahtıdır cânânın,

Ey Niyâzî şüphesiz ol bî-mekân sendedir.

⁴⁰³ Mâ-i menî: Erlik suyu

Kimi hiç gelmeyip mekri âl eyler⁴⁰⁴

Kimisin güldürüp sâhibi mâl eder

Kiminin gözü yaşını sel eyler

Hakk'ın kullarını bâzı kul eyler,

Anı kul eylemez yine ol eyler.

Görenler yârini ağyar içinde

Olurlar şaduman⁴⁰⁵ efkâr içinde

Bu remzi fehmeden deyyâr⁴⁰⁶ içinde

Alan veren O dur bâzâr içinde,

Kimin bây ve kimini yoksul eyler.

Kimini aşkla kılmış o mecnun

Kiminin gözlerinden akıtır hûn⁴⁰⁷

Kimini eylemiş bin derde meftun

Kiminin bakırını eder altun,

Kiminin altunun kara pul eyler.

Kimin kılmış durur küfr ü gümanda

Kimin ikrar ile ahd ü imanda

Kimini rûz u şeb âh u figanda

Kimini güldürür dâim cihânda,

Kiminin âh u efgânın bol eyler.

Kiminin akıtır sükker⁴⁰⁸ dilinden

Kiminin hep cihan aciz elinden

Kiminin hiç kaza gitmez yolundan

Kiminin sevdiğin alur elinden,

Kiminin erini alır dul eyler.

Kimisi dâima kılmakta feryad

Kimisi bendeye bend olmaz azad

Kimini eylemiş izzetle dîl-şâd⁴⁰⁹

Kimine istemezken verir evlad,

Kimi ister ona yâd oğul eyler.

Kimini eylemiş derd ile şeyda⁴¹⁰

⁴⁰⁴ **Âl:** Sülâle, soy, hânedan. Akribâ ve taallukat. Yaz sıcaklarında su gibi görünen serap. Hile, tuzak

⁴⁰⁵ **Şadüman:** (şâd-mân) f. Mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar

⁴⁰⁶ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.

⁴⁰⁷ **Hun:** f. Kan, dem. Öç, intikam, öldürme

⁴⁰⁸ **Sükker:** şeker.

⁴⁰⁹ **Dil-şad:** f. Sevinmiş. Kalbi hoş olmuş

⁴¹⁰ **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal.

Kimin bir habbe için halka rüsvâ

Kimini akılla kılmış tûvana⁴¹¹

Kimi bulmaz giye cüldan abayı,

Kiminin atına atlas çul eyler.

Kimi muhtaç iken verir haracı

Kiminin derdi yok a'la mizacı

Kiminin derdi var bulamaz ilacı

Kiminin tatlı balın eder acı,

Kiminin acısın tatlı bal eyler.

Kimi mihnet bucağında eder razı

Kimi yar ile hem dem "leyse fî-d'dârı"⁴¹²

Kimi mâlın gamma⁴¹³ kimisi dinara

Kimin bülbül eder güle kılur zâr,

Kimin pervâne-veş yakıp kül eyler.

Gönül bahr-i maânîye⁴¹⁴ talip çık

Cevâhir bul çıkarma alma boncuk

Hakikat katresin bul ona gir çık

Eder ak güneşin gâh kara balçık,

Kara bakçığı açar gâh göl eyler.

Kimisi zabtu rabtî eyler icra

Kimisi bende olmuş halka dâna

Kiminin yok elinde nesne asla

Kimi İsâ nefestir eder ihyâ,

Kimi Deccâl olup sağa öl eyler.

Kiminin hem demidir derd ü matem

Kimini eylemiştir reşâd⁴¹⁵ u hürrem⁴¹⁶

Kimine sükkeri helvâ olur sem⁴¹⁷

Çürüğü sağ edip sağı çürük hem,

Solu sağ ve sağı gâhı sol eyler

Gâhi âdem eder gâhi devi kerdem⁴¹⁸

Gâhi iyi kem⁴¹⁹ olur kâhi olur cim⁴²⁰

⁴¹¹ **Tûvana:** f. Güçlü, kuvvetli.

⁴¹² Dünyada (şey) yok

⁴¹³ **Gamm:** Keder, tasa, dert, elem, kaygı

⁴¹⁴ **Bahr-i maânî:** Manalar Denizi

⁴¹⁵ **Reşad:** Hak yolda yürümek. Doğru yolda olmak. Doğru yolu bulup ondan sapmamak. Aklın kuvvetli olması.

⁴¹⁶ **Hürrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

⁴¹⁷ **Semm:** Zehir, ağrı

⁴¹⁸ **Kerdem:** Şişman ve kısa boylu olan adam.

⁴¹⁹ **Kem:** f. Az, noksan, eksik. Kötü. Fenâ. Ayarı bozuk. Fakir, hakir.

Gedâyı cem⁴²¹ eder gâhi gedâ hem⁴²²

**Ayağı baş eder, başı gâh ayak,
Dili kulak, kulağı hem dil eyler.**

Ayırır bülbülü gâhi gülünden
Sular gülü gâhi bu can bülbülünden
Kimin malını alır elinden
**Çıkarır gâhî yoldan nice yolcu,
Gahî yolcuyu göstermez yol eyler.**

Biliriz münkeri bize inse senden

Bezer⁴²³ olduk sofinin hevesinden

Göründüm şeş cihâtın haymesinden⁴²⁴

Anâsır ipliğin tab iğnesinden,

Geçirüp onu bu bunu şol eyler.

Cefâsı dilberin oddan beter od
Bu remzi bil yine yine oddan beter od⁴²⁵
Cehennemde meğer bulunmazmış od
**Yeli gâhî letâfetle eder od,
Odu gâhî kesâfetle yel eyler.**

Sana esma görünmezse müsemma

İki âlemde kaldın gitti a'ma⁴²⁶

Çi- fâyda⁴²⁷ sonra kalsın âh u efzâ⁴²⁸

Hurûf-ı carre gibi cümle eşyâ,

Birbirine uzanıp el eyler.

Hüner maksuduna Azbî vusuldür
Hicab olan kişide bu gönüldür
Bu cennet dediğim kalbe duhuldür⁴²⁹
**Bu sözün Yunus'u Mısırî değildir,
Lûgaz bunda muammâsın ol eyler.**

⁴²⁰ **Cim:** Gulamperest olan kimse.

⁴²¹ **Cem:** toplama

⁴²² **Hem:** f. Birlikte, beraber olmak mânasını ifade eder.

⁴²³ **Bezer** :Gevezelik, boşboğazlık, çok konuşmaklık.

⁴²⁴ **Hayme:** Çadır.

⁴²⁵ **Od:** t. Ateş, nar

⁴²⁶ **A'ma:** Kör. Gözü görmeyen. Manevi körlük, cahillik, bilgisizlik. Yağmur bulutları.

⁴²⁷ **Çi:** (Çe) f. Ne? Nasıl? (Soru edatı) Taaccüb ve hayret yerinde de kullanılır

⁴²⁸ **Efza:** f. (Sonlarına eklenen kelimelere) Artıran, çoğaltan mânasını verir. Meselâ:

Hayret-efzâ: Hayret verici, hayret artırıcı

⁴²⁹ **Duhul:** İçeri girme. İçeri dahil oluş.

Sure-i seb-ul mesânî⁴³⁰ vechinin şanındadır

Her ne var âlî ve esfel sırrı iz'ânındadır

Suret-i mahşer görürsün cümle seyranındadır

Kandedir cehl ile zulmet nefs-i su'bânındadır,

Kandedir ilmiyle hikmet bil anı cânındadır.

Bir bilir âşık olan can rahatı ile zilleti

Her işin bite özünden kutba etme minneti

Dersini gel Hakk'tan öğren at bu zahir hücceti

Zûlmet-i cehli bırak sen iste nûr-i hikmeti,

Cennetin zevkin dilerse cümle irfânındadır.

Yâr ile yardır özün sen ben dedin beyana sen

Çün şarabı sırrı içtin aşkla mestane sen

Mazharı Nur-i Hüdâ'sın şemine pervane sen

Sûreta bu harman-ı âlemde sen bir dânesin,

Mâ'na yüzünde ne kim var cümle harmânındadır.

Ölmedinse olmadın sen rahmetin mahrumusun

Alleme'l esma-i öğren fâninin kamusun

Kabri tende çünkü oldun rahmetin mahrumusun

Zâhirâ ahkâm-ı eflâkin velî mahkûmusun,

Bâtınâ ây gün felekler cümle fermânındadır.

Gel şeriattan kuşan tığın kibar⁴³¹ ol nefsine

Her ne emreylese aksin ile var ol nefsine

Çâr anasır kalasında hem karar ol nefsine

Al ele çevkân-ı zikri hem süvâr ol nefsine,

Kapa gör tevhid topunu çünkü meydânındadır.

Sen siva deryasına ceyhun⁴³² gibi akmayı ko

Kimseyi kimseden alıp kimseye çıkmayı ko

Kendi özün idrake gel sen hem ili yıkmayı ko

Saykal ur mir'ât-ı kalbe taşraya bakmağı ko,

Sen sana bak cümle âlem halkı divânındadır.

Şeyhin izin bırakma Hakk izin bir hoş gözet

Dilberi görmek dilerse yüzün bir hoş gözet

Söylme halt⁴³³ kelâmı her sözün bir hoş gözet

⁴³⁰ Fatıha Suresi

⁴³¹ **Kibar:** (ara.) ka. 1. duygu, davranış ve hareket bakımından ince, zarif, nazik, çelebi. 2. büyük cömert, asil, zengin. 3. şık, seçkin. 4. büyükler, ulular. 5. kibirli.

⁴³² **Ceyhun:** (tür.) er. 1. orta asya'da Amu-derya'ya arap ve farslıların vermiş olduğu ad. 2. Tevrat'a göre cennetin 4 nehrinden biri.

**Bil ki vech-i Hakk'a mir'âttır özün bir hoş gözet,
Men aref sırrındaki ma'den senin kânındadır.**

Çün sana "nahnü kasemna"⁴³⁴ remzi oldu rehnüma⁴³⁵

Dilberin cevri hakikat ehline ayn-ı vefa

Arif isen sırrını nadan verme Azbî'ya

"Küntü kenzen" remzini buldunsa sen Mısırîyâ,

"Külle yevmin hû" yu anla kim senin şânındadır.

⁴³³ **Halt:1** . Bir şeyi başka bir şeyle karıştırma. 2 . teklifsiz konuşmada Uygunuz söz söyleme, uygunuz iş yapma. 3 . teklifsiz konuşmada Uygun olmayan, beğenilmeyen şey: **Atasözü, deyim ve birleşik fiiller** :halt etmek; halt karıştırmak : halt yemek

⁴³⁴ أَهْمُ يُقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ

دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحِمْتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ **"Rabbinin rahmetini**

onlar mı taksim edip paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında Biz taksim ettik; birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık; Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha iyidir." (Zuhruf, 32)

⁴³⁵ **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz.

Kal ile kıl⁴³⁶ ehlinin hali perişan olur

Derdi hicre sabr eden malik derman olur

Pirine teslim olan kabil-i erkân olur

Dervîş olan kişinin sözleri ümrân olur,

Sâlik-i Hakk olanın râhına bürhân olur.

Nefsine uyan kişi özünü şeytan eder

Yüzünü görsem diyen subh-dem⁴³⁷ efgan eder

Yokluğu her kim duyar özünü sultan eder

Her seher efgân edüp bülbülü hayrân eder,

Dideyi giryân edüp sinesi büryân olur.

Çünkü tecelli eder dostunu anar iken

Onun işi ah olur hem demi hicri figan

Kande bakar yârini anda görür ol ıyan⁴³⁸

Şem-i cemâle döner pervânedir âşıkûn,

Zanneder ol câhilün devriyle isyân olur.

Hırs iline şah olan nefse uyan kişiler

Valih⁴³⁹ hayran olur âşkî tuğyan kişiler

Yok ile varlık eder sırra dolan kişiler

İlm-i ledün dersini ârif olan kişiler,

Hasta dil olanların derdine Lokman olur.

Kâmil olur şüphesiz ahd ile kulu güden

Kendi özün bir eder pirin yoluna giden

Dilber imiş fark eden hayr ile şerri eden

Beyt-i dili pâk olur zikr-i Hakk'ı işiten,

Sabr-u karârı gider işleri devrân olur.

Azbî yüzün isteyen kande bulupdur senin

Kendi özün bilmeze kande kaluptur senin

İçi ile taşını⁴⁴⁰ aşkın oluptur senin

Sanma Niyâzî özün dervîş oluptur senin,

Dervîş olan kişiler şöylece sultân olur.

⁴³⁶ **Kal u kıl:** "Dedi denildi" şeklindeki nakiller. Dedikodu, boş konuşmalar

⁴³⁷ **Subh-dem:** f. Sabah vakti.

⁴³⁸ **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

⁴³⁹ **Vâlih:** Keder ve hüznle aklı gitmiş, şaşırılmış, hayrette kalmış.

⁴⁴⁰ **Taşı:** Dışı

Hakk ile Hak olmak için ayn-ı vefa halvettedir

Pes bil anâsır habbesi rengin kıba⁴⁴¹ halvettedir

Gel geç bu ak karadan terk-i siva halvettedir

Bu halvete bakma güzâf zevk-u safâ halvettedir,

Halvetle kıl içini sâf nûr-i ziyâ halvettedir.

Kaydı fenâ ve bâki çün aradan evvel kaldırır

Sana hakikat sazını teslim eder Hakk çaldırır

Evvel seni çok ağladır amma ki güldürür

Nefsini sana bildirir ölmezden evvel öldürür,

Yokluk yolunu duyurur fakr-u fenâ halvettedir.

Ak ve karayı önünden alır mekânsız bî-eser

Bin yıl çağırırsın bak divanda sana olmaz nazar

Bu manayı her kim duyar verir hakikatten haber

Deryâ olup durmaz coşar talazlanup baştan aşar,

Kendisini bilmez şaşar aşk-ü hevâ halvettedir.

Bu âb u ateş hâk-i bad⁴⁴² verilip vaslın arar

Hem dağ ve sahra içre Nil ü Fırat eder leyl ü Nehar

Bu ne felek ins ü melek aşkınla buldu karar

Encüm ile şems-ü kamer âteşlere düşmüş yanar,

Yer oturup gökler döner arz-u semâ halvettedir.

Nâm-u nişânın kalmasın bildiklerin cümle bırak

Gel giy fenânın câmesin⁴⁴³ ola fenâ sana durak

Âşk ehlisin gel ey gönül meydana gel yalın ayak

Aç gözünü ibretle bak birdir kamu yakın ırak,

Deprenmez olur dil dudak vasl u likâ halvettedir.

Kâr eylesin derd u elem âlemde devlet isteyen

Canın verip vuslat alır hikmetle himmet isteyen

Meydana gel zilletle izzetle rif'ât isteyen

Firkâtte vuslat isteyen mihnnette rahat isteyen,

Vuslatta işret isteyen ayş-ü bekâ halvettedir.

Gülşen bilirsən Azbî'ya âlemde zecr⁴⁴⁴ külhani⁴⁴⁵

⁴⁴¹ **Kiba:** Süprüntü.

⁴⁴² **Âb u ateş hâk-i bad:** Su, ateş, toprak ve hava

⁴⁴³ **Came:** f. Evde giyilen bol elbise. Elbise, çamaşır. Sevb, libas

⁴⁴⁴ **Zecr:** Menetme, engel olma. Nehyetme. Zorlama, zorla yaptırma. Önleme. Sıkma. Kovma. Eziyet etme. Angarya olarak çalıştırma. Köpek balığı. Çağırma. Sürme

⁴⁴⁵ **Külhani:** f. Serseri, çapkın, âvâre **Külhan:** f. Hamam ocağı. Hamamda su ısıtmak için ateş yakılan yer.

*Kulhanda kesret vahdetten eyle safây-ı gülşenî
Gafil yabanda gezme gel senden iste sen seni
Terket Niyâzî sen seni bir eyle gel cân-u teni,
Duysam diyen Hakk sırrını sırr-ı Hüdâ halvettedir.*

Dersi onun "leyse fî-'d-diyâr"⁴⁴⁶ olur

Hemdemi yâri onun dildâr olur

Kesret içre yârana ağyar olur

Kim ki aşkın dârına ber-dâr olur,

Cümle uşşâk içre ol serdâr olur.

Olmasa ehli şeriat ahret

Merhamet Hakk'tan yeter Hakk merhamet

Ehl-i aşk eyler rivayet sende et

Bunda uşşâkı yakan od âkibet,

Nâr-ı İbrahim gibi gülzâr olur.

Arife bu söz iyandır ârifan

Ben tevekkül bendesiyim Hakk beyan

İbn-i vaktim bilmezem ıssı ziyânı

Bunda ağyâr kesretinden kurtulan,

Vahdet illerinde vâsl-ı yâr olur.

Derdine em⁴⁴⁷ bilmedin hazık isen

Ehl-i derd olmakla layık isen

Dinle dersim aşık-ı sâdık isen

Korkma Tâmudan eğer âşık isen,

Bülbül olanın yeri gülzâr olur.

Pirinin sözü ile amel olanın

Devlet-i irfana nail olanın

Sırrı yezdân ile kâmil olan

Cennet-i irfâna dâhil olanın,

Kande baksa gördüğü didâr olur.

Bilmeyen Hakk'tan cevabı veremez

Gitmeyen maksuda asla eremez

Ol hakikat güllerini deremez

Gözsüz olanlar o yüzü göremez,

Anı gören hep "ulül-ebsâr" olur.

Bed- endiş⁴⁴⁸ kimse ile hâllenme kim

Aklın ile kavlini⁴⁴⁹ kullanma kim

Tellili dibalar⁴⁵⁰ giyip sallanma kim

⁴⁴⁶ Dünyada (şey) yok.

⁴⁴⁷ Em: ilâç, merhem.

⁴⁴⁸ Bed-endiş: f. Kötü fikir sahibi, fena düşünen.

⁴⁴⁹ Kavl: Anlaşma. Sözleşme. Konuşulan söz. Söz cümlesi. İtikad, delâlet. Tarif.

İlham

⁴⁵⁰ Dîbâ: f. ipekli kumaş.

Dünyânın lezzâtına aldanma kim,

Bir gün ola cümle zehr-i mâr olur.

Çün nasihat dinlemezmiş ru-siyah⁴⁵¹

Hem demi yâri olur hicriyle âh

Akibet bu saltanat ola tabah⁴⁵²

Sen gerekse ol cihânda pâdişâh,

Bir beş on günde o târümâr olur.

Hızır ola daim refikin hem rehin

Subh-dem⁴⁵³ bekledim habibin dergehin

Yüzünü görmek dilersen o mehin⁴⁵⁴

Tâc-ü tahtı kulluğuna ol şehin,

Verir isen devletin tekrâr olur.

Masiva bendine olma kayd u bend

Gel necasetten taharet kıl Meded

Kim ola adın senin ferd ü vahid

Ger kabul oldunsa şâh oldun ebed,

Kande böyle assılı bazâr olur.

Bu sözümü arif olan okuryazar

Ehl-i hal yoklukta olmuş şehriyar

Cümle varlığın sen ile târumar⁴⁵⁵

İllâ tâc-u taht'a olmaz vasl-ı yâr,

Âdet oldur ona cân işâr olur.

Hayr ile şerri bilirsın mameza⁴⁵⁶

Ki tecelliden teselliden ola

Mısırî'den sana nasihat Azbî'ya

Kim ki kendin yoğ ederse, Mısıriyâ,

Yokluğun tâ gâyetinde vâr olur.

⁴⁵¹ **Ru-siyah:** f. Kara yüzlü. Ayıbı olan

⁴⁵² **Tabah:** Kuvvet

⁴⁵³ **Subh-dem:** f. Sabah vakti.

⁴⁵⁴ **Mah:** (Meh) f. Senenin onikide birisi. Yirmisekiz, yirmidokuz, otuz veya otuzbir günlük zaman. Gökteki ay. Kamer. sevgili

⁴⁵⁵ **Târümâr:** dağınık, karmakarışık, perişan

⁴⁵⁶ **Mameza:** Geçen veya geçmiş şey. Geçmiş zaman. Mazi

Yezid⁴⁵⁷ mezid⁴⁵⁸ doğar bir vasi' yerdür

Bu dünya dedikleri zeyb⁴⁵⁹ bî ferdür⁴⁶⁰

Münkir ezelden köreltmış kördür

Erimiz erdir Pîrimiz Pîrdür,

Karamız nûrdur yerimiz Tûr'dur.

Her yerde zahir görmeyin piri

Zan eder başkadır şeytan piri

Kimine özünden yoksa haberi

İsteyen yâri izlesun Pîri,

Pîrden ayrılan Hakk'dan ayrırır.

Mest u hayranım eğlenmez kârım

Sırsız bilmez zahid esrârım

Hakk'tan söylerim Hakk'tır güftarım⁴⁶¹

Pîrdür envârım Hakk'dır etvârım,

Düşmanım bî-şek Hakk'dan ol dûrdur.

Taşradan ister dilde mihmânı

Kâmil geçinir gör şu seyrânı

Kaplamış anı küfrün ısyânı

Şol ki Süfyânî arttı tuğyânî,

Oldur şeytânî bir gözü kördür.

Yerde gökte yok gözedir Hakk'ı

Zi-ruh bî-ruhsuz⁴⁶² durur Hakk'ı

Şeytana dönmüş ere, der Hakkı⁴⁶³

Azdırır halkı bezdirir Hakk'ı,

Kızbi çok sıdkı bindebir yokdur.

Hubbu sivâyı at er ol sende

Olma sa⁴⁶⁴ et yek-dil⁴⁶⁵ efgende⁴⁶⁶

⁴⁵⁷ **YEZİD:** (H: 26-64) Hz. Muaviye radiyallâhü anhin oğlu ve Emeviye Devletinin ikinci halifesi. Şam'da doğdu. Zamanında Kerbelâ hâdisi-i elîmesin meydana gelmesine sebep olandır.

⁴⁵⁸ **Mezid:** yezidin tekrarıdır.

İlâveli tekrarlar, bir kelimenin başına ilâve ses veya bir hece getirilerek yapılır:

adam madam, ev mev; apaçık, büsbütün, dümdüz, kapkara, mosmor, yemyeşil vb.

⁴⁵⁹ **Zeyb:** (Zîb): Zinet, süs. Düzgün, iyi elbise.

⁴⁶⁰ **Fer:** f. Işık, parlaklık, zinet, süs. Fazl ve vakar. İktidar; şevket, kuvvet. bir aslın neticesi, uzantısı.

⁴⁶¹ **Güftar:** f. Sözler, lâkırdılar

⁴⁶² **Zi-ruh, bî-ruh:** ruh sahibi, ruhsuz

⁴⁶³ **Hakkı:** Hakk'a mensup kişi

Azbî meyli koy dehri⁴⁶⁷ ferzende⁴⁶⁸
Mısrî'nin dinde izzeti zinde,
Cümle millette Hamzavî hordur.

⁴⁶⁴ **Sa** (-Sây) f. Sürücü, süren. f. Benzetme edâtı olan "âsâ" nın hafifletilmiştir.

Meselâ: Anber-sâ Anber gibi.

⁴⁶⁵ **Yek-dil**:f. Bir, münferid gönül

⁴⁶⁶ **Efgende**: f. Yere atılmış, düşürülmüş. Yıkılmış, yıkık. Bozulmuş, tahrib edilmiş. Biçare, zavallı, düşkün.

⁴⁶⁷ **Dehri**: zamana bağlı olarak devre âit, zamanla ilgili

⁴⁶⁸ **Ferzend**: (C.: Ferzendân) f. Yavru. Çocuk. Veled

43

*Olanlar âşkla fâni olur elbette meydanı**Bu rahın mest u hayranı verir esrarı vicdanı**Kimin kim vardır irfanı ol kadri insanı****O yolların mugeylânı âşıkların gülistânı,******Hicâzın yolu karbânı ne güzeldir, ne güzeldir.****Ayağı tozunu görmek ne güzeldir, ne güzeldir,**Habibini can ile sevmek ne güzeldir, ne güzeldir,**Onun vaslına ermek ne güzeldir, ne güzeldir,****Çıkıp hüccâc ile gitmek ne güzeldir, ne güzeldir,******Yolunda cânı terketmek ne güzeldir, ne güzeldir.****Eden arz-ı kemâlatı bulur gönlünde ol zatı**Bulanlar aşka halâtı bilir fenni⁴⁶⁹ kerâmâtı⁴⁷⁰**Bilen sırrı Makâlat'ı⁴⁷¹ talep eyler cehâlatı****O yolların riyâzâtı eritir hep hatî'âtı,******Visâlin haccı lezzâtı ne güzeldir, ne güzeldir.****N'ola kim âşıkım dersem sivanın⁴⁷² leşkerin⁴⁷³ kırsam**Cemâlin bağına girsem açılmış güllerin dersem**Hakikat menzile ersem yoluna can u baş versem****Medine şehrine varsam Habîbin ravzasın görsem******Eşiğine yüz sürsem ne güzeldir, ne güzeldir.****Cefâsı yaktı dilleri bana güldürdü elleri**Kokar hakikat gülleri ağlar bu can bülbülleri**Hüddâ'nın bazı kulları gelir mahlûka yalvarı⁴⁷⁴****Geçip ol yüce belleri çıkarsak başa yolları******Görünse Kâ'be illeri ne güzeldir, ne güzeldir.****Görenler nur-i siyah'ı olur âşıkların mâhı**Bulanlar doğruca râh-ı vücudunun olur şâhı**Figân u zâr edip gâhi nice ben etmem ahı****Nebilerin nazargâhı, Velîlerin karargâhı,******Görürsem Kâbetullahı ne güzeldir, ne güzeldir.****Gözüm ağlarken gülse her işi Azbî'nin bilse**Sivânın cündünü⁴⁷⁵ kırsa sinemde yâreler olsa*⁴⁶⁹ **Fenn:** Hüner. Mârifet. San'at. Tecrübe. İlim. Nevi, sınıf, çeşit, tabaka.⁴⁷⁰ **Keramat:** (Keramet. C.) Kerametler.⁴⁷¹ **Makalat:** (Makale. C.) Makaleler. Söz ve yazılar. Bahisler. Burada bahsedilen belki Hacı Bektaş'ın Makalatı olabilir.⁴⁷² **Siva:** Başka, gayrı, diğer.⁴⁷³ **Leşker:** f. Asker.⁴⁷⁴ **Yalvarmak**⁴⁷⁵ **Cünd:** Er, asker. Ordu. Bir kimsenin yardımcıları. Şehir.

Niyazî'ye nasip olsa varıp maksudunu bulsa
Bana yârim merhamet kılsa salınsa yanıma gelse
Safâ u zevk ile dolsa ne güzeldir, ne güzeldir.

*Rasûlün şerini gütme ne güzeldir, ne güzeldir,
 Netice ahdin gözetmek ne güzeldir, ne güzeldir,
 Fenâ ve bekâyı terk etmek ne güzeldir, ne güzeldir,
 Ey Allâhım seni sevmek ne güzeldir, ne güzeldir,
 Yolunda baş ve cân vermek ne güzeldir ne güzeldir.*

*Dilî maksuda ermek gönülden ağlar iken gülmek
 Ayağı izini görmek tozuna yüzünü sürmek
 Visali dilbere ermek yoluna vârını vermek
 Şol ism-i zâtını sürmek visâlin gülün dirmek,
 Cemâl-i pâkini görmek ne güzeldir ne güzeldir.*

*Beyan olsa kamu sırlar bilinse cümle sözler
 Eğer kışlar ve ger yazlar gönülse vaslını özler
 Aradan kalksa bu nazlar murada erse dilbazlar ⁴⁷⁶*

*Sürüp dergâhına yüzler döküp yaşı yere gözler,
 Bir olsa gice gündüzler ne güzeldir, ne güzeldir.*

*Bu dehrin varına düşmek yoğu var ile değişmek
 Dahî yar ile barışmak varıp menzile erişmek
 Senin derdine sataşmak firakın narına düşmek
 Visâlin derdine düşmek yanup aşk oduna pişmek,
 Sonunda sana erişmek ne güzeldir, ne güzeldir.*

*Bu Azbî'ye cefa kılmak varıp bir gayrısın bulmak
 Gözüm yaşını çağlatmak sinemi nâz ile dağlatmak
 Var mı beni ağlatmak dahi ferdalara salmak
 Niyâzî yârini bulmak yanında eğlenüp kalmak,
 Varup bir ile bir olmak ne güzeldir ne güzeldir.*

⁴⁷⁶ **Baz:** f. Yeniden, tekrar oynatan, oynayan, geri ve arka tarafa doğru... gibi manalara gelir. Kelimenin sonuna veya baş tarafına getirilerek kullanılan bir "ek" dir. Meselâ: Ateşbâz : Ateşle oynayan

Dilbaz: Gönül ehli; 1. etkili ve güzel söz söyleyen. 2. etkili ve güzel (sözler, konuşma tarzı)

Celâli kibriyayı vârina cebbâr olandan sor

Hüdânın ism-i settârın dahi settar olandan sor

Dil-i biçâre ki derdi dili bimar⁴⁷⁷ olandan sor

Rumuz-u Enbiyâ-yı vâkıf esrâr olandan sor,

Enel-Hakk sırrını candan geçüp ber-dâr olandan sor.

Hazne-i hâceti doldur hedeften gözünü ayırma

Erince vaslı dildâre gece gündüz hemân⁴⁷⁸ durma

Yapış dâmeni maksuda meded bi-ma'na⁴⁷⁹ yorulma

Yürü var ehl-i tecridi alâik ehline sorma,

Anı cân u cihânı terk edüp deyyâr olandan sor.

Tariki aşkı ey çengi düdüğünü çalmak istersen

Heman bir özüne oyna dürüst kul salmak istersen

Vücudun kaydını çekme eğer var olmak istersen

Gâhi kahr-ü gâhi lutfun kemâlin bilmek istersen,

Fenâ ender fenâda yoğ olup hem var olandan sor.

Bu vechu'llâhî âdemden ihanet ehli anlamaz

Evi olsa sekiz cennet kasavet ehli anlamaz

Hakikat sırrını zâhit kabahat ehli anlamaz

Dilâ bu Mantık'ut-tayrî fesâhat ehli anlamaz,

Bunu ancak ya Attâr veyahut Tayyâr olandan sor.

Eşeklik etme yüklenme riyayı zahid u takvayı

Feragat eyle kavgadan veli buldun müsemmayı

Çü gördün Azbî mevlâyı müsemma sorma esmayı

Anadan doğma gözsüzler kemâhi görmez eşyâyı

Niyâzî vech-i dildârı ulül-ebâr olandan sor.

⁴⁷⁷ **Bimar:** (C.: Bimârân) f. Mariz, hasta, alil.

⁴⁷⁸ **Heman:** f. Derhâl, hemen, acele olarak, çarçabuk, o anda

⁴⁷⁹ **Bi-ma'na:** Manasız

46

*Her ahdine sadıkların eğlencesi tevhid olur**Vaslına dil yanıkların eğlencesi tevhid olur**İhsanına layıkların eğlencesi tevhid olur****Hakk'ı seven âşıkların eğlencesi tevhid olur,******Aşk oduna yanıkların eğlencesi tevhid olur.****Zâr etmede can bülbülü arz olmakta Hakk'ın gülü**Eser onun için aşk yeli akar gözümde gam seli**Şeyhin görür Hakk'tan veli candan olur onun kulu****Duramaz isim sürer dili sorar müdâm doğru yolu.******Gerçek ere diyen belî eğlencesi tevhid olur.****Bilen hakikat sözünü yârinden dönmez yüzünü**Bulan gönül yıldızını bayram eder gündüzünü**Hakk eyler onun yüzünü bulur yolun düzünü****İzinden ayırmaz gözünü canla tutar sözünü,******Görmeğe iver yüzünü eğlencesi tevhid olur.****Meydanı aşta şehri yâr cân ile hem başı kıyar**Çevkanla topu kapar "enel hakk" dava kılar**Doğru yolu daim sorar yarasına merhem arar****Halkın arasından çıkar tevhidi görmeye can atar,******Bülbül gibi daim öter eğlencesi tevhid olur.****Mâh ile sâlî⁴⁸⁰ terk eder hayr u balî⁴⁸¹ terk eder**Berr⁴⁸² ile bahri terk eder ehli iyâlî terk eder****Mal ü menâlin terk eder ehl ü iyâlin terk eder,****Eldeki kali terk eder eğninde şalı terk eder****Hâl ile kâlin terk eder eğlencesi tevhid olur.****Veli kapısın beklesin Allah gülünden koklasın**Kalbinde yâri yoklasın sırrı gönülden saklasın**Derdin kime ya söylesin bilmez ne edip hem neylesin****Dünya u ukbâ perdesin ardına atar cümlesin,******Ko mâsivâ eğlencesin, eğlencesi tevhid olur.****Kulu olur yoldaşının hiç yâri olmaz nâşının**Kaydı gerekmez başının din ü iman teşvişinin**Azbî gibi dilrişinin⁴⁸³ canla Hakk dervişinin****Mısırî'ye uyan kişinin gider çürüğü işinin,******İçindeki can kuşunun eğlencesi tevhid olur.***

93

⁴⁸⁰ **Mâh:** ay. **Sal:** Yıl, içinde bulunulan yıl.⁴⁸¹ **Bali:** Eski, köhne.⁴⁸² **Berr:** toprak, yeryüzü, yer⁴⁸³ **Dil-riş:** f. Dertli, kalbi yaralı, gönlü yaralı.

Âh dil düz çeker sanma ki kalakana⁴⁸⁴ değer

Böyle karşı komadın aşık ah yânedir

Çünkü can almaz vermez ya niçin kâne değer

Esecek bâd-ı sabâ aklıma san şâne değer,

Zirâ ol esrâr-ı dil zülf-ü perîşâne değer.

Hali ahvali beyan her kişinin er kişinin

Çünkü averesi oldu görünen cünbüşünün

Rehi aşkında senin derdinle dervîşinin

Leb-ü dendânı hevâsiyle akan gözyaşının,

Birisi mâ'nâda bin lü'lü ü mercâna değer.

Rehi aşkında senin olmayı dava kılanın

Bellidir her kişinin gerçi var mı yalanın

Aşık hasta dilin derdli canın alanın

Gam-ı hicrî ile âhı ona âşık olanın,

Çıkar eflâke iner tâ yedi nîrâna değer.

Tâc ile tahtı dağladı nice peyk⁴⁸⁵ gurrelerinin⁴⁸⁶

Ola mı cahil ile farkı bu dem terrelerin⁴⁸⁷

Arkası çün yere gelmez bilirem harrelerin⁴⁸⁸

Yüzünün mihrine karşı dolaşan dürlerinin,

Birinin nûru nice mihr-i dirâhşâne değer.

Yüce gör kadrini sen aşkla etmek basanın

Birliğe postu döşer adettir pek basanın

Yüzünü görmeğe gel aşkla sen basanın

Eşiğinde baş urup sıdk ayağın berk basanın,

Başı arşa ayağı kürsî-i Rahmâna değer.

İşidir her ne desen fehm ile hayvan kulağı

Vardır aşıkta dilâ din ile iman kulağı

Kimde gem olsa şehâ hubbel⁴⁸⁹ irfan kulağı

"Limen-il mülk" nidâsın işiten can kulağı,

Anı cânından işitir yine cânâne değer.

Sırrı esrarı ilâhî bu dem dilde bulan

Eremez Kabe'ye ol Şam'ı bulup yolda kalan

⁴⁸⁴ **Kalak:** Can sıkıntısı. Gönül darlığı. Kararsızlık. Zahmet. Meşakkat

⁴⁸⁵ **Peyk:** f. Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönen. Seyyare. Haber ve mektup getirip götür

⁴⁸⁶ **Gurre:** Parlaklık. Her şeyin başlangıcı.

⁴⁸⁷ **terre (f)** :yeryüzü, toprak, kara, yer, dünya

⁴⁸⁸ **Harre:** (C.: Hırâr-Hırârât-Harrun) Kara taşlı yer.

⁴⁸⁹ **Hubbe:** Dostluk.

Bir olur aşîka çün hayr ile şer küfr ü iman

Ol nidâyı işitir “men arefe” vâkıf olan,

Lîk ol mâ’rifeti sanma her insâna değer.

Görüp ol yârini yârin göre yârin bilişe

Göre ol yârini ân dem ona yaran alışa

Azbî yarından erer yârini yarın görüşe

Sana bir cezbe Niyâzî ki o dosttan yetişe

Dükeli ins ile cinne olan ihsana değer.

İhsânı feravan et cennet yolunu göster

Hem sohbetim irfan et zillet yolunu göster

Gel derd ile derman et rahat yolunu göster

Yâ Rab bize ihsân et vuslat yolunu göster,

Sûrette koma cân et uzlet yolunu göster.

Ey Mâlikî kudret sen kıl bendene kim şefkat

Feth ola bana hikmet ihsanına yok gayet

Lutfunla edip himmet halime ola rahmet

Eyledi hevâ gâret oldu işimiz âdet,

Dergâhın ulu gâyet kudret yolunu göster.

Meylimi safâdan kes yârîmi cefâdan kes

Gönlümü nizadan kes hırsımı beladan kes

Kalbimi devadan kes zevk ile sefadâdan kes

Nefsîmî hevâdan kes, kalbîmî riyâdan kes,

Meylimi sivâdan kes halvet yolunu göster.

Lutfunla münasip kıl yolunda mücazip⁴⁹⁰ kıl

Nâîlî merâtib⁴⁹¹ kıl sırrına sahip kıl

İhsanına vacip kıl aşkım dahi galip kıl

Candan sana tâlîp kıl her tâate râğîp kıl

Bir Pîre musâhib kıl hizmet yolunu göster.

Bahşet dem-i İsmâ'yı der görmeğe mevtayı⁴⁹²

Arzet bana cây⁴⁹³ göster tene Mûsâ'yı

Arz ile müsemmâyı geldim sana ağlayı

Tâ'lim edip esmâyı bildir bize eşyâyı,

Duymaya "Ev ednâ" yı hikmet yolunu göster.

Kimde görüne deyyâr⁴⁹⁴ dervîş olur ahîr-kâr

Zevk olur ona efkâr yâr olur ona ağyar

Göründü ona her var kim oldu ülü'l ebsar⁴⁹⁵

Hâr içre biter gülzâr, zâr içre doğar envâr,

Her şeyde tecellîn var rû'yet yolunu göster.

Yârin bula gurbette sahip-kadem ülfette

Âlim ede sohbette arîf olan elbette

Azbî gam mihnette rahat bula zillette

⁴⁹⁰ Cezbeli

⁴⁹¹ **Meratib:** Mertebeler. Basamaklar. Kademeler. Dereceler

⁴⁹² **Mevta:** Ölümler. Ölmüşler. Cenâzeler

⁴⁹³ **Cây:** f. Yer, makam, mevki.

⁴⁹⁴ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.

⁴⁹⁵ Basiret sahipleri

***Şu kim ola vuslatta, halvet bula celvette,
Bu Mısrî'ye kesrette vahdet yolunu göster.***

Ânın kim yoksa salâhı kuru meydânı neylerler
Acep nefsinden acizler gam-ı şeytanı neylerler
Selâmet menzili çün kim fenâdır şânı neylerler
Bilenler vech-i cânânı bu cism ü cânı neylerler,
Görünse şemsin envârı meh-i tâbânı neylerler.

Niçin gizlenmedi belli sıfatından münafıklar
*Görür heer yerde şerrin ehli Habibinden cüdâlıklar*⁴⁹⁶
Sülûk arsa-i aşkta vücudu gamla yanıklar
Bugünkü cennet-i irfâna dâhil olsalar uşşâk,
Yarınki va'd olan hûri veya gılmanı neylerler.

Ne sırdandır ki cinsi ile kişi eyler acep sohbet
Garibi vaslı dilberden beyandır âteşi garib
Kamu zerrat ile zâtın sıfatından ulu hikmet
Bugün âmâ olan yarın dahi âmâ olur elbet,
Aça gör cân gözün kim bî-basar nâdânı neylerler.

Neden içinde derc oldu ulûm-u hikmeti Mahmud
Niçin esma müsemmadır müsemma hücceti mevcûd
*Niçin her yerde zahirdir hakikat cismi nâ-mevcud*⁴⁹⁷
Sülûk ehline insan sohbetin bulmak durur maksud,
O sohbet kim bulunsa sohbet-i hayvânı neylerler.

Bulanlar merdi meydandır veli postun tarikçe
Veli der kim göründü ise hakikatten şeriatçe
Bulan ey dil tarikatte kemali sa'yi hizmette
Gönül duymazsa vicdân ile Allah'ı hakikatçe,
Mücerred dildeki ilmi veya irfânı neylerler.

Elin çek böyle himmetten riya ve ucb ola onda
Kemal gösterse sohbetten riya ve ucb ola onda
N'olur bu arzı hikmetten riya ve ucb ola onda
Ne hâsıl şol ibâdetten riyâ ve ucb ola anda,
Gider şirki gönülden Hakk'a kim tuğyânı neylerler.

*Özüdür Mescid-i Aksa sözündür "Gul kefa bi'llâh"*⁴⁹⁸
Eğer hemrenk oldunsa hakikat hoş rasülüllâh
*Görünür sana her yüzden okursun "fî emâni'llâh"*⁴⁹⁹
Salât-ı ehl-irfân kiblesidir "semme vech-ullâh"

⁴⁹⁶ Cüda: f. Ayrılık. Ayrılmış.

⁴⁹⁷ Na: Farsçada nefy edatıdır. Müsbet mânâyı menfi yapar. Kelimenin başına getirilir. Meselâ: Nâ-ehil

⁴⁹⁸ Allah Teâlâ sana kafidir.

⁴⁹⁹ Allah Teâlâ'ya emanet olun

O veche kul olanlar tâat-ı noksânı neylerler.

*Eğer ahının mevlâyı duyup hem-sâza⁵⁰⁰ uydunsa
Sivâyı cismi hakkanî edip düşmanı duydunsa
O rûyun sırrına Azbî sen mahrem oldunsa
**Niyâzî “küntü kenzen” sırrını kendinde buldunsa,
Süleymen tahtını, ya hikmet-i Lokmân’ı neylerler.***

⁵⁰⁰ **Hem-saz:** f. Uyan, uygun, muvafık, münâsib. Arkadaş, refik, arkadaşlık.

Kimi İsâ der kimi Mûsa acep cahil nedir

Cümlemiz Allah bir der arada batıl nedir

Ehli hikmetten sual et alemle gafil nedir

Ey gönül Mecnûn kimdir zahiren âkil nedir

Gâhi habs u gâh itlak olmadan hâsıl nedir

Kim ki Hakk'ı tanıdı Hak olmadı ehl-i acep

Kimdir Allah'ın rızasın etmeyen eya talep

Kimdedir Hakk'ın umuru kimdedir emri celp

Bunca kavgalar ki oldu geldi geçti gitdi hep

Bâ'is-i kavga nedür bildün mi hiç asıl nedir

Terk edip cahilliğini irfana fetva verdiler

Ehli aşkı başka hâlet içre çünkü gördüler

Her biri kulu bulup bir yere dirildiler

Zülfi sevdasıyla âlem birbirine girdiler

Vade-i bezm-i visale kim erer vâsıl nedir

Çünkü ol ruhu revanım⁵⁰¹ kıldı isbatı makam

Kıldı kendi ehli vecde eyledi arz-ı kelam

Kondular bir gayrı devre eyleyüp birbir kıyam

Etdi binyüz birde bin bir hikmetin cümle tamâm

Oldı tekmîl-i fazilet seyr edün kâmil nedir

Ömrü Nuh ve sabrı Eyyüp ve şehidi Yahya gibi

Hükmü Yusuf zâr-ı Yakup muciz Musa gibi

Azbî her yüzden göründü çün yed-i beyza⁵⁰² gibi

Meryem ü İsâ vü Mehdî Âdem ü Havva gibi

On iki yaşındadır Mısırî aceb hâmil nedir

⁵⁰¹ **Revan:** f. Giden, akıcı. Derhal. Ruh, can. Nefs-i nâtika. Edb: Su gibi akıp giden güzel söz

⁵⁰² **Yed-i beyzâ:** Musa Aleyhisselâmın mu'cize olarak gösterdiği beyaz ve parlak eli. Bu tabir mecaz olarak keramet ve hârikulâde haller ve meziyetler hakkında kullanılır

Nice bir yahşi yaman söyleye bu il nice bir

Nice bir olmaya sen bendeliği al nice bir

Nice bir eyleyesin hayr işe ihmal nice bir

Nice bir mekr-ü hiyel nikbet-i Deccâl nice bir,

Nice bir ey dini yok mezhebi yok dâl nice bir.

Nice bir putun ola dinde bu hal ile nice bir

Nice bir şayi⁵⁰³ ola halka bu ahval nice bir

Nice bir kârın n'ola haltla⁵⁰⁴ ef'âl nice bir

Nice bir adlû katl fitne-i ihyâ edesin,

Beni öldür sunayım boynumu gel çâl nice bir.

Âlemin halkına kalk nevale doldur dense

Köhne-i dünyayı alıp dinini öldür dense

Zülümle ahireti cenneti kaldır dense

Hükmü şer-i dahi kendine uydurdun ise,

Hâkimin hükmü yeter fitne ile âl nice bir.

Terk edip fıskı bugün taatiyla alışalım

Gel şeriatla seninle biricik buluşalım

Arsa-i Hakk'ta salât gürzünü gel salışalım

Hâzırım ben hünerin var ise gel görüşelim,

İlm-i Ledün okunu gürzünü gel sâl nice bir.

Zahida oldu cihanın şerefi gündüz ile

Görmüşem Hakk'ı bugün Hakk gözüyüm Hakk gözüyle

Azbî ya hemdem ola kimki netice öz ile

Şerr-i Deccâli def-i mümkün ola mı söz ile

Mısıryâ var ise hâlin o yeter kâl nice bir.

⁵⁰³ Şayi': (Şüyu'. dan) Duyulmuş, işitilmiş, şüyu' bulmuş, herkesçe bilinmiş.

⁵⁰⁴ Halt: Karıştırmak. Münasebetsiz söz söylemek. Bir şeyi bir şeye karıştırmak. Hatâ etmek

52

Âşıkım eyler isem iftihar

Gördü gözüm çünkü yüzün âşikâr

Etme kerem eyle beni Şir⁵⁰⁵ mesar⁵⁰⁶

Oldu yüzün subh-i senin ey nigâr,

انْفَجَرَ يَنْفَجِرُ انْفَجَارٌ

Oldu gönül şerha gibi yareli

Ben sır ile sır evine gireli

San⁵⁰⁷ ölüyüm sana gönül vereli

Kalmadı bu dilde seni görelî,

اصْطَبَرَ يَصْطَبِرُ اصْطِبَارٌ

Sana yakın oldu iman küfr ile

Seni arar her biri bir emr ile

Yakar tenim hicr ü gamı kahr ile

Lutfedüp etme beni bin cevri ile

اخْتَبَرَ يَخْتَبِرُ اخْتِبَارٌ

Kimse senin karışamaz vermene

Mâil imiş can ile dil handene⁵⁰⁸

Kılma cefâ bend u efgendene

Sana atâlar yaraşur bendene,

اِفْتَحَرَ يَفْتَحِرُ اِفْتِحَارٌ

Bab-ı tevekkülde durup bekledin

Gerçi gönül hayli zaman inledin

Bunca zaman oldu nedip neyledin

Yetmişe vardı yaş eyledin,

اخْتَبَرَ يَخْتَبِرُ اخْتِبَارٌ

Ferd ü ehad Azbî'ye birdir ehad

Zahir u batında ehad hem ebed

Lutfuna çün olmaya hadd ü ehad

İtme Niyâzî gedâyî meded,

اِنْتَظَرَ يَنْتَظِرُ اِنْتِظَارٌ

⁵⁰⁵ Şir: f. Aslan. Süt.

⁵⁰⁶ Mesarr: (Meserret. C.) Sevinçler, meserretler. Sürurlar. Zevkler

⁵⁰⁷ San: f. "Benzer, andırır" mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapılır.

⁵⁰⁸ Hande: f. Gülme, gül

Ey gönül namusu arın kandedir

Şadumansın⁵⁰⁹ âh u zarın kandedir

Vaslı yarsın elde varın kandedir

Ey garib bülbül diyârın kânedir,

Bir haber ver gülizârın kânedir,

Çünkü sen âşk ile berdâr⁵¹⁰ olmadın

Yok iline varuben vâr olmadın

Mâil yâri vefâdar olmadın

Sen bu ilde kimseye yâr olmadın,

Var senin elbette yârın kânedir.

Bilmedi hiç kimse hoş adın senin

Arttı günden güne feryadın senin

Âh u efgânın oldu mu'tadın senin

Aşk içinde kimdir üstâdın senin,

Bu senin sabr-u karârın kânedir.

Vahdet-i fehm eyleyip halvettesin

Bir enisin yok aceb hasrettesin,

Rahatı terk eyledin mihnettesin,

Gece gündüz bilmeyüp hayrettesin,

Yâ senin leyl-ü nehârın kânedir.

Cümle âlem mâil olmuş sözüne

Ne göründü güle karşı gözüne,

Ne büründü baktığınca özüne,

Kimse mahrem olmadı hiç râzına,

Bilmediler şeh-süvârın kânedir.

Azbî'i ağlar iken güldür diler

Gökte uçarken seni indirdiler,

Çâr-ı unsur bendlerine urdular,

Nûr iken adın Niyâzî dediler,

Şol ezelki itibârın kânedir.

⁵⁰⁹ **Şadüman:** (şâd-mân) f. Mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar.

⁵¹⁰ **Berdar:** f. Asılmış, yukarı kaldırılmış. Tutucu. İtaat edici ve ettirici. Meyveli. Meyve verici olan.

Kimi inkâr eder beni kimi Yezdân görür

Kimi puthâne der beni kimi zıllı ⁵¹¹ rahman görür

Münkerlere put kendiyim ârif olan kur'ân görür

Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür,

Her ne görür kendi yüzün ger yahşi ger yaman görür.

Bu dilberi kân u kerem bu san'atı her bâr ⁵¹² eder

Hiç suçu yok bir kimsenin sorsak ona deyyar ⁵¹³ eder

Görse beni bir ehli hal Hakk'tır bana ikrar eyler

Şol câhil-ü nâdânı gör örter Hakk'ı inkâr eder,

Kâmil olanlar kâmilin herbir sözü bürhân görür.

Nefsimledir cenkim gönül münkirlerle cidal ⁵¹⁴ değil

Her ne ceza kılsın bana kimdir bana mahal değil

Ne zem olsam zarar değil ne medh olsam efdal değil

Medh ile zemmi âlemin kıymette bir hardal değil,

Hâr o durur harmanda ol buğdayı kor saman görür.

Umura ⁵¹⁵ nazar eylersen Hakk'tan onu anla dolu

Can u gönülden zerrenin bekle kapısın ol kulu

Bir pirin tut dâmenini hizmet eyle anla yolu

Tuttu rikâbın ârifin nice salâtin-i ulu

Kâmil olan sultânı gör dervîşi ol sultân görür.

Hayvanı görse bu gözün hayvanı ko insana bak

Olmak dilersen ehl-i aşk âşk ehline bir tane bak

Her gördüğün kemter kula ârif isen merdane bak

Dervîşi Hakk yakmış iken anı yakan sultâna bak,

Hamam içinde dilberi görmez gözü külhân görür.

Kuş dilini fehm eyledi ki âşık kitabın okudu

Çünkü eminim âdemim Mevla sırrı bende

Azbî cevân ederdin sen kevn u mekân hiç yoktu

Ol dilberin Mehdî adı sükker durur halka tadı,

Mısrî çeker bu mihneti ol râhatı Rahmân görür.

⁵¹¹ **Zıllî:** Gölge ile alâkalı.

⁵¹² **Her-bar:** f. Her defa, her kere

⁵¹³ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.

⁵¹⁴ **Cidâl:** sözle mücâdele, ateşli konuşma; muhârebe; cenk; kavga, mücadele, çarpışma, çekişme.

⁵¹⁵ **Umura:** (Emir. C.) Emirler. İşler. Hususlar. Maddeler.

Gönlümde benim nefisle hayli kederim var

Dünyada dahi hırsla⁵¹⁶ yer yer eserim var

Bidim feleğin devrini ondan haberim var

Esmâ-i ilâhiyyede bî-had hünerim var,

Her demde semâvat-ı hurûfa seferim var.

Mevlâyı o kim bilmedi dini ebedi yok

Bir duzaha⁵¹⁷ düşmüş ki halasa mededi yok

Her kim ki Hakk'ı bilmedi onun ahadi⁵¹⁸ yok

Gönlüm göğünün yıldızıdır hiç adedi yok,

Her burçta benim bin güneş bin kamerim var.

Âşık olana hak nazarın vermese iz'an⁵¹⁹

Devri feleği anlamayan devr ile hayvan

Derc oldu kamu âleme bu ilmîle irfan

Âlimler ebced hacesi olmak olur âr,

Alçak görünen ebced'e âlî nazarım var.

Âdem yüzüne can gözünü açtı gelip bak

Hep bildiğini ârif isen cümle bırak yak

Mestane olan elbet eder keşfi "enel hakk"

Arş u semâvatı ulûmun budur el-hak,

Hem dahi zemininde tükenmez güherim var.

Fehm eyleyemez âşık olan zülümle kesri

Taş yağsa ne eder fehm edemez mucib zecri⁵²⁰

Her can bu dili anlayamaz epsem⁵²¹ ol Azbî

Bununla bir oldu dem-i îsâ ile Mısırî,

Gönlüme dahi ne gelirim ne giderim var.

⁵¹⁶ **Hırs:** Saklamak, Aç gözlülük. Tamahkârlık. Kızgınlık. Şiddetli istek, arzu.

Azgınlık

⁵¹⁷ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet.

⁵¹⁸ **Ahadî:** Tek, yalnız. Birlere âid, birlere mensub.

⁵¹⁹ **İz'an:** Basiret. Anlayış. Teslim olup itaat etmek. Akıl. Zekâ. İnanç. İdrak. Bilmek

⁵²⁰ **Zecrî:** Cebren, zorlayıcı olarak.

⁵²¹ **Epsem/epsera:**Suskunç

Senden benim umduğum sanma bu gün vefâdır

Senden kim vefânla bana aynı cefadır

Senin bekâ sandığın vallâhî hep fenâdır

Vallâhî Deccâl senin emeklerin hebâdır,

Çalıştığın sihirler ha bir kuru kavgâdır.

Âyine-i kalbini etme paslı pür keder

Kaydı fenâyı unut bil bu iş muteber

Zevk-i fenadan bugün çek elini ey püser⁵²²

Muhittir Allâh seni her işin ol halk eder,

Mekr-i Hüdâ'dan sakın bal sandığın belâdır.

Olma ölü kişi hâk⁵²³ gibi özün toz et

Bul bir kâmil ehli hal ikrar u iman kıl söz et

Nefsin ile rezil ruhunu gider bezet⁵²⁴

Müstedricün keydini keydin içinde gözet,

Kazma derin kuyuyu boyunca var kazadır.

Hırsla nefsin unut gele Hüdâ'nın cezbese

Ruhu besle meded⁵²⁵ arşa çıka rutbesi

Dokunmasın pek sakın sana siva güllesi

Hasmını da bir gözet var mı sana hilesi,

Bî-hod olandan sakın kim sâhibi Hüdâdır.

Lemâyı Hakk'tan sana çünkü eser çok ise

Âyine-i kalbi sil dilde keder çok ise

Sende eğer ey kişi ilm-i haber çok ise

Dud-ı kazzın askeri her ne kadar çok ise,

Beyzâya girince ol asker ona gıdadır.

Gel bu sivan eridir nara özün yakma kim

Âşık u mâşuk birdir anı iki sanma kim

Azbî biçâre-i Hakk'dan ayrı sanma kim

Çamurda sen Mısırî'yi çok gördükçe basma kim,

Mazlûma sen kıyarsın Allâh sana kıyâdır.

⁵²² **Püser:** (C.: Püserân) f. Erkek çocuk, oğul.

⁵²³ **Hâk:** f. Toprak. Turab.

⁵²⁴ **Bezemek(t):**Süslemek,tezyin etmek. Bezenmek(t)Süslenmek.

⁵²⁵ **Meded:** İnayet, yardım, imdad, eman. Eyvah.

Âkil isen ey gönül bir teftiş eyle

Evvelince pirin dergahını bekle

Nefs haklar isen bendimi dinle

İnile ey derdli gönül inile,

Ehl-i derdin inleyecek çağıdır.

Döne yaşınla değirmen aşkla

Sana külhan ola Gülşen aşkla

Bulmaya çünkü fenâ ten aşkla

Gel timâr et yareni sen aşk ile

Yarelerin onulacak çağıdır.

Kim şeriat içre ol bilmez edep

Şol ki gafletle yatup etmez talep,

Gövdesinde yok mu ola canı aceb.

İşte vahdet gülleri açıldı hep,

Bülbülün efgân edecek çağıdır.

Gel edin bülbül idin sen bülbüle

Sen nedîm idin ezel ol şâh ile

İmtihân için gelip sen bu il'e.

İnlemek sana yaraşur derd ile

Hem gözün kan ağlayacak çağıdır.

Vaslı yari subh-dem⁵²⁶ ister bu ten

Yok kararı gönlümün bilmem neden,

Kasd eder bin pâre ola bu beden,

Var ise gitmek gerek bu areden,

Aslına azmeyleyecek çağıdır.

Oku azbî "ve hussile mâ fî's-sudur"⁵²⁷

Ey Niyâzî dünyâda etmez huzûr,

Şol kişi kim olmaya ehl-i gurûr,

Hakk'ı anla etmeden bundan ubûr,

Mevtin elçisi gelecek çağıdır.

⁵²⁶ Subh-dem: f. Sabah vakti.

⁵²⁷ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ : "Kalplerde olanlar ortaya konulduğu zaman." (Adiyat, 10)

Bu “ene’l hakk” davasıdır bunda oynar başlar

Onun için göremez hurşid⁵²⁸ yüzün huffaşlar⁵²⁹

Hak sözü etmez kabul münkir olan kallaşlar⁵³⁰

Âteş-i hicrinle can durmaz figâna başlar,

Kaynayup akar ol âteşle gözünden yaşlar.

Aslı fer’i kandedir gel sor beni yakan odun

Yerde gökte meskeni yok gör beni yakan odun

Âlemi ihrak⁵³¹ ederdi bil beni yakan odun

Zerresi zâhir olaydı ger beni yakan odun,

Âlemi uçtan uca yakaydı hep âteşler.

Herkesin halini beyan haktır kemâlin rütbesi

Yanında fânusu hayal içre hakikat şem’ası⁵³²

Âlemi kıldı ihata zât-ı Hakk’ın lem’âsi⁵³³

Harfe savte dokunaydı bu iniltim şemmesi,

İnler idi yer ü gök dağlar ile hep taşlar.

Âşkın bir kârı var meydân içinde gizlidir

Hırka-i şalım gibi erkân içinde gizlidir

Küfrünle dinim benim iman içinde gizlidir

Âteşim yâşım iniltim cân içinde gizlidir,

Zâhirimde yok içimde hâsıl oldu yaşlar.

Nârıyım Nemrûd’un illâ Halîl’e zenzem

Bendedir sırrı Âdem Safî’den Ekrem

Yine sırrımdır benimle her demde hemdem

Bî-kesem bu âlem içre sırrıma yok mahrem,

Bilmedi derdim benim ne kavm u ne gardaşlar.

Fani dünyanın diriğâ⁵³⁴ handesine⁵³⁵ aldanan

Âlem-i süflide kaldı devletine aldanan

Kimi ender fenâdır buldu ulvîde mekân

Hâlîme haldâş olan hem sırrıma sırdâş olan,

Cümle dağıldı başımdan kalmadı haldaşlar.

Lâ ve illâ dan gönül geç bundadır sırrı aceb

⁵²⁸ **Hurşid:** f. Güneş. Afıtab. Hur. Mihr. şems.

⁵²⁹ **Huffaş:** Yarasa. Gece kuşu.

⁵³⁰ **Kallaş:** Kalles. Hileci, döneke.

⁵³¹ **İhrak:** yakmak, yandırmak, ateşe atmak

⁵³² **Şem’a:** ışık, çıra. Nur. Muma batmış fitil.

⁵³³ **lem’a:** ışık, parıltı, parlama, parıldama.

⁵³⁴ **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!

⁵³⁵ **Hande:** f. Gülme, gül

Ne kaçâr zahm-ı⁵³⁶ habibden ne arar zahma⁵³⁷ tabib⁵³⁸

Herkes bir güzele baksa yâr ayn-ı rakîb

Mahv-ı sırra düştü çün dil bunda ben oldum garib,

Yalnız kaldım tükendi kalmadı koldâşlar.

Nuru esrâr-ı hakikat zerreden yüz gösterir

Hak Süleymanı ararsın katreden yüz gösterir

Afitab-ı⁵³⁹ tab-ı âlem⁵⁴⁰ şem'adan yüz gösterir

Vech-i mutlak günde yüzbin çehreden yüz gösterir,

Yerde gökte anı yazar cümleten nakkaşlar.

Azbî'yi nefsinden alır lanet senin deyü racim

Bir elifle birbirine girdi cânâ ayn ve mim

Nâs-ı hâsın maksudu çün oldu lâm mim cim

Nicesi tâkat getürsün ona karşı Mısırî kim,

Adın işitmekle düştü halka bu savaşlar.

⁵³⁶ **Zahm:** ehli ehlileşmiş, evcil 2. alışkın, munis 3. halim, mülayim, uysal, muti, yumuşak; boyun, eğmek

⁵³⁷ **Zahm:** Yara, ceriha

⁵³⁸ **TABİB:** (C.: Tabibân-Etibbâ) Doktor, hekim.

⁵³⁹ **Afitab:** f. Güneş. Mc: Pek güzel. Çok güzel yüz.

⁵⁴⁰ **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Âlem-tab : Dünyayı aydınlatan, âlemi ışıklandıran.

Cânımız kurbandır illâ tendedir cânânımız

Çünkü mihmân oldu dilde dilberi dermânımız

Bu sebepten fark olunmaz vâlih⁵⁴¹ ü hayranımız

Sırf içirdi bize vahdet câmını cânânımız,

Onun için bir nefes ayrılmağı mestânımız.

Düzahi⁵⁴² cennet kim anlar zevk gülzardan bugün

Dilber-i rana⁵⁴³ edenler nefes emmâreden bugün

Yok ile ol kes değışti eldeki vârin bugün

Küfr-ü imân gussasından kurtulup Yâr'in bugün,

Şol ruh-i zülfünde bulduk küfr ile imânımız.

Sanmaki senden ve ondan yok gönül var şey umar

Ki çeşmim hayr ile şerden eyleyip yokta karar

Hamdülillah oldu tekmil u figan ve âh u zar

Lutf ile dün gece geldi bize teşrif etti Yâr,

Adın işitirken il oldu şükür mihmânımız.

Canıma minnet bilüben gelmişim nâdanlığa⁵⁴⁴

İtibar kalmadı zahid fenâ sultanlığına

Hânemizi hâli⁵⁴⁵ buldu yâr mihmânlığına

Nice geldi cânı teslim eyledik kurbanlığa,

Hamd-ü lillâh kabul oldu bugün kurbânımız.

Râdeti⁵⁴⁶ cüzî ise var elde zahid müşrik

"tû'tî'l-mülke men teşâ"⁵⁴⁷ dersi olmuş malik

⁵⁴¹ **Vâlih:** Keder ve hüznle aklı gitmiş, şaşırılmış, hayrette kalmış.

⁵⁴² **Duzahî:** f. Cehennem'e mahsus, cehennemî, zebani.

⁵⁴³ **Rânâ:** iyi, güzel, hoş, lâtif; pür ve revnak olan.

⁵⁴⁴ **Nâdan:** câhil, haddini bilmez.

⁵⁴⁵ **Hâli:** Tenhâ. Boş. Sahipsiz. İssiz. İçinde bir şey olmama

⁵⁴⁶ **Râde:** Faide, menfaat.

⁵⁴⁷ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ

الْأَيْلِ وَالنَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِيهِ تُولِجُ اللَّيْلَ فِيهِ مِنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

تُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"De ki: Ey mülkün sahibi olan Allah Teâlâ'm!

Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden çeker alırsın ve dilediğini aziz edersin, dilediğini de zelil kılarırsın.

Hayır, senin kudret elindedir. Şüphe yok ki, sen her şeye fazlasıyla kadırsın.

Geceyi gündüz içine tıkarsın, gündüzü de gece içine tıkarsın, diriye ölüden,

Belenli⁵⁴⁸ âlidir hakikât menzili çün salık

Halk-ı âlem her dem okur “Küllü şey’in halikün”,

Kendi okur dâimâ “İllâ vechehu” Subhânımız.

Sanma kim sohbet eder gönlüm seninle anlanır

Bu sözüm deme cihanda koş tenle anlanır

Hakk derim Hakk’ı söylerim gönlüm benimle anlanır

Bir aceb hatlar dürur gâh yazılır, gâh silinir,

Vech-i bâkî levhi üzre dâimâ â’yânımız.

Olmaya hemdem fenâda âşık dil mest ile

Gönlümüz hoştur cihanda nist’le⁵⁴⁹ ve hestî ’ le⁵⁵⁰

Azbî hoştur gönlümüz bir dostla bir post ile

Aşinâlık arttığıınca ey Niyâzî dost ile

Arttı bezm-i vahdet içre günbegün seyranımız

Ölüyü de diriden çıkarırsın. Dilediğine hesapsız olarak rızık verirsin.” (Âl-i İmran 26,27)

⁵⁴⁸ **Belen:** iki tepe arasında geçit veren kısım, bel

⁵⁴⁹ **Nist:** f. Değildir, yoktur.

⁵⁵⁰ **Hestî:** f. Varlık. Var olma. Mevcudiyet.

Geçmişiz Mecnunluğu sirette Leylâ olmuşuz

Vasılı esrâr-ı yâriz ayn-ı eşya olmuşuz

Okuyan esma okur bizler muamma olmuşuz

Tâ ezelden biz bu aşk içinde rüsvâ olmuşuz,

İsmimizdir söylenen mâ'nada Ankâ olmuşuz.

Kalmışız kesrette kavga içre cana sandılar

Sohbet-i hâsımdır ⁵⁵¹ ol meh zahid el-leylü ve Nehar

Kande baksam sevgili yârim görünüyor âşikar

Şol izâfât-u taayyün sofların giysek ne var,

Çünkü ondan soyunup ma'nen muarrâ olmuşuz.

Genc-i istiğnaya saldı postumuz sır bekleriz

Vas-ı hakk'al yakîniz vâri yoğu neyleriz

Hamdülillâh kande baksa yâri seyran eyleriz

Mantık-at-tayr'ın lûgâtı muğlâkıdan söyleriz,

Herkes anlamaz bizi, bizler muammâ olmuşuz

Çün sırat-ül müstekimdir salike şeyhin izi

*Nola hizmet arz ederse şeyhine salik **yüzü***

Şüphesiz onda hakikat açılır Ruşen gözü

Lafz u sûret cism ile anlamak isterler bizi,

Biz ne elfâzız ne sûret, cümle mâ'nâ olmuşuz.

Aynı erkânı bilmez olmatıp satir ⁵⁵² uyup

Emr u nehyi münkeri fark etmeyen paslı kalıp

Kendi kaynar kendi oynar çıktığı yerde kalır

Katreler ırmağa, ırmak erdi bahre, cem olup,

Karışıp birbirine hâlâ o deryâ olmuşuz.

Yaraşır âşıkların feryad ederse şânına

Âşıkın çünkü bakılmaz küfrüne imanına

Her kimin kim pertevi ⁵⁵³ canânı saldı cânına

Zerreler şemse, güneş erişti vahdet kânına,

Kalmadı aslâ taaddüd ferd-ü yektâ olmuşuz.

Sureti sırrı tarîki bellidir âyinede

Sûziş ⁵⁵⁴ cezbe Dilara hoş sâf sinede

Bellidir künhü ⁵⁵⁵ kanaat çünkü hatta handede

⁵⁵¹ **Has:** özel, hususi, mahsus.

⁵⁵² **Satir:** Setreden, örten, kapatan. Günahları, kusurları örten.

⁵⁵³ **Pertev:** (Pertav) f. Ziya, ışık. Atılma, sıçrama, hız.

⁵⁵⁴ **Suziş:** f. Yakma. Yanma. Dokunma, te'sir etme, etki yapma. Büyük acı. Yürek yanması

Her kesâfet kim izâfet gösterir âyînede,

Ol kudûret tozunu silûp mücellâ olmuşuz.

Herkesin iblis yüzünün vardır isi nefsidir
Çün elifden yaya dek Tahir habibin ismidir
Zât-ı esmâda tecelli hem müsemma cismidir
Zâhidin zikrettiği şol harf-i savtın resmidir,
Zâkir-u mezkûr zikre biz müsemmâ olmuşuz.

Mazi-i müstakbeli geçti vücuda kalmazız

Ehl-i hale kurbanız biz münkere râm olmazız

Biz tecelli kendiyiz zahid teselli bilmeziz

Sofunun şol hûy-u hâyî narâsından almazız,

Vasl-ı deryâyız biz, ol sesden müberrâ olmuşuz.

Âlem-i muayyende bir bil padişah kemteri
Yine yek⁵⁵⁶ sözdür hakikat ayn-i irşadın sırrı
Âlem surettedir yârin cemâli pertevi
“Alleme’l esmâ”ya mazhar istersen gel berû,
Âdem u hem ona ta’lim olan esmâ olmuşuz.

Azbî’nin katline fetva bende versem deme kim

Gel muhibbi hânedân ol âşkî bulsam deme kim

Küfre erme vuslat-ı dildâra ersem deme kim

Ten gözüyle Mısırî’yi sûrette görsem deme kim,

Zirâ biz ol Kâf-ı sûret içre Ankâ olmuşuz.

⁵⁵⁵ **Küh:** Bir şeyin aslı, cevheri, mikdarı. Dip. Kök. Özü, nihâyeti, vechi. Vakit, zaman.

⁵⁵⁶ **Yek:** f. Bir, münferid. Bir oluş, birlik.

61

Hakk bir imandır her nadan bilmez

Lutfunu gören ağlar gülemez

Bî-nişan olur zât ve sıfattan

Bulan özünü, gören yüzünü,

Bir yüzü dahi görmek dilemez.

Hayr ile şerden haberdâr olan

Fâş etmez sırrı gerçektir yalan

Kesrette gezer vahdette duran

Vuslatta olan, hayrette kalan,

Aklın diremez, kendin bulamaz.

Biçâre gönül bir çâre umar

Âh eyler iniler dermânın arar

Dâima ağlar derdi olanlar

Her şâm u seher odlara yanar,

Hem benzi solar ağlar gülemez.

Hakk ilmin öğren hâzık⁵⁵⁷ olagör

Mestane gözün ayık olagör

Kühü esrâra layık olagör

Âşık olagör, sâdık olagör,

Cehd eylemeyen menzil alamaz.

Azbî özünde Hakk'ı bulalı

Özünde özün sakla bul onu

Çeşmin yaşı akar bulalı

Meftûn olalı, mecnûn olalı,

Bu Mîsrî dahi akla gelemes.

⁵⁵⁷ **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehassıs.

Esrar sözü cahile kâmil gibi dinlemez

Hakikatin aslına masivadan ayrılmaz

Marifetin hak yüzü tarikatsiz görünmez

Şeriatin sözleri hakîkatsiz bilinmez,

Hakîkatin sözleri tarîkatsiz bulunmaz.

Oku gönül dersini ola veli muteber

*Uyma sakın aklına gelmeye ruhuna hatar*⁵⁵⁸

“Nahnü kaseмна”⁵⁵⁹ dır aldın ise Hakk haberi

Savm u salâtu zekât, günâh kirin mahveder,

Darb-ı zikir olmasa gönül pası silinmez.

Mürşide bel bağlayan izledi Hakk’tan izi

Tuttu cihan yüzünü zâhir gönül yıldızı

Bendesiyim veche var kim ki anlar bu sözü

Sil gözünü dön ondan bak göresin kendi özünü,

Hakîkatin güneşi doğmuş durur dolanmaz.

Gözle muvafık hevâ gamda kalır kimiler

Menzili cehd eyle gitse bulur kimiler

Zahir icadı halas niyete bulur kimiler

“Kavseyn”e erişince varır gelir gemiler,

“Ev-ednâ”nın bahrına hergiz gemi salınmaz.

Sermayesi sâlikin sa’ ile bin emektir

Ona kitâb-ı kadim ıbretle felektir

*Sensin seni götüren sanmaki ol semektir*⁵⁶⁰

O deryâya dalmağa can terkin urmak gerek,

Cânına kıymayınca o deryâya dalınmaz.

Âşık dilber ne gam eylese ger bu nâzı

Nakş-ı hayal eyleyen dilde görür hicâzı

Hakikatin piridir Azbî edem mecâzi

Bu sûretin libâsın ver gayriye Niyâzî,

Ol bahre dalar isen şâyet geri gelinmez.

⁵⁵⁸ **Hatar:** Tehlike. Uçurum, Emniyetsizlik. Korku.

⁵⁵⁹ نحن قسمنا **“Biz taksim ettik.”** (Zuhurf, 32)

⁵⁶⁰ **Semek:** Balık.

63

*Olmaz ankâ ile yek-dil mekes*⁵⁶¹

Cümlenin pâyyinde âşık oldu pes

Subh-dem Hakk'tan çağır Hakk ile ses

Vasl-ı Hakk olmağa eylersen heves,

Aşka ulaş gayriden gönlünü kes.

Âşkla çağlar idi derya dilâ

Âşkla yer gök durur kâim şehâ

Âşkla devran eder arz u semâ

Gayri nesne sanma aşkı zâhidâ,

Kendi cennetten oluptur muktebes.

Âşk yolunda varlığı ağyara ver

Cânını terk eyleyip cânane er

Kuşe-i hayrette sana kalma der

Cism-ü cânın ko yükün yükledi-ver,

Râh-ı aşka gidemez merkeb feres.

Ol ki âşktan gördü Hakk'ın zerresin

Tekye-i irfanda yaktı şem'asın

Kim ki bulduysa vücudun lem'asın

Tarfet-ül-ayn içre yakar cümlesin,

Ger dokunsa nâr-ı aşktan bir kubes.

Aşkla yansın dahi subh u mesâ⁵⁶²

Çün san âşkı Hüdâ'dır rehnümâ⁵⁶³

Zikr u fikrin ola Hakk'tan masiva

Kârîbândır bu halâik dâimâ,

Ehl-i aşk içinde olmuşlar ceres.

Hâbı gafletten gözün aç gel uyan

Tabîî ki sevdâ-i hâme⁵⁶⁴ yok uran

Nokta-i sırrı ilâhide ıyan⁵⁶⁵

Onsekizbin âlemi tutup duran,

Kâf-u nûnun terkibiyle yek nefes.

Doldu Azbî'ye Hakk'tan iştiyak

Hakk yakîn oldubana sensin ırak

Mâsivadan yum gözün Mevlâyâ bak

Bağ-ı cennetde olursa oda yak,

Ey Niyâzî koma dilde hâr u has

⁵⁶¹ **Meks:** Durma, eğlenme, bekleme.

⁵⁶² **Subh u mesa:** Sabah-akşam

⁵⁶³ **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz

⁵⁶⁴ **Hâme:** f. Yontulmuş kalem.

⁵⁶⁵ **Ayan:** (İyân) Aşıkâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği

Buldum aradım geldim mürşid bana Kur'an imiş

Dostum diye çağırıldığım benden yana seyranmış

Bu remzi ârif fehmi eder puşide-i⁵⁶⁶ nâdanmış⁵⁶⁷

Dermân arardım derdime derdim bana dermân imiş,

Bürhân sorardım aslıma aslım bana bürhân imiş.

Bir mürşide muhtaç idim yârdan haber sorsam deyü

Aklı hayal fikrimi dildârıma versem deyü

Sa'yi beliğ eyler idim ya vaslına ersem deyü

Sağ u solum gözler idim dost yüzünü görsem deyü,

Ben taşrada arar idim ol cân içinde cân imiş.

Hayli zamandır sevdiğim hicr u gamınla sayrüyem⁵⁶⁸

Merğubiyem⁵⁶⁹ özcanımın halkın yanında horiyem⁵⁷⁰

Zâhir u batında elhak Hakk özüme doğrüyem

Öyle sanırdım ayriyem dost gayrıdır ben gayriyem,

Benden görüp işiteni bildim ki ol cânân imiş.

Oldu tevekkül hem rıza tesbihi âşık dervîşin

Mahvi vücud etmen gerek batında zâhir teşvişin⁵⁷¹

Hakk yoluna talip isen Hakk'tan ola her cünbüşün

Savm u sâlât u hac ile sanma biter zâhid işin,

İnsân-ı Kâmil olmaya lâzım olan irfân imiş

Her ne tâlip eyler isen olur senin Hakk ilmin

Acep rıyayı terk edip at bu fenâda emelin

Gelmez ise idrâke hayf⁵⁷² zâtınla aslın senin

Kande gelir yolun senin ya kande varır menzilin,

Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvân imiş.

Sanma olur vechi Hüdâ irfanla Hakk'al-yakîn

Bildi sülûk ile bilen nûru Hakk'ı ilm'el-yakîn

Kenz-i fenâ ola özün ola Hüdâ'ya hem nişîn⁵⁷³

⁵⁶⁶ **Puşide:** (Puşe) f. Örtülmüş. Örtü. Örtülü, gizli.

⁵⁶⁷ **Nâdan:** câhil, haddini bilmez.

⁵⁶⁸ **Sayruret:** (Sayr. dan) Bir hâlden diğer hâle intikal etmek. Bir şeyin bir şeye dönmesi. Olmak, edilmek. Vücud, kevn.

⁵⁶⁹ **Mergub:** rağbet edilen, istenen, aranan, arzu edilen; bütün mahlukatın kendisinin rızasını istediği Allah.

⁵⁷⁰ **Hor:** f. Kıymetsiz, ehemmiyetsiz. Adi.

⁵⁷¹ **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma.

⁵⁷² **Hayf:** (Hayfâ) Emansızlık. Haksızlık. Zulüm. Cevr. (Vah vah, yazık, eyvah, yazıklar olsun meâlinde söylenir.)

⁵⁷³ **Nişîn:** f. "Otur, oturmuş" gibi mânâyâ gelir ve başka kelimelerle birleşir

**Mürşid gerektir bildire Hakk'ı sana Hakk'al-yakîn,
Mürşidi olmayanların bildikleri gümân imiş.**

Vaslı Habibe ermek ariflere devran budur

Cennette dîdâr isteyen zemzem bilir sohbet budur

İmâna gelmekliğin üzre Allah-ü a'lem ⁵⁷⁴söz budur

Her mürşide dil verme kim yolun sarpa uğratır,

Mürşidi Kâmil olanın gâyet yolu âsân imiş

Herkes görüp işittiğini söyler sana bir bir durur

"hubbul vatan" ⁵⁷⁵manzumunun şerh beyân-ı bu durur

Batın gözü görür onu sanma bu göz yüzü görür

Anla hemen bir söz durur yokuş değildir düz durur,

Âlem kamû bir yüz dürur gören anı hayrân imiş.

Terk etme irfân sohbetin göster bize gel Hakk yüzün

İki cihanda bil özün ârif ola hem ak yüzün

Azbî vücudun Mısırî'dir gördün ise gör bak yüzün

İşit Niyâzî'nin sözün bir nesne örtmez Hakk yüzün,

Hakk'dan ayân bir nesne yok gözsüzlere pinhân imiş

⁵⁷⁴ **Allah-ü a'lem:** Allah Teâlâ bilir ki:

⁵⁷⁵ **"Vatan sevgisi imandandır."** Sehavî, Makasid: s.183; Semhudî, Gammaz: s. 60; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.77; Aliyyü'l-Karî, Kübra: s.189; Aclûnî, üTef 1/413. Hadis hafızlarına göre bunun aslı yoktur.

Her biri bir yüzde tayran⁵⁷⁶ eylemiş

Hâl-i âşkî perişân eylemiş

Bülbülün kârını efgân eylemiş

Her yeri hüsnün gülistân eylemiş,

Her tarafta bağ-u bostân eylemiş.

Bağlamış her harfi nun kâf ile

Âlemi bir eylemiş eltâf ile

Herkese eyle nazar insaf ile

Ziynet etmiş zîr-ü pes evsâf ile

Her sıfattan zâtın ilân eylemiş.

Münkirin kârı oluptur ihtimal

Zahidin kârı imiş bâri hayal

Âşka her dem olur zevk u visal

Bunca evsaftan görünen bir cemâl,

Bir cemâli bunca elvân eylemiş.

Sırrı esmâ-i müsemma sandığın

Masivadır hubbu Mevla sandığın

Sureti eşyayı mana sandığın

Hep kitâb-ı Hakk'dır eşyâ sandığın,

Ol okur kim seyr-i evtân eylemiş.

Varı batındır selamet aynı zat

Sûret-i zâhîrde çoktur müşkülât

Keşf olur bir zerre içre mümkünat

Hüsnünü izhâr eder cümle sıfât,

Zâtına insânı bürhân eylemiş.

Gördüğün dervîşe bakma câna bak

Onu idrak bahşeden sultana bak

Mürşidi kâmil görüp sübhâna bak

Hakk'ı istersen yürü insâna bak,

Şems-i zât yüzünde rahşân eylemiş.

Hakk'a vuslat pir yüzünden görünür

Ehl-i hâl hal izinden görünür

Ârife mevlâ sözünden görünür

Hakk yüzü insân yüzünden görünür,

Zât-ı Rahmân şeklin insân eylemiş.

Kıldı efkârı çeşmini pür-hun⁵⁷⁷ onun

⁵⁷⁶ **Tayeran:** (Tayrân) Uçuş. Uçma.

⁵⁷⁷ **Pür-hun:** Kan içinde. Kan dolu

Âb-ı zemzemle vücudun yuğ onun
Akli fikri aldı dehrî⁵⁷⁸ dîn⁵⁷⁹ onun
Nice görsün şems-i vechin çün onun,
Zâhidi a'mâ ki tuğyân eylemiş.

Cinsine arz etme takvayı şeha
İblis merdude⁵⁸⁰ dönmüş kuyuya
Bilmez eyvallâh sözün cahil dilâ
İçini almış onun zerk ü riyâ,
Gönlünü şeytân perişân eylemiş.

Kühüne vasil olacak arifin
Arif isen vechine bak ârifin
Hakk özüdür gördüğü yok arifin
Her nazarda gördüğü Hakk ârifin,
Her görüşte nice ihsân eylemiş.

Her kime pirden atâ ihsan ola
Feyzi Hakk ondan gelip mihman ola
Kendi rabbi nefis olup sultan ola
Hakk'ı anlamak değil âsân ola,
Adetâ Hakk böyle erkân eylemiş.

Hakk'a ulaş hile-i nefsdan kesil
Ola eşki çeşmi misli aynı sebil
Yana âşk tennuru⁵⁸¹ içre akl u dil
Sâlik erince kemâle şöyle bil,
Yüreğin baş bağrını kan eylemiş.

Azbî'nin hâli yamandır zevk ile
Merd u meydan hünerdir şevk ile
Geldi bu meydan âşka aşkı ile
Anlayınca Zât-ı Hakk'ı zevk ile
Bu Niyâzî nice seyrân eylemiş.

⁵⁷⁸ **Dehri:** zamana bağlı olarak devre âit, zamanla ilgili

⁵⁷⁹ **Dîn:** Aşağı, alçak. Kolay. Zayıf. Gölge. Aşağılık. Altta, aşağıda.

⁵⁸⁰ **Merdud:** Redd olunmuş. Kabul edilmemiş. Geri döndürülmüş. Kovulmuş.

⁵⁸¹ **Tennur:** (C.: Tenânir) Tandır. Fırın

66

*Ne sa'nat gösterir üstad onu haddin rahim etmiş**Tekebbür câmesin her kim gir onu racim etmiş**Kimin cebbâr u bed efâl⁵⁸² kimin tab-ı selim⁵⁸³ etmiş****Gözet sun-i kadîmi kim kimin halkın azîm etmiş,******Tamam halka olan, fiilin, dilin, gönlün kerîm etmiş.****Kimisin habbeye muhtaç kimin sahib-i serir⁵⁸⁴ etmiş**Kimin pür akl-ı eflatun kimin dehre emir etmiş**Kimini nefsi-i gaddare eli bağı esir etmiş****Kimin bed nefsi bed ef'âl-u bed hûyu zamîr etmiş,******Kahr evsâfına mazhar kılup anı leîm etmiş.****Veli ki hûr⁵⁸⁵ sultandır bir âşık olsa ger şair**Mutahhar âşık ol epsem⁵⁸⁶ tekellümden olur zahir**Hakikat arsası içre olan kahir olur kâfir****Ne kim takdir edüptür Hakk olur elbette ol zâhir,******Ne tedbir edevüz ana ki takdîrin hakîm etmiş.****Severler can ile yâri ederse cevri incinmez**Eder bin can ile hizmet ne olsa emre incinmez**Hakikat ehli cahil görürsün köre incinmez****Velî ârif olan lutfâ sevinmez kahre incinmez,******Eyü kim cümleten halka âtâsın ol amim etmiş.****Nümâyan⁵⁸⁷ oldu her yerde şeriâtle görür kim Hakk**Önünde rehnümâ⁵⁸⁸ olmuş tarikatle görür kim Hakk**Cihânı pür ziya eden hidayetle görür kim Hakk****İkisin bir bilüp doğru hakîkatle görür kim Hak,******Anınçün birini kahhar edip birini halîm etmiş.****Sana Hakk'tan sual olsa cevâb-ı şâfi⁵⁸⁹ bilmezsın**Rumuzu mâ-arafnâ'yl⁵⁹⁰ özün tahtında görmezsın**Sen Azbî "lahmüke lahmî"⁵⁹¹ sözün remzini bilmezsın****Ne hâsıl ey Niyâzî Cennet-i irfâna girmezsın,***

121

⁵⁸² **Bed efâl:** Kötü fiil⁵⁸³ **Tab-ı selim:** Salim tabiatlı⁵⁸⁴ **Serir:** Tahta karyola. Üzerinde oturulan yüksekçe yer. Taht⁵⁸⁵ **Hur:** f. Güneş, şems⁵⁸⁶ **Epsem/epsera:** Suskunç⁵⁸⁷ **Nümâyan:** f. Görünen, aşikâr olan, gözükcü olan. Parlayan.⁵⁸⁸ **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz.⁵⁸⁹ **cevâb-ı şâfi:** Yeterli, ikna eden cevab⁵⁹⁰ Seni hakkıyla bilemedik⁵⁹¹ Rasûlullah sallâllâhü aleyhi ve sellem Hz. Ali kerremallâhü veche hakkında "Etin etimdir" buyurduğu hadise işaret edilmektedir.

Tutalım Hakk yerin anda senin dâr-ı-naîm etmiş.

Kendini aşk ehline zahid niçin eyler çün has

Münkire derki ikrar ederken maazallah ne has

Razi olmuştur bu kavle cümleten nâs u havâs

Bu tabiat zulmetinden bulmak istersen halâs,

Gel riyâzetle arıt bu cism u cânı çün rasâs

Seni lâyık mı ede mağlup dilâ her bâr nefs

Fark eder senden dirîğa⁵⁹² yâr ile ağyar nefs

Fil-hakikât çünkü birdir “leyse fî’ d-diyâr-ı nefs”⁵⁹³

Nice mecruh eylediyse rûhunu emmâre nefs,

Sen de gürz-i zikrile dön başına eyle kısâs.

Hükmüne her kimin kâil oldu hakka hâlimin

Bende-i ednâsı oldu hamdülillâh âlemin

Kimse mahrum olmadı hayfa benim ahvâlimin

Her ne vaktin gâlip olsa kes gıdâsın zâlimin,

Gece gündüz cünne-i tevhidi kıl sana menâs.

Âteşi aşk ile âşka sen yâne gel ey gönül

Bâde-i feyz ezelden iç kanâ kıl ey gönül

Düşman ile dostuna iyi sana gel ey gönül

Uzlet-i halk ihtiyâr et sen sana gel ey gönül,

Tâ bulasın uzletiyle Hakk katında ihtisâs.

Zerre kadar kalmaya kalbin içinde hem keder

Çün budur âlem içinde zahir u batın haber

Hem duyar sırrı Hüdâ’dan Azbî bir mânendedir⁵⁹⁴

Ey Niyâzî bu riyâzât yoluna kim gittiyse,

Buldular şol zevki kim buldu anı ancak havâs

⁵⁹² **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!

⁵⁹³ (Bu diyarda nefis yok)

⁵⁹⁴ **Manende:** Benzeyen, mûmâsil

Sûre-i seb'ul mesâni Hakk'tır ayetten garaz

Mebde-i sırrı maaddir kat'ı mihnetten garaz

Küfrüle iman oluptur Hakk'a illetten garaz

Sen seni bilmektir ancak Pîr'e ülfetten garaz,

Noktayı fehm eylemektir ilm-ü irfândan garaz.

Mekteb-i ilm-i ezelden arz-ı hikmet eyledi

Küfr-ü zulmet içre kaldı ola ki illet ede

Hayr ile şerre veli Hakk'a şehâdet eyledi

Halkı bunca Enbiyâ kim geldi dâvet eyledi,

Vahdedin sırrı bilinmektir o dâvetten garaz.

Lutf u Hakk'tan her nebi bürhanı hüccet gösterir

Sanma arz-ı nefis edip edip halka kerâmet göster

Her ne gösterse senâ kıl onu kudret göster

Sâni-i gör, günde yüzbin türlü sanat gösterir,

Kendini göstermek içindir o san'attan garaz.

Zâhid bir nokta oldu bunca elvândan ⁵⁹⁵ murad

Hakkı bilmektir netice cümle irfandan murad

Sen seni bilmektir ancak emr-i Kur'andan murad

Hep celâlin perdesidir küfr-ü isyândan murad,

Bahr-ı vücûdun katresidir fazl u rahmetten garaz.

Azbî'ya hicran ile yandın firâkı mihnete

Çünkü dostundan cüdâ düştün diyarı gurbete

Hakk'ı ikrar eyleyen eyler bakar mı hüccete

Nefsini bilen erermiş bir tükenmez devlete,

"Fakru fahrî" dir Niyâzî bil o devletten garaz.

⁵⁹⁵ **Elvan:** (Levn. C.) Renkler. Muhtelif görüşler

Çün şerâttır hakikât ehline hâza⁵⁹⁶ sırat

Emr u nehî münkeri ârif gibi kıl irtibat

Sırrını fâş etmeye özün sırrını eyle sımat⁵⁹⁷

Her denînin sözüne aldanıp etme ihtilât,

Her leîmi sırı mahrem sanma eyle ihtiyât.

Bilme şeytandan günahı olma nefse âşına

Sonra yüzbin pişman oldunsa yok atâ

Hâb-ı gafletten uyar canın nasihattır sana

Şol ki söz kadrin bilir cânın nisâr eyle ana

Ayağının altına döşe yüzünü çün bisât.

Bu vücudu Hakk'a ikrar etmeğe bir senin bilir

Ehl-i la'bin⁵⁹⁸ halini çün yine ehli din bilir

Ehl-i aşk mahbubunu bir çift bilir bir tek bilir

Arifin kadrin yine ol ârif olanlar bilir,

Ehl-i ulûvvun rütbesini bilmez ehl-i inhitât.

Pür ferah olma sana geldikçe dünya ta'nesi⁵⁹⁹

Özünü aldatmasın fânide sevdâ ta'nesi

Dilberin lutfu sana hoştur ki halva⁶⁰⁰ ta'nesi

Güç getirme kendine geldikçe a'dâ tâ'nesi,

Sükkeri halvâdır andan hâsıl olur inbisât.

Sana irfan ile düzah tâ ola bağ-ı irem

Yok yere çekme kasavet her işi bil muhterem

Hâtır-ı naşad-ı ki Azbî edersen pür-elem

Ey Niyâzî fâriğ-u âzâde ol var çekme gam,

Kahr u lûtfu bir bilersen gam olur sana neşât.

⁵⁹⁶ **Haza:** Bu. Şu. O. Gr: İşaret zamiri.

⁵⁹⁷ **Samt:** Susma, sükût

⁵⁹⁸ **La'b:** oyun ehli

⁵⁹⁹ **Ta'n:** Hoş görmemek. Kötülemek. Birisinin ayıp ve kusurlarını beyan etmek. Küfretmek. Muhalifin iddialarını çürütmek. Vurmak. Duhul etmek, dâhil olmak, girmek

⁶⁰⁰ **HULV:** (Halva) Tatlı. Hoş ve güzel. İyi.

Bize ta'n eylese gam-ı özün bilmez meğer vâiz

Bu atıp tutmasın gördüm dedim bende nedir vâiz

Sana ehli dilin cümle duası hep budur vâiz

Bugün bir meclise vardım oturmuş pend eder vâiz,

Okur açmış kitâbını bu halkı ağladır vâiz.

Kimini âh ile derde kimini devlete salmış

Kimini semt-i fetvâya kimini hüccete salmış

Kiminin rahatın almış belâ ve mihnete salmış

İki bölmüş cihân halkın birini cennete salmış,

Eliyle kürsüden birin Tamû'ya sarkıdır vâiz.

Okudursun hakikatçe nice nâdan mağbunu⁶⁰¹

Meded ağlatma şadânı ferahnâke⁶⁰² etme mahzunu

Yeter sattın yeter vallâh bize bu tarafa macunu

Sıçar ağzından ateşler yakar şeytân-ı mel'ûnu,

Sanasın yedi Tamûnun azâbı kendidir vâiz.

Satar bir pula cennet zevkini ol muteber yer yer

Temennâ⁶⁰³ duâ etsin tutturduğun semadan ber⁶⁰⁴

Haberi ma'ni-i⁶⁰⁵ Kur'andan bilen câna heber söyler

Tamûya şöyle doldurmuş içinde yok duracak yer,

Ana yerleştirir halkı acep hizmettedir vâiz.

Gâhi havf-i Hüdâ Azbî ediptir çeşmimi pür-nem

Gâhi va'di visaliyle oluptur hâtıra hürrem⁶⁰⁶

Demeyin yâr olur yârin edep üzre oluvar benem

Yaraşur va'z ana hakkâ ki yanar yakılır her dem,

Niyâzî'nin hemen ancak cihanda adıdır vâiz.

⁶⁰¹ **Mağbun:** (Gabn. dan) Alışverişte aldanmış olan. Şaşkın. Şaşırmı

⁶⁰² Sevindirmek

⁶⁰³ **Temenna:** Eli alnına götürerek selâmlama işareti yapma. Minnettar olma

⁶⁰⁴ **Berr:** toprak, yeryüzü, yer.

⁶⁰⁵ **Ma'ni:** mana

⁶⁰⁶ **Hurrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

Gel tevekkül abdi ol bî irtifâ

Kimse senden görmeye ruy-i fera⁶⁰⁷

Hak sana ihsan ede ruzu ceza⁶⁰⁸

Sıdk ile girdünse yola ey şücâ

Bir kati gerekli söz var kıl sima

Olmadan evvel olup bul izz u can

Sendedir can u cihan-ı canan u can

Zahir u batından el çek pehlivan

Cümleden evvel sana lâzım olan

Cümle yârânına eyle gel veda

Hakk yanında olmak istersen ulu

Özünü fehmetmede ol kaygılı

Sana yokluk illerinden gele bu⁶⁰⁹

Mâl u mülk ü kavm ü ihvanım dahi

Terk et anları sana virir sudâ

Mâlik ilmi ledün sultan ede

Tende kalmışken seni Hakk can ede

Cümle varlıktan geçip uryan ede

Bir gönül kalur arada anı da

Şeyhe tapşur ana eyle ittibâ

Göz kulakla gel şeriât sırrına

Eyle hizmet gel tarikat sırrına

Malik olunca vilâyet sırrına

Böyle etsen bil hakikat sırrına

Az zamanda hâsıl olur ittıla

Cahili görme cihanda cahili

Kâmil görme bekâda kâmilî

Dû cihanda⁶¹⁰ budur Azbî fâdılı

Sırr-ı tevhidün Niyâzî hâsılı

Hakk ile ortada kalmaya niza

⁶⁰⁷ **Ferağ:** Vaz geçmek. Hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek. Boşaltma.

⁶⁰⁸ **Ruz:** Gün; **Ceza:** Karşılık, mukabil, ivaz. Cürüm veya günâh işleyenlere verilen azab. hüznle, ümitsizlikle ağlayıp sızlanmak. Ahiret

⁶⁰⁹ **Buy:** f. Koku. Ümit, umma. Sevgi, muhabbet. Tamah. Huy. Tabiat. Kısmet, pay, nasib

⁶¹⁰ İki cihanda

Âşk-ı Hakk'a dâş olup kıl iki âlemde ferağ

Cilvegâhi cismidir onun muhakkak dâğ u dâğ

Çıkmadan fırsat elden geçti bu senden çağ

Her kimin kim derd-i Hakk-dan yüreğinde olsa dâğ,

Âkibet dermânına erip can gönlü ola sâğ.

Büsbütün dünya içinde ben gibi âvere yok

Bir yüzü kara günahkâr mücrim biçâre yok

Derdi gamla bağı hun olmuş dîli bimâre⁶¹¹ yok

Lik derdi olmayanın derdine hiç çâre yok,

Gönlü olmuştur anın yanından ol dâim ırağ.

Ol sırat-ı müstekimi doğru eğri anlar ol

Padişah mâsivadır nâsa⁶¹² hizmet eyler ol

Bend-i zâhirde mukayyed seyri bâtın neyler ol

Habsedip şehbâz-ı rûhu zâğ-ı nefsin besler ol,

Cifeden gayri ne sayd eder havâya ağsa zâğ.

Olmaya çün kaydı iman din mezhep tâmuda

Fâide vermez pişman olduğun hep Tâmuda

Akl ile dostluk eden kaldı mertebe-i Tâmuda

Şol esir-i nefis olan dâim muazzeb Tamûda,

Nefs elinden kurtulana cennet olmuştur durağ.

Dembedem ehl-i yakîn gönlünde yoklar gönlünü

Vasılı dil eylemiştir dîle çoklar gönlünü

Ehl-i nefsin lâcerem⁶¹³ nefsinden otlar gönlünü

Nefs odur kim cehli karanûsu kaplar gönlünü,

Rûh odur kim ilm nûru gönlüne yakar çerağ.

Dost isen gel dost ile dosta yetiştir özünü

Mantık-ı tayr'dan rumûzun noktadan gör yüzünü

Ayn-ı zât olmak için zât-ından ayırma izini

Tûtiyâ-yi ma'rifetle rûşen et cânın gözünü,

Göresin cânını her yüzden ola dâğ üzre dâğ.

Bir melek sîmâ habîbe Azbî ya üftâde⁶¹⁴ ol

Bâ-i bismillâh ki sensin ayn-i nokta bâ'da ol

⁶¹¹ **Bimare:** f. Hasta, alil. Muharebeler veya akınlar esnasında ele geçirilen kadın esirlerin ayrıldıkları sınıflardan birinin adı.

⁶¹² **Nas:** f. İnsanlar.

⁶¹³ **Lacerem:** şüphesiz, elbette, besbelli. Nâçar, zaruri.

⁶¹⁴ **Üftade:** f. Düşmüş. Fakir, biçare. Âşık, tutkun.

Kendini birlikte fehmet cism ile eşyada ol
Cân-ü gönlün şâd olup her gussâdan âzâd ol,
Bir ola dâim Niyâzî gözüne yakın ırağ.

Oldun ise âşk ile gerisine ⁶¹⁵ *saf*

Eremez maksuduna ehl-i hilâf

Miskinin Ankâ'sı ise der Kuh-i Kâf ⁶¹⁶

Gel ey sofî çıkar sofî kıl insâf,

Ko sûret düzmeği kıl içini sâf.

Uzaktır görmeyen sırrı emini

Tutalım zabt ede ruy u zemini

Der ağuş ⁶¹⁷ edesin bir mehcebîni ⁶¹⁸

Riyâ ile bu ömr-ü nâzenini,

Nice bir sarf edip edersin isrâf.

Yüzünden zerre denli verme kini

Nice yâd edesin kalbi selimi

Kazandınsa eğer lütfu hilmi

Kuru davâ mı sandın sen bu ilmi,

Bu yola böylemi gittiler eşraf.

Okur mevlâsına karşı yalanı

Kemal ehlinde görme imtihânı

Mürüvvetsiz olan bilmez imanı

Dahî kâmilliğin bu mu nişânı,

Sana derviş ola etrâf ü eknâf.

Görünen pertevi Hakk'dır bu çeşme

Kusuru zinet cândır bu cisme

Barışma nefisle canana küsme

Değil vallâhi mürşidlik bu resme,

Kemâl ehline yakışmaz bu evsâf.

O kim ikrah eder cevri u cefâdan

Huzuru vechin görür sanma gedadan

Nişan bulmaz efendi ol vefâdan

Art pâk eyle kalbin eyle hâlis,

Beğenmez böyle kalbi anla sarrâf.

Tecelliden vücudun gel yuyagör

Vücudun ismi yüzbindir san gör

Özünden bil haber birdir duyagör

Hakikat kârbânına uyagör,

Kati rûşen yola gider ol esnâf.

⁶¹⁵ Arkasına

⁶¹⁶ Kûh: f. Dağ.

⁶¹⁷ Ağuş: f. Kucak. Sığınılan yer.

⁶¹⁸ Mehcebin: f. Ay alınlı. Alın ay gibi parlak olan.

*Oku Hakk'tan çü âşık dilleri hep
Yerine bağılıdır Hakk yolları hep
Açılmıştır şeriat gülleri hep
**Fenâ Kâf'ından aşır yolları hep,
Bekâ Ankâsı'na olurlar ezyâf.***

Bu sırrı cümleden zîba tutarlar

Vücudu Kâbe-i ulyâ tutarlar

Bu râhî gâf-ı dil ankâ tutarlar

Bu yolu cümleden âlâ tutarlar,

Sarây-ı vahdete erişen eslâf.

Kelâm-ı Hakk'a koşun tâ ola sâk⁶¹⁹

Vücudun ile fânî aşkla yak

Ne yüzden zâhir olmuş san'at-ı Hakk

Hurûfa bakma andan içeru bak,

Nefestir can değildir nûn ile kâf.

Takılmış boynuna ikrar kimindi

Bilir haktır pirinden cümle fendi⁶²⁰

Yeter epsem⁶²¹ yeter epsem gel Azbî

Nefs bahrında lâl olmuş Niyâzi,

Sada vü harf içinde olan urur lâf.

⁶¹⁹ **Sak:** Bir şeyin aslı. Topuktan baldıra doğru bacağın incik yeri

⁶²⁰ **Fend:** f. kendini korumak, karşı koymak

⁶²¹ **Epsem/epsera:**Suskunç

Şirin tek isbat-ı Hakk'tır kâf-ı sâf

Bir elif bir lam elif olmuş muzâf

Aynı Hakkı zahidâ sanma güzâf

Bulan cemiyet-i kübrâ olur sâf,

Vücûdu olur anın "ha" ile "kâf".

Hakk insana kemâli hisse verdi

*Bilir kâmil olan **hallak**⁶²² **merdi**⁶²³*

Cihanda fark eder cem ile ferdî

Diliyle eylemez da'vâyı merdî,

Gönülde himmetidir "nûn" ile "kâf".

Habibin vechine olan nigâhban

Olur bizzât yanında din u iman

îrâde mahv olur ilmiyle irfan

Olur, zâtı bu mevcûdâtın ol insan,

Oluptur kevn ana âzâ vü evsâf.

Düşelden zülfü dildârı kiminde

Olurmuş şâh-ı âşka ayn-ı bende

Nice sandın bu âşk-ı sırrı sende

Nitekim can olur mahfî bedende,

Gerektir ola mahfî kutb-ı etrâf.

Meded ey Azbî bir doğru haber ver

Ki ibn-i vakt olur merdi hüner ver

Ki sahn-i⁶²⁴ âşk-ı yarda oynadır ser

Fenâ meydânının merdi olan er,

Niyâzi gibi etmez ol kuru lâf.

⁶²² **Hallak:** Yaratan, her şeyi halkeden, Kadir-i Zülcelal, Allah Teala Hazretleri

⁶²³ **Merdî:** f. Erlik, erkeklik. Merdlik, cesurluk, yiğitlik. İnsanlık, hamiyet.

⁶²⁴ **Sahn:** Sıcaklık, harâret

Vech-i âşk-ı kıl temaşa suret-i insana bak

Küfr-i zülfünde habibin gizlenen imana bak

Mevr⁶²⁵ ise hem sohbetin ey dil ona mirâta bak

Zâhidâ sûret gözetme içeri gel câna bak,

Vechi üzre gör ne yazmış defter-i Rahmâna bak.

Münkire illet gelir arz olsa âdem hücceti

Âdem ol İbrâhim'in aşkında bul bir milleti

Âdeme imhâ ile bahş oldu izzet hil'ati

Mushaf-ı hüsnünde yazmış "Kul hüvellâh" âyeti,

Gel inanmazsan geri var mekteb-i irfâna bak.

Sırrı âşk âşık olanın hân⁶²⁶ ile mânın⁶²⁷ alır

Ehl-i âşk zevkin verir feryadı hicranın alır

Hubbu dünyadan sabırsız din-i imânın alır

Çeşmini gösterdiğince âşıkın cânın alır,

Leblerin açtıkça can nefh eyleyen cânânâ bak.

Dilberâ ihsan senindir ben gözü pür-hûnu⁶²⁸ gör

Mâcerâyı âşkî fehmet kâse-i gerdûnî⁶²⁹ gör

Ben gamı hicrana nide hatır mahzunu gör

Zülfünün herbir telinde bağlı bin mecnûnu gör,

Hattının leylindeki yüzbin meh-i tâbâna bak.

Şerh i mümkün olmaya yüz bin desem bir şemmesi⁶³⁰

Nice âlemler beyan eyler hakikat şem'ası⁶³¹

Âleme pertev salınca mihr-i âşkın şu'lesi

Âteş-i ruhsar ile yanmış kararmış çehresi,

Harf libâsından soyunan nokta-i uryâna bak.

Zerre denli ma'nidendir ehl-i isyan şehirleri⁶³²

Kapısında bendedir zâhir bu devrân şehirleri

⁶²⁵ **Mevr:** Başka te'sirle bir şeyin dalga gibi gidip gelmesi. Çalkanmak. Suyun yeryüzüne yayılması. Hayvanlardan yün almak. Yol, tarik. Toz, gubar. Rücu etmek, döndürmek.

⁶²⁶ **Han:** zenginliğini

⁶²⁷ **Mâ:** f. Biz mânasınadır. (Bak: Şahıs zamiri) Mim ile elif harfinden ibâret "Mâ". Arabçada muhtelif isimleri vardır. Ve çeşitli mânalara gelir. **Cansız şeylere işaret eder.** "Şu nesne, o şey ki..." mânâlarına gelerek kelimelerle birleşir.

⁶²⁸ **Pür-hun:** Kan içinde. Kan dolu.

⁶²⁹ **Gerdun:** f. Dünyâ, felek. Dönen, dönücü, devreden, çevrilen.

⁶³⁰ **Şemme:** Bir defa koklamak. En küçük mikdar.

⁶³¹ **Şem'a:** Işık, çıra. Nur. Muma batmış fitil. **Şu'le:** Alev, ateş alevi.

⁶³² **Şeh:** Şah

*Bir harabat ehli miskindir fenânın şehirleri
Hep mülâzım kulluğunda bu cihânın şehirleri,
Kapusında pâdişahlar kul olan sultâna bak.*
Şerhi âşk-ı yâd eder anlar isen bu çâr⁶³³ kitâp
Her nedenli eylesin dildâre farzdır intisâp
Azbî âşık ol heman vallah a'lem bi's-sevab⁶³⁴
**Âlem onun hüsnünün şerhinde olmuş bir kitâp,
Metnin istersen Niyâzî sûret-i insâna bak.**

⁶³³ Çâr: f. Dört. Cihâr

⁶³⁴ Allah Teâlâ bilir, doğrusu budur.

Cennet deminin demi bin ömre⁶³⁵ imiş ancak

Sohbet demine tahrik bir gamze⁶³⁶ imiş ancak

Bu cümle ulûm-i Hakk'a bir zerre imiş ancak

Hakk ilmine bu âlem bir nüsha imiş ancak,

Ol nüshada bu Âdem bir nokta imiş ancak.

Emrinde olur kâim bu yerde olan eşya

Vâr ile yoğu ârif olan bilmez mi gâmi ferdâ

Bu kenzi hafî sırrın buldunsa eğer câna

Ol noktanın içinde gizli nice bin deryâ,

Bu âlem o deryâdan bir katre imiş ancak.

Hâl ehline bir demdir çün âhiriyle akdem⁶³⁷

Birlikte özün her kim var ile kılır hemdem

Her Ehrimen'i⁶³⁸ âdem sanma görüben Hürrem'i⁶³⁹

Âdemliğini her kim bulduysa odur Âdem,

Yoksa görünen sûret bir gölge imiş ancak.

Âyât-ı hüddâ remzin bilmez veli her nâkes

Ârifler ile hemdem olmaz veli her nâkes

Cehlile kemâl içre gelmez veli her nâkes

Bu zevki yeler herkes bulmaz veli her nâkes

Eren anâ Âdemde bir fırka imiş ancak.

Eyler Azbî'ye bu şeş cihetten sağ u sol

Ger rûhu sultandan hem demi olmakla buldu kese⁶⁴⁰ yol

Gencine-i zât-ına çıktıysa eğer Hakk yol

Kim ol deme buldu yol vasl oldu Niyâzî ol,

Nâcî denilen fırka bu zümre imiş ancak.

Mevlâyı bilen zâhid ger fehmeylese fiilin

Cân eder idi sûret içre görünen meylin

Mizânı Hüdâ aklın kıldıysa Hüdâ aklın

Mef'ûlû Mefâ'ilün Mef'ûlû Mefâ'ilün,

Âdemde olan esrâr bu demde imiş ancak.

⁶³⁵ Bin yıl

⁶³⁶ **Gamze:** Süzgün bakış.

⁶³⁷ **Akdem:** Daha önce. Daha ileri. Daha mühim.

⁶³⁸ **Ehrimen:** (Ehrimen, Ehremen) f. Ateşperestlerin şer ilâhının ismi. Bâtıl bir ilâh ismi. **Ehramen:** f. şeytan, iblis. Dev

⁶³⁹ **Hürrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü

⁶⁴⁰ **Kese:** Kısa yol, kestirme yol

Âkil isen batılı koy Hakk'a bak

Rûz u şeb⁶⁴¹ kıl yâre iştîyâk⁶⁴²

Seni derdi elemde oda yak

Ey gönül gel olmağıl Hakk'dan ırâk,

Tende cânın vâr iken eyle yarâk.

Bir kemâl ehli bize verdi haber

Kendi özün gören olur iblis haber

Aklına aldanma sofî el-hazer⁶⁴³

Dünyada ölmezden evvel kıl sefer,

Hiç edinme bir makâmda sen durâk.

Cürmünü fehm eyleyen şâfî değil

Vechi yârin kimine müştâki değil

Âşık-ı mest eyleyen sâkî⁶⁴⁴ değil

Yoksa bu fırsat bize bâkî değil,

Menzil al düşmezden ortaya firâk.

Yâre yâr olmak için ol yâre yâr

Pây-i mâl-î⁶⁴⁵ âşk isen kıl iftihâr

Yâr-i ağyarı bilen vâr oldu vâr

Gel bu ırz u nâmûsu kıl târ-ü mâr,

Ger yola girdinse var ârın bırâk.

Çün âhiri vâr olur cevri cefâna

Çün insana bir ola şâhı gedâna

Çün âşık bilmedi cevri-i fâna

Halkın uslu demesinden sana ne,

Âkil isen âdını Mecnûna tak.

Subh-dem ağla cihanda gülme hiç

Kimseye arz-ı şikâyet kılma hiç

Kendini teşvişi halta⁶⁴⁶ salma hiç

İlmine mağrur olursan olma hiç,

İssı vermez sana ne kara ne âk.

Gözünü ayırma gözünden mürşidin

⁶⁴¹ **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.

⁶⁴² **İştîyak:** aşırı ihtiyaç duyma, aşırı istek, özleme, arzu duyma.

⁶⁴³ **El-hazer:** Sakın! Sakınınız!

⁶⁴⁴ **Sakî:** (Saky. dan) Sulayan, içecek su veren, suçu. Kadeh sunan. İçki sunan.SAKİ' :

Kırağı, şebnem, çiğ

⁶⁴⁵ **Paymal:** (Pâyimal) f. Ayak altında kalmış, mahvolmuş, telef olmuş, sürünmüş

⁶⁴⁶ **Halt:** f. durdurmak, durmak, duraksamak, tereddüd etmek, topallamak, aksamak, bocalamak, tökezlemek, sendelemek

Sözünü seçme sözünden mürşidin
Ey bilen Hakk'ı yüzünden mürşidin
Gir sakın çıkma izinden mürşidin,
Her ne emrederse sana olma âk.

Her yanında derd ü gam hazır ola
Hem sana hem dem gerek dâim feza
Âşıkâ zecr-u sitem aynı safâ
Bir eline gözyaşından al asâ,
Bir eline dert odundan yak çerâk.

Anladın Kur'ân içinde andımı⁶⁴⁷
Vech-i âdemde görünce fendimi⁶⁴⁸
Azbî'ya bilmek dilersem kendimi
Ey Niyâzî tutar isen pendimi,
Diye sana istediğin işte bâk.

⁶⁴⁷ **And:** 1. yemin, ant. 2. küfür, lanet.

⁶⁴⁸ **Fend:** hile yalan dolan; (f.), (eski.) esirgemek, muhafaza etmek, korumak.

Paslı dilin envârı nefsi dűrur ⁶⁴⁹ *Kâmilin*

Evliyânın Hakk sırrı nefsi dűrur Kâmilin

İki cihân dilberi nefsi dűrur Kâmilin

Hak yolunun rehberi nefsi dűrur* ⁶⁵⁰ *Kâmilin,

Dil tahtının serveri nefsi dűrur Kâmilin.

Arzı niyâz oldu çün kalbî küşad eyleyen

Müşkünü hal eder nefsi necât eyleyen

Sözü mezâd ⁶⁵¹ *eyleyen sırrı kesâd* ⁶⁵² *eyleyen*

Nefsini mat eyleyen def-i memmat eyleyen,

Nefh-i hayat eyleyen nefsi dűrur Kâmilin.

Bana lebin ⁶⁵³ *zeczemi sonuna bulam hoş demi*

Bildin ise âlemi eyle müdâm ⁶⁵⁴ *âlemi*

Canla fehmet demi âşıkın ol mahremi

İsteyü git Âdemi Âdemde bul Âdemi,

Sırr-ı “nefahtü” dem-i nefsi dűrur kâmilin.

Âşık isen âşk ile fehmet ede gör mutlakı

Secdeye yüz verde sen kara ile at akı

Bülbül isen gel şakı sûre-i Necm-i oku

Sûre-i Necm-i oku gel anla vahy-i Hakk’ı,

Bilesin sen ol mantıkı nefsi dűrur Kâmilin.

Görmüyemmi ben beni öldüre bu âr beni

Külhân edem meskeni tâ ki bulam gülşeni

Hakk vere anda seni mahv ola mâ-i meni ⁶⁵⁵

Rûhu’l-kudüs demini Âdemde iste anı,

Ol imiş gönlün cânı nefsi dűrur Kâmilin.

Ayn-ı cihât eyleyen işte bu zât eyleyen

Ayn-ı sıfat eyleyen sonra memmat eyleyen

Nefsini at ⁶⁵⁶ *eyleyen cismini âyat eyleyen*

Mâye-i zât denilen feyz-i necât denilen,

Âb-ı hayât denilen nefsi dűrur Kâmilin.

Sıdk ile gelenleri hizmeti olanları

⁶⁴⁹ **Dűrur:** İnmek. Akmak, seyelân

⁶⁵⁰ Azbî Baba kaddese’llâhü sırrahu’l azîz “nefesidir” yerine “nefsi dűrür” kulanmıştır.

⁶⁵¹ **Mezad:** Artırma ile yapılan satış. Tuluk, dağarcık.

⁶⁵² **Kesad:** Alış veriş durgunluğu. Kitlik. Eksiklik. Verimsizlik.

⁶⁵³ **Leb:** f. Dudak. Şefe. Kenar. Sahil. Kıyı.

⁶⁵⁴ **Müdâm:** Devam eden. Sürekli. Dâim ve bâki olan

⁶⁵⁵ **Mâ-i Meni:** Erkek veya dişinin bel suyu. Döl suyu. Nutfe. Sperma

⁶⁵⁶ Hayvan

Dilberi bulanları aşk ile dolanları

Unuta hep kinleri göstere Hakk fenleri

Diri kılan tenleri zinde eden canları,

Kaldıran ölenleri nefsi dűrur Kâmilin.

Derdlere derman eden Azbî'ye ihsan eden

Derd ile hayran eden âşk ile devrân eden

Âleme sultan olur cehlîni irfân eden

Niyâzî'yi cân eden zerresini kân eden,

Katresîn ummân eden nefsi dűrur Kâmilin.

Ey dil yine sen âşkla meydana mı geldin

Terk eyleyüben cehlîni irfâna mı geldin

Vechini görüp sıdk ile imâna mı geldin

Ey bülbül-ü şeydâ yine efgâna mı geldin,

Azm-i gül edip zârıyla giryâna mı geldin.

Medh eylemedin kendini hep halka satarsın

Sen kendi özünü cehlîle ârif mi tutarsın

Derde ehline derman diye sen dert mi katarsın

Pervâne gibi âteşe dâim cân atarsın,

Evvelde bu aşk oduna sen yâna mı geldin.

Sen kendini ankâ sanuben yüksek uçarsın

Bî-ma'na⁶⁵⁷ yere gördün ki doğru tutarsın

Ta böyle acep teslim olup söyle n'dersin

Yağmur gibi yağarsa belâ sen baş açarsın,

Can vermeğe dost yoluna kurbâna mı geldin.

Demidir denirse nola âşk hevâ sazına tanbur

Bir zerre ki mirâtı Hakk'a oldu ayan nûr

Bu sırrı sana remzle çün keşf ede santur⁶⁵⁸

Her şey çalışır bir sıfatı eyleye mâ'mur,

Sen cümle sıfat ilini virâna mı geldin

Her ahsen edâ suret leylâ'da görünmüş

Çün âşk-ı Hüdâ lücc(e)-i⁶⁵⁹ deryâda görünmüş

Aksi güzelin ayine-veş mâ'da⁶⁶⁰ görünmüş

Vech-i ahadiyyet ki şu eşyada görünmüş,

Bu kesrette ancak anı seyrâna mı geldin.

Bir yüzde nakşî görüne bu âlem ve âdem

Ebkem olur ashâb-ı edep fehmiyle her dem

Dildarı seven epsem⁶⁶¹ olur sırr ile ebkem⁶⁶²

Bir kimse senin olmadı hiç râzına mahrem,

Bilmem bu cihân için yekdâne mi geldin.

⁶⁵⁷ Manasız

⁶⁵⁸ **Santur:** şarkıcı, tilâvetle okuyan kimse; kilise korosunda baş okuyucu. Kanuna benzeyen telli çalgı

⁶⁵⁹ **Lücc(e):** Engin sular. Gümüş. Ayna. Kalabalık cemaat.

⁶⁶⁰ Suda

⁶⁶¹ **Epsem/epsera:**Suskuñç

⁶⁶² **Ebkem:** (Bükm. den) Dilsiz. Konuşamıyan.

Layık mı sana Hakk'a niza' remzin edersin
Bakaydı Hakk'a çünkü fenâ remzin edersin
Azbî kuluna küllî vefâ remzin edersin
Bu hasta Niyâzî'ye şifâ remzin edersin,
Derde düşenin derdine dermâne mi geldin.

Sen nefisine galip ol ihsana erem dersen

Kimdir sana kezzâb⁶⁶³ ol imana erem dersen

Her haline kâtip ol yazana erem dersen

Derd-i Hakk'a talib ol dermâne erem dersen,

Mihnetlere râgıb ol âsâna erem dersen.

Ma'nide zehirdir âşk amma ki şifalıdır

Sultanı budur onun meşrepde gedâlıdır

Yâri cefâkar satma billâh vefâlıdır

Aşk yolu belâlıdır her kârı cefâlıdır,

Canından ümidin kes cânâna erem dersen.

Âşk yoluna girdinse hizmetini çalâk⁶⁶⁴ et

Geç lezzeti nefisden Hakk'ı sana tiryak⁶⁶⁵ et

Çek elini dünyadan ârif gibi imsâk⁶⁶⁶ et

Od yak sineni çâk et su gibi özün pâk et,

Yüzün yere sür hâk et ummâna erem dersen.

Akla karayı terk et fark eyle özünü bil

Her gördüğün esrârı can u dil matlap kıl

Bilmediğin ahvâla dil urma sakın hem el

Bu yolu bil andan gel deryâyı bul andan dal,

Ka'rına erüp el sal dürr-i kâna erem dersen.

Talip isen ey talip sohbetinde nasihat tut

Ya söyleme yâhut sen ikrarını gayet güt⁶⁶⁷

Nâ-hak⁶⁶⁸ ile gel Hakk'tan hem cismine uryan et

Pîrinle olan ahdi güt nen var ise ko gît,

Bildiklerini terk et irfâna erem dersen.

Gel ehli bulup sayd et kâmillere mensup ol

Hem sohbetini fark et gayet eyle mergup ol

Etme talebi zihâr⁶⁶⁹ sen kendine matlup ol

⁶⁶³ **Kezzab:** Yalancı. Çok yalan söyleyen.

⁶⁶⁴ **Çalak.** f. Yerinde durmayan, çabuk, oynak. Dâima çalışan. Her bir hareketi çabuk olan. Akıl ve ferâseti açık.

⁶⁶⁵ **Tiryâk:** panzehir, zehirlenmeden veya bir hastalıktan hemen şifâ bulmaya yarayan ilâç.

⁶⁶⁶ **İmsak:** Kendini tutmak. Bir şeyden el çekme

⁶⁶⁷ **gütmek**

⁶⁶⁸ **Na-hak:** f. Haksız, beyhude, boş.

⁶⁶⁹ **Zihar:** İki şey arasında münasebet ve mutabakat meydana getirmek. İki şeyi birbirine mutabık eylemek. Arka arkaya, mukabil kılmak. Karşılıklı yardımlaşmak

**Sabretmede Eyyûb ol, gam çekmede Yâ'kûb ol,
Yûsuf gibi mahbub Ken'âna erem dersen.**

Âşkıyla müdâm yâr ol her dem gezip ağlayı
Mecnun zaman oldun sevdin ise Leylânı
Azbî deme ki hoş görmeğe gamı ferdâyı
**Terk et kuru dâvâyı hem ucb ile riyâyı,
Mısırî ko o sevdâyı Sübhân'a erem dersen.**

Pîr-i âşk olup bu yolda “külli men aleyhâ fân”⁶⁷⁰ gerek

Vâlihi hayran gerek sinesi pürân gerek

Sahib vain⁶⁷¹ dem bu dem iman olanda an gerek

Ârifin mutlak kelâmın duymaya irfân gerek,

Sırr-ı muğlâktır gönülde zevk ile vicdân gerek.

Karadan alır nasîbin olsa bir kes ger hasîs

Ruz u şeb kendine lanet seyri gör eyler hasîs

Evliya gurbunda olmazız bir yalancı bir hasîs

Bir hazînedir tasavvuf mâlik olmaz her hasîs,

Bulmağa anı dü âlemde beğim sultan gerek.

Vuslat-ı dildarı kim mâtemde bulmak isteyen

Evliyanın sırrını her demde bulmak isteyen

Pîri Allah olduğun âdemde bulmak isteyen

Dürr-i yektâ kânını âlemde bulmak isteyen,

Bulmaz anı nehr içinde bahr-i bî-payân gerek.

Âlem ü âdem içinde epsem ol olmaz mı kim

Bunca yıl arzu tekellüm eyleyen duymaz mı kim

Hakk’a karşı ma’rifet ızhâr eden sanmaz mı kim

Ma’rifet dâ’vâsın eden müddeî bilmez mi kim,

Dildeki dâ’vâya elde hüccet ü bürhân gerek.

Hakk’a teslim rıza olanı bilersen ağlamaz

Sabreder cevri belâyâ halka sırrın söylemez

Bende-i Hakk kimsenin pendin efendi dinlemez

Ârif oldur başına halkı dirüp cem eylemez

Gönlü cümle halk içinde hâk ile yeksân gerek.

Görür aşkı er gerek meydanı aşta salmağa

Kendiye terk eyler ol ferdâ gamına salmağa

Zâhir u batın haber dil Hakk cemâlin bulmağa

Kibr-ü ucbun illetinden kurtulup sağ olmağa,

Bil tabîbin mâ’nâda Şeyhin senin Lokmân gerek.

Ol ki halinden haberdâr oldu etmez kıl u kâl

Gel bu pendimden gözün aç merd isen bir hisse al

Ey bu gün arzı rezalet eyleyen sahibi kemal

Şöhret ıssı ma’rifet kenzini bulmaktır muhal,

Varlığın şehri senin baştan başa virân gerek.

⁶⁷⁰ “Yeryüzünde bulunan her şey fanidir.” (Rahman, 26)

⁶⁷¹ Vain: boş, faydasız, gururlu, nafîle, abes, anlamsız, beyhude, kendini beğenmiş, kibirli

Kendi halin fikr edip hayret içinde ol kâle⁶⁷²
 Kaydı ukbâ ve fenâyı er gibi zevka sala
 Haşr-ı neşrin gerdeşinden ⁶⁷³gönlünü âsayış bula
Ölmeden evvel ölüp kabre girip haşre çıkıp,
"Mâlik-ül mülk"-ün şuhûdunda gönül hayran gerek.

Cay-i ⁶⁷⁴âsayış bula ancak ona hizmet geçüp
 Yetmiş iki millet içre kendini alçak seçip
 Sohbeti irfan içinde hem meyi Kevser içip
Nefsi tamûsun sırât-ı şer'i ile bunda geçip,
Kalp evi hep hûr-û gilmân cennet-i rıdvân gerek.

Bu sebeptir ehl-i irfan her sözü bîkr ⁶⁷⁵ettiği
 Cevri yâri zevk bilip her hâline şükrettiği
 Âşıkın dinlemesini rûz u şep fikrim ettiği
Söyleyip işittiği dahî görüp zikrettiği,
Üstüvâ-i arş-ı sırda Hazret-i Rahmân gerek.

Âlemî tufân eder eşki revân ettikte ol
 Cennet-i irfan eder sözün ayan ettikte ol
 Mürdeler ⁶⁷⁶ihya edermiş bahşu can ettikte ol
Her kaçan tûtîlere feth-i dehân ettik ol,
Lezzetinden tûtîler sözlerine nedmân gerek.

Gâhice dil hasta miskin gâhice âlicenap ⁶⁷⁷
 Gâh ol ruyi cihâna aktab ⁶⁷⁸şu'le-i tâb ⁶⁷⁹
 Gâh ol ilmi ledünden eyleye çok fethi bâb
Gâh hamûş olup dilinden kimse almaya cevab,
Gâh açılıp şâd olup güller gibi handân gerek.

Gâh helal ola haramı gâh haram ola haram
 Gâh ola akli mükemmel gâh ede arz u celal
 Gâh mümin gâh batıl gâh kâfir u gâh dalâl ⁶⁸⁰
Gâhi üns, gâh heybet gâh rû'yet gâh cemal,
Gâh sahv-ü gâhi mahv gâh vücûd gâh cân gerek.

⁶⁷² Söze

⁶⁷³ **Kerd:** Sürmek. Def'etmek, kovmak. Boyun

⁶⁷⁴ **Cây:** f. Yer, makam, mevki.

⁶⁷⁵ **Bikr:** (Bikir) Bozulmamış. Temiz. Bekâr. El sürülmemiş.

⁶⁷⁶ **Mürd:** (Emrüd. C.) Sakalı belirmemiş genç yiğitler.

⁶⁷⁷ **Âlicenap:** yüksek ahlâklı, cömert.

⁶⁷⁸ **Aktab:** kutublar, hak tarikatlerin reisleri, şahları; bir çok Müslümanların kendisine bağlandıkları büyük velilerden zamanın en büyük mürşidi olan kimseler.

⁶⁷⁹ **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

⁶⁸⁰ **Dalâl:** sapıklık; doğrudan, îman ve İslâmiyet yolundan sapmak.

Kimseye fânî cihânda satmaya hiç takvayı ol
Tıfl içinde hân-ı âlem ol mektebi harfe ol
İlmi irfan ile yani ere şeyhi sırfa⁶⁸¹ ol
Terk edip cümle kuyûdâtı erişe sırfa ol,
Sırfa erse bir gönül içi anın ummân gerek.

Ârif-i billâh olan elbet ola hakk'al yakîn
Ola seyran gâhî onun arş-ı kürsi kemterin
Bir olup arz-u semâvat bir ola huld u berin⁶⁸²
Aradan iskât edip cümle izâfâtı hemân,
Hakk vücûdu âşikâre gayrisi pinhân gerek.

Kadrini fehm eyledi hâver⁶⁸³ ziya hâverin
Senin hâr⁶⁸⁴ ile yeksân görme kadrin gevherin
Batının idrâk edersen nîru Hakk'tır yerin
Çünkü ârîdir izâfattan vücûdu dilberin,
Zevk-i küllî isteyen âşık dahi üryân gerek.

Hükmü nahvî sırfı icra etmede ehl-i güman⁶⁸⁵
Bilmedi şirki hafidir ilticâyı âşîyan
Azbî'ye kaydı vücûdü kaydı duhândan yemân
Mısıryâ terk-i izâfât etmeğe lâıyk olan,
Kümmel-i insân içinde bindebir insân gerek.

⁶⁸¹ **Sırf(e):** Sadece, yalnızca. Sâfi ve hâlis şey. Karışık olmayan

⁶⁸² **Huld:** Ebedilik. Sonu olmayan. Sonu olmamak **Berin:** f. Pek yüksek, en yüce (cennet)

⁶⁸³ **Haver:** güneşin doğduğu gün. erkek ve kadın adı olarak kullanılır. levent, şark, doğu.

⁶⁸⁴ **Hâr :** Mermer

⁶⁸⁵ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe.

Sıdk ı pāk ile davran ahd ile peymân gerek

Hakk'ı yekdâne bilip hem özü bir-dâne ⁶⁸⁶ gerek

Cân ile hizmet edip kalmaya bir cân gerek

Sâlikin Mürşîdine hizmeti şâhâne gerek,

Eşiğine koya bâşın diye şâhâ ne gerek.

Gördüğünü bildiği onun ola ancak diyâr

Rengi ⁶⁸⁷ dildâr ile yârî kıla rengi ızhar

Ne çeke kaydı adviyi ⁶⁸⁸ ne bile çünbüşü yâr

Geçe Dünya ile ukbâyı dahî etmeye âr,

Bu yolun mihnetine ol katı merdâne gerek.

Elem ve gam deyü gamdan geçelim müşkil odur

Ola pervane gibi beste ⁶⁸⁹ lisan bülbül odur

Lâ ve illâ yı bilen cahil ise fazıl odur

Nâ-murad olmağa tâlip ola kim menzil ala,

Dahî halk içre adı âkil-ü dîvâne gerek.

Ona bu ilmi ledün sırrını çün bildire ol

Kimini ağladıben kimisini güldüre ol

Kimini vahyede ondan kimini öldüre ol

Dahî Mûsâ gibi Hızr'a gemisin deldire ol,

Eski divârı yıkıp hem katl-i oğlana gerek.

Çün yolundan şaşıra nice bin avere nefis

Ede biçâre nicedir dile biçâre nefis

Kendine hem dem ede iblis mekkâre ⁶⁹⁰ nefis

Gemi sağ olsa anı gasbeder emmâre-i nefis,

Yeni divar beğim eski vîrâne gerek.

Sanma her gördüğünü sıdk ile ol âşık ol

Zahir u batını idrak edici hâzık ⁶⁹¹ olur

Sanma bu ilmi ledün her kişiye layık olur

Eğer öldürmese oğlanı sonu fâsıd olur,

Bu bağın bülbülü aşk oduna pervâne gerek.

Azbî'ya feyzi hüddâdır sana ahd u eman

Kimine her vechile Hakkı ede Hakk'tan iz'an

⁶⁸⁶ Eşsiz

⁶⁸⁷ Renk

⁶⁸⁸ **Adüvv:** Düşman, hasım

⁶⁸⁹ **Beste:** f. Bağlanmış, bitleştirilmiş, bağlı. Kapalı.

⁶⁹⁰ **Mekkâr:** Hilekâr. Düzenbaz. Çok aldatıcı. Mekir yapan.

⁶⁹¹ **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehassıs.

Cümle ikbal kanadın ola ancak uryan
Ey Niyâzî bu yola kim gire kurbân ede can,
İyd-i ekberdir ana vuslat-ı cânâne gerek.

Ya Nasara'dır ya mülhid ya firenk

Ya kedidir ya köpektir ya şebek⁶⁹²

Çünkü Hakk'ı bilmedi ha bir eşek

Kötebektir kötebektir kötebek,

Ol münâfıklar vezîr olsun ya bek.

Dili zabt etmeyen bulmaz yolu

Er kişiye çün licam⁶⁹³ oldu dili

İkiyüzlüden köpek yektir⁶⁹⁴ veli

Kâfirin yeri cehennemdir veli,

Derk-i esfelde münâfık oldu sek.

Bâb-ı firdevsi açan müminleri

Nefsi elinden kaçan müminleri

Âb-ı kevserden içen müminleri

Hem sırât üzre geçen mü'minleri,

Şaşırandan dağdaki hıncır da yek.

Kendi bildiği yola gidenlere

Davayı merdânelik edenlere

Mâli hülya fazlasın yiyenlere

Nushuna çi fâide diyenlere,

Ger nasihat eylesen tâ haşre dek.

Seni idrâk etmeyen Hakk'ı anlamaz

Ben diyen kimseye evvallâh diyemez

Kendi bildiğin bilen bend eğilemez

Eylemez Deccâl'a tesir eylemez,

Kıl ferâgat anlara çekme emek..

Hak sözü nâhak olan kes dinlemez

Karnı tokken dergâhı Allah'ı bilemez

Dönme bir nâdana tenezzül⁶⁹⁵ eylemez

Menn ü selvâyı Yahûdî istemez,

İsteddiği ya basal, ya mercimek.

Mâsiva ehl-i Hüdayı neylesin

Âşık-ı kâzip cefâyı neylesin

Sıdkile âşık vefâyı neylesin

Sükkeri olan gıdayı neylesin,

⁶⁹² **Şebek:** 1 . Daha çok Afrika'nın dağlık bölgelerinde yaşayan, uzun veya kısa kuyruklu türleri olan maymunlara verilen ad. 2 . sıfat, mecaz Çirkin ve arsız

⁶⁹³ **Licam:** (Ligâm) f. Dizgin. Gem.

⁶⁹⁴ **Yek:** f. Bir, münferid. Bir oluş, birlik

⁶⁹⁵ **Tenezzül:**(C.: Tenezzülât) İnme, düşme. Aşağılama. Gönül alçaklığı.

Aklı fikri cezb eder tuzlu semek.

Ol gıdadan doğru emri istemez

Sanmaki mal ile ömrü istemez

Âlem-i ehl cevri zecri ⁶⁹⁶istemez

Üstüvâyı arş-ı şer'i istemez,

Çingene çuldan kara çadır gerek,

Mâsivâcî ona rahman yeter

Şehveti bahr ona umman yeter

Hemdemi olmuş ona şeytan yeter

Çenginin çengi ona Kur'ân yeter,

Cânına kelb urduğu nân u nemek..

Kıla mâsiva kalbini hubbu siva

Çünkü tahkiktir olur haşra siva

Dembe dem Hakk'ı talep kıl Azbî'ya

Doğru yoldan taşra gitme Mısırîyâ,

Enbiyâ çekti bu derdi sen de çek.

Oldu seyrangâhi ben rûyu zemin

Benden özüne görmedim bir kemterin

Böyle idrâk eyledim Hakk'al yakîn

Çün Kitâb-ullâh durur "hablü'l-metin",

Pek yapış bu urvet-ül vüskâ'ya pek.

⁶⁹⁶ **Zecrî:** Cebren, zorlayıcı olarak.

Bu yolda canından geçen âşık yolunda Vâmık gerek

Kâmil mürşid olan insan cümle derde hazık gerek

Her kârından fariğ⁶⁹⁷ olup derdi Hakk'a layık gerek

Derviş olan âşık gerek yolunda hem sâdık gerek,

Bağrı anın yanık gerek can gözleri açık gerek.

Fehm eylemezmiş ruhunu rağbet edenler dürriye⁶⁹⁸

Layık mıdır insana kim kala koyundan geriye

Sen sırrını bilmez iken sırrın cihânı bürüye

Alçaktan alçak yürüye toprak içinde çürüye

Aşk âteşinde eriye altın gibi sızmak gerek.

Kâmil derler veli herkes melul⁶⁹⁹ bilmez ola

Cahil ona derler imiş her kârında fuzul⁷⁰⁰ ola

Hubbu siva koymaz seni canın Hakk'a vasil ola

Zikr-i Hakk'a meşgul ola yana yana tâ küll ola,

Her kim diler makbul ola tevhide boyanmak gerek.

Bu fânide mihnet için ağlamayın çün gülemez

Bir pire teslim olmayan Hüdâ'yı bilemez

Bir noktayı fehmetmeyen bin noktaya dil olamaz

Eyün kişi yol alamaz maksûdunu tiz bulamaz,

Yoğ olmayan vâr olamaz vârını dağıtmak gerek.

Azbî fakiri derdmend⁷⁰¹ kuşandı gayret kuşağı

Bir eyledi kahri gamı fehmeyledi balı yağı

Her birinin bir derdi var göster bana sağdan sağ

Dervişlerin en alçağı buğday içinde burçağı,

Bu Mısırî gibi balçığı her bir ayak basmak gerek.

⁶⁹⁷ **Farig:** İşini bitirmiş, boş kalmış, alâkasını kesmiş, rahat, vazgeçmiş, çekilmiş.

⁶⁹⁸ **Dürr:** inci. İnci tanesi.

⁶⁹⁹ **Melul:** Usanmış. Bıkmış. Bezmiş. Mahzun.

⁷⁰⁰ **Fuzul:** (Fazl. C.) Fazla şey. Lüzumsuz söz.

⁷⁰¹ **Dermend:** f. Tasalı, kaygılı, dertli.

Gel hakikat şehrine gir şâhı bul

Âşk yolunda ârif-i billâh'ı bul

Sırr-ı âşka lemyezel⁷⁰² âgahı bul

Kalbin içre ayn-ı beytullâh-ı bul

Ey gönül gel Hakk'a giden râhı bul,

Ehl-i derd olup derûnî âhı bul,

Cânın ilindeki şems ü mâhı bul,

Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,

Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Ehl-i vecde hoş halâvette güzel

Gerçi zikirde tilâvetete güzel

Terki dünyada ferâgatta güzel

Ehl-i âşka hoş harârette güzel

Gerçi Allah'a ibadette güzel

Zâhid u takva kanââtta güzel

Halvet ehline kerâmette güzel

Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul.

Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Can kulağı işide Hakk'ın sözünü

Aşınadır Hak söze çünkü özün

Sırrını fâş eyleme yoktur özün

Sana söyler çağırır oldu gözün

Ol sana açmış durur dâim gözün,

Sen yetirmişsin ha ararsın özün,

Bi-cihet göstermiş eşyâda yüzün,

Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,

Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Ziyneti dehr ile mamur olma sen

Etme benlik şâha ma'mur olma sen

Kurbu Hakk'tan köz göre devr olma sen

Nefsine mağlup makhur⁷⁰³ olma sen

Devlet-i Dünyaya mağrur olma sen,

Lezzet-i câhına mesrur olma sen,

Anları izzet sanıp hor olma sen,

Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,

⁷⁰² **Lemyezel:** zâil olmaz, bâkî, dâimî olan.

⁷⁰³ **Makhur:** (Kahr. dan) Kahredilmiş. Mahvedilmiş. Bozguna uğratılmış. Mağlub. Mahkum. Allah'ın (C.C.) gazabına uğramış. Yenilmiş. Hakaret görmüş.

Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Azbî'ye yâri müheyya⁷⁰⁴ görünür

Sûreti fânide ukbâ görünür

Gör bu şiirimden temâşa görünür

Kande baksa remzi illa görünür

Ârife eşyâda esmâ görünür,

Cümle esmâda müsemmâ görünür,

Bu Niyâzi'den de Mevlâ görünür,

Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,

Kande baksan ol güzel Allâhı gör.

⁷⁰⁴ **Müheyya:** (Hey'e. den) Hazırlanmış olan. Hey'et-i mecmuası tertib ve tesviye olunmuş olan.

Sevdâ ise yeter oldu gel Allâh'a dönelim gel

Dünya yeter oldu gel Allâh'a dönelim gel

Takvâ ise yeter uldu gel Allâh'a dönelim gel

Hevâ ise yeter gönül gel Allâh'a dönelim gel,

Sivâ ise yeter ey dil gel Allâh'a dönelim gel.

Unutalım derd-i fikri edelim subuhdem şükrü

Nice gezelim uğru⁷⁰⁵ birlikte olalım doğru

Özümüzde bulup yârî bir haber alalım bari

Nice bir sevelim gayri, nice bir olalım ayrı,

Analım vuslat-ı yârî gel Allâh'a dönelim gel

Medet kıyamet kopmadan İsrâfil sur urmadan

Ömür geçip devr olmadan râh-ı aşka yorulmadan

Hakk'ı bulalım ölmeden gel bu tenden ayrılmadan

Bize Hakk-dan gel olmadan ecel kösü çalınmadan,

Cânın Azrâil almadan gel Allâh'a dönelim gel.

Gelmedin Zâhid ikrara aldandın kaldın inkâra

Yüzün yoktur hey biçâre nice baksın Hünkâra

Âşık olsun dildâra onmadık miskin biçâre

Özenmez misin ol yâre ki aldanmışsın sen ağyâre,

Seni azdırmış emmâre gel Allâh'a dönelim gel.

Hakikat şehrinin şahı değiş bu nefs-i gümrâhî⁷⁰⁶

Bulup bir merd fi'lllâhî olasın sırrın âgahı

Göresin ol yüzü mâhî sür âşıkların gâhı

Talep kıl her sehergâhî yürekten eyle gel âhî,

Sevenler buldu Allâhı gel Allâh'a dönelim gel.

Sâhib kadem olanlara âşk bahrine dalanlara

Hakk'tan haber alanlara dostan nişan bulanlara

Erkân ile gelenlere okut farzın bilenlere

Soralım gel bilenlere gülü bûyun direnlere,

Visâline irenlere gel Allâh'a dönelim gel.

Er ol nefsin ile savaş nâdana sır eyleme fâş

Sağ edüp gel câha ulaş sabr eyle bağrına taş

Bulup bir hâline haldaş Azbî sana söyler gardaş

Niyâzî'ye olup haldâş olursun yoluna yoldâş,

Döküp gözlerimizden yaş gel Allâh'a dönelim gel.

⁷⁰⁵ **Uğru:**1 . Hırsız: 2 . halk ağzında Ön veya yan:

⁷⁰⁶ **Gümrâhî:** f. Sapıtma, doğru yoldan çıkmış olma

Âşıka ta'n adüvden yok karar eksik değil

Âşk elinden her zaman ağlar yanar eksik değil

Gülşeni âlemde zağ⁷⁰⁷ u dil hezâr⁷⁰⁸ eksik değil

Âşinâ-i aşk olandan âh u zâr eksik değil,

Keşti-i bahre demâdem rûzigâr eksik değil,

Âşık biçâre âh u zar eder dolu ve dıraz⁷⁰⁹

Her zaman bir derdmenddir eyleyen söz ü güzâr⁷¹⁰

Sevdiğimden müptelaya dembedem arttıka naz

Ol cemâl-i mutlakın aşkında arttıka niyâz,

Ol kadar nâz arttırır bir gülizâr eksik değil,

Ruz u şeb fikri visâli yâr olursa âşıkın

Veche karşı gele cismi nâr olursa âşıkın

Hem demi hem sohbeti ol yâr olursa âşıkın

Yeri cennet baktığı didâr olursa âşıkın,

Vechi nûrundan anı yakmağa nâr eksik değil.

Fî'l-misli⁷¹¹ âlemde kalmış câm ile cem denilir

Âşık-ı dilber eder her yerde her dem denilir

Yârsız cennette neyler zevki âdem denilir

Bu nişânı âşıkın rahat olur gam dirilir,

Hayret ender hayreti leyl-ü nehâr eksik değil.

Cân bağışlar âşıka yâr sunsa câm-ı lâlefam⁷¹²

Olmasa cennette dilber bulmaya cennette nizam

Azbî'nin sözü budur vallah a'lem bi's-sevab⁷¹³

Şem-i aşka Mısriyâ yandır özün yoğ ol müdâm,

Âşıka her yokluğun üstünde var eksik değil.

⁷⁰⁷ **Zağ:** Karga

⁷⁰⁸ **Hezâr:** Bülbül

⁷⁰⁹ **Dıraz:** f. Uzun.

⁷¹⁰ **Güzâr:** Geçiş, geçme. Beceren, halleden, yapan. Geçiren, geçirici mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Dem-güzâr : Zaman geçiren, vakit öldüren.

⁷¹¹ Benzeri

⁷¹² **Lalefam:** f. Lâle renginde. Rengi lâlenin rengine benzeyen.

⁷¹³ Allah Teâlâ bilir, doğrusu budur.

88

Bâkî ateşle fenâda yâne gel

Bâde-i âşk-ı Hüdâd'dan kâne gel

Gel enel-Hakk sırrına boyane gel

Varlığın mahveyleyip meydâna gel,

Lâ vü illâdan geçip merdâne gel.

Gel şeriât hükmünü sende oku

Hem tarîkat semtini sende oku

Marifet noktasını sende oku

Gel hakikat ilmini sen de oku,

Bir kadem bas mekteb-i irfâna gel.

Bulmasın bir kimse senden inkisâr⁷¹⁴

Ta'nı a'dâdan⁷¹⁵ gücenme etme âr

Yokmudur cisminde cânın yâne vâ

Zulmete Hızr ile gir gevher çıkar,

Âb-ı hayvandan içip hem kane gel.

Âyin hilm u hayaya server ol

Mâ'nide şâh suretâ kim kemter ol

İki âlem içre ruy-u envâr ol

Şer-i başa tâç edip İskender ol,

Geç otur taht-ı dile şahane gel.

Gevheri fehmeyleyip ehl-i eder

Senin hârâyı zümrüdü⁷¹⁶ dîn⁷¹⁷ eder

Sırrını fâş eyleme sen bi-haber

"Küntü kenzen" sırrını duydunsa ger,

Sakla sırrı deme her nâdâna gel.

Vuslat-ı pervânenin hem nâr iken

Yâre ağyar olma yâre yâr iken

Meskeni bülbüllerin gülzâr iken

Vahdetin meydânı sırrı var iken,

Kesret içre girme sen zindâne gel.

Âlem içre meğer bir dânesin

Çâr harf sana sade f d ü r dânesin

Azbî'ya benzer katı mestânesin

Ey Niyâzi baş açık divânesin,

Nice bir divânesin uslâne gel.

⁷¹⁴ **İnkisar:** Kırılma. Gücenme. Beddua ve lânet okuma. Şikeste olma

⁷¹⁵ **A'da:**(Adüv. C.) Düşmanlar.

⁷¹⁶ **Hâra:** Mermer

⁷¹⁷ **Dîn:** Aşağı, alçak. Kolay. Zayıf. Gölge. Aşağılık. Altta, aşağıda.

Âşk-ı yolunda bende ki merdâne kıl

Bahr-i vahdette beni yekdâne kıl

Sırrın ile sırrımı hem hâne kıl

Pâdişâha aşkını hem-hâne kıl,

Mâsivâ-yı aşkını bigâne kıl.

Gel bana göster yüzün mesrur edip

Genci günahımdan beni mağfur edip

Bendeki feyzinle aynı nur edip

Zikr u fikrinle beni pür nûr edüp,

Mest-i medhûş eyleyip dîvâne kıl.

Ey soran derdine derman soran

Merhamet ummak gibidir uğradığın

Hakk'a ulaş fiilin kes gayriden

Mürg-i ruhum meylini kes gayriden,

Şol cemâlin şem'ine pervâne kıl,

Ki çeşmim fehmettin bendesini

Hayf diriga⁷¹⁸ yıktı senlik meskeni

Mani-i vuslat kılan bendirini⁷¹⁹

Benliğimdir senden ayıran beni,

Varlığım şehrini yık virâne kıl.

Ey hakikat derdine olan tabib

Senlik ve benlik hevasından geçip

Kalbimi ferman biri hükmün kılıp

Gönlümü mir'ât-ı vech-i zât edüp,

Ol tecellîyle beni mestâne kıl.

Kalbi Azbî'den sivâyı kaldırıp

Hâb-ı gafletten dili uyandırıp

Lâ ve illâ şerbetinden kandırıp

Cezb-i feyzin şarâbın doldurup,

Bu Niyâzî bendeni meyhane kıl.

⁷¹⁸ **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!

⁷¹⁹ **Bendir:** teften büyük, zilsiz, darplı Türk musiki sazı

Hâne-i dilde gam yâr oldu mihmânım benim

Gece gündüz ağladırđ bana hicranım benim

Gözlerimden kanlı yaşlar akmada canım benim

Evvelimde dinmez idi âh-u efgânım benim,

Gece gündüz bitmez idi zâr-ı giryânım benim.

Nefsini fehmeyle cân ol ayn-ı ruh etsin seni

Kıl ferâğat eyle zahid çeke gel kayduyetini

Dinle hâlimden hikayet eyleyim kuş et et beni

Düştü aşk odu bu cânâ yaktı kül etti beni,

Kül olunca yanmaz oldu nâr-ı sûzanım benim.

Mazi-i müstakbeli oldum hayali âşk ile

Su gibi didare karşı ben akalı âşk ile

Varlığım eşyası sıdkım yıkalı âşk ile

Hâr-u hâşâk-i enâniyet yanalı âşk ile

Arş-ü kürsîden geniş açıldı meydânım benim.

Dilbera ahdın gamıyla yaralıyım yâralı

Kaydı medh u zemmi ettim sana gönül vereli

Olmuşum mânend mecnun veche sırrım görelî

Âr-u nâmus şîşesin yerlere çalıp kırmadan,

Vech-i Hakk'ı olmadı her yüzde seyrânım benim.

Herkesin halin bilir hakka iltica bulmaz dua

Eylemez her âşık dil hastaya lutfun ata

Her vefâ vaktinde hazırdır sana yüzbin cefa

Râhat ile istedim vaslını kahretti bana,

Derde düşüp ağlayınca güldü cânânım benim.

Bilmeyenler bilmedi her ânın ân lutf ile

Bilmedim elesti eğer şeytan lutf ile

Hâne-i tahkike hakk oldu mihman lutf ile

Top ile çevkânı sundu bana canan lutf ile

Bendedir amma görünmez top ile çevkânım benim.

Feyz-i Hakk geldi dile haddin aşırđ beni kim

Kaldırıp bisyar⁷²⁰ sefer gam ile pişirdi beni kim

Cümle karımdan geçip şöyle şaşırdı beni kim

Hayret ender hayrete şöyle düşürdü gönlümü,

Şerh olunmaz bu dil ile şimdi hayrânım benim.

Sana ben sen dediğim için yine sendendir bana

⁷²⁰ Bisyar: f. Ziyade, çok, fazla.

Tabî' emr u safa vechi tendendir bana
 Fânî ve bâkî bir oldu iki meskendir bana
Âlem ol vech-i âmâ'dır hayret andandır bana,
Bu vücûdum gamı örttü mihr-i rahşânım benim.

Âlemi gaybiden gelince ben ayan⁷²¹ iklimine
 Çün dolaştım tâ gelince bu zaman iklimine
 Olmuşum şâh-ı muazzam ben iman iklimine
İbtidâ azmeyleyince bu cihân iklimine,
Bir libâsım yok idi kim örte uryânım benim.

Sırrımı pinhân edip şerh eylesem bir hoş edâ
 Fî'l-misli bir tığ-ı uryana⁷²² gılâf⁷²³ olur şehâ
 Arsa-i cisme gelince ruha cism oldu gıda
Hep birer kaftan verildi dostlarıma hem bana,
Anların dahi durur eskidi kaftânım benim.

Çünkü nur doğdu bu zulmeti illetin kaldırdılar
 Nûru nâra nârı nûra arz edip bildirdiler
 Cahili ağlattılar kâmilleri güldürdüler
Suya vardık anlar ile kapların doldurdular,
Ben de vardım testimi mahvetti ummânım benim.

Hakk benim halim bilir çün bilmeyen bilmez niçin
 Der bana n'oldu görenler bâtının gülmez niçin
 Zâhir ederdim gören der bu acep olmaz niçin
Derler imiş halka-i zikre girip dönmez niçin,
Ben dönerdim lîk gözden mahfî devrânım benim.

Sûretim dervîş edip kendime bühtan eyledim
 Kendi esrarımı fâş ettim ben âh kân eyledim
 Kesret içre vahdet ettim nice seyrân eyledim
Halka bir gez dönmeden ben nice devreyledim,
Bilmediler devrimi yanımda yârânım benim.

Hâlîme haldaş olur yanımda yârî muharrem
 Günde bir türlü libas nâzeninin bulup kim
 Kim ki bu esrârı bildi bidî sırrına diyem
Yâr ile ahdeyledim gâh dağılıp gâh cem olam,
Tâ ezel budur anınla ahd-ü peymânım benim.

Gam-ı giryânım efendi gâh hayran tâ ebed
 Gâhi ağlar inlerim gâh-i zâr u efgân tâ ebed
 Gâh vahdet gâh kesret özüne seyrân tâ ebed

⁷²¹ **Ayan:** (İyân) Aşîkâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

⁷²² Kınından çıkmış kılınc gibi

⁷²³ **Gılâf:** kılıf, mahfaza, örtü.

**Anın için gâhı cem'im gâh perîşân tâ ebed,
Döndü kaldı üstüme cem'ü perîşânım benim.**

*Bir sözümden bin haber her kim arar oldu ise
Ehl-i sır olur yârî yâr-i gâr⁷²⁴ oldu ise
Azbî'ya her kim benimle yâr-i gâr oldu ise
Devre-i Arşîyye'den her kim haberdâr olduysa,
Ol duyar ancak Niyâzî ilm-ü irfânım benim.*

⁷²⁴ **Yâr-ı gâr:** Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem'in en sâdık sahabesi Hazret-i Ebubekir radiyallâhü anhın ünvanı. Hicret esnasında en tehlikeli bir zamanda mağaraya girdiklerinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem'a sadakatla hizmet ettiğinden bu nam ile anılır.

Dinle bu künhe sarâyıda nice mihman olur

Nice geldim nice gittim özüne seyran olurum

Gâh olurum âbad olurum gâhi virân olurum

Âdetim budur ezelden kevnde bir ş'en olurum,

Dirilip gâh cem olup gâhi perîşân olurum.

Zahidâ cân kuşu ile dinle ahvâlim benim

Nice oldu bendenin şehri hakikat meskenim

Çok temâşalar geçirdi cân olunca bu benim

Bu cihânın halkına bir bir yolum uğrar benim,

Cem edip bunca kumaşı bir bedestân olurum.

Gâh dağ u gâh taş ve gâh mahzen gâh gâr⁷²⁵

Gâh âb u gâh hâk ve gâh ateş rüzgâr

Gâh vuslat gâh firkat gâh ağyâr gâh yâr

Gâh sehâb u gâh matar gâhî doluyum gâhi kar,

Gâh nebat u gâhi hayvân gâhi insân olurum.

Gâh rûşen gâhi zulmet gâh duman gâh pûs

Gâh Fransız gâh Maltiz⁷²⁶ gâh Hırvat Negrus⁷²⁷

Gâh Mikril gâh Gürcü gâh İsveç gâh Rus

Gâh Nasârâ gâh Yahûdî gâhî Tersân gâh Mecûs,

Gâhi Şia gâh olur Sünnî Müselmân olurum.

Gâh ağlar gâh güler men gâh şevka düşerim

Gâh yârim gâh ağyar gâh aşka düşerim

Gâh kasavet gâh kesâfet gâh zevka düşerim

Gâhî âbid gâhi zâhid gâhi fiska düşerim,

Gâhi ârif gâhi ma'ruf gâhi irfân olurum.

Gâh satılmış gâh kudurmuş gâh devirmiş gâh mûş⁷²⁸

Gâh koyun gâh keçi gâh öküz gâh kuş

Gâh buğday gâh başak gâh ısırgân gâh yemiş

Gâh olur bakır, kalay u gâh olur altun gümüş,

Gâh olur âlemde her ma'denlere kân olurum.

Gâh kapristen dolaştım tez⁷²⁹ bulundum çînede⁷³⁰

Gâh Tatar tohması oldum göründüm oyunda

Gâh bağdad ki Basra ki bulundum Konya'da

⁷²⁵ **Gar:** Mağara.

⁷²⁶ **Maltiz:** Maltalı. 1. (a) Maltese. 2. Maltese, of Malta

⁷²⁷ **Negros:** İslandalı, İsland in the central Philippines

⁷²⁸ **Muş:** f. Fare.

⁷²⁹ Seri şekilde

⁷³⁰ **Çine:** f. Kuş yemi.

Gâh olur, benden hakîr hiç kimse olmaz dünyada,

Gâhî Kâftan Kâf'a hükmeden Süleymân olurum.

Gâh kâmil gâh batıl gâh olur divâneym

Gâh güle bülbül olurum şem'aya pervâneym

Gâhi sarhoş ki ayık gâhi mestâneym

Gâh olur bu harmân-ı âlemde ben bir dâneym,

Gâh kamûyu câmî olmuş ulu harmân olurum.

Büsbütün bu âleme gâhi özüm Hünkâr olur

Gâhi bürdinada⁷³¹ her ne var ise bende var olur

Gâh kârım Hakk'a ikrar gâhice inkâr olur

Nâ'l tırnak arasından yerim gâh dar olur,

Gâhi Arş'u Kürsî'den yek âlî meydân olurum.

Gâhi şâdem gâh Hürrem gâhi mâtem gâh gam

Gâh işret gâh cilve gâh sohbet gâh elem

Gâh a'raf gâh berzâh gâhi bir bâğ-ı irem

Gâh olur mevcûd mâ'dum gâh vücûdi ile âdem,

Gâh tecelliyle ayân u gâhi pinhân olurum.

Gâh sağ u gâh hasta ki abus⁷³² ve gâh neşat

Geh misafir geh mücavir gâh sahib geh simad⁷³³

Gâh bâliş⁷³⁴ gâh bister⁷³⁵ gâh câme geh bisat⁷³⁶

Gâhî Dünya gâhî ukbâ gâhî mahşer gâh sırât,

Gâhî berzah gâhî cennet gâhî nirân olurum.

Geh hayvan gâh u pîr ve gâh masum olurum

Gâh mevcud gâh mezkûr⁷³⁷ gâh merhum⁷³⁸ olurum

Gâh taş u gâh toprak gâh bir kum olurum

Gâhî Mâlik gâhî âteş gâhî zakkum gâh cahîm,

Gâhî hûrî gâhî gılmân gâhî rıdvân olurum.

Gâh ateş gâh çakmak gâh kiprit gâh mum

Gâh ördek gâh turna geh köpütür gâh bum

Gâh hayr u gâh şerrim gâh uğurlu gâh şûm

Gâhî zerre gâh güneş gâhî kamer gâhî nucûm,

Gâhî arz u gâh semâ gâh Arş-ı Rahmân olurum.

⁷³¹ **Bürdî:** Hurmanın iyisi.

⁷³² **Abus:** Çatık çehreli. asık yüzlü. Yüzü ekşi

⁷³³ **Simad:** Şişe tıpası.

⁷³⁴ **Baliş:** f. Yastık. Altın. Nakit.

⁷³⁵ **Bister:** f. Yatak, döşek.

⁷³⁶ **Bisat:** (C.: Büsüt) Döşek. Döşeme, kilim, minder.

⁷³⁷ **Mezkûr:** Zikri geçen. Zikredilmiş. Evvelce bahsi geçmiş olan.

⁷³⁸ **Merhum:** (Rahm. den) Kendine rahmet edilmiş. Rahmete kavuşmuş. Dünyanın sıkıcı ahvâlinde kurtulup rahmet-i İlâhiyeye kavuşmuş olan.

*İki âlem cilvegâhım gâh gelir gâh giderim
Gâh bâki gâh fânî gâh beter gâh yiterim
Gâh bir dilber olurum gâh dilber severim
**Bunca sûretler libâsın gâh birbir giyerim,
Gâh soyunup cümlesinden şöyle üryân olurum.***

*Laklakıyla Azbî'ya benzer ki gönlün eğlenir
Sözlerimin her birine nice hikmet gizlenir
Sözlerinden sahn-ı irfan içre çok söz anlanır
**Şimdi kesrette olan Âdem Niyâzî söylenir,
Âlem-i vahdet içinde sırr-ı Yezdân olurum.***

*Bu bendene eyle nigah lûtfeyle açiver yolum,
Verdim benim âh oldu âh lûtfeyle açiver yolum,
Eyle inâyet ya ilâhi lûtfeyle açiver yolum,
Ey kudret ıssı, padişâh lûtfeyle açiver yolum,
Bağlandı her yânım şehâ lûtfeyle açiver yolum.*

*Ol nuru pâkin⁷³⁹ hakkıçün ol abdi âlin⁷⁴⁰ hakkıçün
Bu binbir adın hakkıçün hem şemsi cihan hakkıçün
Sırrı hakikat hakkıçün hem kainâtın hakkıçün
Şol ism-i zâtın hakkıçün cümle sıfâtın hakkıçün,
İzz-ü şânın hakkıçün lûtfeyle açiver yolum.*

*Beyt-i Muazzam hakkıçün hem arşı âzam hakkıçün
Havva âdem hakkıçün feyz-i mukaddem hakkıçün
İbrahim Ethem hakkıçün hem âb-ı zemzem hakkıçün
Ol ism-i azâm hakkıçün ol nûr-i ekrem hakkıçün,
Ol Fahr-i âlem hakkıçün lûtfeyle açiver yolum.*

*İrsâli⁷⁴¹ Kur'ân eyledin isâli imân eyledin
Taatı fermân eyledin yolunu âsan eyledin
Dertliye derman eyledin lûtfu firâvan⁷⁴² eyledin
Lûtfûnla ihsân eyledin vaslınla handân eyledin,
Hicrinle hayrân eyledin lûtfeyle açiver yolum.*

*Fânide tutma meskeni bakide iste gülşeni
Savruldu ömrüm harmanı biçâre kaldım gör beni
Koymam elimden dâmeni⁷⁴³ maksudumu ver bağını
Saldın şikâre hod Benî Âdem olup bulam seni,
Bağladı Dünya-yı denî lûtfeyle açiver yolum.*

*Verdim ehad ferd samed Azbî sana Hkk'tan pesend
Yok bende kibr u kin hased ey bî-zevâl bî-ebed
Çün lûtfuna yoktur aded senden kerem dahi meded*

*N'etsin Niyâzî derd-mend etmiş anâsır kayd-u bend,
Bilmem ilâhî gayr-i fend lûtfeyle açiver yolum.*

⁷³⁹ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem

⁷⁴⁰ **abdi âlin:** Hz. Hasan ve Hüseyin aleyhimesselâm

⁷⁴¹ **İrsal:** (Resul. den) Göndermek, gönderilmek, yollamak. Havale kılma. Salıvermek. Kendi haline koymak. Sürü sahibi olmak. Elçi gönderme.

⁷⁴² **Firavan:** f. Bol, çok, ziyade, aşırı, fazla

⁷⁴³ **Dâmen:** f. Etek. Kenar. Taraf. Zeyl. Elbise veya dağ eteği

Mukaddem pâkine secde eyledi beyt-ül haram

Lât Uzza yüzü üzere yerlere düştü o dem

Şanına levlâk Hakk'tan merhaba çağrıldı hem

Doğdu ol sadr-ı Risâlet bastı arş üzre kadem,

Saldı ol nûr-i Nübüvvet pertevin fevkal-ümem.

Âleme doldu sadâyı merhaba sad⁷⁴⁴ merhaba

Âleme geldin mübârek mükaddeminle dilberâ

Sana ümmet oldu cümle enbiya ve evliyâ

Çalınıp tabl-ı beşâret geldi şâh-ı Enbiyâ,

Gulgule doldu cihâna kondu ol sâhib âlem.

Kıldı isbat-ı nübüvvet zatını isbât-ı hacr⁷⁴⁵

Vech-i nûru pakine haksın diye söyler şecer⁷⁴⁶

Pâkine yüz sürmeye müştâk idi cümle semer⁷⁴⁷

Nûr-i vechinden alındı encüm ü şems ü kamer,

Bahr-ı ilminden bilindi hikmet-i levh u kalem.

Çün senin mehdin ede ferdî⁷⁴⁸ Cenâb-ı Kibriya⁷⁴⁹

Zât-ı pâkinçün dedi Dostum, Habibim Mustafa

Ârşla ferş melâik⁷⁵⁰ mukaddeminden pür safâ

"Merhabâ yâ Mustafâ ey nûr-i ayn-i asfiyâ,

Merhabâ ey Sâhibü'l-mi'râc-ı fi-daci'z-zulem"

Zât-ı pâkinçün beyâna geldi kaf nun ayan

Sana şahım cümle ervâh mukaddes bendegân

El-amân ben derdimende kıl şefaât el-aman

Gelmeseydin âleme sen halk olunmazdı cihân,

Dostluğuna yaratıldı ey Nebiyy-i muhterem.

Seni idrâk etmede zâhid ki ihmal eyledi

Onu nefsi azdırıp yolunda idlâl⁷⁵¹ eyledi

Seni inkâr etmedi ol mâsiva âl eyledi

Biz günahkâr ümmete sen Şâhı irsâl eyledi,

Hamd-ü-lî'llâh sana ümmet eylemiş ol Zî-kerem.

⁷⁴⁴ **Sad:** yüz: 100

⁷⁴⁵ **Hacer:** Taş, kaya

⁷⁴⁶ **Şecer(E):** Ağaç. Kütük.

⁷⁴⁷ **Semer(E):** Meyve, yemiş mahsul. Verim. Netice.

⁷⁴⁸ Bir olan

⁷⁴⁹ **Kibriya.** Azamet. Cenab-ı Allah Teâlâ'nın azameti ve kudreti, her cihetle büyüklüğü.

⁷⁵⁰ Gök yer melekleri

⁷⁵¹ **İdlâl.** saptırmak, azdırmak.

*“yevme tüblâ”da⁷⁵² benimçün ümmetim değil deme
Ey tabibim sen sezâvar⁷⁵³ ile merhem yarama
Azbî’yem biçâreyim sen çâre eyle derdime
Yâ Rasûlallâh şefâat kıl Niyâzî mücrime,
Şol zaman kim baş açık yâlin ayak kan ağlıyam.*

⁷⁵² يَوْمُ تَبْلَى السَّرَائِرِ *“Sırların orta yere çıkarılacağı gün”* (Târik, 9)

⁷⁵³ **sezavar:** f. Münâsib, uygun, lâyık, şâyân.

Cemâlin aynı Yezdandır sözündür derde dermânım

Kaşın mihrabı ümmettir benim hem dinim imanım

Esirge bendeni lutfer Meded ey şâh-ı hubânım

Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme cânım

Görünür oldu her gâhı gözüme vech-i cânânım.

Yeter ağılattın ey dilber bu ben biçâre hayranı

Yeter ey cefâ ettin yeter ey cismîn cânı

Çün zâtın sırrı a'zâmdır ayan fahmeyleyim onu

Niçin sevmeye cân anı ki anda buldu cânânı,

Yıkıldı kal'a-i fikrim yapıldı dinim îmânım.

Kapunda bendedir şehirler veyâ âlemlerin şâhı

Cemalin pür ziya eyler hakikat şemsle mâhı

Ayan olsun bize Yâ Rabb hidayet şehrinin râhı

Çü bildim vech-i cânânı kamûda sezdim Allâhı,

Fenâyım Hakk-ta Vallâhi ne bilim kaldı ne dânim.

Yüzündür "Vedduhâ" "Tâ-sîn" dudağın "Kâf vel Kur'ân"

Özündür aynı beytullah sözündür camii kur'ân

Çü cismîn sure-i nur'dur kaşın hem âyeti sübhan

Buluştı bir ten ü bir cân bu mülkü ettiler seyrân,

Niyâzî'den görünen ol ben ancak ad ile sânim.

Kaydı müstakbelle mazi mihnette bi gamım benim

Lâ ve illâ remzini fehmi edeliden ekremim

Bir meleki simadan ayrıldım onun için sersemim

Ol menem kim vâkıf-ı esrâr-ı ilm-i Âdemim,

Kâşîf-i genc-i hakikat hem hayât-ı âlemim.

Eğer uysun isteyen zât-ı sıfâta hem nişin

Benden öğrendi bugün ebcedi hem ehli yakîn

Bendedir harfin sukûnu hâtemi oldu emin

Bende mahfî oldu gaybül-gaybın esrârı hemîn,

Bendedir sır-ı emânet ana kenz-i mübhemim.

Âşıkım bahri tevekkül içre kendim salmışım

Râh-ı aşkıta o mâhin cümle vârim vermişim

Fakr-ı tamme sabr ile mânend⁷⁵⁴ mecnun olmuşum

Ben cemâl-i Hakk'ı cümle şeyde zâhir görmüşem,

Bu merâyâyâ anın için baktığımca hurremim.

Maksadı ukbaya herkes fâniden ermiştir

Ayn-ı fânidir cihanda kefti⁷⁵⁵ nefis olmuş durur

Olmadan evvel nice âşıkların olmuş durur

Her sözüm miftâh-ı kufl-i "küntü kenz" olmuş durur,

Hem dem-i İsâ ile herbir nefiste mahremim.

Olmadan vâkıf benim hâl-i dil pürdür deme

Sözlerim gûş eyleyip halt kelâm etmiş deme

Her sözüm bin hüccet oldu sırrı Hakk'tan mahreme

Cümle mevcûdâtı verdim ben vücûd-ü vâhide,

Zât u esmâ ve sıfâtın ile hâlâ yek demim.

Sanma bir bigâne var benden bana hep âşına

Onsekiz âleme âyineyim ben zâhidâ

Hem adât hem tasavvuf Hakk bana kıldı ata

Yerde gökte her ne kim var bağludur bâşı bana,

Âşikâre vü nihâne ben tılsım-ı â'zâmım.

Tâlibi râhı Hüdâyım Hakk'a hem râh olmuşum

Men ârefnâ sırrına sırrımla âgah olmuşum

Azbî vechim âleme verdi ziyâ mâh olmuşum

Ben o Mîsrî'yem vücûdum Mîsrîna şâh olmuşam,

Hâdisim gerçi velî ma'nîde sır-ı akdemim.

⁷⁵⁴ **Mânend:** benzer, eş, denk.

⁷⁵⁵ **Keft:** Cem'etmek, toplamak. Sarfetmek, harcamak. Evmek. Katı katı sürmek.

Yapılmak kasdım virâne geldim

Bilmeğe seni seyrâne geldim

Ezel âleme mestâne geldim

Aşkın meyine ben kana geldim,

Şevkin oduna hoş yana geldim.

Varların ve yoklarını atmışlar

Su gibi didâra karşı kılmışlar

Âşıklar meydana aşka çıkmışlar

Şem'i tevhidi gördüm yakmışlar,

Gitti kararım pervâne geldim.

Visâlî sırrına layık layıklar

Arz eder sıdkın sadık sadıklar

Girmiş meydana bağı yanıklar

Halka-i zikri kurmuş âşıklar,

Ben de sahnında cevânâ geldim.

Yummuşum destim⁷⁵⁶ ferdâ⁷⁵⁷ derdinden

Şikâyet etmem cefâ derdinden

Ben beni bilmem mevlâ derdinden

Mecnûnum bugün Leylâ derdinden,

Neylerim akli dîvâne geldim

Bir yere gelmiş hep biçâreler

Haddin işitti geldi ol âvâreler

Arzuhal etmeğe yâre vâreler

Derdi cânânın açtı yâreler,

Bağrım üstünde dermâne geldim.

Müntazırım bir dilberin emrine

Bel bağladım onun cümle re'yine

Gece gündüz kul yalvarır Rabbine

Ümmî Sinân'ın hâk-i pâyine,

Sürmeğe yüzüm sultâna geldim.

Yâr lutfu bana var neden imiş

Mihnetim rahatım kârımdan imiş

Azbî'nin dermânı zârından imiş

Yâremi bildim Yârimden imiş,

Bunda Niyâzî Lokmân'a geldim

⁷⁵⁶ **Dest:** f. El, yed. Mc: Kudret, fayda, nusret, galebe. Düstur.

⁷⁵⁷ **Ferda:** (far.) ka. 1. yarın. 2. gelecek zaman, ati. 3. ahiret, öbür dünya.

Ol şehî âlemlerin emrine kurban olayım

Lûtfuna can vereyim kâhrına kurban olayım

Her gülü nûr saçanın hârına kurban olayım

Kapısında bende-i mûruna⁷⁵⁸ kurban olayım

Ol cihânın fahrinin sırrına kurbân olayım,

Hutbe-i levlâke inen şânına kurbân olayım,

“Kâb-ı kavseyi ev ednâ”sına kurbân olayım,

Ben anın ilmiyle irfânına kurbân olayım,

Ben anın esrâr-ı mi’râcına kurbân olayım.

Ol Ebûbekr u Ömer Osman Ali dört yâridir,

Ol Risâlet bağının anlar gül-i gülzârıdır,

Cümle Ashâb hidâyet râhının envârıdır,

Ben anın Âline Ashâbına kurbân olayım,

Ben anın Ashâb-ü ahhâbına kurbân olayım.

Nâsı gâfilden bunlar çekti nice cerü cefa

Hem İmâm Ali Hâdî hem o şâhı evliya

Rehberi râhı tarikat oldu çün Musâ Rıza

Ol Hasen Askeri der nesli pâki Mürtezâ

Ol Hasan hazretlerine zehr içirdi eşkiyâ,

Hem Hüseyin oldu susuzluktan şehîd-i Kerbelâ,

İkisidir asl-ü nesl-i Âl-i Mustafâ,

Ben anın Âline evlâdına kurbân olayım,

Ben anın evlad u ensâbına kurbân olayım,

Devleti uzma bilenler bu fenâda zilleti

Tâ kıyamet bellidir elhamdülillâh kıymeti

İki âlemde helâldir Hakkın ona hücceti

Ehli imânın yanında “fedhulû”⁷⁵⁹ dur cenneti

Cümle ümmetten hayırlıdır o şâhın ümmeti,

Ümmetine cümleden artık eder Hakk rahmeti,

Enbiyâ anınla buldu bunca lûtf u izzeti,

Ben anın lûtfuna ihsânına kurbân olayım,

Ben anın envâ-i eltâfına kurbân olayım,

Hakkı ikrâr eyleyenler yüce devlet buldular

Sırrı illâ’illâhla onlar paslı kalbi sildiler

Vechi pâkin mazharı zât ilâhî bildiler

Müjde vaslı Hüdâ’dan Azbî cümle geldiler

⁷⁵⁸ **Mûr:** olgun, kemâle ermiş, ergin, tamam,

⁷⁵⁹ **“Kullarımın arasına gir.”** (Fecr, 29)

*Her ne denl  Enbiyâ v  m rsel n kim geldiler,
Ümmeti olmaklığı Hakk'dan temenn  kıldılar,
Evliyâ ana Niyâzî kul u kurbân oldular,
Ben anın ayağının tozuna kurbân olayım,
Yoluna gidenlerin izine kurbân olayım.*

Mükerrem oldu çün Ahmed mukaddem

Müahhirdir mükaddemdir mükerrem

Sıfât-ı zâtla Hakk'tır muazzam

Hüdânın sun-ına âyîne âlem,

Düşüptür sâni'in mir'âtı Âdem.

Ona Levlâke Levlâk⁷⁶⁰ demiştir

Onun şânını muazzam eylemiştir

Özün fehmet kime ne cân demiştir

Odur Âdem ki nefsin tanımıştır,

Oluptur Hızr-ü İlyâs ile hemdem.

Basiret ehlidir sahibi temâşa

Görür birlikte eşya müheyya

Onun dersi budur "nahnü kasemna"

Ne görürse iyi kem zîr ü bâlâ,

Görür öz nefsin her baktığı dem.

Bu remzi fem eder mi ayni bizzat

Seni idrâk içindir cümle âyat

Gelir özü varlığından küllü zerrât

Eğer râî eğer mer'î vü mir'ât,

Kamunun aslıdır Âdemdeki dem.

Velilerdir edenler nefsi islah

Eder bir noktadan cevalan ervâh

Bulur ıslah olanlara iflâh

Göründü bahr-ı kândan bunca emvâc,

Olur zâhir gider yine kalır yem.

Özünü bilmeyen özdür zevâid⁷⁶¹

Özünü bilmeyen bulamaz fevâid⁷⁶²

Ezelden böyle kılmış Hakk vâid⁷⁶³

Bu âlem de bahirdir hem mevâlid,

Eder emsâlini tecdid demâdem.

Gece gündüz yatıp içmek yemeği

Tuz etmek⁷⁶⁴ hakkını bilmemeği

Acep Mevlayı isbat eylememeği

Aceb misli demek gayri demek mi

⁷⁶⁰ Sen olmasaydın, Sen olmasaydın,

⁷⁶¹ **zevaid:** (Zâide. C.) Fazlalıklar, fazla şeyler. Faydasız şeyler

⁷⁶² **fevâid:** (Fayda. C.) Faydalar. Faydalı şeyler.

⁷⁶³ **Vaid:** vaad ve tehdit kapısı.

⁷⁶⁴ Tuz ekmek hakkı: iyilik görülen kimseye karşı minnettarlık

Yahut aynî mî, yâ cem'imi desem.

İki âlemde kârı let⁷⁶⁵ yemektir
 Özünü bilmemek kuru emektir
 Bunu idrâke çok emek gerektir
Bilen ayn-ü bilmeyen gayr demek,
Budur şâfi cevap "allâh-ü â'lem"

Veli vahdette ve kesrettedir gayr
 Dahi kesrette ve işrettedir gayr
 Görür mevlâyı ve sohbettedir gayr
Özü evvelkidir sûretle dūrūr gayr,
Ki yani can odur terkeb o demem.

Nedir bir veche bunca lutf u izzet
 Bu muayyenden bulandı bunca kudret
 Bize "ircî" haktan geldi hücceti
Ki zirâ can bir oldu çok sûret,
Budur kavl-i muhakkik hem müsellemler.

Nedir bu yerde olur hâlî ulâ
 Niçin illet olur yâ kâlî ulâ
 Nedir arz ederler kâlî ulâ
Desen niçün bilinmez hâlî ulâ,
Çün oldur sonra niçin der ki bilmem.

Niçin cebbâr olur ismi gayuru⁷⁶⁶
 Neden cânın bu cism oldu kubûru
 Bu yüzden oldu çün sâni⁷⁶⁷ umuru
Tegayyürden bilinmezlik zuhûru,
Birlikten dūrūr dediği bilsem.

Mükerrem eyledi rûh âb keblî⁷⁶⁸
 Nitekim bülbül ister buyu gülü
 Niçin diri ölür ya ölü diri
Niceyse neş'e-i ulâda gönlü

O zevki arzular Sâni de bî-kem

Ezelden bize fermân çünkü candır
 Diri olmak ölüden pes ayandır
 Bu âşk ehline maşuktan nişândır
Taleb evvelki zevkî hükm-i candır,
Cehl terkinin hükmü ol epsem.

⁷⁶⁵ **let:** f. Dayak, kötek. Dövme, vurma. şiddetle çarpma

⁷⁶⁶ **Gayur:** Hamiyetli. Çok çalışkan. Dayanıklı. Çok gayretli. Kıskaç. ("Gayyur" diye yazılması yanlıştır.)

⁷⁶⁷ **Sâni:** san'atla yaratan.

⁷⁶⁸ **Kebl:** Bağlamak. Kovanın ağzını iki kat edip dikmek.

Gelen mest giden mest duran mest

Hüdânın varlığıdır niyetle dest

Vahdet u kesrettedir bizim elest

Kamû bir noktadır ilm ancak ey dost,

Çoğaldıkça dolar kalbe hemm u gam.

Gönülle Azbî hayret içre kaldı

Gönülden kuru tecelliden ferdi buldu

Halas-ı gam olup şâd oldu güldü

Niyâzî taht-ı “bâ”da nokta oldu,

Ali’nin sırrına olalı mâhrem.

N'ola birkaç gün ey gafil yüzüne gülsün bu dünya

Pişmanlık mukarrerdir sonunda hasretâ veylâ⁷⁶⁹

Elinde fırsatın var iken gel ömrün eyleme fenâ

Gözün aç perdeyi kaldır duracak yer mi gör Dünya,

Kati mecnun durur buna gönül verip duran insan.

Sana âşık olan insan niçin canın nisâr⁷⁷⁰ etmez

Alınmış⁷⁷¹ lezzeti nefse özünü Hakk'a yâr etmez

Sana hâl ehlinin bendi niçin bilmemeğe kâr etmez

Kafeste tutiye sükker verirler hiç karar etmez,

Aceb niçün karar eder bu zindâna giren insan.

Fenâ dünyaya aldanmış demi nez'înin⁷⁷² eğmezsin

Hevâyı nefsine uyup sen Allah'tan utanmazsın

Uyarsın nefse şeytâna mekri haşra inanmazsın

Ne müşkül hâl olur gaflette yatup hiç uyanmayıp,

Ölüm vaktinde Azrâil gelince uyanan insan.

Hüdâ'dan yüz çevirmiş sen seni bende eylemiş sevda

Ne zikrin vârina fikrin var, hanî ahdin sen uya

Sana matlup yeter dünyana lazımdır sana ukba

Kararmış kalbin ey gâfil nasihat neylesin sana,

Hacerden katıdır kalbi öğüt kâr etmeyen insan.

Olur, hep dediğim bir bir görürsen akıbet elbet

Ne ömrünü tutar Mevlâ olurmu hiç Hakk'a illet

Halas et kendini gamdan bekaya etmeden rihlet

Bu derdin çâresin bul sen elinde var iken fırsat,

Ne ıssı sonra âh u zâr edüp hayfâ diyen insan.

Hüdâ'dan olmagıl hâli nazr kıl ayn-i resmine

Sakın aldanma nefsine terahhüm eyle cismine

Sözündür tatlı sükkerden dediler Azbî ismine

Niyâzî bu öğüdü sen ver evvel kendi nefsine,

Değil gayriye andan kim tuta her işiten insân.

⁷⁶⁹ **Vaveyla:** Çığlık, yaygara, feryat. Eyvah, yazık gibi üzüntü ifadeleri

⁷⁷⁰ **Nisar:** Saçmak, dağıtmak. İ'ta etmek. Vermek

⁷⁷¹ Alışmış

⁷⁷² Nez' (A.) 1.can çekişme. 2.sökme, koparma, zorla alma. nez' eylemek ayırmak, çekip atmak, sökmek, koparmak.

*Dilde zikri fikri Kur'ânımdır Allâh hû diyen,
Bâtınımda dinim imânımdır Allâh hû diyen,
Bana Hakk'tan lutfu ihsanımdır Allâh hû diyen,
Tende cânım canda cânânımdır Allâh hû diyen,
Dilde sırrım sırda sübhânımdır Allâh hû diyen.*

Cümlede eşyada görünmüş zahida isbatı Hakk
Her sıfatıyla göründü âşık bu zâtı Hakk
Zahidâ çün zat-ı haktır ârife mirât Hakk
**Dest-i kudretle yazılmış yüzüne âyât-ı Hakk,
Gönlümün tahtında sultânımdır Allâh hû diyen.**

Onsekiz bin âlemin oldu zâtı Hakk'ın zerresi
Her sıfat içre göründü nuru zatın şu'lesi
Her yanından bakarsın şem'i vahid çehresi
**Cümle â'zâdan gelir zikr-i "Enel Hak" nârası,
Cism içinde zâr u efgânımdır Allâh hû diyen.**

Âşk ile cennet olur düzah⁷⁷³ olursa meskeni
Herkesin bir derdi var yoktur meni illa seni
Âşkıyla hâk can etsem sezâdır bu teni
**Geceler tâ subh olunca inledir bu dert beni,
Derdimin içinde dermânımdır Allâh hû diyen.**

Mâye-i sırrı Muhammed âdemin sülbündedir
Ol veledi sırrı ebî fehmi eden aslındadır
Her kesin matlubu yine herkesin kurbundedir⁷⁷⁴
**Yere göğe sığmayan bir mü'minin kalbindedir,
Katremi içinde ummânımdır Allâh hû diyen.**

Kim ki "mazağa'l- basar"⁷⁷⁵ dır seyr eder bu sırları
Ehli âşkın lâ ve illâ dan geçti mühtedi
Gel düşe postun hû hû makamın ola eri
**Kisve-i tenden muarrâ seyredir bu gökleri,
Çark uran abdâl-ı uryânımdır Allâh hû diyen.**

Müminin mümin olanlara Azbî'ya mir'âtıdır
Herkes kim yahşi yaman çün Hüdâ sıfatıdır
Her ne söz kim söyledimse bil Hakk'ın ayatıdır
**Her kişiye kendiden akreb olan dost zâtıdır,
Ey Niyâzî dilde mihmânımdır Allâh hû diyen**

⁷⁷³ **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet

⁷⁷⁴ **Kurb:** Yakınlık. Yakında oluş. Yakın olmak. Yakınlık kazanmak.

⁷⁷⁵ **"Gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı."** (Necm, 17)

Bu dildeki efkârım yağmadır alan alsın

Hem yâr ile ağyar yağmadır alan alsın

İmân eyle ikrar yağmadır alan alsın

Sevdim seni hep vârim yağmadır alan alsın,

Gördüm seni efkârım yağmadır alan alsın.

Âzadeyim efgende kayd-u gam medfeninden

Düzah eyle cennetten külhan eyle gülşenden

Hep minnetimi kesdim elinden ve yerinden

Aldı cü beni benden geçtim bu cân u tenden,

Aklım dahi her vârim yağmadır alan alsın.

Bu künhüne yalancının zehriyle balın yuttum

Dünya ile ukbayı bir pula alıp sattım

Çün dostu ayan gördüm efkârımı dağıttım

Ben varlığımı attım dost varlığına yettim,

Her usluya bazârım yağmadır alan alsın.

Sen canla cânâna geçtim sır ile candan

Hem nâmla nişandan hem küfrü ile imandan

Abâdile⁷⁷⁶ ve yâranım bu ahd ile peymânından

Geçtim ben âd u sandan çıktım ben o dükkândan,

Hep ırz ile vakârım yağmadır alan alsın.

Çün ahd ile ikrârım bir oldu kamu varım

Nur ile budem nârım yârim eyle ağyarım

Ben kuşdilin anlarım dil Attar'ım

Geldi dile dildârım buldum gül-i gülzârım,

Şimden gerû hep vârim yağmadır alan alsın.

Her kande ki ey dilber baktım ise hazırsın

Çünkü Hakk'ı özün duydu her vechile zahırsın

Ey dil nice bir bilmem bülbül gibi şakırsın

Sen gâib u hâzırsın her hâlîme nâzırsın,

Ahvâl ile etvârım yağmadır alan alsın.

Hakk oldu benim benim varım hiç kalmadı inkârım

Mahv oldu kamu karım şâd oldu dil zârım

Hem bir gülü bir hârım hem şeş ile hem çârım⁷⁷⁷

Çün buldu gönül yârim terk eyledim ağyârım,

İmân ile zünnârım yağmadır alan alsın.

Azbî ederim efgan hicrinle olam nâlan

⁷⁷⁶ **Abâdile:** Abdullah isimliler

⁷⁷⁷ **Şeş:** Altı, Çar: dört

Kalmadı gam nîran yâr oldu bana canan
Kalmaz bana isyan bu nefs ile hem şeytan
Mîsrî'ye vücûb imkân bir oldu kamû a'yan,
Tâat ile ezkârım yağmadır alan alsın.

Ne ma'niden seçer zâhid ki bilsem lâ'yı illâ'dan

Sıfat-ı zâtla Hakk'tır göründü sırrı müsemâmâdan

Ne ma'niden göründü Hakk bilindi vechi leylâ'dan

Elâ, ey Mürşid-i âlem haber ver ilm-i Mevlâ'dan,

Elâ, ey mânâ-i Âdem haber ver remz-i esmâdan.

Ne sırdır Kevseri sahbana⁷⁷⁸ sırdır cennet-ül me'vâ

Ne sırdır mihnet dünyana sırdır âlemi ukba

Ne sırdır sırrı ev-ednâna sırdır nüshâ-i kübra

Ne sırdır Âdem ü Havvâ, ne sırdır "allem-el esmâ"

Ne sırdır Sidre vü Tûbâ haber ver arş-ı âlâdan.

Ne sırdır ya şebi⁷⁷⁹ isneynene⁷⁸⁰ sırdır Seyyid-ül Kevneyn⁷⁸¹

Ne sırdır kurret'ül ayn⁷⁸² ne ma'na nedir harfeyn⁷⁸³

Ne sırdır kuvvet-i dâreyn ne sırdır mâtem-i şadeyn

Nedir dillerdeki ilmeyn, nedir ya remz-i Zülkarneyn,

Ne yerdir Mecmau'l-bahreyn haber Hızr u Mûsâ'dan.

Ne sırdır bende-i ednâna sırdır şah ile dâna⁷⁸⁴

Ne sırdır dağla sahrana sırdır Nil ile derya

Ne sırdır Künbed-i Hadra⁷⁸⁵ ne sırdır Mescid-i Aksa

Ne yerdir merkez-i ednâ nedir tâ halka-i vustâ,

Bilinmez Devr-i Kübrâ haber ver sen bu suğradan

Ne sırdır matla'i ulya⁷⁸⁶ ne sırdır makta'i efnâ⁷⁸⁷

Ne sırdır bu mehvi Garâna ne sırdır künbedi Mina

Ne sırdır nefisle man'nana sırdır tende rûh ayâ⁷⁸⁸

Kimindir feyz-ü hem ihyâ ne sırdır hem dem-i İsâ,

⁷⁷⁸ **Sahbâ:** şarap içki

⁷⁷⁹ **Şeb:** f. Gece, karanlık. **İsneyn:** İki. (2) Pazartesi günü.

⁷⁸⁰ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem'in doğduğu gece

⁷⁸¹ **seyyid-ül kevneyn:** İki âlemin efendisi, seyyidi. Hz. Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem'in bir nâmı

⁷⁸² **Kurre:** Parlaklık. Tâzelik. Gözün parlak ve nurlu olması **Ayn:** Göz

⁷⁸³ İki Harfin Sırrı: Yâ-sin

⁷⁸⁴ **Dâna:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim

⁷⁸⁵ **Künbed:** f. Kubbe. **Hadra:** (Müennestir) Yeşillik. Sebze. En yeşil. Pek yeşil.

⁷⁸⁶ **Matlâ:** güneş veya yıldızların doğdukları yer, ufuktan çıktıkları yer; yıldız veya güneşin zuhur etmesi. **Ulya:** (Müe.) Pek büyük, pek yüce, daha yüksek. Çok yüksek olan.

⁷⁸⁷ **Maktâ:** kesilen yer, kat'edilen yer, kesinti yeri. **Efn:** Noksan etmek. İçmek.

Sağmak. Davarın sütü az olmak

⁷⁸⁸ **Âyâ:** "acaba, nasıl oluyor, hayret" gibi mânâlara. Gelen şaşkınlık bildiren bir edattır.

Nedir Meryem'deki deryâ haber ver dürr-i yektâdan.

Nedir mü'minin ikrârı nedir münkirin inkârı

Nedir âşkın asârı ⁷⁸⁹ nedir sırrın küfrün izhârı

Ne sırdır âşkın yârî ne sırdır yârin ağyârı

Nedir Kur'ânın esrârı, nedir esrârın envârı

Nedir Mehdî'nin etvârı haber ver sırr-ı esrâdan.

Nedir nefis ve nedir şeytan ve nedir adl ve nedir güfran

Nedir din ve nedir iman nedir ısyarla tuğyan

Nedir Azbî nedir insan nedir insandaki bu ân

Nedir Mısırî, nedir Ken'ân, selîm kimdir ya kimdir ân,

Haber verdi bunu Kur'an haber ver seb'i kurrâdan.

⁷⁸⁹ **Asâr:** Öç almalar. İntikamlar. Eserler. İzler. Nişanlar. Abideler. Âdetler

Teşebbühe⁷⁹⁰ behre⁷⁹¹ mend⁷⁹² olmaz rızadan almayın izin

Dönen mürşid izinden ol kimin mürşid bilir izin

Gözüne sürme kim çeker pirinin ayağı tozun

Şeha yüz döndüren senden kime dönse gerek yüzün,

Gözün yuman cemâlinden kime açsa gerek gözün.

Recasını kesen senden bulur mu derdine derman

Olanlar ehli imandır cemâlin seyrine hayran

Sana meftun olan miskin olur hem zar u sergerdân⁷⁹³

Seni terk eyleyen insan bulur mu cismine ol can,

Yüzünde âyeti Rahmân okur her kim siler tozun.

İzini izleyin kimse himâre⁷⁹⁴ kurtarır başın

Münevver eyler ol izden hemîşe⁷⁹⁵ bu için taşın

Şehâ her kim ki medh eyler gözünden akıtır yaşın

Saçınla kirpiğin kâşın heme evsâf-ı nakkâşın,

Şehüm yoktur ayakdâşın kim ileri süre ferzin.

Ebu Cehl etmedi gitti Rasûlü Ekrem'e secde

Yüzün döndürmedi Hakk'a edenler âleme secde

Bilenler vechi rahmânî ederler âleme secde

Buyurdu Hakk ki Kur'ânda edeler Âdem'e secde,

Div-ü şeytân o kim bunda kabul etmez Hakk'ın sözün.

Bugün bir zerreden Hakk'ın göründü bi-hisab fendi

Bu fendi fehm eden ârif bilir esrâr-ı mânendi⁷⁹⁶

Çün Azbî bendeyim şimdi muhakkik kuluyum kendi

Kaşın mihrâbını şimdi Niyâzî kible edindi,

Katî çalıştı süründü yöneldince sana özün.

⁷⁹⁰ **teşebbüh:** Benzemek, müşâbehet etmek. Zorla benzemeğe çalışmak.

⁷⁹¹ **Behre:** f. Nasib, pay, hisse. Tez tez solumak. Vasat, orta.

⁷⁹² **mend:** f. Kelimelerin sonuna getirilerek "sahip" mânasına edattır.

⁷⁹³ **Sergerdan:** başı dönmüş, şaşkın, hayran.

⁷⁹⁴ **Himare:** (C.: Hamâyir) Ayak üstü. Havuzun etrafına koydukları taş. Avcıların av vurmak için çevrelerine ev gibi dizdikleri taşlar.

⁷⁹⁵ **Hemîşe:** f. Dâima. Her zaman.

⁷⁹⁶ **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi.

Fenâ dünyaya mayil n'idersin

Sonunda göç olan fâlî n'idersin

Pişman olduğun hâlî n'idersin

Gönülden zikre eyle iştiğâli

Zikirten gayrı iştiğâli n'idersin.

Eğer tekmil edeyim dersen kemâlî

Görüne sana yârin sırrı hâlî

Sana yüz göstere nûru visâlî

Yöneldigör Hakk'a akl ü hayâlî,

Bu halden gayri ahvâlî n'idersin.

Hakikat bi-şerîât oldu kâfir

Hakikatle eğer olmazsa mâhir

Ne lazım sana ahvâlî tefâhür⁷⁹⁷

İbâdet acısın bu nefse tattır,

Amelden olmağıl hâlî n'idersin.

Olanlar katil nefis oldu çün hâs

Cedel kıl düşmanına misli kısâs

Kâtî sa'yet tâ bula canın halâs

Amel oldur ki anda ola ihlâs,

Hulûs olmayan â'mâlî n'idersin.

Metânet hâsıl ettinse bu fende

Göründü ise muhabbet her dininde

Gözün aydın ola dâim öğünde

İç ol zehri ki bal olsun sonunda,

Sonunda zehr olan balı n'idersin.

Mal için dünyaya olma efgende⁷⁹⁸

Olanlar olamaz çün Hakk'a bende

Karîdâşın var ise keriminde

Derüp Dünyayı cem etme önünde,

Seninle kalmayan malı n'idersin.

Unutma kahrı Hakk'ı lutfu Hakk'ı

Vech-i yâre âyeti ihlâs oku

Sahn-ı âşka bûlbûl-asa⁷⁹⁹ gel şakı

Ko mekri aldatıp gezme bu halkı,

Bu mekr ü fitne vü âli n'idersin.

⁷⁹⁷ **Tefahur:** Fahirlenmek. İftihar etmek. Kendini iyi görüp, kusurdan gaflet etmek.

⁷⁹⁸ **Efgende:** f. Yere atılmış, düşürülmüş. Yıkılmış, yıkık. Bozulmuş, tahrib edilmiş.

Biçare, zavallı, düşkün.

⁷⁹⁹ **Asa:** f. (Gibi) manasına gelerek birleşik kelimeler yapılı.

Hilâfın eyle nefsin ola makhûr⁸⁰⁰

Ola cisminde ruhun ola ma'mur

Lisanında ola esrâr-ı Mansur⁸⁰¹

Gönül ikbâli halka olma mağrur,

Gönülsüz olan ikbâli n'idersin.

Sözü çün söyleme sohbet-i uzatma

Sakın bir söze yüz bin dâhi katma

Sakın bir kimseye sen bir dil uzatma

Riyâ ile bu halkı gel azıtma,

Ko tâc-ü hırka vü şâlî n'idersin.

Kuru irfan ile matlup bulunmaz

Yorulmadan beğim menzil alınmaz

Bugün ağlamayan kes erte gülmez⁸⁰²

Kuru lâf ile maksûd ele girmez,

Yürü hâl ehli ol kâli n'idersin.

Hüdâ yoluna doğru gittinse

Elest ikrârını gözettin ise

Bu âlem varlığından yettin ise

Fenâ ender fenâya erdin ise,

Ferâgat ehli ol hâli n'idersin.

Bu cümle akı milâh⁸⁰³ eyle evvel

Ruhun ismini fettâh eyle evvel

Dilin zabt eyle islâh eyle evvel

Ko halkı nefsin islâh eyle evvel,

Salâh ehli ol idlâli n'idersin.

Bu Azbî'yi sa'yle Hakk'ı bulurmuş

Bilirmiş tâlibin matlup görürmüş

Hüdâ herkese maksudun verirmiş

Niyâzî isteyen Hakk'ı bulurmuş,

Gel imdi iste ihmâli n'idersin.

⁸⁰⁰ **Makhur:** (Kahr. dan) Kahredilmiş. Mahvedilmiş. Bozguna uğratılmış. Mağlub.

Mahkum. Allah'ın (C.C.) gazabına uğramış. Yenilmiş. Hakaret görmüş.

⁸⁰¹ Hallâc-ı Mansur

⁸⁰² Bugün ağlamayan kimse kıyamette gülmez. **Erte:** yarın

⁸⁰³ **Milâh:** (Milh. C.) Milhler, tuzlar. Tatlandır.

Ey nice nâçâre el-hak feyzini ızhâr eden

Ey nice uşşâkı zârî zâr sergerdân⁸⁰⁴ eden

Nokta-i esrârı zâtım günde bin devrân eden

Ey bu cümle kâinâtın aslını bir cân eden

Âdemi kudretle ol cana sevip cânân eden.

Oldular aynı müsemmâ “allem-el esmâ” ile

Erdiler zât-ı Hüdâyâ her sıfatından Lâ ile

Kadrimiz idrâke geldin sırrı “mâ-evhâ” ile

“Allem-el esmâ” ile hem tâc-ı “kerremnâ” ile

Arş-ı âlâda melekler cem’ine, Sultân eden.

Dest-i kudretle bu vechi Âdemi tasavvur eden

Zâtına secde emrin Âdeme takdir eden

Her sıfatı Âdemin vechinde Hakk’ı ta’mir eden

Vechi Âdemle cihân fânûsunu tenvir edip,

Kühü zâtına o vechi hüccet ü burhân eden.

Rûyuna âyine kıldı ruyuna Hakk’ı Âdemin

Olmaya harf u nidâsı bil bu ismi a’zamin

Çün Elest bezmi bu demdir ettin akdemin

Evveli Âdem, onun hâtem kılup bu âlemin,

Hâtemi Mahmûd-u Âdemi zübde-i insan eden.

Bâisî⁸⁰⁵ ihyayı âlemi Ahmed’in zâtın kılıp

Hem sıfat ilmine muharrem Ahmed’in zâtın kılıp

Hem muahhir hem mukadem Ahmed’in zâtın kılıp

Nokta-i pergâr-ı âlem Ahmed’in Zâtın kılıp,

Sırrını kutb-ı hakikat mazhar-ı Rahmân eden.

Görünür her kande baksam çeşmime didâr-ı Hakk’ın

Şüphesiz hakk-al yakîndir eyleyen ikrâr-ı Hakk’ı

Oldu şeytan vechi Âdemden eden inkâr-ı Hakk’ı

Enbiya vü Evliyâ hep mazhar-ı envâr-ı Hakk,

Mustafa’da her şuûnun cem edüp bir şe’n eden.

Çünkü cân sultânı oldu nefis-i bed mekkârenin⁸⁰⁶

Yani esmâsı bir oldu seb’âi seyyarenin⁸⁰⁷

Mîsrîdir sultan Azbî kemteri âvârenin

İsmi resmi mahv iken bu âciz ü bî-çârenin,

⁸⁰⁴ **Sergerdan:** f. Başı dönmüş, şaşkın. Hayran.

⁸⁰⁵ **Bâis:** Gönderen. Sebebe olan. İcab ettiren. "Gönderen, yeniden yaratan"

mânâsında Allah Teâlâ’nın bir ismi.

⁸⁰⁶ **mekkâr:** Hilekâr. Düzenbaz. Çok aldatıcı. Mekir yapan.

⁸⁰⁷ **seb’âi seyyare:** Yedi gezegen

Nâmını Mîsrî verüp dillerde âd u sân eden.

Ormanlıktan çıkmadın bostanı arzularsın

Cehlinden kurtulmadan maanî arzularsın

Cehennemde yanımdan cananı arzularsın

Nâdanı terk etmedin yârânı arzularsın,

Hayvânı sen geçmedin insânı arzularsın.

Bir bakar körsün heman zahir Hakk'ı seçmedin

Pir-i muğani⁸⁰⁸ bulup bari yüze içinden

Ruhunu sen bilmedin gizli sırrı açmadın

Sen bu evin kapusın henüz bulup açmadın,

İçindeki kenz-i bî-pâyânı arzularsın.

Sen bir oda yapmadın kapın vârina bucağ

Geldin odun kesmeğe ne baltan var ne nacak

İçmeğe geldin gibi oldu şaraba yasak

Taşra üfürmek ile yalunlanır mı ocak,

Yönün Hakk'a dönmedin ihsânı arzularsın.

Zülmeye dûş eylemiş bu nuru siyah seni

Aldadı bu âlemin izzî ile câh senî

İblise yâr eyledi yâr vesveseli râh-ı seni

Dağlar gibi kuşatmış benlik günâhı seni,

Günâhın bilmeden gufrânı arzularsın.

Nefsle bizim Hakk'a kimse yakîn olamaz

Ettiğin ki kimsenin tevbe ile bakılmaz

Zahire olup bilmedin batın ile alınmaz

Cevizin yeşil kabını yemekle dad bulunmaz,

Zâhir ile ey fakîh Kur'ânı arzularsın.

Aferin olsun sana arz-ı hüner kılmadın

Yar sana rahmetti ağlamadın gülmedin

Tütüne mekrûh dedin çünkü şarab bulmadın

Şarâbı sen içmedin sarhoş u mest olmadın,

Nice Hakk emrine fermânı arzularsın.

Mayalanıp taşmadın ocağını aşmadın

Bahri gama düşmedin öz-dil için koşmadın

Dağ ve beli eşmedin dertli olup şaşmadın

Gurbetliğe düşmedin mihnete sataşmadın,

Kebab olup pişmedin büryânı arzularsın.

Yatup kalkacağın yok evin yok bucağın

Bucakta nacağın⁸⁰⁹ yok bir ulanmış⁸¹⁰ evin yok

Dilde gam ve dağın yok kurbana bıçağın yok

Yabandasın evin yok bir yanmış ocağın yok.

İssız dağın başında mihmânı arzularsın.

Hâli sanup meydânı arz u hüner kılmadı

Yeri göğü doluştum kendi özümü bilmedim

Subh u mesa⁸¹¹ Zâhid ağlamadın gülmedim

Ben bağı ile bostanı gezdim hıyâr bulmadım,

Sen söğüt ağacından rummânı arzularsın.

Varile var-ı ayn olur pire çıkan iziyle

Özünü Hakk'tan görür hemdem olan öz ile

Azbî bugün er görür bu göz ile

Başsız kabak gibi bir tekerleme söz ile

(Yunus) leyin Niyâzi irfânı arzularsın.

⁸⁰⁹ **Nacak:** Bir ağaç sapa geçirilen, ağzı keskin, genişçe demir âlet. Balta.

⁸¹⁰ **Ulanmış:** Eklenmiş- bitişmiş

⁸¹¹ Sabah akşam

Bildiğinden geçmedin irfânı arzularsın

Bir pirden el almadın rahmânı arzularsın

Derdi Hakk'ı çekmedin dermânı arzularsın

Cânını sen terk etmedin cânânı arzularsın,

Zünnârını kesmedin imânı arzularsın.

Bir sözünden bin kere deli gibi dönersin

Bir bî-ziya fersizsin san za'mınca⁸¹² yenersin

Telsiz çöğür⁸¹³ çalarsın ezgisizce uyanırsın

Şol uşacıklar gibi binersin ağaç ata,

Çevkânı ile topun yok meydânı arzularsın.

Sen Ermeni kişisin nefesine kul olurken

Nefsine oldun nedim⁸¹⁴ dar-ı Hkk'a gelirken

Bilmeyesin kendini gayriye pend⁸¹⁵ verirken

Karıncalar gibi sen ufak ufak yürürsün,

Meleklerden ileri seyrânı arzularsın.

Âşkla çün yellersen Hakk suyuna kanarsın

Her ne ki görürsen ona elin salırsın

Sân cennete dalarsın bulduğunu çalarsın

Topuğuna çıkmayan suyu deniz sanırsın

Sen katreyi geçmedin ummanı arzularsın

Kendini görme ölü cehlile kalma geri

Yer ile bugün kamu Hakk ile olmuş dolu

Etme özün gaygulu Azbî gidalık eyi

Var sen Niyâzi yürü atma okun ileri,

Derdiyle kul olmadan sultânı arzularsın.

⁸¹² **Za'm:** Kelâm, söz

⁸¹³ **Çöğür:** Bir çalgı türü. Günümüzde "kısa sap" olarak anılan, 36 ilâ 42 tekne ölçüleri arasında değişen ve yukarıdan aşağıya la-sol-re düzeni ile çalınan bağlamanın, bağlama ailesi içindeki adı. Çöğürün tanımı ile ilgili süregelen tartışmalar vardır. Bir tanıma göre çöğür, bağlama ailesinin en kıdemli çalgılarından sayılır. Divan sazı'na yakın büyüklükte, 9 ya da 6 tellidir. Çöğürle seslendirilen dinsel eserler, âyin havaları, semai, nefes gibi tasavvuf müziği eserleri, etkileyici bir hava yaratır. Bir diğer yaklaşıma göre ise, çöğür belli bir sazın adı değildir. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde, çeşitli sazlara çöğür denildiği öne sürülmektedir. Güneyde (Adana, Mersin, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır) bozuk'a, on iki telli aşık sazlarına çöğür denilmektedir.

⁸¹⁴ **Nedim:** (C.: Nedmân - Nüdemâ) Sohbet arkadaşı, meclis arkadaşı.

⁸¹⁵ **Pend:** f. Nasihat, vaaz, öğüt

Cânımdır bu arzuyu vaslı cânan eyleyen

Dil midir dilber midir bu akli hayrayan eyleyen

Nefsımdir ya canımdır bu tende cevlan eyleyen

Gül müdür bülbül müdür şol zâr u efgân eyleyen,

Ten midir yâ can mıdır hem arş-ı seyrân eyleyen

Eyleyen bir noktadır bu çâr⁸¹⁶ kitâbın naklini

Soyud harf içre zâhir koydu bâtin ilmini

Ruh ile herkim değışti aldı sultan aklını

Nâr-u bâd u âb-ü hâk'in gel haber ver aslını,

Kim bulârın her birini emre fermân eyleyen.

Dört kitabı vechi aşktan okudun ezber bize

Âşk yolunda feyzi Hakk'ı eyledi rehber bize

Vaktımız şita⁸¹⁷ eyyâmı⁸¹⁸ hep birdir bize

Âteşin keremiyetinin sırrını tuygur bize

Geh hilâf üzre anı kimdir gülistân eyleyen.

Sohbeti Hakk'tan bize lutfı atâ zevkin veren

Sâlike mürşid değil mi bu safâ zevkin veren

Nutku Hakk'tan gülşene neşvünema⁸¹⁹ zevkin veren

Yelde kimdir geh nesîm ü geh sabâ zevkin veren

Gâhî hışmiyle nice büldânı vîrân eyleyen.

Zâhidâ sen kaldın ağma vech-i nûru görmeyip

Süreta hayvana döndün zât-ı aslın sormayıp

Her sıfatın sırrına sa'yinle mahrem olmayıp

Kimdir anı bana göster şol sularda durmayıp,

Rûz u şeb yüz üstüne aşk ile cevân eyleyen.

Sen özün fehmeyledinse oldu mümkün müşkilât

Bu dürrü yektâ ve nuru sırrı çünkü mümkünât

Bir iki ma'den bir oldu ayn-i vücûdu iltifât

Hâk ne ma'dendir biter andan maâdin geh nebat,

Kimdir anı gâhî hayvân gâhî insan eyleyen.

Ne sebepten devr eder bu âleme şems u kamer

Hemdem nehr ehl-i didar oldu miskin⁸²⁰ nilüfer⁸²¹

⁸¹⁶ Çâr: dört

⁸¹⁷ Şita: kış mevsimi.

⁸¹⁸ Günler

⁸¹⁹ Neşv ü nema: Büyüme ve gelişme.

⁸²⁰ Misk: Bir cins güzel koku ismi.

Yelde bir sun'u Hüdâ'dan arz eder kaddin semer⁸²²

**Ay u gün yıldızları kim döndürür ver gel haber,
Hem ne seyr için dönerler bunca devrân eyleyen.**

Bindin artık müjde vaz'ı görünüyor insanda bir
Bir yana nefsin hücumu bir yana şeytanda bir
Ne bilâ bu nefis ve şeytan can yeter cananda bir
Bâde birdir sâkî bir meclisteki yârân da bir.

Bâdenin keyfiyyetini kimdir elvân eyleyen

Kimisini ehli aşkın tâlibi tevhid eden

Kiminin taatı makbul kimini fasık fasık eden

Kimini takva yolunda serseri Zâhid eden

Kiminin mescidde boynun eğdirip zâhid kılan,

Kiminin meyhânede serhoş u sekrân eyleyen.

Mâverâ akı fehm et bu âdemi âlem nedir?
Kimisini nutku Hüdâ'dan söylemez ebkem⁸²³ nedir?
Zikru illâ'llâhı tekrar eyleyen herdem nedir?
Zâhidin benzin sarartıp ağlatan kim hem nedir?
Kâfirin küfrü dahi fâsıkta isyân eyleyen.

Ayrı bilme mürşidinden salikâ Hakk izini

Gözlerine tutya-veş⁸²⁴ sürme çek pir tozunu

Kimine seyran eyledi bi-perde yârin yüzünü

Halktan ayırmış gözünü pinhâna çekmiş özünü

Ne arar kendini halktan böyle pinhân eyleyen.

Kaşların "İnna hedeyna"⁸²⁵ okuyan kâmil olur
Vechini seb'ul mesânî⁸²⁶ anlayan fâdıl olur.
Sanma bir mahbubi sevse bir kişi cahil olur
Görse mahbubu gönül bî-ihyâr nâil olur,
Ehl-i derd uşşâkı kimdir zâr u giryân eyleyen

Kimini feyzi Hüdânın sırrına nail eden

Kimine verip hayayı ilmile âkil eden

Kimine esmâ-i talim eyleyip fâdıl eyleyen

⁸²¹ **Nilüfer:** f. Beyaz, mavi ve sarı çiçekler açan bir cins su bitkisi. Bursa yakınlarında akan bir akarsu

⁸²² **kadd:** Boy, bos. **Semer:** Geceleyin kıssa söylemek, hikâye anlatmak

⁸²³ **Ebkem:** (Bükm. den) Dilsiz. Konuşamıyan.

⁸²⁴ **Tutya:** Çinko. Sürme. **Veş:** Gibi (mânâsına teşbih edatı.) Mah-veş Ay gibi.

⁸²⁵ **“Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.”** (İnsan,3)

⁸²⁶ Fatih-i şerif

Kim bu sırdan kimini mahrum edüp câhil eden

Kimini mahrem edinüp ehl-i irfân eyleyen.

Arzuyu vaslî yârî dilde mihman ettidiler

Özlerini ol sebepten ehli vicdan ettiler

Sırrı yârî fâş edenleri ehli isyan ettiler

Vahdet ehli cümlede bir yüzü seyrân ettiler,

Lik görmez ol yüzü kesrette tuğyân eyleyen.

Pir âşk-ı ben Azbî'ya âşk-ı Hüdâ'yı bildirir

Bunda kendin ağlatanlar anda yârî gülürür

Ruhunu ihyâ eder her kim ki nefsin öldürür

Ey Niyâzî kim vücûdun terk ederse ol durur

Cümle yüzler içre ol bir yüzü seyrân eyleyen.

Kâmil-i fi'llâha cahil cehlile yâr olmasın

Yok yere âşk ehline Zâhid sitemkâr olmasın

Bi âbes vaslı Hâbibe ol talepkâr olmasın

Kim ki candan geçmez ise deyin bize yâr olmasın,

Âr u ırz ile gelüp âşıklara bâr olmasın.

Ol hakikat bahrine feleği teni salmıştı

Âşk yolunda can verip cânânı almıştı

Kîl u kâli terk edip ol ehli hâl olmuştur

Gam yükün âşık olan dâim çeke gelmiş durur,

Duymayın dost derdine aşka giriftâr olmasın.

Bilmek istersen sözünden eyle idrâkı sâdıkı

Arz-ı sözünden bilersen vaslı yâre lâyıkı

Bile bu derdin devasın buldum bir hazıkı

Derd uyutmaz rahat etmez gece gündüz âşıkı,

Şol ki bülbüldür güle karşı nice zâr olmasın.

Âbidunda hâibîn⁸²⁷ ahvâli aşkı anlamaz

Kîl u kâli geçmeden efâli âşk-ı anlamaz

Çekmeyen yârin cefâsın âli âşk-ı anlamaz

Zevk-i tâatle kimesne hâl-i aşkı anlamaz,

Tâlib-i sâdık isen belinde zünnâr olmasın.

Zâhida aşk-ı mecâzî sanma Hakk vâri değil

Ger mecâzî ger hakikat her kesin kârı değil

Yâr-i ağıyârı bildin yâr ağıyârî değil

Remz-i Hakk'a mahrem olmak değmenin kârı değil,

Kim dilerse aşk ile yâr olsun, ağıyâr olmasın.

Lâ'yı iskât eyleyen cân zâhir atmacı⁸²⁸ ile

Gecesi Kadri Berat gündüzü hem iyd⁸²⁹ ile

Bildiğinden geçte gel sen kul olup tevhid ile

Cümle efkârın hurûfun cem edüp tevhid ile

Nokta-i vahdette haşr ol gayri efkâr olmasın.

Kendini Azbî sakın nâdana yoldaş eyleme

Hem sana yâr olmayanı hâle haldâş eyleme

Aklı bir güzele görüp herkesi gardaş eyleme

Ey Niyâzî hâl-i aşkı herkese fâş eyleme,

Sırr-ı Hakk'dır ana bigâne haberdâr olmasın.

⁸²⁷ **Abid(un):** İbadet eden. Zâhid. Çok ibadet eden. Köle **Haib:** Mahrum. Ümitsiz.

Kederli. Me'yus. Bi-behre olan.

⁸²⁸ Yalandan atma ile

⁸²⁹ **iyd:** bayram. Bayram günü.

Bî tarikat bî hakikat olana eş neylesin

Sâhibi kibr u kîne düzahda ateş neylesin

Talib-i altun olan bimâre peşkeş⁸³⁰ neylesün

Teşne-i bahr-ı mûhîr olan dile reş neylesin,

Tûti-i sükker-feşân uftâdeye keş neylesin.

Eğledim hakikat oldu sâhib-i nüktedân

Balı zehri bir bilip semmî⁸³¹ helâhil⁸³² irfân

Baktığı âyinedir eyler sıfatın hoş ıyadır

Cür'a-i sahbâ-i zât-ı nûş edip temkin bulan,

Afitâb olan gönül telvîn-i meh veş neylesin.

Etti tekmil tarikat mâlikî sırrı edep

Serbeser⁸³³ sırrı hakikat ona zâhir oldu hep

Gel bugün sen ayn-ı cem ol derviş eyle talep

Arifin esrârı settâr olduğun etme aceb,

Tâ'n eder zâhid denilen div-i serkeş neylesin.

Buğzla kibri haseddir halka la'net çün hemin

Böyle idrâk eylemiştir ârif hakk-al yakîn

Kendi nurundan vücûda geldi âdemdir hemin

Âdemin vechinde Hakk'ı görmedi iblîs-i lâîn,

Sûretâ gördüğü bir şekl-i munakkaş neylesin.

Oldu hep ârifler içre bu haber Hakk'ı mu'teber

Tabî' nefsi olan kes râhına yanlış gider

Dinle bu mağzı hakikat Azbî'den ma'na haber

Can Niyâzî ehl-i aşka nazikâne va'z eder,

Ehl-i nefs olan işitmez dil-i müşevveş neylesin.

⁸³⁰ **Peşkeş:** karşılıksız vermek. Haksız yere birşeyi vermek.

⁸³¹ **Semmî:** (Semmiye) Zehirle alâkalı. Zehirli.

⁸³² **Helâhil:** (Hülhül. C.) Tesiri pek kuvvetli ve öldürücü zehir. Panzehiri olmayan ağrı

⁸³³ **Serbeser:** f. Baştan başa.

Âdem'den alup nüsha-i kübrâ haberin sen
Fehmeyledin Mescid-i Aksâ haberin sen
Vechimden oku sırrıyla mevlâ haberin sen
Aldın mı gönül hüsn ile yektâ haberin sen,
Duydun mu hem ol Yûsuf-ı zibâ haberin sen,
Fikri Hakk'ı kendini tâ bilmez olunca
Nefsin sana iblisi sözün vermez olunca
Ferda gâmına can u dil salmaz olunca
Ya'kub veş ol, dîdelerin görmez olunca,
Ağladı mı ta sorsan o bina haberin sen.

Hakk'tan sana bir zerre eğer olmaya mahbub
Sen olmaya sen sırrı Hüdâ vechine mensub
Hem mihnet Cercis⁸³⁴ oluben sabr eyle Eyyüb
Yûsuf yoluna ağlayan ancak deme Ya'kub,
İşittin anın oldu Züleyhâ haberin sen.

Hakk âşkî gibi olmaya âbid dahî bir zevk
Bir dilde ki hâsıl ola hem âşkla bin şevk
Güyâ ki eğer lutfî lutf ile ol hak
Kays'ı nice yıl ağlatıp inletmedi mi aşk,
Alsan n'ola bir doğruca Leylâ haberin sen.

Ağlatma beni hicrinle ey gözümü âhu
Gül bir yüzüme hânde gün ey dişleri ancak
Ger bana tecelli ede ol dilberi hûbru⁸³⁵
Dağlar dahi dayanmaz anın yüzüne karşı,
Âlimlere sor Tûr ile Mûsâ haberin sen.

Çıkma hata ile hazer güzele dilekden
Kimseye sakın verme haber gonca gülünden
Sabr eyle gönül her ne gelir yârin elinden
Sular gibi yüzün yere sür kalma yolundan,
Alçakta alursun yürü deryâ haberin sen.

Her âşîka vuslat sırrını etme sezâvar⁸³⁶

⁸³⁴ **Cercis:** (Circis) Taberi tarihine göre: İsâ Aleyhisselâmdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriatı ile amel etmiş olan bir peygamberdir. Yedi sene içersinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, müteaddid defalar öldürülmüş ve mu'cize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helâk edilmiştir. En sonunda yine Cercis Aleyhisselâm şehid edilmiştir.

⁸³⁵ **Hubru(y):** (C.: Hubruyân) Yüzü güzel olan. Güzel yüz.

⁸³⁶ **Sezavar:** f. Münâsib, uygun, lâıyk, şâyân.

Hem âşka haberin eyleme câh ile izhâr
Pişmân olup sonra dil eyleme pür-zâr
Âlemde nice yüzbin olur aşka giriftâr.

Gel sorma o mecnunlara dâî haberin sen.

Divâneye sor derdiyle bu hayret âşkî
Herkes çekmez cevri ile bu gayret âşkî
Bir zerrede gör suret ile seyret âşkî
Bülbüllere sorma yürü var hâlet-i aşkı,
Pervânededen al gizlice tenhâ haberin sen.

Bir lâm elif içre ayan anla şuhûdu
Hem anla otuz iki huruf ile vedudî
Tevhid ile imâna eriş anla vücudû
Tevhid sanır “lâ” ile isbat-ı vücûdu,

Sorma güzelim anlara “illâ” haberin sen.

Dil olmaz ol derdi derdiyle bin pâre delinmez
Bu çâr şeşi⁸³⁷ çünkü Hakk’ın mazharı bilmez
Maksudu eğer ka’be ise ondada bulmaz
Her kim bu yola sıdk ile girmezse yok olmaz,
Yok olmayacak Yûsuf’un umma haberin sen.

Azbî sözünü fehm ediben anladın ise
Lakayd oluben Hakk sesini bekledin ise
Âdem’de Hakk’ı seyre gelip dağladın ise
Lâhût ile nâsûtu gönül anladı ise,
Mısırî ana sor “Kâf” ile “Ankâ” haberin sen.

⁸³⁷ Dördü altı gören şaşı

Sıfâtı'llâhı seyr etsen kimin dürdanesiyim ben
Gedâ suret gözettimse hakkın bir şanesiyim ben
Eğer fehmeylesen sofi ne cân cânânesiyim ben
İlm-i bahrî vücûd asdâfının dürdânesiyim ben,
Maarif kenz-i dil vassâfının virânesiyim ben.

Vârımı sırrıma âgâh olanlar hisse aldılar
Dîl-i lâl aklı mât olup benim sırrımda kaldılar
Hakk'a teslim olan canlar yolu erkânı buldular
Benim ilmim katında müctehidler âciz oldular,
Veli İlm-i ilâhî'nin deli divânesiyim ben.

Kimisi râz sergerdân olup hayrette kalmışlar
Kimisi dârı mihnette özün kavgaya salmışlar
Kimi yoklukta mahvolmuş kimi bu vâre gelmişler
Birer hâle cihânın halkı bir bir râzı oldular,
Benim bir hâle meylim yok Hakk'ın bilmem nesiyim ben.

Ne izhâr eylesem mümkün ne pünhân eylesem ey yâr
Ne bir derdimle ortak var ne bir mislim gibi nâçâr
Er satveleri⁸³⁸ olur aciz ne merhemle olur tımar⁸³⁹
Bi-küllî âlemin halkı bilirler bende bir dert var,
Bilinmez sevdiğim kimdir nenin mestânesiyim ben.

Hakikat bahridir aklım reis oldum teni feleğ
Özüm evvelden evveldir kadem basmadan eflâke
Gözüme Hakk olur perde bakarsam mâli emlâke
Eğerki sûreta âhirde geldim âlem-i mülke,
Ne mâziyem, ne müstakbel her ânın ânesiyim ben.

Çün insânım ve mekânım bu mir'ât tenliğimdendir
Ziyâ bahşâyışı bizim bu ziynet şenliğimdendir
Bakâda fânide benlik benimle senliğimdendir
Yitürdüm benliği, benlik bana hak benliğindendir,
Tekellümde hitâb-ı gıybetin kârhânesiyim ben.

Ezelden sâkiya câm bekâdan mestü hayrânem
Perişan turesin yârin körelden dil perişânım
Ne Azbî'yem ne şârkiyem ne gârbiyem ki ben cânım
Ne Mısırîyim, ne Mehdîyim, ne İsâ'yım, ne insânem,

⁸³⁸ **Satvet:** Ezici kuvvet. Hışım ve şiddetle kavrayıp almak. Birisinin üzerine şiddetle sıçramak ve hamle etmek. Zorluluk

⁸³⁹ **Tımar:** f. Bir şeyin devam ve inkişafı için yapılan hizmet. Tedavi

Bu yanan dâimî Şem'in veli pervânesiyim ben.

Sırrı "sübhânellezi esrâ"⁸⁴⁰ da dil mihmân eden

İstivâ sırrın vücudun şehrine sultân eden

Vay benim aklım perişân gönlümü hayran eden

Ey bu gönlüm şehrinin bin kahr ile vîrân eden,

Bî-dühân odlar yakup bu sînemi külhân eden.

Herkes cins maal cins⁸⁴¹ hem demi sohbet olur

Ehl-i Hakk'ın devleti Hakk'tan gelen zillet olur

Çâre kıldıkça tabibler derdine mihnet olur

Ehl-i âlem derdinin mislin görür rahat bulur,

Cins u misli olmayan derde beni dükkân eden.

Nefsle ruhun varasın fehmeden ehli zamir⁸⁴²

Tekye-i fakr-i fenâyâ can u dil eyler esir

Ger hakikatten haber almak dilerse âşka gir

Bir bahirdir sâhili yok mevci olmaz münkesir,

Leylinin fecrin getürmez gökteki devrân eden.

Çıktı "mâzâgal basar"dan⁸⁴³ çeşmime kehli uyun⁸⁴⁴

Tıflı dil derdinden oldu seni derdim tâze nur

Çünkü ben biçare oldum sine pürân⁸⁴⁵ dîde-hûn⁸⁴⁶

Akl-ı fikrim zevrâkı yollarda kaldı ser-nigün,

Belki cümle akl-u fikri bende sergerdân eden.

Azbî'ya fakri rızâdır âşıkâ âşkî pişesi⁸⁴⁷

Gel iki âlem rahatımdan çekme vakt endişesi

Talib-i fakr u fenâ ol kır bu vârin şişesi

Kimine meydân eden bu âlemin her köşesi,

Mısrî'ye uçtan uca her köşeyi zindân eden

⁸⁴⁰ İsrâ Suresi

⁸⁴¹ **Cins maal cins:** cins cinsi ile beraber

⁸⁴² **Zamir:** Bir şeyi gizlemek. İç. Huk: Bir şeyin iç yüzü. Niyet. Vicdan. Kalb.

⁸⁴³ **"Gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı."** (Necm, 17)

⁸⁴⁴ **Kehli uyun:** Gözlere çekilen sürme.

⁸⁴⁵ **Biryan:** Pürân. f. Kebabın bir nev'i. Piran.

⁸⁴⁶ **Dîde-hûn:** Gözler kanlı

⁸⁴⁷ **Pişe:** f. İş, kâr. Meşguliyet. Alışkanlık, huy, âdet. Meslek, san'at. "Huy edinmiş, alışmış" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Hasenât-pişe : İyi şeyleri âdet edinmiş olan

Cân u dilden âşkla gel yâne yâne Hû deyu

Nefsine aldanma zinhâr yâne yâne Hû deyu

Kendini kâl ile hâl ol yâne yâne Hû deyu

Gir semâ'a zikr ile gel yâne yâne Hû deyu,

Er safâyı aşkı- Hakk'a yâne yâne Hû deyu.

Bilmeyen imânı bulmaz küfrü imân perdesin

Âdem olmaz geçmeyen ilmiyle hayvân perdesin

Çâk eder âşık olan elbette isyan perdesin

Hep erenler Hû ile kaldırırlar can perdesin,

Açtılar gözlerin anda yane yane Hû deyu.

Hû ile irşad olanlar oldu Hû nun hemdemi

Var ise Hû yok ise Hû iş bu sırrın mahremi

Evvel Hû âhiri Hû kıl temâşa âdemi

Gördüler Hû kaplamış hep On sekizbin âlemi,

Feyz alırlar cümle Hû'dan yane yane Hû deyu.

Mübtelâlar sırrına kavuştular bu Hû ile

Evliyânın bezmine⁸⁴⁸ oluştular bu Hû ile

Dostla alıştılar buluştular bu Hû ile

Zât-ı Hakk'ı buldular, buluştular Hû ile,

Dost göründü her taraftan yane yane Hû deyu.

Kalbine yâ Hû diyen âşıkların rahmet yağar

İki âlem mihnetten kurtulup cennet arar

Âzbi'ya feyzi Hüdâ'dan Hû deyu doğar

Ey Niyâzî gönlüne âşıkların hikmet dolar,

"Künt-ü kenz" in haznesinden yâne yâne Hû deyu.

⁸⁴⁸ **Bezm:** f. Sohbet meclisi. Muhabbet yeri. Yiyip içme, iş u nûş. Meclis.

*Aşkıyla mest efkâr olayım şimdengerû**Cevri hicri güle sitemkâr olayım şimdengerû**Yâre hem ağıyâra hoş yar olayım şimdengerû****Nevbahar erişti bi-dâr olayım şimdengerû,******Andelip-i bağ-ı gülzâr olayım şimdengerû.****Lutfu kahrından vefâsından geçip abdâl-veş**Âlemin şahı gedâsından geçip abdâl-veş**Bu ribat hünhünden uryân olup abdâl-veş****“Dünya vü ukba hevâsından geçüp abdâl-veş,******Kâşif-i cilbend-i esrâr olayım şimdengerû”.****Bulmasın bir kimse bende bulmasın nâm u nişân**Kalayım yokluk içinde bî-nişân ve bî-mekân**Cümle âlem âşık olsun görmeğe vechim ıyan****Dolanayım Hızır-veş âlem gözünden bir zamân,******Mutlak olup sırr-ı settâr olayım şimdengerû.****“küllü şeyin yerciu”⁸⁴⁹ nun ma’deninde kân olam**Çün bana elzem özümde özümü özden bulam**Eyleyim İsâ’ya ta’lim sırda eşratı⁸⁵⁰ kıyam****Nice bir bu ten zemininde karar edüp kalam,******Çıkayım göklere devvâr olayım şimden gerû.****Âlemin ak ve karasından çıkar âli cenâb**Bilmedi münker suâlin çektiler onlar azâb**Hakk’a teslim olmadan özünü bekâda yok sevab****Bu izâfât u kuyûdât illerin edüp harâb,******Lâmekân ilinde seyyâr olayım şimdengerû.****Nice birdir doğmanla subhdem feryâd edem**Kûh sırrı âşkına ben kendimi ferhâd edem**Kayıttan kurtulup ruhum eyle âbad edem****Mürg-i cânı bu kafesten uçurup şâd edeyim,******Ol âdem şehrine tayyâr olayım şimdengerû.****Hâkle yeksân⁸⁵¹ olan ârş üzre eyler hoş mekân**Geldi çün benden bana benlik nişânından ziyân**Geçtim ondan dahî mânendî⁸⁵² bir olur pehlivân****Bir beden kaldı bana mensûb olan bunda hemân,***

⁸⁴⁹ *وَالْيَهُ يَرْجِعُ الْأَمْرَ كُلَّهُ* “Bütün işler O'na döndürülür.” Hud, 123

⁸⁵⁰ **Eşrat:** Nişanlar. Alâmetler. Şartlar.

⁸⁵¹ Yerle bir toprak olan

⁸⁵² **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi.

Yok edip anı dahî var olayım şimden gerû.

*Her kimin kalbinde olsa Hakk şuhudu zerrece
Gelir elbet ona Hakk'ı lutf cudî⁸⁵³ zerrece
Azbî'nin zâhir u bâtın yok vücûdu zerrece
Kalmasın varlıkta Mısrî'nin vücûdu zerrece,
Kurtulayım vasl-ı dildâr olayım şimde gerû.*

⁸⁵³ **Cûd:** cömertlik bol verme.

Zâhid sana şerh eyleyem guş⁸⁵⁴ eyle bir destân kamû

Doğru haberler söyleyim fehmeylesin yâran kamû

Hiç bilmezem ki neyleyim kılâm ıyan beyan kamû

Bir şehre erişti yolum dört yanı düz meydan kamû

Ona giren görmez ölüm içer âb-ı hayvan kamû.

Gaflettedir uykusu var Hakk'tan katî korkusu var

Yirmi dokuz bârusu⁸⁵⁵ var otuz iki incisi var

Itır gibi kokusu var her yanı kaplarûsu⁸⁵⁶ var

Bir hoş güzel yapısı var otuz iki kapısı var,

Cümle şehirlerden ulu her yanı bağ bostan kamû.

Âşk ehli ol eyledin kesil âb-ı revân ol selsebil

Dağları sünbül zencebil çağlar akar Ceyhun Nil

Onda döğölmüş misli gül altın cevâhir fî sebil

Âb u havâsı mu'tedil giren çıkamaz ay u yıl,

Dağları lâle ak kızıl bağlar gül-i handan kamû.

Dertlilere dermân eder âşıklara ihsan eder

Her sırrı sır-cünban⁸⁵⁷ eder âb⁸⁵⁸ u revân efgân eder

Âşk ehlini mestân eder hâlin perişân şân eder

Bülbülleri nalân eder cân-u dili hayrân eder,

Bahçeleri seyrân eder her köşede hûbân kamû.

Her emrine fermân olur her ne ararsın bulunur

Bilmediğin hep bilinir görmediğin hep görünür

Dostlar başına derilir⁸⁵⁹ canla sohbet olunur

Eşçârda sazlar çalınır dallarda meyve salınır,

Sen sunmadan ol bulunur her emrine fermân kamû

Deryâ misali çuş eder her ne dilerse hoş eder

Cananı sana eş eder huriler dem-keş⁸⁶⁰ eder

⁸⁵⁴ **Guş:** f. Kulak. Mc: İşitmek.

⁸⁵⁵ **Bar:** i. 1. çubuk, sirik. 2. engel. 3. bar (içki içilen yer). 4. huk. baro. 5. su içindeki kum seti. 6. müz. ölçü çizgisi. f. (--red, --ring) 1. sürgülemek. 2. engel olmak. 3.

sokmamak, almamak. edat -den baska, hariç

⁸⁵⁶ Kaplayan

⁸⁵⁷ **Cünbân:** f. "kımıldanan, kımıldatan, sallanan, oynayan, oynatan, hareket eden" mânâlarına gelir ve sıfatlar yapar.

⁸⁵⁸ **Ab:** f. Su. Mc: Yağmur. Letâfet, güzellik. İtibar. Irz, nâmus. Vakar. Cilâ.

Keskinlik.

⁸⁵⁹ Toplanır

*Düşman kaddin ham-keş⁸⁶¹ eder şeytanla yâdaş⁸⁶² eder
 Kim Selsebil'den nûş eder rahik anı bi-hûş eder,
 Tesnîm ebed sarhoş eder olur içen mestân kamû.*

*İllet bana hüccet değil gösterdiğim illet değil
 İşret ve hem sohbet değil hem işret ve sohbet değil
 Hakk'tan bize rahmet değil sanma ki bu kudret değil
 Bu dediğim Cennet değil anlara ol minnet değil,
 Bunun safâsı zevkine ehl-i cinân hayrân kamû.*

*Baldan şekerden hoş tadı can bülbülü olmuş tûtî
 Oldu beyân sırrı-ebî⁸⁶³ Hakk'tan gelen âdem gibi
 Cismi hakikatten idi Hakk âdeme dostum dedi
 Şehr-i hakîkattır adı, Hakk sırrını bunda kodu,
 Ol sırra vâkıf olanı, Hak eyledi mihman kamû.*

*Bu sözlerim gel levha yaz bu şehre gelmez yaz güz⁸⁶⁴
 Bunlardır ehli temiz Hakk'tan ıyan bunlarda yüz
 Hakk'tır bularda⁸⁶⁵ Hakk'tan öz yokuş değil her yanı düz
 Özleri canlardan aziz sözleri ballardan leziz,
 Yok anda sen, ben, siz ü biz birlik ile yeksân kamû.*

Bu dediğim ehli necat bulmaz bulur kesb kesad⁸⁶⁶

⁸⁶⁰ **Dem-keş:** f. Nefes çeken, soluk çeken. Devamlı öten bir güvercin cinsi. Kaval, ney gibi çalgıları devamlı üförenler. Bazı kuşların, kübbül gibi uzun uzun ötenleri. Şarap içen

⁸⁶¹ **Ham-keş:** f. Bükülmüş, kıvrılmış, eğrilmiş.

⁸⁶² Anılırsın

⁸⁶³ **Sırr-ı ebî:** Babalık sırrı

⁸⁶⁴ **Güz:** Sonbahar

⁸⁶⁵ **ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ**

XIII. yy'ın sonlarına kadar tek bir koldon devam eden Tük yazı dili, aynı yy'ın sonlarında dallanmalara uğramıştır. Doğuda Doğu Türkçesi (çağatayca), Kuzeyde Kuzey Batı Türkçesi (Kıpçakça), Batıda ise Güney-Batı Türkçesi (Oğuzca) adlarıyla anılan Tük yazı dilinde bugün kullandığımız yazı dilinin temelini Batı Oğuzcası (Anadolu'ya göç eden Türkler tarafından işlenerek yazı dili haline getirilen) teşkil etmektedir.

Batı Oğuzca'sını gösterdiği değişimler göre devrelere ayırdığımızda XIII-XV. Yy'lar arasında kullanılmış olan, içine Selçuklu dönemi Türkçesi'ni de alan Eski Anadolu Türkçesi devrinin ilk sırayı aldığını görüüz. Değişik kaynaklarda bu devrenin "Eski Osmanlıca", Eski Tükiye Türkçesi " adlarını da aldığı görölmektedir.

XV. asrın II, yarısı bir geçiş devresidir. Bununla birlikte EAT'si devri özellikleri XVI. Yy boyunca devam etmiş ve XVII. Asırda da etkisin sürdümüştü.

Bu dil kullanımı özellikleri ile "bunun, anın, bularnın, onlarnın, bunun, şunun, onun, **bularun (bunların), şularun (şunların), olarun onlarnın)** şeklinde yuvarlar ünlülü kullanılmıştır.

Ateş değil sudan nebât bunlar değil hâk ile bâd⁸⁶⁷
Haktır hakikat iş bu âd işit onu bâd şâd
Olmaz anlarada hiç fesad buğz u hased kibr ü inad,
Cümle biliş yok asla yâd birbirine ihvân kamû.

Bağışladımdı almadı bu sırrı bâtil bilmedi
Âşkımın âgah olmadı teşvişe kendin salmadı
Nefsî yüzüne gülmedi bunlar hakikat olmadı
Ol şehre Mürsel gelmedi, anları dâvet kılmağı,
Anlar yolu yanıladı evsafı Kur'ân kamû.

Epsemlik⁸⁶⁸ olmuş dilleri iki cihan merkepleri⁸⁶⁹
Yok bunların ucbları⁸⁷⁰ iman olur edepleri
Hakk bunların mucipleri Hakk'tan mühürlü lepleri⁸⁷¹
Hak mezhebi mezhepleri, deryâ-yı zât meşrepleri,
Hâsıl kamû matlâbleri, kadr içredir her an kamû.

Bilmez bular lâfûgüzaf⁸⁷² Hakk bunları kılmış muâf
Bunlar kamuya sine-sâf olmuş bular Ankâ-i Gâf
Hayr ile şer bunlarda lâf her sözleri nûn ile kâf
Yoktur onlardan ihtilâf günden ayân Hakk bî hilâf,
Her işleri Hakk'a muzâf ruh eylemiş Yezdân kamû
Makbuli Hakk olmaz rezil olmuş bulur ayn-ı Halil
Hakk iledir bunlara eyle makbul edüprabb'ül celil
Bundan müberra vekil canlar verirler fî sebil
Terk eylemişler kâl u kil lâl olmuş anlarda bu dil,
Her halleri Hakk'a delil hep mazhar-ı Rahmân kamû.

Bî-din görür mezhepsiz Hakk'tan ıyandır Hakk yüzü
Bulmuş seâdet yıldızı piri izi Hakk'ın izi
Kehli uyun payı tozu birdir⁸⁷³ geçile gündüzü
Gerçi sana bakıp gözü, sohbet eder söyler sözü,
Lâkin Hakk'ı bulmuş özü, söyleştiği Furkân kamû.

Sarhoş olup bayılmadı içenleri ayılmadı
Esrârları yayılmadı hep dilleri duyulmadı
Kimseye gönül vermedi çalışmadı yorulmadı

⁸⁶⁶ **Kesb:** Kazanç. Çalışmak. Sa'y ve amel ile kazanmak. Elde etmek. Edinmek. Kazanç yolu. **Kesad:** Alış veriş durgunluğu. Kıtılık. Eksiklik. Verimsizlik.

⁸⁶⁷ **Hâk:** Toprak **Bâd:** f. Yel. Rüzgâr. Soluk. Nefes

⁸⁶⁸ **Epsem/epsera:**Suskuñ

⁸⁶⁹ **Merkeb:** (Rekb. den) Binilen vâsita. Binilen şey. Eşek.

⁸⁷⁰ **Ucb:** kibir, gurur, kendini beğenme, ameline, yaptıkları işe güvenme.

⁸⁷¹ **Leb:** f. Dudak. Şefe. Kenar. Sahil. Kıyı.

⁸⁷² **Lâfûgüzaf:** Boş söz

⁸⁷³ Ayağının tozu göz sürmesi ile birdir

**Dünyâya anlar gelmedi, geldiyse de eğlenmedi,
Şeytân oları görmedi, anda olar pinhân kamû**

Cândır Hüdâ'ya peşkeşi onun için yeter işi
Zâhirdedir âdem kişi doğmuş hakikat kuşu
Erkek değildir hem dişi hem hakkıyla Hakk cünbüsü
**Ana girerse bir kişi gider gönülden teşvişi,
Başına bu devlet kuşu konan olur Sultan kamû.**

Olmazdan evvel çün olur maksudu candan alır
Fânide ol bakî kalır istediği zâhir olur
Cânın verir canan alur nefsin bilir rahman olur
**Hemen ki ol şehre gelir her korkudan azâd olur,
Yollarda bellerde kahr div u peri şeytân kamû.**

Ölmezden evvel ey püser⁸⁷⁴ can iline kılmış sefer
Bunlara yok arzı hüner her işleri cümle biter
Mahv bulur her derdi sırrı Hakk'tan gelir ona haber
**Dâr-ül emândır ol şehir lâkin girer yüzbinde bir,
Sanma ana dâhil olur hûri melek rıdvân kamû.**

Aklını kurban eyledi ol neylediyse eyledi
Bu tahmîsim⁸⁷⁵ kim değildi esrar Hakk'ı anladı
Dostun izin kim izledi Hakk'ın cemâlin gözledi
**Kim ki o şehri özledi erenler izin izledi,
Adâb-ı Hakk'ı gözledi irşâd eder Pîran kamû.**

Âlemler onun kuludur onlar velinin âlidir⁸⁷⁶
Bî-mağrifet kim dilidir kiminki bu söze belî dir⁸⁷⁷
Can bülbülünün gülüdür âşk şâdînin bülbülüdür
**Her semt o şehrin yoludur, lâkin girenler velidir
Anın için dopdoludur Türk ü Arab Süryan kamû**

Seyr eyledim sünbüllerin mest eylemiş bülbüllerin
Hay oldu verdi dillerin Hû koktu cümle güllerin
Oynamaz kâküllerin kâfir inanmaz kulların
**Ehlini bul ol illerin sarpın geçersin bellerin,
Yırtar yalnız gideni kurd u peleng arslan kamû.**

Bu şehrin aslı bülbüldür kâmil olan bî-dillidir
Aşıkları kanlıdır erkânı böyle yolludur
Sümbülleri hoş tellidir bülbülleri hoş güllüdür
Ehline anlar bellidir, zirâ bilir bir illidir,

⁸⁷⁴ **Püser:** (C.: Püserân) f. Erkek çocuk, oğul

⁸⁷⁵ **Tahmis:** (Hums. dan) Bir şeyi beş kat veya beş köşe haline getirmek. Edb: Bir şiirin her beytine üçer mısra ilâve ederek beşe çıkarmak

⁸⁷⁶ **Âl:** Sülâle, soy, hânedan. Akribâ ve taallukat.

⁸⁷⁷ **Beli:** f. Evet.

Her birisi ahsen sıfat her müşküle bürhân kamû.

Etme muhabbet mülküne her mâl her emlâkine

Eyle nazar eflâkına katma siva imsâkine

Sa'yeyle nefsin terkine sultan olasin mülküne

Gir Enbiyânın silkine bin bu vücûdun fülküne,

Kahreyle nefsin askerin gark eylesün tûfan kamû.

Gel sen özüne bende ol tâ Hakk yoluna çıka yol

Bahri hakikat içre dal ferdâ gamın ferdâya sal

Kalmaya sende kıl u kâlî dâhi taşa çal

Var "Semme vechu'llâh" ı bul tâ görüne sana ol il,

Senden sana eyle sefer kim idesin seyrân kamû.

Sa'y eyle ol ehli ede sana misilin acep

Etme sakın arzı nesep cehlin ıyan etme ki hep

Cümle acem ile arab emrinde ola rûz şeb

Candan riyâzat-ı taab çeksın anı edip taleb,

Olur riyâzat sonu derdlerine dermân kamû.

Yok onda hem bülbüle zağ⁸⁷⁸ yok anda matem hem ferağ

Yok onda kara yüzü ağ yok onda lâle bağ u dağ

Yok onda hem yakın ırağ var anda hem nurdan çırağ

Çek sinene dağ üzre dağ şol hasta gönlün ola sağ,

Şayet ola dağ üstü bâğ yâdlar ola yârân kamû.

Bakma kişinin fiiline onun nazar kıl nesline

Dünyayı koymuş meylîne mağrur olanlar ilmine

Cahilin olanın fazlına düşmüş bu zulmet cehline

Can ermeyince aslına bülbül gibi gül faslına

Hep cenneti arz eylesen olur ana niran kamû

Cân u dil nûr ettiğim ben kendimi çürüttüğüm

Derdimi tefsir ettiğim hâlimi tabir ettiğim

Takdirce tedbir ettiğim uşşâka tebşir ettiğim

Can ilidir vâsfettiğim derd ile ta'rif ettiğim,

Bundan inip döküldüler bu tenlere her cân kamû.

İhlâs edip imânını fehm eyle gel izânını

Nefsin bilip düşmanını hor eyle gel şeytanını

Tâ bulasın rahmanını dilde tutup mihmânını

Gel tende koma cânını a'lâya çık bul kânını,

Lâyık mıdır insâna kim yeri ola zındân kamû.

Ben Azbî'nin koyma izin tâ göresin Hakk'ın yüzün

Candan işit cânım sözün payine vâr hem sür yüzün

Pendini tutma söz sözün hemdemi olma göz sözün

⁸⁷⁸ **Zag:** (C.: Ziygan) f. Karga ve kuzgun. Fitneci, gammaz

***Tut bu Niyâzî'nin sözün bunda açâ gör gözün,
Bir gün gidersin ansızın görmez seni karbân kamû.
Yuyan imânın küfrüne bağlan Hüdâ'nın emrine
Sabr eyle yârin cevrine kâil olup her kahrine
Tâ kim eresin zevkine aldanma nefsin mekrine
Var ol hakikat şehrine er anda Hakk'ın sırrına,
Dolsun senin de gönlüne deryâ olup irfân kamû.***

Hakikat şemsi çün doğdu zemin u esmâ içre

Güman⁸⁷⁹ gitti iyan içre iyan oldu beyan içre

Ne yüzden âdem oldum ben gülünce cismim ve cân içre

Ezelden nârına aşkın ben yâne geldim cihân içre,

Akıttım nice dem yaşlar gözümden dolu kan içre.

Gedâ sûret iyan oldum âtâya feyz kân iken

Libâsım rehberim oldu anâsır bî-nişân iken

Noktâ-i kevn u mekân içre zemin u asumân iken

Hak ile bî-nişân iken kamû canlara cân iken,

Düşürdü bî-mekân iken beni kevn ü mekân içre.

Nice düştüm nice kaldım nice dem ağladım güldüm

Nice kâmil nice sâlik nice nâdan olup kaldım

Çü benden ben cüdâ düştüm onun için derdmend oldum

Nice geldim, nice gittim nice doğdum, nice öldüm,

Nice açtım, nice soldum, şol gül gibi cihân içre.

Nice dem serseri gezdım nice dem oturup kaldım

Nice dem malik oldum ben çariğ u şeb çerağ⁸⁸⁰ oldum

Gelince bu fena dehre nice oldum nice doğdum

Bulut olup göğre ağdım, matar olup yere yağdım,

Güneş olup gehi doğdum zemîn u âsumân içre.

Benimle bâkidir bâki benimle fânidir devrân

Benimdir sikke-i⁸⁸¹ efdâl benimdir kisve-i insan

Benimle devr eder devran benimle seyr eder seyranım

Nebat olup nice devrân nice demde olup hayvân

Geyürdü sûret-i insân bana devr-i zamân içre.

Nice doğdum nice oldum işit seyranımı buldum

Nice makbul merğubum⁸⁸² ne yüzden mağrifet buldum

Hakikat şehrine sultan olup hayli hüner aldım

Çü insân sûretin buldum Hakk'a hamd-ü senâ kıldım,

Fenâ ender fenâ oldum bekâ-yi câvidân içre.

Vücudum sidresin⁸⁸³ bildi bilenler Beyt-î Ma'mur'u⁸⁸⁴

⁸⁷⁹ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe.

⁸⁸⁰ **Çerağ:** f. Işık. kandil. Lâmba. Mum. Kutlu, mutlu. Otlak. Mer'a. Otlama.

Tekaüd. Talebe.

⁸⁸¹ **Sikke:** Damga. Nereye ve kime ait olduğunun bilinmesi için konulan işaret, mühür. Umumi damga. Dirhem. Para üstüne vurulan damga. Düz, doğru yol. Mevlevilerin keçe külâhlarının ismi. Basılmış madeni para

⁸⁸² **Mergub(E):** Rağbet edilmiş. Beğenilmiş. Çok kıymet verilen. Çokları tarafından istenen.

*Bilenler istiva nur Hüdâ'dan ittiler fahri
Hakikat şehrine sultan ben Azbî'dir Hüdâ emri
Erişti ma'rîfet nûru gönül oldu Hakk'ın Tûru,
Niyâzi duydu çün sırrı gümân etti ayân içre.*

⁸⁸³ **Sidre:** ağaca teşbih ile benzetilen, yedinci kat gökte bir makam ismi.

⁸⁸⁴ **Beyt-i Ma'mûr:** İ'mar edilmiş ev. Melekler Kâbe'sinin bir ismi.

Sen gayri yüze bakma yalvar güzel Allâh'a

Hem nefsine aldanma yalvar güzel Allâh'a

İzinden izin ayırma yalvar güzel Allâh'a

Uyan gözün aç durma yalvar güzel Allâh'a,

Yolundan izin ayırma yalvar güzel Allâh'a.

Gel hilye-i⁸⁸⁵ âlem ol hem ruhuna hâdim⁸⁸⁶ ol

Gel vakıf-ı hâlim ol maksudu maalim⁸⁸⁷ ol

Her demde hayalim ol lutf ile kemâl ol

Her geceyi kâim ol her gündüzün sâim ol,

Hem zikr ile dâim ol yalvar güzel Allâh'a.

Şüphe ile iş bitmez Hakk ehli yolu gütmez

Sırrını öyle vermez cahille yola gitmez

Maksuduna kim eremez evvel Hakk'ı meğher bilmez

Bir gün bu gözün görmez hem kulağın işitmez,

Bu fırsat ele girmez yalvar güzel Allâh'a.

Sen zilleti devlet bil bu devleti sıhhat bil

Her zerre-i kudret bil her kudreti hikmet bil

Yen nefsini izzet bil bu izzeti rahmet bil

Sağlığı ganîmet bil her saati ni'met bil,

Gizlice ibâdet kıl yalvar güzel Allâh'a.

Nefsinden özün kurtar kendi özün âzade et

Ma'mur ediben kalbin gel kendini âbâd et

Şehr-i dili ma'mur et nefsi ilini berbâd et

Allâh'ın adın yâd et can ile dili şâd et,

Bülbül gibi feryâd et yalvar güzel Allâh'a.

Gel Azbî niyâz eyle niyazı dırâz⁸⁸⁸ eyle

Gel hâcetin Allah'a sen dol dırâz eyle

Kimdir sana Allah'a niyazını az eyle

Gel imdi Niyâzi'yle Allâh'a niyaz et,

Hâcâtı dırâz eyle yalvar güzel Allâh'a.

⁸⁸⁵ **Hilye:** Güzel sıfatlar. Süs. Zinet. Cevher. Güzel yüz. Kılıcın sapındaki veya kınındaki zinet. Suret. Hey'et. Görünüş.

⁸⁸⁶ **Hâdim:** hizmet eden, hizmetkâr.

⁸⁸⁷ **Maalim:** (Ma'lem. C.) Dinî inançlara, itikadlara dair mes'eleler. İzler. Nişanlar. Eserler.

⁸⁸⁸ **Dırâz:** f. Uzun

Hemen durma gece gündüz Hakk'a yalvar seherlerde

Bu cümle masivadan geç Hakk'a yalvar seherlerde

Tâ mevlâya erişince Hakk'a yalvar seherlerde

Uyan gafletten ey nâim Hakk'a yalvar seherlerde,

Döküp acı yaşı dâim Hakk'a yalvar seherlerde.

Unutup cümle efkârı kerem eyle meded ey yâr

Eğer dildârı bildinse senin yârin olur ağyar

Ola tâ hemdemin ey dost hakikat dilberi hünkâr

Kapusında durup her bâr yüzün dergâhına tut var,

Yürekten kıl demâdem zâr Hakk'a yalvar seherlerde

Eğer sen cânı bunda verirsin fî-sebil⁸⁸⁹ ey dil

Hakikat ehli olmaksı muradın var Hüdâyî⁸⁹⁰ bil

Eğer zâhir eğer bâtın muradın hâsıl olsun gel

Seherlerde açılır gül anın için zâr eder bülbül,

Uyanıp derd ile ey dil Hakk'a yalvar seherlerde.

Seher kalkıp yatğında Meded ey zâr biçâre

Yapışıp dâmeni pirin yakın ol lutf dildâre

Alınma nefsi gaddare uyma sen ağyare

Gel ey miskin bi-çâre dolaşma gezme âvâre,

Dilersen derdine çâre Hakk'a yalvar seherlerde.

Eğer ki rûhu sultânî ederse sana ihsanî

Alırsan âşkta meydânı eğer bildinse cânânı

Bilirsın hükmü yezdânı müdam kıl âh u efgânı

Açılır bâb-ı Sübhânî çekilür hân-i sultânî,

Dökülür feyz-i Rabbânî Hakk'a yalvar seherlerde

Gel Azbî âşkla her ân edegör canla efgânı

Ede ihsan sana sultan edersen sıdk ile vicdan

Namazda hazır ol ey cân girerse kalbine irfân

Seherde uykudan uyan Niyâzî durma derde yan,

Ola kim erişe dermân Hakk'a yalvar seherlerde.

⁸⁸⁹ Yoluna

⁸⁹⁰ Hudâyî: f. Hudâlık, uluhiyyet. Allah'lık. Allah Teâlâ'ya mensub.

*İlişkin kalmaya alında ve turanda*⁸⁹¹

Ortaklığın bulunur görmez öyle görende

Akılla hilm u edep hem bendedir hem sende

Deme kim Hakk'ı sende mevcûd ola ya bende,

Ne sendedir ne bende sığmaz ol bir mekânda.

Cân belâda canândır canân mihmâna cândır

Her mekândır nişânı her nişânı mekândır

Dinsiz imânsız nedir hem evvel bana imandır

Mekânı bi-mekândır nişânı bi-nişândır,

Yine zuhûr eden ol mekânda ol zamanda

Miskin ona ey kişi yer eyle gök ten olur

Ruyu Hakk'ı seyr eden ağlamadan şen olur

Hakk'ı ıyan anlamak fen içinde fen⁸⁹² olur

Hem cân u hem ten oldur hem sen ve hem ben oldur,

Cümle görünen oldur uzakta vü yakında.

Âhu⁸⁹³ dediğin budur⁸⁹⁴ budur dediğin âhudur

Lü'lü-yi inci sanan incü değil lü'lü-üdü

Aşikâre sandığın âşikâre saklıdır

Sanır mısın kim oldur istediğin ya budur,

O bu kamû bir Hû dur gidende vü duranda.

İbretle baktığın Allah olsun ona bâkî

Yak sinene âteşini seninle oda sen yak

Azbî irâğ sandığın yakındır olmaz ırak

Niyâzî gözün aç bak her şey olup durur Hakk,

Sanma ânı kim ola nihanda ve ayanda.

⁸⁹¹ **Turra:** (Tuğra) Alındaki saç. Tura. Mühür. Pâdişah damgası. Pâdişahın imzası.

Kumaşın etrafındaki nişan ve işaret. Kumaşta ipekten çevrilen kenar. Herşeyin ucu ve kenarı.

⁸⁹² **Fenn:** Hüner. Mârifet. San'at. Tecrübe. İlim. Nevi, sınıf, çeşit, tabaka.

⁸⁹³ **Ahu:** f. Ceylân. Gözleri çok güzel olan. Çok güzel göz. Gazâl. Mc: Dilber.

Mahbub.

⁸⁹⁴ **Bu(y):** f. Koku, râyiha.

Eder def'i keder Elhamdü-li'llâh

Kılar arz-ı hüner Elhamdü-li'llâh

Budur doğru haber Elhamdü-li'llâh

Hüdâ davet eder Elhamdü-li'llâh,

Bu can Hakk'a gider Elhamdü-li'llâh.

Bugün yek zerre hikmet oldu

Bu hikmet dediğin hoş kudret oldu

Bize Hakk'tan devlet oldu

Hakikat şehrine çün rihlet oldu,

Gönül durmaz uyar Elhamdü-li'llâh.

Aramaz taşradan derde tabîbi

Özüne yâr edenler bin rakîbî

Bilür ayin erkânı adâbî

Tuyaldan cân-ü dil vasl-ı Habîbi,

Hem okur, hem yazar Elhamdü-li'llâh.

Dilersen olasın hayr ile merhum

Bir öze kim edesin hırz-ı⁸⁹⁵ ma'sum

Hüdâ'nın rahmetinden olma mahrum

Yakın geldi tulûa şems-i rûhum,

Bugün kevnim doğar Elhamdü-li'llâh.

Bulundu kesret içre vahdeti yâr

Bulundu yâr ağyar celvetî yâr

Bu cennet dediğimiz sohbeti yâr

Ölüm dedikleridir halveti yâr,

Kamû ağyâr gider Elhamdülillâh.

Veliler zümresine ola mensup

Ona hazır ola her yerde matlup

Görüne sana düşmanın olup hûb⁸⁹⁶

Şehâdet mansıbdır âli mansıb,

Bize veriliser Elhamdü-li'llâh.

Edenler aşka arz-ı kemal

Yezid ile yezid olmak fiâl⁸⁹⁷

Budur kârı velinin Hak zevâli

Göründü manâ yüzünden cemâli,

⁸⁹⁵ **Hırz:** Melce'. Sığınılacak yer. Tilsim. Cenab-ı Hakk'ın muhafaza etmesine dair yazılı duâ. Fık: Bir malın âdet üzere muhafazasına mahsus yer. Muhafaza etmek.

⁸⁹⁶ **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut. Muhafaza ve imsâk.

⁸⁹⁷ **Fial:** (Fiil. C.) Fiiller, yapılan şeyler

Bozuldu hep suver Elhamdü-li'llâh.

Nice dertlilere dermanlar etti

Bu biz âşıklara fermânları etti

Bize ta'lim vaslı canlar etti

Biliştik bunda hem ihsanlar etti,

Nasîbimiz kadar Elhamdü-li'llâh.

Kavme Azbî niyâzi sen dırâzı

Cefâsıyla habibin anla nazı

Budur âşıkların sözü güzârı⁸⁹⁸

Ne gam giderse dünyâdan Niyâzî,

Visâline erer Elhamdü-li'llâh.

⁸⁹⁸ **Gûzar:** f. Geçiş, geçme. Beceren, halleden, yapan. Geçiren, geçirici mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Dem-gûzar : Zaman geçiren, vakit öldüren.

Aklımı hayran eylesem bu halvetin şerbetine

Fikrim postunu beklesem bu halvetin şerbetine

Kavlimi metin eylesem bu halvetin şerbetine

Bilmem n'etsem n'eylesem bu halvetin şerbetine,

Bu cânı teslim eylesem bu halvetin şerbetine,

Ağlar iken güldürseler çeşmim yaşın sildirseler

Ayıklığım bildirseler mey küpüne daldırsalar

Muradıma erdilseler sakiler kadeh verseler

Hep bu gökleri indirseler şerbet ile doldursalar,

Biricik bizi kandırsalar bu halvetin şerbetine.

Tulum tulum olsa arak⁸⁹⁹ sarhoş olsam yalın ayak

Dağlar taşlar olsa çanak meze olsa tabak tabak

Afitabı etse sancak hem bulutlar olsa yaprak

Şerbeti gönderdikte Hakk öğünce gün olsa çerak,

Yıldızlar olsa hep çanak bu halvetin şerbetine,

Sır sözümünden haber alan vahdette meskenet bulan

Münkirlere olsa yalan bilir bunu ehli iman

Hamdülillâh olmuş nihan⁹⁰⁰ bu nihan sır değil iyan

Duysa bunu halk-ı cihân katresine verirdi can,

Olmaz bahâ kevn ü mekân bu halvetin şerbetine.

Derûnda lezzeti kalır tadın unutulmaz anılır

Bu şerbetten kanan bilir kanmayan ahmaktan olur

Aklın olur canın verir âşk ehlinin aklın alır

Bu bir aceb ilden gelir ancak bunu içen bilir,

Kim tatsa hayrette kalır bu halvetin şerbetine,

Bu içen görmez azap vasıl olur ol bî-nikâp⁹⁰¹

Bülbüllerle bir mi gurab⁹⁰² münkirlere hoş ızdırıp

Bu bir şarabdır bir şarab her katresi yüzbin savab

Her kime olsa feth-i bâb içen anı görmez azab,

Cism ü cânı eyler kebâb bu halvetin şerbetine.

Azbî hâli anlamadı hiç gafletten uyanmadı

Yar neki günü saymadı emri Hüdâ saymadı

Aşk rengine boyanmadı âşıklara inanmadı

Şerbetimiz tükenmedi içenleri usanmadı,

Niyâzî hergiz kanmadı bu halvetin şerbetine.

⁸⁹⁹ **Arak:** rakı

⁹⁰⁰ **Nihan:** f. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. Sır.

⁹⁰¹ **Nikap:** yüz örtüsü, peçe, perde, örtünme.

⁹⁰² **Gurab:** (C: Garbân-Egribe) Karga.

Kâmu mevcud olanın â'zamısın yâ Resûlallâh

Dilberi biçârenin sen merhemisin yâ Resûlallâh

Kâmunun â'zamısın ekremisin yâ Resûlallâh

Zuhûr-u kâinâtın ma'denîsin yâ Resûlallâh,

Rumûz-u Künt-ü kenz'in mahzenîsin yâ Resûlallâh.

Atâ bahşâyîşi⁹⁰³ âlem olan ihsân feyzindir

Muhibbi nûru yezdânısın çevsayık⁹⁰⁴ nûru mahzındır⁹⁰⁵

Sana her vechile bende olan kes abdi hâsındır

Beşer denen bu âlemde senin sûretle şahsındır,

Hakîkatta hüviyetinde değilsin yâ Resûlallâh.

Senin şanında levlâk⁹⁰⁶ nidâsın Hakk kıldıysa

Senin zâtı şerifinden o kim bir lem'a olduysa

İki âlemde lâ-şüphe⁹⁰⁷ veli olada geldiyse

Vücûdun cümle mevcûdâtı nice câmi olduysa,

Dahî ilmin muhît oldu kamûsun yâ Resûlallâh.

Hakikat yok eden her varı ilm-i ledündür

Kaşın mihrabı sözün her bar ilmi "min ledün"dür

Cemâlin mazharı esrârı ilm-i "min ledün" dür

Dehânın menba-i esrâr ilm-i "min ledünnâ"dır,

Hakâyık ilminin sen mahremîsin yâ Resûlallâh.

Senin kadrin bilen kadrin özün ağlaya biliserdir

İki âlemde teşbihin cemâlin pâkin oluserdir

"Ve yabkâ vechike"⁹⁰⁸ remzin bugün zâtın biliserdir

Ne kim geldi cihâna hem dahî her kim geliserdir,

İçinde cümlelerin ser-askerîsin yâ Resûlallâh.

Şeriattan elin her kim çekerse kaldı çırılçıplak

Kapında bende-i kemter gedâdır nice bin ishâk⁹⁰⁹

Hakikat âleme senden açıldı alem ile sancak

⁹⁰³ **Bahşâyîş:** f. Bağışlayış. İhsan. İhsan etmek. Afv. Atiyye

⁹⁰⁴ **Cevsak:** Kasr, köşk, konak.

⁹⁰⁵ **Mahz:** Safi ve hâlis. Katıksız. Sırf. Hâs. Hulus ile muhabbet. Tâ kendisi. Sadece.

Su katılmamış hâlis sût

⁹⁰⁶ "Sen olmasaydın" nidası

⁹⁰⁷ şübhesiz

⁹⁰⁸ **"وَيُنَبِّئُ وَجْهَهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ"** ***Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki***

kalacak." (Rahmân, 27)

⁹⁰⁹ **İshak:** nebi, resul; bilhassa Allah Teâlâ için söz söyleyen kimse, kâhin, kehanet sahibi.

***Cihân bağında insân bir şecerdir gayriler yaprak,
Nebîler meyvedir, sen zübdesisin yâ Resûlallâh.***

*Nice dem sırrını Azbî dahî ahdini gördü
Gamınla âşıkın oldum beni âşkınla yedirdi
Cefânı kessen ey dilber ölümden bana beterdi
Şefâat kılmasan varlık Niyâzî'yi yok ederdi,
Vücûdu zahmının sen merhemîsin yâ Resûlallâh.*

Kıl ile kâli⁹¹⁰ gizlidir âşıkâ hâl içinde

Lutfunu gördüm ıyan⁹¹¹ saklı zevâl içinde

Cehlini seyr eyledim gizli kemâl içinde

Ey bî-misâl vâhid-i hüsnün misâl içinde,

Âyinenin göründü bir hub cemâl içinde.

Serviyile topu⁹¹² senin kaddine⁹¹³ olmuş melil⁹¹⁴

Kimki seni görmedi cehliyle oldu zelil

Yoluna her kim verir can u dili fî-sebil

Düştü kamû heyâkil kâmetine mukâbil,

Cünbüşü gösteren sen şekl ü hayâl içinde.

Ârif olur er kişi bu sohbeti kim görür

Sohbetiyle cân olur bu sohbeti kim görür

Vuslatına tez erer bu farkı kim görür

Bu san'atı kim bilür, bu kudreti kim görür,

Bu vuslatı kim bulur ceng ü cidâl içinde.

Cennet olur tâlibe sırrın eyle külhânın

Düzâh olur münkire müşkül eyle gülşenin

Aşkınla âşıkın cennet eder meskenin

Kande bulur isteyen lütfunu ey dost senin,

Çünkü anı gizledin kahr ü celâl içinde.

Ehl-i gamın pendini canla çün geldim

Hayli zamandır senin vuslatını bekledim

Tâ bilicek sırrını nice zaman eğledim

Mushaf-ı hüsnüne çün tefe'ül eyledim ben,

Burc-u belâda gördüm kendimi fâl içinde.

Derdinle serseri sarhoş iken eyledim

Nice nice ben sana arzı mâil eyledim

Nice zaman âşkınla derde düşüp eğledim

Taliimi yokladım mihnet evinde buldum,

Anın için yürürüm herdem melâl içinde.

Cevr u cefâsın çekip umma vefâ güzelin

Yâri kadîmim⁹¹⁵ olmaya hiç ecilden

⁹¹⁰ Dedikodu

⁹¹¹ **Ayan:** (İyân) Aşıkâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

⁹¹² **Serviyile topu:** Baştan ayağa. toplam, tüm, bütün, toptan, hepten

⁹¹³ **Kadd:** Boy, bos.

⁹¹⁴ **Melîl (Melile):** Kül içinde pişirilen ekmek. Hararet, sıcaklık. Üzgün, kederli. Melul.

*Olmaya herkez nasip kurtuluş bu keselden*⁹¹⁶

**Bizim de mihnet imiş kısmetimiz ezelde,
Kaldı başım anın çün fitne vü âl içinde.**

*Ehl-i dilin içinde kim ki olur hemdemi
Anlar Elest emrini fehm ediben bu demi
Sırrı Hakk'ın sen onu sanma sakın mahremi
Gamsız olan adamı sanma anı âdemi,
Hayvandan ol edaldır kaldı dalâl içinde.*

*Hayr ile şer haktır âdemi sanma deli
Cismi şeriât olur dili hakikat ili
Dîli olandır veli kimine velidir beli
Şadlık ehl-i aşka, aşkın gamıdır veli,
Şol ayrılık güzeldir ola visal içinde.*

*Hayli zamandır senin âşkınla giryanim
Senden olur derdime lutfunla dermanım
Meded müddam eyle bana meded sultanım
Haddin tecellisine müştak olur bu cânım,
Görmedi çoktan anı şol zülf ü hâl içinde.*

*Hakk'a giden râhı ger bana soraydı zâhid
Hubbu sivâ eğer Hakk'a vereydi zâhid
Baktığına Hakk deyü doğru göreydi zahid
Mescide varmak ile zevke ereydi zâhid,
Kılmazdı da'vâyı ol bu kîl ü kâl içinde.*

*Çünkü Hakk'ı bilmişim yahşi yaman yermezem
Hakk'ı ıyan görmüşem kimseye yol sormazam
Kendi özümü kimseden çünkü gani görmezem
Meyhânede bir kadeh nûş etmeği vermezem,
Bin şuğluna sofinin tekyede şâl içinde.*

*Cennet oluptur bana kûşe-i fakr u rıza
Hayr şerri bu dem Hakk'tan okudum şehâ
Kande ki baksa gözüm Hakk'ı görüp bî-riya
Mescidi meyhâneyi fark eylemem zâhidâ,
Göründüm ise ne var hâ ile dâl içinde.*

*Ver serini Niyâzî sırrını verme yâda
Nadâna sırrın veren kalur vebâl içinde*

⁹¹⁵ **Kadîm:** Eski zaman. Başlangıcı olmayan. Uzun zamandan beri var olan. Evveli bilinmeyen hâl ve keyfiyet

⁹¹⁶ **Keseli:** Tembellik. Uyuşukluk. Yorgunluk. Ağırılık.

Devre-i ârşı oku bu halka-i tevhid ile

Tâ cihâna şâh olasin kise-i⁹¹⁷ tevhid ile

Gel budem tevhidi Hakk'a kisve-i⁹¹⁸ tevhid ile

Kalbini bâğ-ı cinân et ravza-i tevhid ile

Can dimâğın kıl muattar nefha-i tevhid ile.

Âşkî kurbu Hüdâ'ya çekti zillet yolları

Kasrı işret gâhiçikti anla gurbet yolları

Oldu bin birden ziyâde yâre vuslat yolları

Kâbe-i nûr-i siyâhın bî-nihâyet yolları,

Kat'eder erbâb-ı aşk bir lemha-i tevhid ile.

Ger kıla Mührü Süleymânı ahd ü peymânın seni

Ola canından azizin sana cânânın seni

İrgörür⁹¹⁹ dermâna âhir derde dermânın seni

Her ne denlü rû siyâh ettiyse isyânın seni,

Ağarır bî-şek yüzün bu garra-i tevhid ile.

Vuslatın sırrın bilir ilmi ledünden hoş habâr⁹²⁰

Sırrını fâş eylemez munis olur ona yâr

Evliya ve enbiyanın kadrini okuryazar

Mâ-verâ-i ins ü cinni seyredip arşa çıkar,

Kim ki mi'râç eylediyse cezbe-i tevhid ile.

Azbî'yi mıkna'tis âşkî feyz Hakk'ı cezbe eder

Sanma Hakk'tan söyleyen kudretin sözünü kizb⁹²¹ eder

Masivâyı terk eder hubbu Hüdâ'yı kesb eder

Ey Niyâzî Ârif-i billâh gönülden selb eder,

Onsekizbin perdeyi bir lem'a i tevhid ile.

⁹¹⁷ **Kise:** (Kis-Kese) f. Küçük-büyük torba kab. Para kesesi. Kumaştan çanta biçiminde torba kab. Yoğurt kesesi. Para. Para hesabı. Öz para. Kestirme yol.

⁹¹⁸ **Kisve:** Elbise. Kılık. Hususi kıyafet. Kûsve. Kisbet

⁹¹⁹ **İrgörür:** Ulaştırmak, götürmek

⁹²⁰ **Habar:** (C.: Habârât) İmzâ. Mühür, damga.

⁹²¹ **Kizb:** yalan; yalan söyleme.

Ehl-i âşk mesti mey olmaz âşk şarabı olmasa

Gülemezdi sırrı Hakk'ı dilde tâbi olmasa

Ger bu zülmetten bezerdi ızdırâbı olmasa

Zerreler zâhir mi olurdu afitâbı olmasa,

Katreler kande yağardı hiç sehâbı olmasa.

Dertden özüne hangi derttir derdi var dermanı yok

Yârine âşık yakîn olsa dîni imânı yok

Her kimin ısyânı çok kadr bil onun gufranı yok

Bahr-ı zâtın mevcinin hiç haddi vü payânı yok,

Zâhir olmazdı cihân anın habâbı olmasa.

Ten kulağıyla işittim sözünü ey dost senin

Koymaz elden ölünce izini ey dost senin

Kim koyup gitmiş ayağı tozunu ey dost senin

Herkes anlar hem görürdü yüzünü ey dost senin,

Kibriyâ-yı "len terâni"den nikâbı olmasa.

Lâ ile ilâ'nın idrâk eyleyen aksâsını⁹²²

Ehli iman oldu bildi hazreti mevlâsını

Kim bilirdi lâm- elif ten âşıkın esmâsını

Kim bilürdü zülfün ile kaşların ma'nâsını,

İki âlem gibi şerh eyler kitâbı olmasa.

Âb u hayvandan ne fark var bu âb'dan zülfünün

Yok rehâyab⁹²³ olmağa baysi mekandan zülfünün

Bir teli yektir keserse bin tuvandan⁹²⁴ zülfünün

Ukdesin kim halledeydi ol kitâbdan zülfünün,

Anın insan denilen âhirki bâbı olmasa.

Ehrimen sırrı nebiye haşâ mahrem mi olur

Âdemi inkâr eden şeytandır âdem mi olur

Cahile kâmil bu yüzden oldum ekrem mi olur

Haşri inkâr eyleyen mülhidler ilzam mı olur,

Sâl-be-sâl evrâk-ı eşcâr inkılâbı olmasa.

Mûnisi yâri refikî Azbî'nin Allah idi

Âşıkın hâli mükedder münkirin gümrâh idi

Bu fenâ dünyada olmak Hakk'a doğru râh idi

Kabri vahdet kûşesi haşri temâşâgâh idi,

Ey Niyâzi kimde kim cehlin azâbı olmasa.

⁹²² **Aksa:** En uzak. En son. Kusvâ. Nihayet. Irak

⁹²³ **Rehayab:** f. Kurtulan. Yolcu olan.

⁹²⁴ **Tuvan:** f. Güç, kuvvet.

127

Cevrine âşık Habibin bende-i ferman ola

Tâ ezel âdet oluptur kâmile pünhân ola

Kimine bu söz gümandır⁹²⁵ kimine imân ola

Devredüp geldim cihâna yine bir devrân ola,

Ben gidem bu ten sarâyı yıkıla virân ola.

Ötmeye cân bülbülü bu ten gülü bir gün sola

Yine haldâşım gelip bu sırrıma vakıf ola

Yıkulup bu dert deyü vârim bir kuru âdem kala

Cûş edüp ummân-ı can cismim gemisin dağıda,

Yerler altında tenim toprak ile yeksân ola.

Olmadı bu sırra mahrem hamdülillâh ecnebi

Kandedir sırrı ilâhî kandedir sırrı nebi

Çünkü bir zıllı hayaldir bende bu sırrı ebî

Bu vücudum dağı kalka atıla yünler gibi,

Şeş cihâtım açıla bir haddi yok meydân ola.

Mebde-i sırrı maadî fehmeder ehli hüner

Dört kitabın remzini bir noktadan ezber eder

Er kişi maksudun ister eyleyüp azmi sefer

Yevm-i Tüblâ'dır o gün her mânâ bir sûret giyer,

Kimi nebat ve kimi hayvan, kimisi insân ola.

Bir imiş savm u zekât hac sücüd ile kıyam

Böyle bir hâli vücudum olmaya rûşen zalâm⁹²⁶

Harf u savtım kalmaya tekmiil ola külli kelâm

Dağıla terkibim otuziki harf ola tamâm,

Nokta-i sırrım kamûnun cevherine kân ola.

Edeler yağma olmadan cümle kıl u kâli

Cübbe ve destâr⁹²⁷ ile zâhir görenler şâlımı

Ben bile fark etmez olam hâli mâ fî'l bâlimi

Kabrime dostlar gelip fikredeler ahvâlimi,

Her biri bilmekte halim vâlih ü hayrân ola.

Derviş Azbî bir olur hâl ehline ıssı ziyan⁹²⁸

Ehli hâl olan kişiye sığmıya şek ve güman

Tâ gire bir şehire salık olmaya gerçek yalan

Her kim ister bu Niyâzi derdimendi ol zaman,

Sözlerini okusun kim sırrına mihmân ola.

⁹²⁵ **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

⁹²⁶ **Zalâm:** Karanlık. Zulmet.

⁹²⁷ **Destar:** f. Sarık, imâme, başa sarılan tülbent.

⁹²⁸ Azbî Baba'nın divanında burası "ümme zebân" geçiyor

Bildim nice gezdim bu hikmete erince

Cân ile sülûk ettim ben hizmete erince

Kaldım nice hizmet tâ rahata erince

Ahvâl-i serencâmım bu saate erince,

Demem sana icmâlin tâ gâyeteye erince.

Bu âleme yol bulduk hep vârimiz yüzdük

Ser seddini bir kesdin maksudumuza erdin

Suret yine bir oldu zulmet evi nur oldu

Biz beş er idik çıktık bir demde yola girdik,

Kırk yılda Pîr'e erdik bu sohbete erince.

Çün Hakk ile Hakk'landık yayan iken atlandık

Birlik ile bağlandık bir fend ile avlandık

Sanma bize aldandık ikrar ile sağlandık

Her yanına çalındık çok adları takındık,

Dört tekberi bir kıldık ta kâmeteye erince.

Çar ile şeşe baktık ol nur ile uyandık

İmam Hakk'a erdik esrârı duyduk

Akıl ile dil verdik maksudumuza erdik

Çün kâmet alıp durduk divânına el bağlı,

Veçhini ayân gördük bu hayrete erince.

Hikmet bu imiş ancak kudret bu imiş ancak

Rahmet bu imiş ancak hüccet bu imiş ancak

Şefkat bu imiş ancak zillet bu imiş ancak

Tâat bu imiş ancak, râhat bu imiş ancak,

İzzet bu imiş ancak bu hizmete erince.

Münkir gözü kör oldu ikrar eden er oldu

Pirim bana pir oldu sâlik bana mûr⁹²⁹ oldu

Sûret yine bir oldu zulmet evi nûr oldu

Kesret idi bir oldu, sûret idi sır oldu,

Zulmet idi nûr oldu bu âyete erince.

Esrârı Hakk'ı açtım derya dil olup taşıdım

Hep berzahımı eştim aklım ile barıştım

Yârim ile buluştum hasretime kavuştum

Bindörtyüz kanat açtım altıyüz dani koştum,

Tâ onbeşe dek uçtum bu hâlete erince.

Mestâne idik gamdan âşkın ile ayıldık

⁹²⁹ Mûr: olgun

*Birden bine dek yüzbin tâ bire değin sayıldık
Çün mahvi vücud ettin hem ferd ile yayıldık
**Çün cân ile bir idik ebdân ile dağıldık,
Âhirki deme erdik bu vahdete erince.***

*Lutfî ile çün halk Azbî ola uyanık
Derdinle olup hâzık dermâna ola layık
Nefsîm yolu karanlık ruhum yolu aydınlık
**Dünyâyı n'ider âşık, ukbâyı n'ider sâdık,
Mîsrî ola gör ayık, sen vuslata erince.***

Eyle eziyet nefisine rûhun dilek bilmez ola

Âşık olan vuslat için kaydı gerek bilmez ola

Hakk'al yakîn îzan bula âşk ehli şek bilmez ola

Devrân odur kim devrini devr-i felek bilmez ola,

İnsân odur kim sırrını ins ü melek bilmez ola.

Yârin cefâsın çekmedin âşık gerek usanmasın

Mevlâdan özüne kimse yok hiç kimseye dayanmasın

Ârif o derdimin göre ferdâ safâsın ekmesin

Merkep izinde su görüp deryâyı gördüm sanmasın,

Deryâ odur kim ka'rını aslâ semek bilmez ola.

Ehli sulukun şartıdır bâkî ten ile cân ola

Her ne gelir dostundan gelir cân ile bir fermân ola

Sahn-ı rıza içre girip hem hâk ile yeksan ola

Âdem odur kim nârı ola hem mâ u hem zemân ola,

Hayvandan ol adal durur nân ü nemek bilmez ola.

Dâim ede mestânelik âşk meyini içmiş ola

Dehrin bu ak ve karasın atıp kamu geçmiş ola

Tâ kim vâra illiyyine Hakk'tan kanad açmış ola

Kâmil odur kim aç susuz çok çok emek çekmiş ola,

Nâkıs o çiğdür bunda kim hergiz emek bilmez ola.

Âşkın elinden Azbî'ya mesken kafesdir bülbüle

Duymaz cefâ senden onun cânın verir bülbül güle

Bu remzi kâmil gerek zâhir ile batın bile

Herbir Nebî, herbir velî zilletle erdi menzile,

Mısırî'ye söğsün şol ağız Allâh demek bilmez ola

Şerha şerha yareler bu sinemde hicrânımdır

Başka başka kan mıdır bu damlayan mercân mıdır?

Katre katre dökülenler dürr müdür bârân mıdır?

Zerre zerre görünenler hat mıdur reyhan mıdır?

Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım

Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

Kana kana kan mı içmek hâlin senin

Yare yare bu vücudum oldu çün derman mıdır?

Taze taze açılan gül mü cemâlin mi senin

Yane yane inleyen bülbül mü yahud cân mıdır?

Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım

Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

Sîğе sîğе yâre varmak yâr olmak hemnişin⁹³⁰

Sîne sine girmek ister koynuna yaşan mıdır?

Halka halka salınan kâkül mü yâ hablü'l-metîn

Sûre sûre yazılanlar hat mıdur Kur'ân mıdır?

Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım

Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

Çeke çeke cevri ni kadîmi gümân eyledin

Sala sala bendeni ferdâya bu ihsan mıdır?

Pare pare eyleyüp bağrum kızıl kan edeli

Kana kana içdigim sahbâ mıdır yâ kan mıdır?

Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım

Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

Ura ura⁹³¹ taşlara şişe-i nâmusu

Güle güle hâlîme hâz eyleyen insan mıdır?

Dâne dâne görünen hâl mi yâ vahdet sırrı mı?

Lâle lâle kızaran haddün mi yâ mercan mıdır?

Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım

Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

Geze geze buldum bir yâr mahrem sırrıma

Dolu dolu içtiğim sır bâdesi ya can mıdır?

Döne döne yanmadan derman umardım derdime

Güne güne mihnetin derd mi yâ derman mıdır?

Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım

⁹³⁰ Nişin: f. "Oturan, oturmuş" gibi mânâyâ gelir ve başka kelimelerle birleşir

⁹³¹ Vura vura

Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
Dile dile bağırını çün Azbî'ya giryan⁹³² senin
Yâne yâne bâliş⁹³³ mihnet bana denmi ya pister⁹³⁴ midir?
Ata ata kirpik okun bu Niyâzînin dilin
Şerha şerha eyleyen cânım mı yâ cânan mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

⁹³² **Giryan:** f. Gözyaşı döken. Ağlayan.

⁹³³ **Baliş:** f. Yastık. Altın. Nakit.

⁹³⁴ **Pister:** f. Yatak, döşek.

Bihamdillâh vel'minne⁹³⁵ ki dermandan haber geldi

Bu derdin çaresin buldum çü Lokman'dan haber geldi

Bugün mısırlı dile⁹³⁶ adl işi sultandan haber geldi

Bugün Ya'kûb-ı kalbe Yûsuf-ı cânndan geldi,

Kâmîsi pur- nesîm ile o cânândan haber geldi.

Göründü çün ıyan bize hüner arz-ı kemâlinden

Özümdür vuslatın dilde hakikat hâli hayalinden

Dîli bîçare zâr eder temenâyı visâlinden

Açıl ey gözlerim envâr-ı vech-i zül-celâlîden,

Dilâ bedr ol kim mehr-i dırahşândan haber geldi.

Özümlü eyledim tasdik hayal ehlini gördükçe

Ona hemdem olur gönlüm visal ehlini gördükçe

Temâşayı cemal eyler cemâl ehlini gördükçe

Yerinme nâkısım deyu kemâl ehlini gördükte,

Kamû noksânı tekml eden insanlardan haber geldi.

Bugün oldum emîn-i'llah emânettir bana esrâr

Eriştim ilmi Yezdân'a inâyet eyledi settâr

Çü feyzin eyledi ihsan cenâbı Hazret-i Gaffâr

Ne kim yağma olundu çekme gam şimden geru sen var,

Dil-i vîrandaki ol kenz-i vîrândan haber geldi.

Bu hasret iştiyâkıdan sana sanma ziyân ede

Sana ihsan ere Hakk'tan vücudun ayn-ı can ede

Kâmu derdi dile dermân ola bâkîde fânîde

Edip dilhâneysi tamir otur bu beyt-ül ahzanda,

Bu şeb bana seher vaktinde mihmândan haber geldi.

Müsemma ola ta esma bırakma dilden Allah'ı

Yorulup kalma gel yolda gece gündüz edüp ahı

Ben Azbî'nin vücudundan eser kalmadı vallâhi

Bu Mısrî'nin vücûdu Mısrî'nin oldur şehinşâhı,

Ezelden tâ ebed hükm-i Süleyman'dan haber geldi.

⁹³⁵ Allah Teâlâ şükür minnetle beraber

⁹³⁶ mısırlı dile: Gönül Şehri

Bir menzilde kalındı arzı hüner kalındı

Bahri ilme dalındı sana haber olundu

Nusret kösü çalındı aşikâre kılındı

Zevâle gün salındı, kal'a-i Vân alındı,

Bâtıl vücûd dolandı, vücûd-ı Hakk bulundu.

Lütfu Hüdâ'ya tapan gafleti ko gel uyan

Sana rivayet beyan eyleyeyim dâsitân⁹³⁷

Bu sözüme gel ıyan sanma bunu sen yalan

Vücûd-ı insâna cân, muhakkak oldu Sultân,

Şeytânı sürdü Rahman, levhinden ol silindi.

Hem demi hünkâr idi her sözü inkâr idi

Münkiri inkâr idi zalim gaddâr idi

İbki ile yâr idi çün inâdı var idi

Bir mahfî sahhâr idi, kattâl u cebbâr idi,

Câdû-yı mekkâr idi, caduluğu bilindi.

Güneşi sorma köre haberi eğri verir

Bin yıl olursa ömrü dayanıp etme garre⁹³⁸

Tanrı cezasın vere sanma murada ere

Tevbe ederdi hayre, niyet ederdi şerre,

Küp olmuş idi hamre hamrin küpü delindi.

Batıl idi hüneri mala idi seferi

Yok idi hiç hazeri sevmez idi geri

Girmiş ona dipdiri oluru cehennem yeri

Sevmezdi ol beşeri, eâm idi hep zararı,

Ehl-i Hakk'ın ciğeri, dilim dilim dilindi.

Sordum onun halinden geçmez idi malından

Zahid kıl u kâlinden bülbül cûda gülünden

Bezmiş idi kavlinden âlem onun dilinden

Ol zâlimin elinden, çıktı çoğu yolundan,

Cüdâ düşüp ilinden, defterleri çalındı.

Kendin bednam eyledi san eyi nâm eyledi

Arzı meram eyledi azmi zûlam eyledi

Azbî kelam eyledi ona düşnâm⁹³⁹ eyledi

Yezîd-i bed-nâm idi, ilimde haham idi,

İt idi Bel'am idi taşra dili salındı.

⁹³⁷ **Dâsitân:** (Dâstân) f. Destan, sergüzeşt. Geçmiş hâdiseleri anlatan nesir veya nazım halinde yazı. Şöhret.

⁹³⁸ **Garre:** Gafil kişi, gaflette bulunan kimse.

⁹³⁹ **Düşnâm:** f. Sövmeye, sövüp sayma, ta'n.

133

Böyle idrâk eylemiş Hakk'tan bunu can bülbülü

Fî'lmisli hârdır müzeyyen eyleyen nâzın gülü

*Kim hakikatle şeriat emrine etmez beli*⁹⁴⁰

Kıldan ince ve kılıçtan keskin ol şâhın yolu,

Her kemâl ehli, kapusunda anın ednâ kulu.

İki âlem rağbeti yanında ednâ yolu olur

Âleme sultan olan bir zereye bin kul olur

Yine kendi emrine hâkim meğher ol olur

Okları kavs-i kazânın kuvvetince yol alır,

Putesine kalb-i sultandan geçer okun yolu.

Sahibi genç nübüvvet şâh sultanı'r-rusûl

Padişâhî ba'si kevn ve mekânî'r-rasûl

Büsbütün âlemlere sultân şâhî'r-rasûl

Çün mukaddem "Fakr-i fahri" dedi sultânî'r- rusûl,

Yâ aceb mi "fahri-zülli" dese bu âhir veli.

Gel rumuzun eyle idrâk hâb-ı gafletten uyan

*Acı tatlı yanındadır oldu bir sûr*⁹⁴¹ *îkân*⁹⁴²

Kim bu dem iksire sa' edenlere olmaz yalan

Ferha terha iki deryâ "Mecmail Bahreyn" olan,

Taht-ı akdâm-ı erâzil Arş-ı Rahmân menzili.

Kâmilin bir nutku pâki oldu vechi intizâm

Ger hakikat ger şeriat bî-sebebe olmaz kelâm

Hakk teâla ılmini çün kim tamam etmiş

Ârifin bir himmeti var ana arş olmaz makâm,

Sidre vü Tûbâ gözetmez kâmilin cân u dili.

Nice bin gördüm cihânda hâle hâldaş olmadı

Kimsenin ahvâline hiç kimse âgah olmadı

Bir kimsenin hiç kimseden hiç ricâsı kalmadı

Âkilin mizân-ı aklın mâverâsın almadı

Âşkın âkiller içre adı mülhid ya deli.

Şerha şerha olsa sinen dön yüzün Hakk'tan yana

*Lem'a lem'a zât-ı pâktir Hüdâ'ya rûşena*⁹⁴³

Yâne yâne âşkın olmuş bu kemter Azbî'ya

Zerre zerre kıldı Mısırî'nin vücûdunu kaza,

Katre katre kıldı zâtını anın aşkın yeli.

⁹⁴⁰ **Beli:** f. Evet.

⁹⁴¹ **Sûr:** emin, güvenli

⁹⁴² **İkan:** İyi ve yakinen bilmek. Sağlam bir iş. Yakın hasıl etmek ve edilmek suretiyle bilmek.

⁹⁴³ **Rûşen:** f. Parlak, aydın. Belli, âşikâr.

Zâhid yola ben kâilim ya sen beni, ya ben seni

Kurban için gelmişim ya sen beni, ya ben seni

Sanma beni hâinim ya sen beni, ya ben seni

***Kasab elinde koyunum, ya sen beni, ya ben seni,*⁹⁴⁴**

Cellâd önüde boynum, ya sen beni, ya ben seni

Sırrımı hâs eyle âmm⁹⁴⁵ çünkü geliptir cümlesi

Merdi târikât olduğum zâhid biliptir cümlesi

Cânile bâşım cümle bâkî kalıptır cümlesi

Irz u vakâr mal menâl yağma olundu cümlesi,

Soyunmuşum bu yolda ben, ya sen beni, ya ben seni

Seyrângâhımdır bu zemin dönmem yemin ettim yemin

Halvette oldum hemnişin zât-ı Hakk'a oldum yâkin

Anlar sözüm illâ leîn⁹⁴⁶ kurbanı Hakk oldum hemin

Habsüm bugün kırk erbâîn oldu tamam Deccâl laîn,

Kıldı beni Rabbim emîn, ya sen beni, ya ben seni

Münkirlere görünmezem meydandayım bilinmezem

Hakk'tan olup ayrılmazam nâdana sırrım vermezem

Tallı hayalim olmazam billâh sözümünden dönmezem

Vallâhi senden korkmazam dâ'vâyı bâtıl kılmazam,

Hak-tır yolum yanılmazam ya sen beni, ya ben seni

Âşık gerek kalbe gire âşk ehli kalmam sırta

Filden büyük oldu pire üçyüzyirmiden göre

İniş yokuş düpdüz ova sırrımı açım münkire

Vardı çıkalı göklere Binaltıyüzdoksanbir'e,

İndim senin için ben yere ya sen beni, ya ben seni

Tığ u teber⁹⁴⁷ hılmimdir hem çûşunam⁹⁴⁸ ilmim dürür

İsyân benim kâlemdir yer gök benim zulmüm dürür

Hakk'ı Mustafa teslim dürür hem Murtaza aslım dürür

Mehdî benim adlim durur, İsâ benim fazlım dürür,

Âhir amel katlim durur, ya sen beni, ya ben seni

Azbî sana Hakk'tan atâ olmuş bu ilm-i verâ

Kaydı beka kaydı fenâ gelmez bana bir zerre mâ

Merdâne geldim ben sana varsa hüner göster bana

⁹⁴⁴ Azbî Baba “*ya o beni, ya ben onu*” yerine “*ya sen beni ya ben seni*” olarak tahmiste kullanmıştır.

⁹⁴⁵ **Âmm:** herkese âit, umuma âit, umumi.

⁹⁴⁶ **Lein:** Vallahi eğer

⁹⁴⁷ **Tığ:** f. Kılıç, seyf. **Teber:** f. Balta

⁹⁴⁸ **Cuş:** f. Coşmak, kaynamak. Taşmak. Deprenmek

***Meydâna çık gel ey kaba avret gibi giyme kaba,
Ben Mısrî'yem geydim abâ, ya sen beni, ya ben seni***

Zâhid talebi Hakk'ta iken mal göründü

Şimden geri bu söylemeğe lâl⁹⁴⁹ göründü

Pirimle olan ahdi diyemem dâl⁹⁵⁰ göründü

Dost illerinden menzili key âli göründü,

Derd-i dile dermân olan Elmalı göründü.

Bir yerde gönül kanmadı dünyayı gezerken

İdrâk ile bu Lâ ile İllâ yı gezerken

Bin derd ile bu zât tecellâyı gezerken

Mecnûn gibi sahralara ağlayı gezerken,

Leylâ dağının lâlesinin alı göründü.

Derd ile gezip yâri bulup gelse aceb mi?

Cân ile dil şâd u ferah olsa aceb mi?

Dil hal dili derde nihân kalsa aceb mi?

Ten Yakûbunun gözleri açılma aceb mi?

Can Yûsuf'unun gül yüzünün hâli göründü.

Gel sevdiğine Azbî Meded eyleme nazı

Yoklukta özün var ediben anla bu râzı

Nâz etme sakın yârin terk etme niyâzı

Kâl ehlinin ahvâlini terk eyle Niyâzî,

Şimden gerû hâl ehlinin ahvâli göründü

⁹⁴⁹ **Lâl:** f. Dilsiz. Söz söyleyemiyen

⁹⁵⁰ **Dâl:** Ağacın ilk verdiği kol. Kur'ân hattıyla yazılan () harfinin okunuşu (Ebcedi değeri dörttür.) Noktasız olduğundan "dâl-i mühmele" de denir.

Ten gemisin süremezliğin atsın yokluğu

Taşradan pâk görürsün içi murdar kabağı

Poyraz ile doldurmuş meze için tabağı

Ey kefere o ıĝrīb avlar mı bu balığı

Yanlış haber söylemiş size viren salığı

Çünkü karnın aç imiş rüzgarla doyar mı

Tarhanesiz gemide deniz suyu yanar mı

Kıla binse karınca karınca kıl duyar mı

Yer ile göğē sığmayan bir ıĝrıbe sığar mı

Karnı içiyken anun deryâların yatağı

Serendipten⁹⁵¹ bin arşın tufan gibi aşırđı

Kuvvetinden yer çekip gök silkinip düşerdi

Yerde gökte her ne var gölgesine üşürdü

Ver ile gök arası dolar dahi taşardı

Eğē zahir olaydı cihâna bir tırnağı

Cennet ile cehennem bir zeredir işinde

Bad-ı sarsar⁹⁵² kim eser senin kovar başında

Yüzyirmibin ay güneş ıyandır bir kaşında

Yer götüren sarı öküz ondört-yüzbin yaşında

Ondan dahi büyüktür bu balığın kulağı

Bundan artık söyleme âşık yeri değildir

Eğē Hakk'ın kuluysan adın diri değil

Kimse onun vasfının mehdi eri değil

Ne denlü vasf edersem binde biri degildir

Zîra bunun alnıdır levh u kalem durağı

Âşık a lazım olan emr olan bir nefhadır

Münkir sanma bu emri puhte⁹⁵³ olmuş lokma

Men u selva kudret Hakk'tan bize nüshâdır

Merkezi de belirsiz zahir küçük noktadır

Arş ile kürsî anın gıdâsının çanağı

Âleme eyler atâ bunu Hakk cânın gülü

Medhini onun dilâ Hakk'tan okur Hakk'ı veli

Azbî dolu her cihan kudret feyzi Ali

Bu Mîsrî'nin sureti aldar bu halkı velî

Manîde her bir kılı bu dünyânın kâf dağı

⁹⁵¹ **Serendib:** (Hintçe) Hindistan'ın güneyindeki Seylân adasının ismi.

⁹⁵² **Sarsar:** Gürültü ile gelen pek soğuk rüzgâr, yel. Kasırga.

⁹⁵³ **Puhte:** (C.: Puhtegân) f. Pişmiş, pişkin. Olgun, kâmil insan.

Küfr-ü zülfü yâr ile hayran olan anlar bizi

Zahidâ yek din olup imân olan anlar bizi

Vâkia dürr-ü yetime kân olan anlar bizi

Zât-ı Hakk'da mahrem-i irfân olan anlar bizi,

İlm-i sırda bahr-ı bî-pâyân olan anlar bizi.

İlm-i sırrın hâlini zahir bilenler anlamaz

Feyzi Hakk'ı davâ-i ırfan olanlar gelemiz

Mâsiva sultanını ten-bin⁹⁵⁴ olanlar anlamaz

Bu fenâ gülzârına bülbül olanlar anlamaz,

Vech-i bâkî hüsnüne hayrân olan anlar bizi.

Hamdülillâh dahme-i⁹⁵⁵ İsfendiyâr'i⁹⁵⁶ açmaz

Ol sebepten âleme dürlü cevâhir saçmaz

Âlemin ak ve karasından onun için kaçmaz

Dünyâ vü ukbâyı ta'mir eylemekten geçmişiz,

Her taraftan yıkılıp vîrân olan anlar bizi.

Hamdülillâh kimseye ma'lum değil ahvalimiz

Kalması elde iradet dilde kıl u kâlimiz

Oldu bir dostla bir post dü-cihanda⁹⁵⁷ malımız

Biz şol abdalız bıraktık eğnimizden şâlımız,

Varlığından soyunup üryân olan anlar bizi.

Arife geldi emirden bu hitap müstetâb⁹⁵⁸

Katresin nûş eylemektir feyzi Hakk'ın bin sevap

Her işi Hakk'tan bilen cân şüphesiz görmez itab⁹⁵⁹

Kahr u lütfü şey'i vâhid bilmeyen çekti azab,

Ol azabdan kurtulup sultân olan anlar bizi.

Hakk'ın yüzü pîrin yüzü pîrin sözü Hakk'ın sözü

"İnnâ fetehnâ"⁹⁶⁰ ayetin yârin okur kaşı gözü

Bu remzi idrâke gel Hakk'tır yine Hakk'ın yüzü

Zâhidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi,

Cür'ayı sâfî içüp mestân olan anlar bizi.

Zâhirin Kur'ân ma'na sırrına mihman gerek

⁹⁵⁴ **Bîn:** f. Kelime sonuna ilâve ile "gören, görücü" mânalarına gelir.

⁹⁵⁵ **Dahme:** f. Mezar, kabir. Türbe. Donanma geceleri atılan hava fişegi.

⁹⁵⁶ **İsfendiyâr:** Efsânevi İran Hükümdârı, Gustaps'ın Oğlu. Firdevsî'nin Şahnâmesinde macerâları anlatılır.

⁹⁵⁷ İki cihanda

⁹⁵⁸ **Müstetab:** İyi, güzel, âlâ. Devâ.

⁹⁵⁹ **İtab:** paylama azarlama

⁹⁶⁰ Fetih, 1

Bâtının esrârı hikmet sahnına meydan gerek

Hem tarikattir şeriat sıdk ile merdân gerek

Ârifin her bir sözünü duymaya insân gerek,

Bu cihânda sanmanız hayvân olan anlar bizi.

Başımız bir olmadık sevdâya saldı biz bugün

Aklımız haddi yok sahraya saldı biz bugün

Varımız Azbî'ya yağmaya saldı biz bugün

Ey Niyâzî katremiz deryâya saldı biz bugün,

Katre nice anlasın ummân olan anlar bizi.

Var idim âlemden evvel âlem âdem olalı

Bî-nişandır sohbetin zâtın tecellî kılalı

Aklı ile fikri hayali bahri ferde salalı

Halkı koyup lâ mekân ilinde menzil tutalı,

Mısıryâ şol canlara canân olan anlar bizi.

Vârı idrâk eyledinse orda vâî kalmadı

Yoğı vâî eyledinse gayrı efkâr kalmadı

Bir kişı sultan olunca onda deyyâr⁹⁶¹ kalmadı

Ben sanırdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı,

Ben beni terk eylerim bildim ki ağyâr kalmadı.

Zâhida çünkü ezelden aslıla efkârı yok

Hem Hakk'a birdir dedin hem misline uyar yok

Bilmedin inkâr ile ikrârı sende yâd yok

Cümle eşyâda görürdüm hâr var gülzâr yok,

Hep gülistân oldu âlem şimdi hiç hâr kalmadı.

Kûşei kuyu ceybî⁹⁶² subh-dem beklerdi dil

Hasreti ruyun gummetinden⁹⁶³ âh edip ağlardı dil

Sırrını bizim ezelden cân gibi saklardı dil

Gece gündüz zâr u efgân eyleyüb inlerdi dil,

Bilmezem n'oldu kesildi âh ile zâr kalmadı.

Çünkü yâr oldu ezelden bana zillet dost ile

Rahatım zevkim çü bildim cümle mihnet dost ile

Ara yerde kalmadı nefsimle ülfet dost ile

Gitti kesret, geldi vahdet oldu halvet dost ile

Hep Hakk oldu cümle âlem çarşı pâzar kalmadı.

Kaşların gözlerin Azbî'ye verdi galgale⁹⁶⁴

Vechini gülden görenler oydu aşkı bûlbûle

Geldi çün yârin hayali sırrı Hakk'tan Hakk güle

Dîn diyânet âdet ü şöhet kamu vardı yele,

Ey Niyâzî n'oldu sende kayd-ı dindâr kalmadı.

⁹⁶¹ **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.

⁹⁶² **Ceyb:** (C.: Cüyûb) Cep. Gömleğin (yarığı) açıklığı. Yaka. Kalb. Geo: Sinüs.

⁹⁶³ **Gumme:** Tasa, keder. Kırba, tuluk gibi şeylerin derinliği. Belirsiz mühim nesne.

⁹⁶⁴ **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek.

Kıl u kâli zâhidin hâl ehline hâl oldu

Âşk hâlini ne bilsin zâhide hâl kâl oldu

Bir âlemden ayrıldım yüzyetmiş bin sâl ⁹⁶⁵ oldu

Can yine bülbül oldu hâr açılıp gül oldu,

Göz kulak oldu hep bir her ne ki vâ ol oldu.

Akl u fikri cânla kapladı her vâ âşk

İkrâr ile inkârdan çekti ilk yârî âşk

Kimde nümâyan olur feyz ile esrârî âşk

Uyandı çün nâr-ı âşk kaynadı ebhâr-ı âşk,

Her yanaya çağlayup aktı gözüm sel oldu.

Firakından dilbera benzim hazâna döndü

Kaşlarının derdinden belim kat kat büküldü

Cemâlinmiş bülendi mağzı kur'ân bulundu

Gönül ol bahre daldı dilim tutuldu kaldı,

Girdim anın zikrine azâlarım dil oldu.

Bana muhabbet eden gönül içre bulundum

Kendimi onda görüp zâtım için kıldım

Zâtla sıfatla gizli iken bilindim

Ferhâd bugün ben oldum varlık dağını deldim,

Şirin'ime varmaya her cânibim yol oldu.

Kânde imiş bilmedin seni beni yaratan

Ata ana hakkı kimdir Azbî vâ eden

Hakk'ı bilen geçmedi münkire müdâradan

Geç ak ile karadan halkı bırak aradan,

Niyâzî dön buradan durma sana gel oldu.

⁹⁶⁵ Sal: f. Sene, yıl.

Hasretin ben derdmendi zârı giryân eyledi

Başıma uçtan uca dünyayı zindan eyledi

Hâlimi illeti perişân kârım efgân eyledi

Dilberâ gamzen oku içim dolu kan eyledi,

Şol siyah zülfün teli aklım perişân eyledi.

Ebcedi hevvez⁹⁶⁶ bilirsen ahdine gelmez zarar

Dört kitabın remzini bir noktadan okuryazar

Gel bugün dâr'üş-şifâdan⁹⁶⁷ anlasın doğru haber

Türlü türlü fitneler saçından oldu âşikâr,

Halk-ı âlem sandılar kim anı şeytân eyledi.

Gel bir ibret gözle seyret kâribânın⁹⁶⁸ halkını

Sanma mahrem-i Hakk'tan bu zamanın halkını

Anla sen Hakk ehlidir sûd⁹⁶⁹ ziyânın halkını

Hatt-ü hâlin iki bölmüş bu cihânın halkını,

Birini kâfir, birini ehl-i îmân eyledi.

Mahrem-i esrârı Ahmedî'ya velidir Yâ Ali

Çün Ali'dir sırrı Hakk'ın yâ velidir Yâ Ali

Rûhu sultânı enel Hakk sırrına dedi beli

Gizli sırrından haber verdikçe uşşâkın dili,

Âbid ve zâhidlerin aklını hayrân eyledi.

Dilberin vechinden nûrun ayeti seyr etmeye

Kaşlarında Hakk Teâla sanatı seyretmeye

Vahdet-i aşkında yârin kesreti seyr etmeye

Gör ne gayrettir ki sırr-ı vahdeti seyretmeğe,

Cem u tafsîli o gayret kul u sultân eyledi.

Hayr şerde Hakk'tan özüne cümlede hiç ayrı yok

Yani bu âlemde eğri görmedim hiç doğru yok

İlm-i zâtından habîbin hem gamından ağrı yok

Cümle esmâ ve sıfâtındır görünen gayri yok,

Her biri bir vechile hûb zâtın ilân eyledi.

Gel imân getir o mâhin cünbüş pür tâbana

Kalma kesret âleminde aldanıp lezzâtına

Çün bedel olmaz cihanda zâtının mir'âtına⁹⁷⁰

⁹⁶⁶ Ebced tekerlemesi

⁹⁶⁷ Şifa yurdu

⁹⁶⁸ Kâriban: f. Kervan.

⁹⁶⁹ Sud: (Sevda. C.) Rengi kara olan şeyler. * Sevdalar. Ziya: parlak ak şeyler

⁹⁷⁰ Mir'at. Ayine. Ayna. * Meşhur bir cins lâle.

**Kudretin insanı mazhar kıldığı için zâtına,
Yüzünün nakşını hep âyât-ı Kur'ân eyledi.**

Aldanır mı zillî ⁹⁷¹dünyaya beni ve Hakk veli

Mâ sivallâhı ıyan bil böyledir Hakk'ın yolu

Sırrı Hakk'ın mahreminin lâl olur aklı dili

Örttü bu bâzâr-ı kesret gözlerin halkın veli,

Ârif olan cümle yüzden seni seyrân eyledi.

Münkire inkâr âdem ulu illettir görün

Hizmeti irfana ârif veche sohbetir görün

Bu ne izzet bu ne ülfet bu ne hüccettir görün

Bu ne hikmet bu ne kudret, bu ne san'atır görün,

Zerreyi kevn, katreyi deryâyı ummân eyledi.

Âdemi inkâr eden kes ehl-i hâcetinden olur

Evliyâullahı sanma sırrı kâşîfden olur

Ahmed u Mahmud bende çünkü ma'nîden olur

Kim ki bu sırdan haberdâr oldu âriften olur,

Kurtulup hayvân adından kendin insân eyledi.

Âyine erkân-ı Hakk'tan sana ihsandır dinin

Çü mutaf kudsiyândır ehl-i âşka mektebin

Ehl-i imân mezhebidir Azbî'ya hak mezhebin

La'l-i cânân olalıdan ey Niyâzî meşrebin,

Sözlerin uşşâk içinde âb-ı hayvân eyledi.

⁹⁷¹ **Zillî:** Gölge ile alâkalı.

Onun için başıma bu kavga düştü

Zahidâ başıma hem sevdâ düştü

Vefâ sana cefâ bana düştü

Çün sana gönlüm mübtelâ düştü,

Derd ü gam bana âşinâ düştü.

Cehdinle sevdiğim nâr idim evvel

Hem senin âşkınla zâr idim evvel

Cümleden akdem vâridim evvel

Zühd ü takvâyâ yâr idim evvel,

Aşkla benden hep cüdâ düştü.

Ârif isen âşık gel doğru söyle

Âşık isen âşık bunda değil

Subhdem âşkla âşık ol inle

Vâiz eder gel aşkı terk eyle,

Nideyim sabrım bî-vefâ düştü.

Her kim bu yolda olduysa sadık

Ol olur lutfuyla ihsana layık

Bî ihtiyar olur âşk ehl-i Vâmık⁹⁷²

Nice terk etsin aşkı şol âşık,

Ana karşı sen meh-likâ düştü.

Yerlere göklere yayılır aklım

Âlemden büyük sayılır aklım

Âşkını rehber bulunur aklım

Vechini görsem dağılır aklım,

Zülfün ona çün muktedâ düştü.

Kim gaib oldu ol seni buldu

Dünyâyı terk eden âşkınla doldu

Derdinle âşık divâne oldu

Kim seni buldu kendi yok oldu,

Vaslına ey dost can bahâ düştü.

Dilber vechin hüccet etmişsin

Tâlîbe arz-ı âyet etmişsin

Âşk için âdeme izzet etmişsin

Aşka, uşşâkın dâvet etmişsin,

Can kulağına ol sadâ düştü.

Pirinle olan ahdini güde

Doğru yol bilmem kim Hakk'a gide

⁹⁷² **Vamık:** Seven. Âşık, sevdalı. * Meşhur bir hikâyede Azra'nın âşığının ismi.

Azbî derdmend⁹⁷³ bilmezem kim bende
Bu Niyâzî'nin hiç vücûdunda,
Zerre komadı hep bekâ düştü.

⁹⁷³ **Dermend:** f. Tasalı, kaygılı, dertli.

Ol dilberin nâzın tenin mecnun olur divânesi

Her kim yüzün seyrân eder asrın olur hayrânesi

Düzâh ise cennet olur âşk ehlinin kâşânesi

Bir yüze dūş oldu gözüm yüzbin gezer divânesi,

Olmuş cemâli şem'nin ayı ile gün pervânesi.

Söyler enel-hakk sözünü âşık olan lâyıklara

Etme sakın mestânelik mestânesin ayıklara

Her kim olursa cânıyla hemdem bugün sâdıklara

Kendi sunar dolu dolu peymâneler âşıklara,

Bir kez elinden nûş eden olur ebed mestânesi.

Her kim hakikat anladı aşk hakikat lem'asın

Nuru hakikat ondır seyr eyledim Hakk şu'lesin

İstek eyle kim ki giyer Hakk'tan melâmet hırkasın

Şunlar ki tatmadı ezel bezminde anın cür'asın,

Tatmaya dahi bunda ol aşk ehlinin bigânesi.

Çünkü Süleyman hükmünü etmiş ıyan ol padişâh

Sırrı hakikat resmini ihfâ eden ol padişâh

Geçtinse nefsin eyledin dü-cihân ol padişâh

Bir mülke mâlik eylemiş uşşâkını ol pâdişâh,

Mülk-i Süleymân onların yanında bir virânesi.

Azbî cemâli yâr sana Hakk'tan olur hüccet yeter

Ruhsar ile bu kaşları hem kavline âyet yeter

Vulat içinde râhatım düzah bana cennet yeter

İki cihanda Mısırî'ye devlet dahi izzet yeter,

Geldikçe yâr'in sunduğu gevherlerin her dânesi.

Her kimin sırrında vardır sırrı Ahmed mayesi

Mahv olur cismi olur nûr nûrun olmaz sâyesi⁹⁷⁴

Çünkü levlâk dedi Hakk Cebrâil'dir dâyesi⁹⁷⁵

Tâlib-i Hakkın devâsıdır olur sermâyesi

Onun için âh u zâr olur hemîn hemsâyesi

⁹⁷⁴ **Saye:** f. Gölge. * **Mc:** Himaye, sahip çıkma, koruma. * **Muavenet,** yardım.

⁹⁷⁵ **Dâye:** çocuk hizmetçisi, çocuğa süt veren, dadı, mürebbî.

İçindekiler

AZBÎ BABA kaddese'llâhü sırrahu'l azîz	5
<i>Oldu nokta bâ-i bismillahda kenzi Hûda</i>	9
<i>Duyunca sırrı ednâ ona hünkâr olur peyda</i>	11
<i>Zihi kenz-i hafî ki ondan gelür her var olur peydâ, Gâhi zulmet zuhur eder, gâhi envar olur peydâ.</i>	11
<i>Ey din ve imân isteyen besdir demi insan sana</i>	14
<i>Vechin oldu dostum "İnnâ hedeyna" " kul kefâ"</i>	16
<i>Peykânın oldu âşina şekvâ idim senden sana</i>	18
<i>Gel evi akl-ı maada geç maaş gafletinden dâna</i>	20
<i>"La tahâfû" "ircî" çün oldu mevlâdan nida</i>	22
<i>Hû deyü feryâd edersin mâsivâdan şöyle bil</i>	24
<i>Aşk meyinden hayranım hayr ender hayran bana</i>	26
<i>Essalâ hûbân gönülden bâd-ı aşkâ essalâ</i>	27
<i>Hem ebu'l vakit olmadan ibn-i vakit ol bî-nikab</i>	28
<i>Sure-i seb'ul mesânî çünkü oldu dört kitap</i>	30
<i>Hayli talep kıldım menzilgehim savm-u salât</i>	32
<i>Onsekiz bin âlem içre devr eder zât sıfat</i>	34
<i>Zerre iken şemsi cihan hünkârıdır varidât</i>	36
<i>Hakikat âlemin idrak edüp arzuyu Tevhid et</i>	38
<i>Kamu derdin devâsıdır şerîat</i>	40
<i>Bülbül olup gülzar çağırırım dost dost</i>	44
<i>Kakül müşkînin eyler buy'i reyhâniyle bahs</i>	46
<i>Fehm edip tahkik ilmin şanı bulmazsa ne güç</i>	48
<i>Ey! deyin kimdir ki derde çünkü olmaz ilaç</i>	50
<i>Geçe gör kibri riyadan bul ferah</i>	51
<i>Özünü nefsinden eyle gel irah</i>	53

<i>Zahidin savmı hevası kıldı Hakk'tan anı yâd</i>	54
<i>Dil u cân sırrını bekler Muhammed</i>	57
<i>Ben sanırdım yârim ağyar olmuşum Yâ Rab Meded</i>	59
<i>El-amân ey bendegân dil-nüvâz</i>	61
<i>Kimisi güle bülbül olup zâre gelirler</i>	62
<i>Eğer zahir eğer batın gönül hak haseb halindir</i>	64
<i>Kime ki sırrın gele yoktan ona var olur</i>	66
<i>Yine bildim yemâne kasdın var</i>	68
<i>Bahr-i nefesinde senâverlik eden can bî-haber</i>	69
<i>Ebcedde olan noktai ba'dan haberim var</i>	71
<i>Bu sözümü cana yaz ehli dilin perveri</i>	75
<i>Aşk haberin cahile söyleme küfr eyleme</i>	76
<i>Kimi hiç gelmeyip mekri âl eyler</i>	77
<i>Sure-i seb-ul mesânî vechinin şanıdadır</i>	80
<i>Kal ile kıl ehlinin hali perişan olur</i>	82
<i>Hakk ile Hak olmak için ayn-ı vefa halvettedir</i>	83
<i>Dersi onun "leyse fî-'d-diyâr"i olur</i>	85
<i>Yezid mezid doğar bir vasi' yerdire</i>	87
<i>Olanlar âşkla fânî olur elbette meydana</i>	89
<i>Rasûlün şerini gütmek ne güzeldir, ne güzeldir, ...</i>	91
<i>Celâli kibriyayı vârina cebbâr olandan sor</i>	92
<i>Her ahdine sadıkların eğlencesi tevhid olur</i>	93
<i>Âh dil düz çeker sanma ki kalakana değer</i>	94
<i>İhsânı feravan et cennet yolunu göster</i>	96
<i>Ânın kim yoksa salâhı kuru meydânı neylerler</i>	98
<i>Kimi İsâ der kimi Mûsa acep cahil nedir</i>	100
<i>Nice bir yahşi yaman söyleye bu il nice bir</i>	101

Âşıkım eyler isem iftihar.....	102
Ey gönül namusu arın kandedir	103
Ey garib bülbül diyârın kânedir, Bir haber ver gülizârın kânedir, ...	103
Kimi inkâr eder beni kimi Yezdân görür	104
Gönlümde benim nefse hayli kederim var.....	105
Senden benim umduğum sanma bu gün vefâdır	106
Âkil isen ey gönül bir teftiş eyle.....	107
Bu “ene’l hakk” davasıdır bunda oynar başlar.....	108
Cânımız kurbandır illâ tendedir cânânımız	110
Geçmişiz Mecnunluğu sirette Leylâ olmuşuz	112
Hakk bir imandır her nadan bilmez.....	114
Esrar sözü cahile kâmil gibi dinlemez.....	115
Olmaz ankâ ile yek-dil mekes.....	116
Buldum aradım geldim mürşid bana Kur’an imiş.....	117
Her biri bir yüzde tayran eylemiş	119
Ne sa’nat gösterir üstad onu haddin rahim etmiş	121
Kendini aşk ehline zahid niçin eyler çün has	123
Sûre-i seb’ul mesâni Hakk’tır ayetten garaz	124
Çün şerîattır hakikât ehline hâza sırat	125
Bize ta’n eylese gam-ı özün bilmez meğher vâiz.....	126
Gel tevekkül abdi ol bî irtifâ	127
Âşk-ı Hakk’a dûş olup kıl iki âlemde ferağ	128
Oldun ise âşk ile gerisine saf	130
Şirin tek isbat-ı Hakk’tır kâf-ı sâf	132
Vech-i âşk-ı kıl temaşa suret-i insana bak.....	133
Cennet deminin demi bin ömre imiş ancak	135
Âkil isen batılı koy Hakk’a bak	136

<i>Paslı dilin envârı nefsi dŭrur Kâmilin</i>	138
<i>Ey dil yine sen âşkla meydana mı geldin</i>	140
<i>Sen nefsine galip ol ihsana erem dersin</i>	142
<i>Pîr-i âşk olup bu yolda “kŭllŭ men aleyhâ fân” gerek</i>	144
<i>Sıdk ı pâk ile davran ahd ile peymân gerek.....</i>	147
<i>Ya Nasara’dır ya mŭlhîd ya firenk.....</i>	149
<i>Bu yolda canından geçen âşık yolunda Vâmık gerek</i>	151
<i>Gel hakikat şehrine gir şâhı bul.....</i>	152
<i>Sevdâ ise yeter oldu gel Allâh’a dönelim gel.....</i>	154
<i>Âşıkta ta’n adŭvden yok karar eksik değil.....</i>	155
<i>Bâkî ateşle fenâda yâne gel</i>	156
<i>Âşk-ı yolunda bende ki merdâne kıl</i>	157
<i>Hâne-i dilde gam yâr oldu mihmânım benim</i>	158
<i>Dinle bu kŭnhe sarâyıda nice mihman olur.....</i>	161
<i>Bu bendene eyle nigah lŭtfeyle açiver yolum,.....</i>	164
<i>Mukaddem pâkine secde eyledi beyt-ŭl haram</i>	165
<i>Cemâlin aynı Yezdandır sözündŭr derde dermânım</i>	167
<i>Kaydı mŭstakbelle mazi mihnette bi gamım benim.....</i>	168
<i>Yapılmak kasdım virâne geldim</i>	169
<i>Ol şehî âlemlerin emrine kurban olayım</i>	170
<i>Mŭkerrem oldu ŭn Ahmed mukaddem</i>	172
<i>N’ola birkaç gŭn ey gafil yŭzŭne gŭlsŭn bu dŭnya.....</i>	175
<i>Dilde zikri fikri Kur’ânımdır Allâh hŭ diyen, ...</i>	176
<i>Bu dildeki efkârım yağmadır alan alsın.....</i>	177
<i>Ne ma’niden seçer zâhid ki bilsem lâ’yı illâ’dan.....</i>	179
<i>Teşebbŭhe behre mend olmaz rızadan almayın izin</i>	181
<i>Fenâ dŭnyaya mayil n’idersin</i>	182

<i>Ey nice nâçâre el-hak feyzini ızhâr eden</i>	184
<i>Ormanlıktan çıkmadın bostanı arzularsın</i>	186
<i>Bildiğinden geçmedin irfânı arzularsın.....</i>	188
<i>Cânımdır bu arzuyu vaslı cânan eyleyen</i>	189
<i>Kâmil-i fi'llâha cahil cehlile yâr olmasın.....</i>	192
<i>Bî tarikat bî hakikat olana eş neylesin</i>	193
<i>Âdem'den alup nüsha-i kübrâ haberin sen</i>	194
<i>Sıfâtü'llâhı seyr etsen kimin dürdanesiyim ben.....</i>	196
<i>Sırrı "sübhânellezi esrâ"da dil mihmân eden</i>	198
<i>Cân u dilden âşkla gel yâne yâne Hû deyu</i>	199
<i>Aşkıyla mest efkâr olayım şimdengerû</i>	200
<i>Zâhid sana şerh eyleyem guş eyle bir destân kamû</i>	202
<i>Hakikat şemsi çün doğdu zemin u esmâ içre</i>	208
<i>Sen gayri yüze bakma yalvar güzel Allâh'a</i>	210
<i>Hemen durma gece gündüz Hakk'a yalvar seherlerde</i>	211
<i>İlişkin kalmaya alında ve turanda</i>	212
<i>Eder def'i keder Elhamdü-li'llâh</i>	213
<i>Aklımı hayran eylesem bu halvetin şerbetine</i>	215
<i>Kâmu mevcud olanın â'zamısın yâ Resûlallâh</i>	216
<i>Kıl ile kâlî gizlidir âşıkâ hâl içinde</i>	218
<i>Devre-i ârşî oku bu halka-i tevhid ile</i>	220
<i>Ehl-i âşk mesti mey olmaz âşk şarabı olmasa</i>	221
<i>Cevrine âşık Habibin bende-i ferman ola</i>	222
<i>Bildim nice gezdim bu hikmete erince.....</i>	223
<i>Eyle eziyet nefesine rûhun dilek bilmez ola</i>	225
<i>Şerha şerha yareler bu sinemde hicrânımdır</i>	226
<i>Bihamdillâh vel'minne ki dermandan haber geldi</i>	228

<i>Bir menzilde kalındı arzı hüner kalındı</i>	229
<i>Böyle idrâk eylemiş Hakk'tan bunu can bülbülü</i>	230
<i>Zâhid yola ben kâilim ya sen beni, ya ben seni</i>	231
<i>Zâhid talebi Hakk'ta iken mal göründü</i>	233
<i>Ten gemisin süremezliğin atsın yokluğu</i>	234
<i>Küfr-ü zülfü yâr ile hayran olan anlar bizi</i>	235
<i>Vârı idrâk eyledinse orda vâr kalmadı</i>	237
<i>Kıl u kâli zâhidin hâl ehline hâl oldu</i>	238
<i>Hasretin ben derdmendi zârı giryân eyledi</i>	239
<i>Onun için başıma bu kavga düştü</i>	241
<i>Ol dilberin nâzın tenin mecnun olur divânesi</i>	243